

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ÇORUM ALACA'DA AFGAN ÇOBANLAR: KÜLTÜREL
FARKLILIK VE UYUM**

Yüksek Lisans Tezi

Tansu AKTAŞ

Çorum- 2023

**ÇORUM ALACA'DA AFGAN ÇOBANLAR: KÜLTÜREL FARKLILIK VE
UYUM**

Tansu AKTAŞ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Metin UÇAR

Çorum- 2023

KABUL ONAY

Tansu AKTAŞ tarafından hazırlanan “Çorum Alaca’da Afgan Çobanlar: Kültürel Farklılık ve Uyum” adlı tez çalışması 20/06/2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Talha PAŞAOĞLU

.....

Prof. Dr. Metin UÇAR

.....

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul ERYÜCEL

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun 20/06/2023 tarih ve oy birliği Sayılı kararı ile Tansu AKTAŞ’ın Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

(İmza)

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Tansu AKTAŞ

ÇORUM ALACA'DA AFGAN ÇOBANLAR: KÜLTÜREL FARKLILIK VE UYUM

GEREKLİ İSE İKİNCİ SATIR TEZ BAŞLIĞI

Tansu AKTAŞ

ORCID:0000-0002-8932-5674

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2023

ÖZET

Göç, yıllar boyu savaş ve çatışmanın hâkim olduğu Afganistan için süreklilik arz eden bir olgudur. Tarih boyunca çeşitli ülkelere göç eden Afgan halkının göç ettiği ülkelerin içerisinde Türkiye'de yer almaktadır. Özellikle son dönemde Afgan göçmenlerin Türkiye'yi ilk sırada tercih ettiği görülmektedir. Bu çalışma Afganistan'dan Türkiye'ye yasa dışı yollarla giriş yapmış ve Çorum'un Alaca ilçesine yerleşmiş Afgan çobanların, gelinen bölgedeki yerli halk ile kültürel farklılık ve uyumlarını ortaya koymaktadır. Çalışma, Alaca merkez ve köylerde bulunan 15 Afgan çoban ve 23 Türk katılımcı ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Afgan çobanların göç güzergahları ve bu süreçte yaşanan zorluklar, göç öncesi ve sonrası göçmen dayanışma ağlarının rolü, gelinen yere uyum sağlamada yerli halkın Afgan çobanlara tutumu, Afgan çobanların yapmış olduğu çobanlık mesleğinin uyum sürecine etkisi, kaçak olmalarından dolayı Alaca'da karşılaştıkları zorluklar, dil bilmenin avantajları ve dil sorununa yönelik çözümler, Afgan çobanların Alaca kültürüne bakışı ve yerli halkın Afgan çobanların kültürel değerlerine tutumu analiz edilmiştir. Afgan çobanların birçoğunun gelinen yere kolay uyum sağladıkları ancak kaçak olmalarından kaynaklı sağlık, ulaşım, barınma alanında birtakım sorunlarla karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Karşılaşılan bu sorunların, Alaca'nın küçük bir yerleşim yeri olması ve yanında çalıştıkları kişilerin nüfuz gücü ile aşılmaya çalışıldığı tespitler arasındadır. Tespitler arasında Türk kültürü ve Afgan kültürünün benzer olmasından kaynaklı Afgan çobanların birçoğunun kendisini Türk kültürüne daha yakın gördüğü ve Türk kültürel değerlerine önem verdikleri ortaya çıkmıştır. Yanı sıra Afgan çobanlar kendi kültürlerini gelinen bölgede yaşatmaya çalışmaktadır. Alaca halkının kültürel farklılıklara olumlu yaklaşımı Afgan çobanlarla kültürel

çatışmaların önüne geçmektedir. Bu durum Alaca'nın çok kültürlü yapısından kaynaklanmaktadır. Ayrıca çok kültürlü yapı Afgan çobanların yerel halk ile iletişimini ve kültürleşme süreçlerini kolaylaştırmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Göç, Afgan göçü, Afgan çobanlar, kültür-çokkültürlülük, uyum.

Bilim Kodu: 114110

AFGHAN SHEPHERDS IN ÇORUM ALACA: CULTURAL DIFFERENCES AND ADAPTATION

Tansu AKTAŞ

ORCID: 0000-0002-8932-5674

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

June 2023

ABSTRACT

Migration is a constant phenomenon for Afghanistan, where war and conflict have been dominant for years. Turkey is one of the countries where Afghan people migrated to various countries throughout history. Especially recently, it is seen that Afghan immigrants prefer Turkey in the first place. This study reveals the cultural differences and adaptation harmony of the Afghan shepherds, who entered Turkey from Afghanistan illegally and settled in the Alaca district of Çorum, with the local people in the region they came from. The study was conducted using in-depth interview technique with 15 Afghan shepherds and 23 Turkish participants in Alaca center and villages. In the study;, the migration routes of Afghan shepherds and the difficulties experienced in this process, the role of immigrant solidarity networks before and after migration, the attitude of local people to Afghan shepherds in adapting to the place they came from, the effect of the shepherd profession of Afghan shepherds on the adaptation process, the difficulties they face in Alaca due to being illegal, the language Tthe advantages of knowing and the solutions to the language problem, the view of the Afghan shepherds to the Alaca culture and the attitude of the local people to the cultural values of the Afghan shepherds were analyzed. It has been observed that most of the Afghan shepherds adapt easily to the place they come from, but they face some problems in the field of health, transportation and shelter due to their illegality. It has been determined that these problems are tried to be overcome with the fact that Alaca is a small settlement and the influence of the people they work with. In addition, although most of the Afghan shepherds know more or less Turkish, the solutions brought by those who do not speak the

language to the language problem vary. These; language learning from television, looking at the dictionary, communicating with local people and learning languages from other Afghan friends. It has been revealed that most of the Afghan shepherds see themselves closer to Turkish culture and attach importance to Turkish cultural values, due to the similarity of Turkish culture and Afghan culture among the findings. Besides, Afghan shepherds are trying to keep their own culture alive in the region they came from Alaca. The positive approach of the Alaca people to cultural differences prevents cultural conflicts with Afghan shepherds. This is due to the multicultural structure of Alaca. In addition, the multicultural structure facilitates the communication of Afghan shepherds with the local people and their acculturation processes.

Key Terms: Migration, Afghan immigration, Afghan shepherds, culture-multiculturalism, harmony.

Science Code: 114110

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı tamamlamak beni ilkokul zamanımdaki okuma-yazma öğrendiğim ilk güne götürdü. Okuma-yazma öğrenen öğrencilerin elmaları önce yeşile ardından kırmızıya boyanırdı. Kırmızı olgunlaşmış elma, artık kişinin okuma yazmayı öğrenmiş olduğunun göstergesiydi. Öyle ki başarı basamaklarını tamamlamak bu elma gibi çaba, özveri, en önemlisi size güvenen ve her daim yanınızda olan insanların yanınızda olmasıyla mümkündür. İşte bu çalışma, kızaran bir elma gibi zorluklarla ve birçok kişinin desteğiyle tamamlanmıştır. İlk olarak çalışmamın görünmeyen gizli kahramanları Çorum'un Alaca ilçesinde bulunan Afgan çobanlar ve Türk katılımcılara sonsuz teşekkür ederim. Ardından gerek sahada gerek tez yazım sürecinde yanımda olan, her türlü desteğiyle bu başarıya ulaşmamı sağlayan, üniversite hayatım boyunca bir baba figürü olarak gördüğüm, ufkumu açan, yoluma ışık tutan, zihinlerimin derinliklerine ulaşarak doğru ve yanlış ayırt etmemi sağlayan, fikirlerinden feyz aldığım ve büyük hayranlık duyduğum akıl hocam, danışmanım sayın Prof. Dr. Metin UÇAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Saha çalışması yaparken birçok tereddütte gittiğim Alaca'da, bizlere her türlü destekte bulunan gece gündüz fark etmeksizin bizim için çabalayan Alaca Belediye Başkanı Sayın Halil İbrahim ŞALTU'ya ve çok kıymetli belediye personellerine gönülden teşekkür ederim. Bu süreçte Alaca'da bana yol arkadaşlığı yapan her daim yanımda olan sevgili arkadaşım, can yoldaşım Fatma KARAÇİZMELİ'ye ve tezi okuyup görüş ve önerilerini sunan Pınar Ayşe GİDİŞ hanımefendiye içtenlikle teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca görüşme gerçekleştirdiğimiz Ziraat Odası, Sanayi ve Ticaret Odası, Çiftçi Malları Koruma Başkanlığı yönetici ve personellerine bizi kırmayıp görüşmeye katıldıkları için minnettar olduğumu belirtmek isterim. Son olarak gerek saha araştırmasında gerek tez yazımında her türlü maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen, hüznlendiğimde yanımda olan, bunaldığımda beni motive eden canım aile üyelerim; babam Ayhan AKTAŞ, annem Mukaddes AKTAŞ ve kardeşim Anıl AKTAŞ'a minnettarlığımı ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tansu AKTAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Göç Olgusuna İlişkin Kavramların Tanımlanması.....	8
1.1.1. Göç.....	8
1.1.2. Göçmen.....	11
1.1.3. Sığınmacı	12
1.1.4. Mülteci ve şartlı mülteci.....	12
1.1.5. İkincil koruma	14
1.1.6. Geçici koruma.....	14
1.1.7. Göçe ilişkin diğer tanımlar	14
1.2. Göç Çeşitleri ve Göç Nedenleri	16
1.3. Göçün Etkileri.....	21
1.4. Göç Kuramları	22
1.4.1. Erken dönem göç kuramları.....	22
1.4.2. Modern/çağdaş dönem göç kuramları.....	25

2. BÖLÜM

GÖÇ, KÜLTÜR, UYUM PERSPEKTİFİNDE AFGAN GÖÇMENLER

2.1.	Göç ve Kültür İlişkisi	30
2.1.1.	Kültür, çokkültürlülük	30
2.1.2.	Kültürleşme ve kültürleşme öğelerinin analizi	34
2.1.3.	Kültürleşme stratejileri	37
2.2.	Uyum, Kültürel Uyum ve Uyum Sorunlarının Kodları.....	44
2.3.	Kültürleşme ve Uyum Sürecini Etkileyen Faktörlerin Analizi	52
2.4.	Afgan Göçü ve Afgan Göçmenler	61
2.4.1.	Afganistan'ın toplumsal yapısı	61
2.4.2.	Afgan göçünün tarihsel arka planı	63
2.5.	Afgan Göçmenlere Yönelik Veriler.....	68
2.6.	Afganistan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen Göç Hareketliliği.....	70

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA DAİR BULGULAR

3.1.	Araştırma Yöntemi/Metodolojisi.....	75
3.2.	Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özelliklerine İlişkin Bilgiler.....	80
3.3.	Afgan Çobanların Göç Etme Nedenleri.....	83
3.4.	Afgan Çobanların Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri?	87
3.5.	Afgan Çobanların Göç Öncesi Yaşamları ve Yaşanmışlıkların Göç Sorası Duruma Etkisi.....	89
3.5.1.	Göç öncesi meslekler; bu mesleklerin Afgan çobanların göç sonrasındaki çalışma hayatlarına katkısı.....	89
3.5.2.	Göç öncesi aile yapısı ve göç sonrası durum	91
3.6.	Afgan Çobanların Göç Güzergahları ve Kaçakçıların Rolü.....	92
3.7.	Afgan Çobanların Göç Süreci: Göç Sürecinde Yaşanılan Zorluklar, Travmalar ve Deneyimler	94

3.7.1. Aile fertleri ile göç süreci.....	96
3.8. Göçmen Dayanışma Ağlarının Afgan Çobanlara Katkısı: Akrabalık, Dostluk, Arkadaşlık ve Hemşeriliğin Rolü	97
3.8.1. Geline yerde iş bulmada ve göç kararının verilmesinde göçmen dayanışma ağlarının rolü.....	98
3.8.2. Yerli halkın Afgan çoban bulmasında Afgan göçmenlerin rolü	99
3.8.3. Aileye maddi destek sağlamada göçmen dayanışma ağlarının rolü.....	100
3.9. Afgan Çobanların Aileleri-Arkadaşları ile İletişim Yolları ve Sosyal Platformların Kullanılması	102
3.10. Afgan Çobanların Göç Sonrası Süreçte Karşılaştıkları Sorunlar.....	104
3.10.1. Barınma/Konut.....	105
3.10.2. Sağlık.....	106
3.10.3. Ulaşım.....	107
3.10.4. Afgan çobanların düzensiz göçmen olmasından kaynaklı yakalanma durumları..	108
3.10.5. Alaca halkının gözünden Afgan çobanların karşılaştıkları zorluklar	109
3.11. Dil Sorunu, Dil Sorununa Yönelik Getirilen Çözümler ve Dil Bilmenin Avantajları	112
3.12. Alaca'da Afgan Çobanların İş Hayatının Zorlukları ve Yapılan İşin Kültürel Uyum Sürecine Etkisi	115
3.13. Afgan Çobanların Alaca Halkı ile Sosyo-Kültürel Benzerlik ve Farklılıklarına Yönelik Bulgular	119
3.13.1. Yemek kültüründeki benzerlik ve farklılıklar	119
3.13.2. Müziğin, kültürün taşıyıcısı olma durumu	123
3.13.3. Kıyafetlerdeki değişimler	124
3.13.4. Dini imgesel öğeler bazında Afgan çobanlar ve Alaca halkının benzerlik ve farklılıkları.....	125
3.13.5. Afgan düğünleri ve Türk düğünleri arasındaki benzerlik farklılıklar	126
3.13.6. Afgan çobanların Alaca'ya bakışı.....	127
3.13.7. Afganistan'a özgü gelenekler: geleneklerin Alaca'da sürdürülmesi durumu	129
3.14. Afgan Çobanların Sosyalleşme Yolları -Araçları ve Komşuluk İlişkileri	130

3.15. Yerli Halkın Afgan Çobanlara Bakışı	134
3.16. Alaca Halkının Diğer Göçmenler ve Afgan Göçmenler Arasındaki Tercihleri	138
3.17. Neden Afgan Çoban? Afgan Çobanların Bölge Ekonomisine Katkısına Yönelik Bulgular	140
3.18. Afgan Çobanların Göç sonrası Beklentileri, Geleceğe Yönelik Planları ve Gönüllü Geriye Dönüş.....	144
3.19. Alaca Bölgesinde Afgan Çobanlara Yönelik Resmi Olarak Yapılan Çalışmalar ve Afgan Çobanların Bölgede Varlığının Bilinmesine Yönelik Bulgular.....	146
3.20. Afgan Çobanların Uyum Süreci İçin Neler Yapılabilir: Yerli Halkın Talepleri	148
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	152
KAYNAKÇA	163
EKLER.....	169
EK-1. Gönüllü Katılım Formu ve Görüşme Soruları	169
EK-2. Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özelliklerine İlişkin Veriler	172
EK-3. Yüksek Lisans Tez Çalışması Gönüllü Katılımcı Onay Katılımcı Grafiği	174
EK-4. Etik Kurul Başvuru Değerlendirme Sonucu	175

TABLULAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1. Göçmenlerin sınıflandırılması	13
Tablo 2.1. Temel uyum alanları.....	59
Tablo 2.2. Afganistan'daki farklı etnik gruplar	62
Tablo 2.3. BMMY verilerine göre yıllara göre Afganistan'a gönüllü geri dönüş programı kapsamında geri dönen Afgan sığınmacılar.....	66

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Kültürleşme yönelimleri	39
Şekil 2.2. Afganistan'da konuşulan diller	63
Şekil 2.3. Dünyada menşei ülkesine göre ilk beş ülke ve mülteci sayıları	68
Şekil 2.4. Mültecilere ev sahipliği yapan ilk beş ülke.....	69
Şekil 2.5. Afgan göçmenlerin tercih ettiği Avrupa ülkelerinin oransal dağılımı	70
Şekil 2.6. Türkiye'ye beş farklı ülkeden gelen göç grafiği.....	71
Şekil 2.7. Türkiye' de uyruklarına göre yakalanan düzensiz göçmenlerin grafiği.....	72
Şekil 2.8. Yıllara göre Türkiye'ye düzensiz şekilde gelen ve yakalanan göçmenlerin uyrukları.....	72
Şekil 2.9. 2023 yılında Türkiye'ye uluslararası koruma başvurusu yapan ilk üç uyruk.....	73
Şekil.2.10. 2022 yılı yıl sonu verilerine göre Türkiye'de ikamet izni alarak bulunan göçmenlerin uyruklarına göre dağılımı.....	74

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GİB	Göç İdaresi Başkanlığı
GTS	Göç Terimleri Sözlüğü
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
SSCB	Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği (Sovyet Rusya)
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
WTO	Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

Dünya üzerinde toplam 7 milyar insan yaşamını sürdürmektedir. Bu insanlardan bir kısmı yaşamlarını kendi ülkelerinde sürdürürken bir kısmı ise farklı ülkelerde farklı statülerde hayatlarına devam etmektedir. Bunlar; “göçmen”, “mülteci”, “sığınmacı” şeklinde farklı tabirlerle ifade edilmektedir. Bu anlamda dünya üzerinde 281 milyon kişi göçmen statüsünde yaşamakta, bunlar içinde 89,4 milyondan fazla insanın ise yerinden edinilmiş olduğu görülmektedir. Yerinden edilenlerin 24,6 milyonunun mülteci ve 4,1 milyonunun ise sığınmacı olduğu düşünüldüğünde on milyonlarca insanın uluslararası güvence anlamında statülerinin olmadığı ya da oldukça zayıf olduğu anlaşılmaktadır (McAuliffe & Triandafyllidou, 2022, s. 2-3).

Genel olarak bakıldığında tarih boyunca göç, bir taraftan insanların yaşamlarının bir parçası olarak olağan bir pratik iken diğer taraftan olağan dışı durumlardan kaynaklı zorunlu bir süreçtir. İnsanlık tarihi “göçler tarihi” olarak adlandırılabilir. Zira göç, insanın varoluşundan bu yana süregelen bir olgu olarak karşımıza çıkar (Castles & Miller, 2008, s. 11). Göç olgusunu insanın dünyadaki varoluş temeline dayandırarak açıklayan araştırmacılardan Kemal Karpat, Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın dünyaya gelişini -cennetten kovulmalarını- göç ile bağdaştırmaktadır. Yani ilk insanın dünyaya gelişi bir göç ile başlamış olmakta, ilk insanın gerçekleştirmiş olduğu bu göç adeta insanlığın kaderine dönüşmekte ve insanlar sürekli bir göç eyleminin öznesi olarak kendilerini bulmaktadırlar (Karpat, 2019, s. 71).

Tarihin ilk dönemlerinde insanların gerçekleştirmiş olduğu göçlere bakıldığında bu hareketlilikler başlangıçta ilkel göç şeklindedir. İnsanlar; kuraklık, kıtlık, sel, deprem ve buna benzer doğa olaylarının sonucunda göç eyleminin bir parçası halindedirler. Ayrıca doğa olaylarının yanı sıra avcı ve toplayıcı olan ilk toplumlar yeni yerler keşfetme ve gıda ihtiyacını karşılamak içinde göç etmekteydiler (Çağlar, 2018, s. 33).

Sürekli hareket halinde olan insanların yaşamı yerleşik hayata geçilmesi ile ciddi bir değişime uğramıştır. Hayvancılık, tarım, mülk edinme, daha geniş topluluklar halinde yaşama, ticaret ve sonrasında sanayi toplumuna geçiş, üretim ve kaynakların dağıtımında yaşanan sorunlar, insanoğlunun sonsuz isteklerinin karşılanmaması durumları, göçün yönünü ve şeklini de değiştirmiştir. Yerleşik hayata geçme ile insanların göçü durmamış aksine medenileşme ve modernleşmeyi beraberinde getirerek göçe yeni bir ivme kazandırmıştır (Canatan, 2020, s. 40). Bu durumdan da anlaşılıyor ki geçmişten günümüze göç olgusunun bir parçası olan insan, varoluşunun bir gereği ya da arzulamadığı bazı sebeplerle göç hareketliliğinin parçası haline gelmiştir.

Sürekli olarak gerçekleşen göç, yeni yerlerin keşfinde ve medeniyetlerin kurulmasında etkili olduğu gibi savaflara ve medeniyetlerin yıkılmasına da sebep olmaktadır. Örneğin; Kavimler Göçü, Avrupa'nın kaderinin değişmesi, eski medeniyetlerin çöküşü ve yerine yeni medeniyetlerin kuruluşu ile sonuçlanmıştır. Aynı şekilde Coğrafi Keşiflerle Avrupalılar açısından, Amerika'nın keşfedilmesi ve başka yeni yerleşim alanlarının bulunması

sağlanmıştır (Ateş & Yavuz, 2017, s. 1290). Tabii ki bu göç hareketleri boş topraklara yapılmadığından zaman zaman gidilen yerlerdeki insanlarla çatışmalar da kaçınılmaz olmuştur. Ancak göç, çatışmalı olup olmadığından bağımsız bir biçimde kültürel etkileşimi içermektedir.

Göç günümüzde; başta ulaşım ve iletişim alanında olmak üzere teknolojinin gelişmesi ile bazı açılardan kolaylaşmıştır. Öyle ki tarihin ilk dönemlerinde doğal afetler, kuraklık, açlık ve savaşlara bağlı olarak yapılan göçlerin kaçınılmazlığı belirgin iken; göçlerin artık eski gerekçelerine bazı zorunlu olmayan gerekçeler de eklenmiştir. Örneğin; yeni ticari ve ekonomik fırsatlar hatta farklı yerlerde yaşamı deneyimleme isteği gibi keyfi gerekçelerle insanlar göç edebilmektedirler (Adıgüzel, 2016, s. 1). Öyle ki küreselleşme ile beraber ortaya çıkan açık toplum yapıları, özellikle ekonomik durumları iyi olan insanların rahatça göç etmesinin önünü açmıştır. Ekonomik durumu iyi olmasa da emeğine ve yeteneğine ihtiyaç duyulan insanların hareketliliğinin de önündeki engellerin kaldırılabilirdiği görülmektedir. Yabancı işgücüne ihtiyaç duyan ülkelerin uyguladığı politikalar bu durumu göstermektedir.

Küreselleşme ile birlikte göçe neden olan faktörler değişmiş, göç çeşitliliği artmış ve göçün etkileşimli boyutları genişlemiştir. Bu durum, ulus devletlerin zayıflaması ve ortadan kalkan sınırlarla ilişkilendirilebilir. Ayrıca küreselleşme ile birlikte yeni çatışma alanlarının ortaya çıktığı söylenebilir. Örneğin, Soğuk Savaş sonrası dönemde dünya sisteminde ülkeler arası blokların olmadığı, bütünleşmiş bir dünya sistemi beklenmekteydi. Yeni dünya sistemi, artık kapalı toplum yapılarının ötesinde herkesin birbiriyle iletişim halinde olduğu, haberleşme ağlarının genişlediği ve ideolojilerin var olmadığı bir düzeni öngörmekteydi. Ancak 2001 yılında ABD'nin saldırıya uğraması yeni bir savaşın başlangıcı ve yeni bir çatışma alanının açılmasına sebep oldu. Ayrıca ABD'nin "Orta Doğu ülkelerini özgürleştirme" adı altında yaptığı girişimler de yeni çatışma alanlarını artırmıştır. Bu durum yeni göç dalgalarını beraberinde getirmiştir (Atasoy, 2020, s. 37-49).

Tarihsel süreç içerisinde yaşanan tüm bu değişim ve dönüşümler, göç ve göçe ilişkin tanımlamaların çeşitliliğini artırmıştır. Ayrıca, bu gelişmeler göç ve göç olgusunun farklı disiplinlerin ilgi alanına girmesine yol açmıştır. Tarihten, siyaset bilime, sosyoloji, uluslararası ilişkiler, coğrafya ve psikoloji gibi. Ancak göç farklı disiplinlere konu olsa da sosyolojik bir bakışı zorunlu kılmaktadır. Örneğin göç; coğrafik bir yer değiştirme hareketi olarak görülse de karmaşık, dinamik ve sürekli bir yapıya sahip olması, onun sosyolojik bir olgu olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Göçle birlikte ortaya çıkan çeşitli kavramların (göçmen, mülteci, sığınmacı gibi) tanımlanması ve göç edilen ülke ile bu statülere sahip kişiler arasındaki ilişkilerin incelenmesi, tam anlamıyla sosyolojik bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Adıgüzel, 2016, s. 10-11).

Göçün geniş alanlarda etkili olması, keskin bir göç tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Göçe ilişkin genel bir tanımlama yapmak mümkün olmasa da göçü; iktisadi, sosyal ve siyasi baskılara, çevresel faktörlere, bireysel ve kişisel nedenlere bağlı olarak bir yerden başka bir

yere yapılan, süresi ve yerleşme amacı değişen bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlamak doğru olacaktır (Çağlak, 2017, s. 4). Ancak bu yer değiştirme hareketi toplumsal ve kültürel değişmelere sebep olurken göç ile ilgili her bilim dallının farklı tanımlamalar yapabileceği de göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışma, göç ve göçe ilişkin kavramları sosyolojik bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın ana konusu Afgan göçü ve Afgan göçmenlerin göç sürecidir ve bu süreç sosyolojik bir perspektifle anlandırılacaktır. Afganistan, tarihin her döneminde göç veren bir ülke konumunda olmuştur ve Afgan halkı için göç, hayatlarının vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. İlk dönemlerde göç hareketleri doğal afetler, kıtlık ve ekonomik faktörlere bağlı olarak gerçekleşirken, ilerleyen dönemlerde ise savaş, çatışma, zulüm, korku ve baskıya bağlı göç hareketleri öne çıkmıştır.

Afganistan, 1850'lerden bu yana düzenli bir şekilde göç veren ülke konumundadır (Yıldırım, 2018, s. 131-132). Ancak Afganlıların uluslararası alanda istikrarlı bir şekilde göç etme süreci, 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesiyle başlamıştır. Bu durumdan en çok etkilenen ülkeler ise Pakistan ve İran olmuştur. Zira yaklaşık 6 milyon göçmen bu ülkelere göç etmiştir (Açıkgöz, 2019, s. 53). Göç kapsamında tercih edilen üçüncü ülke ise Türkiye'dir. Ayrıca son dönemde Afgan göçleri Avrupa ve diğer ülkelere yönelmiştir.

Göçün önemli sebeplerinden olan Sovyet işgali on yıl süren bir döneme denk gelmektedir. Savaş durumu, Afgan halkını ekonomik olarak etkilemiş ve bu dönemde Afganistan'ı "yeniden inşa etme fikrinin" ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sovyet işgali ayrıca ülke içinde farklı etnik grupların çatışmalarının ortaya çıkmasını da tetiklemiştir (Cankara & Çerez, 2020, s. 451-452). Bu çatışmalar, Afganistan'ın dengelerini alt-üst etmiş, ülkenin geleneksel yapısında köklü değişikliklere yol açmıştır. Öyle ki, birçok kişi Sovyet işgalinin sona ermesine rağmen ülkede yaşanan karmaşadan dolayı burada kalmak istememiş ve farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır.

Sovyetlerin ülkeden çekilmesiyle birlikte, Afganistan'da etnik çatışmalar devam etmiştir. 1996 yılında Taliban güçleri, Kabil'i (Afganistan başkenti) ele geçirerek ülkede hâkimiyet kurmaya başlamıştır. Taliban, Kabil'in kontrolünü ele geçirdikten hemen sonra ülkenin adını "Afganistan İslam Emirlikleri" olarak değiştirmiştir. Bu durum, Taliban'a karşı olan muhalif grupların tepkisini artırmış aynı zamanda Afganistan'ın diğer ülkelerin müdahalesine bahane teşkil etmiştir. (Eryurt & Koç, 2017, s. 41). 2001 yılında ABD'nin Afganistan'a saldırması, güç dengelerinin yeniden değişmesine neden olmuştur. ABD'nin Afganistan'ı işgali, yeniden Afgan halkının kitlesel göç hareketlerine yol açmıştır. Bu dönemde Türkiye, Afgan göçmenlere kapılarını açan ülke olmuştur.

Aslında Türkiye'nin Afgan göçmenleri kabul etmeye başlaması Sovyet işgali sonrasında başlar. Bu dönemde 1982 yılında "2641 sayılı yasa" ile bir düzenleme yapılmış ve göçmenler için formal bir yol açılmıştır. Bu tarihten sonra Türkiye'ye yönelik göç dalgaları zamanla artış

göstermiştir. 2001 yılına gelindiğinde Türkiye, Afgan göçmenler için Avrupa'ya göç etme yolunda transit ülke konumundan “hedef ülke” konumuna da gelmeye başlamıştır. Türkiye'ye yönelik Afgan göçleri “düzenli ve düzensiz göç” şeklinde gerçekleşmektedir ve göçmenler arasında işçiler, sığınmacılar ve mülteciler bulunmaktadır. Türkiye ile Afganistan arasında ortak bir geçmişe sahip olunması benzer kültürel ve dinsel bağlar bu hareketliliğin nedenleri arasında gösterilmektedir (Yıldırım, 2018, s. 143).

Afganistan'dan verilen göç yakın tarih boyunca sürekli dikkat çekmiş, hatta 1979' dan 2011 yılına kadar dünya sıralamasında ilk sıraya çıkacak kadar yoğunlaşmıştır. Ancak 2011'de Suriye kriziyle birlikte Suriyeli göçmenlerin ortaya çıkması, Afgan göçmenlerin sıralamada ikinci sıraya geriletmiştir. Bununla birlikte, Afgan göçünde bir azalma yaşanmamıştır. Tam tersine, 2021'de ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve Taliban'ın egemenlik ilanı, Afgan halkını yeniden kitlesel göçe sürüklemiştir (Gürcan, 2021, s. 1603). Bu durum, son zamanlarda Afgan göçmenler üzerine yapılan alan çalışmalarının da artmasına neden olmuştur.

Afgan göçmenlere akademik ilgi son dönemlerde artmış bu da üniversitelerde hazırlanan bilimsel tezlerin artmasına neden olmuştur (Bazıları için bkz. (Anarak, 2017; Abedin, 2018; Doghan 2018; Obayd, 2020; Öksüz, 2021). Genel olarak bakıldığında Afgan göçmenlere yönelik bu çalışmalar; Afgan göçüne tarihsel perspektif ile yaklaşma, göçmen sorunlarına odaklanma farklı ülkelerin deneyimlerine değinme ya da Afgan göçmenlerin uyum süreçlerine odaklanma biçiminde sınıflandırılabilirliği görülmektedir.

“Çorum Alaca'da Afgan Çobanlar: Kültürel Farklılık ve Uyum” adını taşıyan bu çalışma özellikle dördüncü kategoriye girmekte ve bu alanda literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır. Çalışma, Çorum'un Alaca ilçesi özelinde Afgan çobanları incelemekte ve bu alanda herhangi bir çalışma olmadığından özgün bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca kültürel uyum ve farklılık konusunu diğer çalışmalardan farklı olarak “ekonomik uyum süreci”, “kültürleşme” ve “uyum stratejileri” çerçevesinde araştırmaktadır.

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde göç kavramının anlaşılması ve Afgan çobanlarla ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Bu bölümünde “göç” tanımlaması yapılmış, göçün basit bir yer değiştirmenin ötesinde sosyal ve toplumsal değişimi belirleyen bir faktör olduğu vurgulanmıştır. Alt başlıklarda “göçmen”, “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “sığınmacı” kavramlarının anlamları ve aralarındaki farklar açıklanmaya çalışılmıştır.

Göçmenleri; sığınmacı ve mülteci den ayıran birtakım unsurlar vardır. Genel olarak “göçmen” dendiğinde ülkelerinden isteğe bağlı olarak gelen ve diplomatik korumadan faydalanan insanlar anlaşılır. Bu anlamda göçmenlik statüsünün her ne kadar sığınmacı ve mülteci kavramlarını kapsadığı biliniyor olsa da bu iki kavramın farklı bir statü olduğu göz ardı edilmemelidir. Göçmenlerin daha çok ekonomik nedenlerle refah arayışıyla başka yerlere

gittikleri varsayılırken diğerleri mücbir sebeplerle başka ülkelere sığınır. Türkiye söz konusu olduğunda, coğrafi kısıtlama nedeniyle daha çok “şartlı mültecilik” söz konusu olmaktadır (Ergül, 2012, s. 222). Konunun çok boyutlu olması kavramlar üzerinde hassasiyetle durulmasını gerektirmektedir. Bu nedenle sadece bu temel kavramlarla yetinilmemiş ayrıca "ikincil koruma", "geçici koruma", "idari gözetim", "geri gönderme yasağı", "göçmen kaçakçıları" ve "gönüllü geri dönüş" gibi göç konularını daha iyi anlamayı sağlayacak kavramlara da değinilmiştir. Kavramların yanı sıra göçü daha iyi anlamamızı sağlayacak göç türleri, göç nedenleri ve göçün etkileri de incelenmiş ardından da “göç kuramları” kısmına geçilmiştir.

Göç kuramları tezin anlaşılması için oldukça önemlidir. Bundan dolayı göç kuramlarına özel bir önem verilmiş ve kuramlar erken dönem göç kuramları ve çağdaş/modern dönem göç kuramları şeklinde iki farklı kategoride analiz edilmiştir. Erken dönem göç kuramları başlığı altında “Ravenstein'in Göç Kanunları”, “Petersen'in Beş Göç Tipi”, “Lee'nin İtme Çekme Kuramı” ve “Stouffer'ın Kesişen Fırsatlar Kuramı” ele alınmış ve açıklanmıştır. Modern göç kuramları kısmında ise “Neo-Klasik Göç Kuramı”, “Zelinsky Göç Kuramı”, “Dual (İkili) Göç Kuramı”, “İş Gücünün Yeni Ekonomisi”, “Merkez-Çevre Kuramı”, “Göç Sistemleri” ve “İlişkiler Ağı (Network Kuramı)” gibi farklı göç teorilerine odaklanılmıştır.

Başlangıçta, göç konusu sadece sosyolojik bir unsur olarak ele alındığından, göç çalışmaları tek boyutlu bir perspektife sıkışmış ve göç olgusu yeterince incelenememiştir. Bu durum, ilk dönem göç kuramlarını da etkilemiştir. Zamanla göç ile ekonomik, kültürel ve siyasi faktörler arasındaki bağ daha belirginleşince göç kuramlarının genişletilmesine de ihtiyaç duyulmuştur. Göç kuramlarının temelini Ravenstein'in yedi maddelik göç kanunları oluşturur. Bu kanunlar, ilerleyen dönemdeki göç kuramcılarının düşüncelerine de ilham kaynağı olmuş ve göçe ilişkin kuramsal çerçeve genişletilmiştir.

Yapılan çalışmanın temelini oturtmak için hangi kuram çerçevesinde ele alındığının belirlenmesi önemlidir. Göç olgusu karmaşık bir yapıya sahip olduğundan, Afgan göçü ve Afgan göçmenlerinin durumunu tek bir kuramla açıklamak yeterli olmayacaktır. Göç kuramları bütüncül bir şekilde ele alınarak yorumlandığında göç ve göç olgusu daha anlamlı hale gelir. Çalışma kapsamında Afgan çobanların durumu incelenirken, Petersen'in beşli göç tipi içerisinde Afgan çobanların göç hareketliliği “düzensiz, zorlayıcı, yasadışı ve sürekli göçler” içerisinde yer almaktadır. Bu çerçevede, Afgan çobanların durumunu açıklamak için bu kuram öncelikli başvuru kaynağı olarak tez yazımında kullanılmıştır. Ayrıca Afgan çobanların göç etme nedenleri arasında savaş, iç karışıklıklar, iklim ve ekonomik etmenlerin “itici” rol oynaması; Türkiye'nin Avrupa ülkelerine geçiş kapısı olarak görülmesi, iş olanaklarının nispi fazlalığı, mezhepsel, etnik ve dinsel yakınlıklar gibi çekici faktörlerin varlığı da etkilidir. Bu bağlamda, Afgan çobanların durumunu açıklayan diğer bir kuram ise Lee'nin İtme-Çekme kuramı olacaktır.

Afgan çobanların göç süreçlerinin incelenmesi, çobanların göç tercihlerinde ilk olarak akrabalarının yanını tercih ettiklerini göstermektedir. Örneğin, İran'da akrabaları olan Afgan çobanlar genellikle birkaç yıl İran'da kalırlar ve sonra Türkiye'ye bu sefer de burada bulunan akraba ve arkadaşlarının yanına gelirler. Hatta akrabalık ilişkilerine dayanarak doğrudan Türkiye'ye gelenlerde az değildir. Yanı sıra akrabası veya arkadaşı olmayan göçmenler de başka yollar bulabilmektedir. Örneğin; Türkiye'de faaliyet gösteren Afgan kuruluşlar, dernekler veya marketler akraba/arkadaş gibi işlev görebilmektedir. Bu ve benzeri hemşerilik ilişkilerinin ve göçmen dayanışma ağlarının, Afgan çobanlar için iş bulma, yerleşme ve entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu kanalların yanı sıra Afgan çobanların bilhassa sınırdan geçmelerini sağlayan göçmen kaçakçılarının varlığı göz ardı edilmemelidir. Bu kaçakçılar, “aracı veya komisyoncu” olarak da adlandırılmaktadır. Görüldüğü gibi İlişkisel Ağlar Kuramı Afgan çobanların göç sürecinin analizinde başvurulabilecek diğer bir kuram olmaktadır.

Afganistan'ın farklı ülkelere iş gücü ve emek sağlayan bir ülke olması, Merkez-Çevre Kuramını da anlamlı kılmaktadır. Türkiye'nin belirli iş kollarında Afgan göçmenlere ihtiyaç duymasının sebebi de bu çerçevede okunabilir. Özellikle tarım ve hayvancılık sektöründe insan iş gücüne olan talep, tam da söz konusu kuramı merkeze taşımaktadır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan kişilerin, bazı kurum ve kuruluşların yetkililerinin de Afgan çobanlara ihtiyacı olduğunu özellikle vurgulamaları Merkez-Çevre Kuramına başvurulmasını gerektirmektedir.

Ayrıca, iş gücü ile doğrudan bağlantılı olan bir diğer kuram da Yeni Ekonomi Kuramıdır. Bu kuram ekonomi amaçlı göçleri ve göçmenlerin aileleri ile olan ilişkilerini anlamaya çalışır. Gerçekten de Afgan çobanlar, daha çok bireysel olarak göç etmekle birlikte aileleriyle birlikte göç edenler de vardır. Aileleri ile birlikte göç etme imkânı bulamayanların bunu en azından arzuladıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Afgan çobanların iş bulma amaçlı göçlerini ve ailelerine sağladıkları maddi destekleri açıklamak için Yeni Ekonomi Kuramı önemli bir açılım sağlayacaktır.

Tezin ikinci bölümünde Afganistanlıların göçü; kültür ve uyum perspektifinden ele alınacaktır. İlk olarak, kültür ve uyum sürecine yönelik kavramlara açıklık getirilmek adına; kültür, çok kültürlülük, kültürleşme ve uyum gibi temel terimlerin tanımları yapılacaktır. Uyum çerçevesi mümkün olduğunca geniş tutulacak ve konunun psikolojik, kültürel ve ekonomik yönüne de değinilecektir. Ardından, kültürleşme ve kültürleşme öğeleri analiz edilerek, Afgan göçmenlerin kültürleşme stratejileri ortaya konulacaktır. Kültürleşme stratejileri çerçevesinde “bütünleşme”, “asimilasyon”, “ayrılma” ve “marjinalleşme” konularına değinilecektir.

Kültürleşme ve uyum sürecini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler arasında terk edilen ülkenin ve yerleşilen ülkenin tepkileri, eğitim olanakları, kurulan sosyal ilişkiler, göçmenlere sağlanan destek, göçmenlerin göç etme nedenleri, motivasyonları ve beklentileri,

göçmenlerin özellikleri (yaş, toplumsal cinsiyet, medeni durum vb.), yerlilerin-göçmenlerin kültürleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar (din, dil gibi), algılanan ayrımcılık düzeyi ve göçmenlerin sosyal kimliklerine olan bağlılıkları bulunmaktadır. Bunlar kültürleşme ve uyum sürecini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir. Olumlu durumlarda uyum sağlanırken, bazı durumlarda uyumsuzluk hatta çatışmalar ortaya çıkabilir. Sözü edilen unsurlar, kültürel uyumun her iki toplum açısından nasıl gerçekleşeceğini belirler. Dolayısıyla bunların anlaşılması, kültürel uyum ve kültürleşme durumunun anlaşılmasına ve uyum sorunlarının çözülmesine katkı sağlamaktadır (Tamkoç, 2020, s. 216). Bu nedenle, tezin 3. bölümünde bulgular kısmında bu çerçeveye göz önünde bulundurulacak ve tespitler yapılacaktır.

İkinci bölümde ayrıca “Afgan göçmenler” konusu ayrıntılandırılmaktadır. Bunun için uluslararası ve ulusal literatüre başvurulmuştur. Ardından konumuzun öznesi olan Afgan çobanlara yoğunlaşmakta ve onların göç sürecine bakılmakta, Afganistan’ın toplumsal yapısı, Afgan göçünün tarihsel arka planı ve Afgan göçmenlere yönelik veriler ortaya konmuştur. Tüm bunlardan sonra Türkiye’ye yönelen Afgan göçüne ayrı bir başlık açılarak konunun çerçevesi tamamlanmış ve yapılan alan araştırmasının verilere geçilmiştir.

Araştırmanın son bölümü sahadan elde edilen verilerin analizine ayrılmıştır. Afgan çobanların göç süreci, Alaca’daki yaşamları ve Alaca halkı ile etkileşimleri, farklı şekillerde deneyimledikleri uyum ve uyumsuzlukları, yaşadıkları sorunlar farklı alt başlıklarda sınıflandırılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda çalışmada çobanlarla doğrudan muhatap olan ya da hayvancılık konusunda söz sahibi olan bazı yetkililer ve çobanları istihdam eden çiftlik sahipleri ile yapılan görüşmeler de analiz edilmiş; bu insanların Afgan çobanlara bakış açıları, onlarla etkileşimleri ve yaşanan sorunlara onların da perspektifleri göz önünde bulundurularak bakılmıştır.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Göç Olgusuna İlişkin Kavramların Tanımlanması

Göç ve göç olgusuna ilişkin kavramların çeşitliliği belli tarihsel dönemlere dayandırılarak ele alınmaktadır. Bu anlamda göçe ilişkin literatür kavramsal çeşitlilik ve tanımlamalar oldukça geniş yer kaplamaktadır. Günümüzde yaşanan göçlerin temellerini coğrafi keşiflere ve sonrasında oluşan modern dünya sistemine dayandırmak mümkündür. Bu sürecin parçası olan Sanayi Devrimi ile göç yeni bir ivme kazanmıştır. Nitekim sanayileşme ile yeterli iş gücünü karşılayamayan ülkelerin iş gücü açığını farklı ülkelerden sağlamaya çalışmışları ile yeni göç dalgalarını beraberinde getirmiştir. Bu durum göç üzerine daha çok çalışılmasına neden olmuş, yeni göç türlerinin ve göç hareketlerinin daha yakından analiz edilmesiyle sonuçlanmıştır (Canatan, 2020, s. 36). Küreselleşme ve küreselleşmenin getirdiği paradigmlar ise ulus devletlerin düzenini sarsmıştır. Yeni paradigma göçü, toplumsal düzeni bozan bir sorun olarak görmekten çok toplumsal çeşitliliğin bir unsuru olarak anlamlandırmıştır. Ulus devletlerin zayıflaması ve göç olgusunun küreselleşmeyle beraber çok boyutlu bir hale gelmesi göç ve göçe dair kavramların derinliğini artırmıştır. Göç olgusu sadece göç alan ve göç veren ülke bazında değerlendirilmenin ötesine geçmiştir. Böylece göç; bireyi, toplumu, ulus devletleri ve uluslararası örgütleri de içine alacak şekilde çok boyutlu düşünölmeye başlanmıştır (Adıgözel, 2016, s. 2). Bu durum da göç ve göçe ilişkin kavram çeşitliliğini artırmaktadır.

Göç eden kişiler, göç etme nedenine ve göçün etkilerine göre “mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen” şeklinde tanımlanır. Bunlar arasındaki farkların anlaşılması insanların göç alan ölkelerdeki durumunu da belirlediğinden önemli görölmektedir. Göç eden kişilere verilen bu statüler, ölkelerin göç politikalarını belirlemede, göç hareketliliğini kontrollünün ele alınmasında aynı zamanda entegrasyon ve uyum çalışmalarının daha kolay gerçekleştirmesine olanak tanımaktadır (Çevik, 2020, s. 20). Bu amaçla bu bölümde göçü daha anlaşılır ve anlamlı kılmak adına belli başlı tanımlamalara yer verilecektir.

1.1.1. Göç

Göç, insanlığın var oluşundan beri süre gelen ve devamlılığı olan bir olgudur. Türk Dil Kurumunda (TDK) ise basit şekilde, hicret-taşınma anlamına gelen göç kavramı uluslararası ya da bir yerden başka bir yere gitme eylemi şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 2022). Göç kavramı birçok yazar ve akademisyene göre, yaygın bir ifade olarak kullanılan “yer değiştirme hareketi” şeklinde tanımlanabilir. Göç Terimleri Sözlüğü, tanımı ayrıntılandırarak uluslararası sınır hareketliliği ve buna bağlı olarak yaşanan değişime vurgu yapar. Bu

anlamda göç; süre, neden, yapı açısından değerlendirilmeden “yer değiştirme” aynı zamanda da nüfus hareketliliği olarak görülür. Bu tanımlama bir taraftan ekonomik göçmenlerin olduğu diğer tarafta ise mülteci ve sığınmacıların olduğu oldukça geniş grupları kapsamına almaktadır (Perruchoud & Cross, 2004, s. 35-36).

Göçün tanımlaması zaman içerisinde değişen şartlara göre “coğrafi”, “mekân/ fiziksel ayrılma”, “kalma arzusu” ve “süre” gibi unsurlar göz önüne alınarak farklı şekillerde ifade edilmesine sebep olmuştur. Göçün coğrafi yönünün vurgulandığı tanımlamaya göre; Kişilerin bulunduğu yerden farklı bir yere köy, belde, şehir gibi alanlara, hayatlarının geri kalan kısımlarını geçirmek üzere coğrafi ve mekânsal yer değişikliği yapmalarıdır. Bu tanımlamanın içerisinde süre unsuru eklendiğinde Birleşmiş Milletlerin göç tanımlamasındaki 1 yıllık süre kistasının belirleyici olduğu görülür. BM göç tanımlamasında belli coğrafi alandaki nüfusun “en az bir yıl” süreyle farklı bir alana gitmesi şeklinde göç etmeyi süreye bağlı olarak tanımlar. Ancak kişilerin gerçekleştirmiş olduğu bu yer değişiklikleri kısa süreli olabileceği gibi uzun süreli de gerçekleşebilmektedir. Ayrıca bu yer değişikliği hareketi Birleşmiş Milletler (BM) süre sınırının altında da olabilmektedir (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 2). Bu nedenle belirtilen sürenin ne kadar olacağı konusunda kesin bir mutabakat olmamasına rağmen genel kabul gören süre “en az 1 yıl” göç edilen yerde kalınması şeklindedir. Bu anlamda Oral; göçü anlamlı uzaklıkta, etki yaratacak şekilde, belli süre zarfında gerçekleşen tüm yer değiştirmeler şeklinde açıklamaktadır (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 3).

Göçü uzaklık ile ilişkilendirerek fiziksel kırılmalar üzerinden tanımlayan yazarların olmasının yanı sıra olaya mekân faktörünü de katarak açıklayan yazarlarda mevcuttur. Mekân kavramı üzerinden göçü tanımlayanlara göre göç, farklı zaman aralığında kişinin içinde bulunduğu yaşam alanından farklı bir yaşam alanına doğru gitmesidir. Bu açıklamaların yanı sıra göç, kişilerin kalma arzularının ön planda olduğu bir yer değişikliği şeklinde de tasvir edilmektedir. Bu tanımlamada kişilerin “kalma niyeti” içerisinde bulunarak bir yerden başka bir yere gitmeleridir (Hatipler, 2018, s. 425).

Göçü, belli unsurları göz önünde tutarak tanımlamanın yanı sıra göç olgusunu farklı temellere dayandırarak açıklayan yazarlarda mevcuttur. Örneğin; Koçak ve Terzi, göçün küresel yönüne değinerek “evrensel bir olgu” olarak tanımlarken (Koçak & Terzi, 2012, s. 164), Erder ve arkadaşlarına göre; göç “modernleşme öncesi dönemde” gerçekleşen toplumsal hareketlerdir (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 2). Kane’ye göre ise göç, negatif ve pozitif bir durum olmanın ötesinde modernleşmenin getirdiği birtakım dönüşümlere tepkinin sonucudur. Modernleşmenin getirdiği ekonomik gelişmeler, siyasal baskılar, ulaşım olanaklarının artması aynı zamanda iletişim araçlarının yaygınlaşması ve bireysel hareketler kişinin göç etmesine sebep olur ve göç olayını meydana getirir (Yılmaz, 2014, s. 1692).

İlhan Tekeli ise göç kavramını modernleşme üzerinden sosyal sistemin yeniden dizayn edilmesi şeklinde açıklar. Ona göre bozulan düzenin yeniden tasarlanması ancak göç eylemi

sonucunda gerçekleşir. Bozulan sistem içerisinde göç hareketliliği/ yer değişikliklerine giderek nüfusu yeniden şekillendirir ve üretimin daha verimli olabilmesi için iş gücünün yeniden bölüşümü yapılır. Böylece sermaye yoğun ülkelere doğru bir göç hareketliliği meydana gelir. Ancak bu dengeler yeniden dağıtılırken göç, toplumsal dönüşümler üzerinden tek yönlü uyum şeklinde açıklanır (Tekeli, 1975, s. 159).

Karpat ise göç tanımlamasında göçün ulaşılmak istenen yer olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak Karpat'ın göç tanımlamasında diğer yazarlardan farklı olarak çarpıcı olan nokta ise göçün başlangıcının Âdem ve Havva'ya kadar dayandırılmasıdır. Öyle ki kutsal kitaplarda/ metinlerde sıkça söz edilen bu durum bir göçtür. Hz. Âdem ve Havva cennetten kovularak yer yüzüne indirildiklerinde tarihteki ilk göç olayı gerçekleşmiştir (Karpat, 2019, s. 71). Belki de insanoğlunun dünyaya gelişinin göç olarak tabir edilmesi (dünya düzeninin kurulmasının göç olayıyla gerçekleşmesi) insanın içinde sürekli olarak göç etme isteğini barındırmasına sebep olmaktadır. Böylece insanlar tarih boyunca göç eden ve göç olgusunun bir aktörü olarak varlık göstermişlerdir.

İslami açıdan göç kavramı ele alındığında diğer dikkat çeken husus ise hicret ve medenileşme arasında bağlantı kurulmasıdır. Karpat, Müslüman ülkelerde göçün nasıl karşılandığına ve göçün İslam kültürünün bir parçası olduğuna dikkat çeker (Karpat, 2019, s. 71). Benzer şekilde İslami perspektiften göçü ele alan Kadir Canatan, medenileşme ve hicret arasında bağlantı kurar. Toplumların hicret ettiklerini buna bağlı olarak medenileşmenin gerçekleştiğine değinmektedir. Bu bağlamda insanlar göçebe bir hayat yaşayan ve yeni medeniyetler kuran varlıklar olarak tanımlanır. Başlangıçta konar göçer yaşayan insanların yerleşik hayata geçmeleri göç hareketliliğini bitirmemiş. Medenileşme ve modernleşmeyle beraber göç olgusu yeniden şekillendirilerek sürdürülmüştür (Canatan, 2020, s. 40). Öyle ki göçü kendi içerisinde sürekliliğe sahip olan bir olgu, devinimsel bir süreç olarak tanımlamak doğru olacaktır. Bu durum da insanlık tarihinin göçler tarihi olduğu gerçeğini ön plana çıkarır. Bu anlamda göçler yeni olayların başlangıcı ve tetikleyicisidir. Nitekim göç, bir ülkenin doğuşuna sebep olabileceği gibi yeni bir çağın başlangıcına da sebep olabilmektedir. Bunun en çarpıcı örneği ise Kavimler Göçüdür. Öte yandan göç, bunlardan tamamen farklı olarak gidilen yerde çatışma ve savaş başlangıcı da olabilir. Bu durumu en iyi yansıtan göç olayı 20 yüzyılda başlayan ve halen devam eden Yahudilerin Filistin'e göçüdür. Bu göç çatışmaların ortaya çıkmasına ve halen devam etmesine neden olmuştur (Ateş & Yavuz, 2017, s. 1290).

Bu tanımlamalar ışığında en geniş tabirle göçü açıklayacak olursak; ekonomik, coğrafi, siyasal, sosyal, toplumsal ve kişisel nedenlerle kısa, orta ve uzun vadede gerçekleşen, kimi zaman geriye dönüşlerle sonuçlansa da çoğunlukla ileriye doğru yapılan, toplumsal ve kültürel yapıları etkileyen yer değiştirme hareketi şeklinde ifade edilebilir. Böylece göç olgusunun içerisinde etnik, coğrafi, dilsel, dinsel, kültürel, mekânsal ve psikolojik etmenlerin bütünü barındırdığı açıktır. Göç olgusu bu etmenlerin değişim ve dönüşümünü kısa süreli

veya uzun süreli olacak şekilde etkiler. Bu yer değiştirme hareketinde bireysel ve toplumsal kararlar rızaya dayalı olabilirken bunun tam tersi durum da mümkündür. Öyle ki baskı ve zorlamalar tarih boyunca göç olgusunu şekillendirmiştir.

Göç ile ilgili tüm tanımlamaların ortak yönleri; olgunun nüfus hareketliliğine ve yer değiştirme yönüne vurgu yapmaları aynı zamanda karşılıklı etkileşime verdikleri önemdir. Bu tanımlamaları ortak paydada birleştiren göçün amacı, göç nedenleri ve gidilen yer ile terk edilen yer arasındaki değişim ve dönüşümlerdir. Bu durum göçün geniş bir şekilde tanımlanmasını olanaklı kılmaktadır (Çevik, 2020, s. 14).

Göçün bu kadar farklı tanımlamaları içinde barındırmasının diğer bir sebebi ise göç unsurunun birçok bilim dalının ilgi alanına girmesinden kaynaklıdır. Siyaset biliminden, uluslararası ilişkilere, psikoloji, coğrafya, iktisat ve sosyoloji gibi. Özellikle küreselleşme ve buna bağlı olarak değişen dünya düzeninde göç kavramının öneminin artması göçün sosyolojide önemli bir yer edinmesine yol açmıştır (Adıgüzel, 2016, s. 10). Böylelikle göç tanımı ve çeşitliliği artmıştır. Bu çeşitlilik aynı zamanda göçe dair kavramları da şekillendirmiştir. Öyle ki göç kavramını küresel düzeyde var olan olgular çerçevesinde açıklamak ancak diğer kavramlar ile göç ilişkisinin doğru kurulmasına bağlıdır. Bu anlamda göçün içerisindeki hareketlilik ancak diğer kavramlarla ortaya konulduğunda anlamlı bir hal alır. Çünkü göç kavramı göçün nasıl, kim tarafından, nereye ve göç sürecinde hangi sonuçların ortaya çıkacağı soruları etrafında şekillenir (Çevik, 2020, s. 15). Bu durumda göç ve göç hareketliliğine dair diğer kavramların açıklanması gerekmektedir.

1.1.2. Göçmen

Uluslararası Göç Örgütünün (International Organization for Migration) (IOM) 2022 yılında yayınlamış olduğu rapora göre; dünya üzerindeki uluslararası göçmen sayısı 281 milyon olarak belirlenmiştir. Bu sayı diğer yıla göre %3,5 artış göstermektedir. Göçmenlerin dünya nüfusu içerisindeki oranı ise %3,6 şeklindedir. (McAuliffe & Triandafyllidou, 2022, s. 2-3). Buna rağmen literatürde kesin sınırlarla göçmen tanımı yapılamamaktadır. Her ne kadar kapsayıcı bir göçmen tanımı yapılamasa da göçmen; birçok araştırmacı ve akademisyen tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Genel olarak göçmen gerek kendisinin gerek ailesinin yaşam standartlarını yükseltmek için farklı bir bölgeye kendi isteği ile giden kişi şeklinde ifade edilir (Şenol, 2020, s. 140). Bu tanımlama uluslararası göç örgütünün yayınlamış olduğu Göç Terimleri Sözlüğündeki (GTS) tanımlamanın kısa şekilde ifadesidir. GTS'ye göre göçmen; kişinin refahını ön planda tutarak herhangi bir baskı ve zorlamaya maruz kalmadan kendi rızası ile farklı bir bölge veya ülkeye göç eden kişileri kapsar. Kişinin gözettiği bu refah artışı kendisi için olabileceği gibi aile bireylerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesini de içine alır (Perruchoud & Cross, 2004, s. 37).

GTS'ye ek olarak göçmen tanımlamasının içerisine düzensiz göçmenlerde dahil edilebilir. Düzensiz göçmen: başka bir ülkeye yasadışı yollarla giren ya da yasal yollarla girip daha sonradan vizesinin geçerlilik süresi dolduğu halde ülkede kalmaya devam eden kişidir (Adıgüzel, 2016, s. 5).

Ayrıca süre açısından göçmen kavramı ele alınabilir. Bu anlamda BM'in göçmen tanımı önemlidir. Süre sınırı göz önüne alınarak yapılan bu tanımlamada, göçün sebepleri ya da rızaya dayalı olup olmaması veyahut göçmenlerin göç güzergahlarının bir önemi yoktur. Önemli olan göç eden bireyin gidilen yabancı ülkede bir yıldan fazla süre kalmasıdır. Bu kapsamın dışında kalanlar ise yabancı bir ülkeye turistik veya iş amacı ile seyahat eden kişilerdir. Bu kişiler göçmen olarak değerlendirilmezler. Ancak BM, istisna olarak turist ve iş adamlarını bu kapsama almazken bazı mevsimsel tarım işçilerini kısa dönemli göçmen tanımlamasının içine dahil eder (Perruchoud & Cross, 2004, s. 37).

1.1.3. Sığınmacı

Göç Terimleri Sözlüğüne göre sığınmacı; kişinin zulüm, baskı ve zarara maruz kalınması halinde ortaya çıkar. Bu gibi durumlarda kişinin korunmaya ihtiyaç duyması ve zarar görmemesi adına kendi ülkesi haricinde başka bir ülkenin korumasından faydalanmak istemesi durumunda ortaya çıkan bir statü olarak adlandırılır. Ancak sığınmacı statüsünde göz ardı edilmemesi gereken husus resmi başvuruların yapılmış fakat sonuçlanmamış olması durumudur (Perruchoud & Cross, 2004, s. 74). Göçmen, sığınmacı ve mülteci arasındaki farklılıklar mülteci ve şartlı mülteci kavramlarının tanımlanmasının hemen ardından açıklanmış ve ortaya konulmuştur.

1.1.4. Mülteci ve şartlı mülteci

Türk Dil Kurumu sözlüğünde mülteci, kendi ülkesi dışında bir başka yere veya ülkeye sığınan kişi olarak tanımlanır (TDK, 2022). Ancak bu tanım mülteci ve sığınmacı arasındaki farkı ortadan kaldırmadığı için karışıklıklara neden olur. Bu bağlamda BM'in Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme kapsamında yaptığı tanımlamaya başvurulabilir. Sözleşmenin mülteci tanımına göre; "ırkı, dili, dini, kimliği, herhangi bir gruba mensubiyeti veya siyasi fikirlerinden" dolayı kendi ülkesinde baskı ve şiddet göreceği endişesi taşınması halinde söz konusudur. Kişi, yukarıda belirtilen nedenlerden kaynaklı ülkesine geri dönmesinin mümkün olmadığı durumlarda başka bir ülkenin korumasından faydalanmak ister (Şenol, 2020, s. 141). Türkiye, mültecilik statüsü coğrafi bir kısıtlama ile kabul edilmiştir. Avrupa'dan gelmeyen kişilerin mülteci olarak kabul edilmeyeceği belirtilmiş ancak mültecilik şartlarını sağlayan ve Avrupa dışından gelen kişilere "şartlı mültecilik" statüsü verileceği belirtilmiştir. Bu durum üçüncü ülkelere gidinceye kadar bu konumda olan kişilere belli bir koruma

sağlamaktadır. Ayrıca bu statüye sahip olanlara 6 aylık sürelerle yenilenmek üzere Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre “Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi” verilir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s. 62).

Afgan göçmenler de Türkiye’de şartlı mülteci statüsünde değerlendirilmektedir. Bu durumda göçmenlere geçici kimlik verilmekte ve bireysel olarak koruma altına alınmaktadırlar. Böylece kimlik belgesi verilen Afgan göçmenler, Türkiye’de oturma hakkı kazanır. Ayrıca verilen kimlik belgesi Afgan göçmenlerin eğitim, sağlık, iş ve ulaşım gibi bir takım temel haklardan kolay yararlanmasına olanak tanır (Bozkurt & Yılmaz, 2019, s. 14).

Sığınmacı ve mülteci hakkında yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi bu iki kavramın bazı ortak noktaları bulunmaktadır. Ancak aradaki farkın bir karışıklık olmaması için özellikle vurgulanması gerekir. Sığınmacı, resmi olarak uluslararası bir korumadan faydalanamayan kişileri kapsarken mültecinin resmi olarak statüsü bellidir. Sığınmacının hukuksal bir statüsü, resmi bir başvuru yapmış olsa dahi yoktur. Bundan dolayı daha sınırlı haklara ve olanaklara sahip olsa da resmi başvuruları sonuçlanıncaya kadar ülkesine geri gönderilemez (Ergül, 2012, s. 220). Ancak başvuru sonucunun olumsuz olması durumunda bu kişilerin ülkeyi terk etmesi gerekir. Kişiye insani ya da farklı sebeplerden dolayı kalma izni verilmemişse, bu kişilerin sınır dışı edilmesinin önünde bir engel yoktur (Perruchoud & Cross, 2004, s. 74). Görüldüğü gibi sığınmacı statüsü geçici ve daha az hakka sahip olunan bir durumdur. Buna karşın mültecilik ülkenin ve kendi statülerinin sunduğu daha geniş bir hak yelpazesinden faydalanmak anlamına gelir. Özetle sığınmacı, eğer başvurusu kabul edilecekse, mülteci statüsü alma aşamasında ara bir statü olarak görülebilecekken; mültecilik daha sabit ve geniş haklarla donatılmış bir statü olarak görülebilir (Ergül, 2012, s. 220).

Gönüllü göçmenleri de sığınmacı ve mülteciden ayıran birtakım unsurlar vardır. Bunların başında da göçmenlerin ülkelerinden kendi istekleri ile ve yasalar çerçevesinde ayrılmalarıdır. Bu sebeple göçmen ülkesinin diplomatik korumasından faydalanmaya devam eder (Ergül, 2012, s. 222). Gönüllü göçmen, mülteci, sığınmacı ve vatandaş ayırımını göçmenlerin hukuki statüsüne ve ikamet şekillerine göre ayıran Kaya ve Zorlu, göçmen kavramının kapsayıcılığına değinerek bu kavramlar arasındaki farklılığı göçün zorunlu olup olmamasına bağlarlar. Göçmenlerin hukuki statülerine ve göç ettiği yerde kalış sürelerini baz alarak yapılan ayırım Tablo 1.1’de gösterilmiştir. (Kaya & Zorlu, 2020, s. 168-170).

Tablo 1.1. Göçmenlerin sınıflandırılması

		Göçmenlerin Hukuki Statüsüne Göre	
		Yasal	Yasa Dışı
Göçmenlerin İkamet Şekilleri	Geçici	Geçici süreli Göçmen	İllegal göçmen/ Sığınmacı
	Sürekli	Vatandaş	Mülteci

Kaynak: (Kaya & Zorlu, 2020, s. 170).

1.1.5. İkincil koruma

Yabancı ve vatansız kişilerin belli şartlar altında korunmasına yönelik verilen statü ikincil koruma olarak tanımlanır. İkincil koruma YUKK 63. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu statüden mülteci ve şartlı mülteci olmayan kişiler yararlanır. İkincil koruma: kişinin, menşei veya ikamet ülkesine dönmesi halinde “ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı muameleye” maruz kalabileceği durumlar ile uluslararası ve ülke genelindeki silahlı çatışma ortamının olmasına bağlı olarak kişinin şahsına yönelik şiddet hareketlerinin mevcut olması durumunda geçerlilik kazanır. Aynı zamanda ayırım gözetilmeyen şiddet hareketleri gibi sebeplerden dolayı da kişi hem kendi ülkesi hem de ikamet ettiği ülkenin korumasından faydalanamaması durumlarında da söz konusudur. Belirtilen şartların mevcut olması neticesinde kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma hakkı tanınır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

1.1.6. Geçici koruma

Geçici koruma kişilere kitlesel sığınma durumlarının söz konusu olmasından kaynaklı verilmektedir. Belli süreliğine verilmesi (geçici bir durum) ve coğrafi kısıtlama olmaması geçici korumayı mülteci den farklı kılmaktadır (Çiçekşögüt, 2017, s. 4). Bu koruma 2011 yılında Suriye’den, Türkiye’ye doğru yaşanan kitlesel göç hareketliliği sonucunda ortaya çıkmıştır (Çevik, 2020, s. 21) Geçici korumanın tanımı ise GTS’ye göre; çatışma veyahut yaygın şiddet hareketlerinden kaynaklı kişinin bulunduğu ülkeyi terk etmek zorunda kalması durumunda yaşanan “kitlesel göç” hareketlerine dahil olan kişilere (Perruchoud & Cross, 2004, s. 33), sığınma sisteminde her hangi bir aksaklık ve riske sebep olabilecek etmenlerin söz konusu olabileceği durumların mevcut olmasından kaynaklı “acil”, “geçici” ve “istisnai” bir koruma sağlanmasıdır (Çiçekşögüt, 2017, s. 5). Daha pratik olan ve yasal prosedürlerin uzamasının önüne geçen bu korumanın üç temel unsuru mevcuttur. (a)Acil ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak, (b)geri gönderme yasağını uygulama, (c)güvenli bölgelere erişimin sağlanması (Adıgüzel, 2016, s. 18).

1.1.7. Göçe ilişkin diğer tanımlar

1.1.7.1. İdari Gözetim ve Geri Gönderme Yasağı

Yetkili makamlarca kişiyi özgürlüğünden mahrum bırakacak şekilde uygulanan tedbirdir. Düzensiz göçmenlere yönelik çoğu ülkenin uyguladığı bu yaptırım, ülkeden ihraç edilmeye kadar göçmenleri denetim altında tutmayı sağlar (Adıgüzel, 2016, s. 8). İdari gözetim aynı zamanda “idari alıkoyma” ya da “gözaltı” şeklinde ifade edilir (Perruchoud & Cross, 2004, s. 43). YUKK ‘un-57. Maddesine göre sınır dışı etme kararı verilen göçmenlere karşı; kaçma riski bulunanlara aynı zamanda ülkeye yasa dışı yollarla giriş yapan kişilere, giriş-çıkış kurallarına

uymayan kişilere, sahte, yanıltıcı ve asılsız belge ile geçiş yapanlara, süresi dolup süresinde Türkiye’den çıkış yapmayan kişilere idari gözetim uygulanır. Ayrıca kamu düzenini bozan kişilerde idari gözetim kapsamına dahildir. Bu kişilere valiliklerce idari gözetim tedbiri uygulanır. İdari gözetim kararı alındıktan sonra yabancılar kolluk kuvvetlerince 48 saat içerisinde geri gönderme merkezlerine götürülürler. Bu süre 6 ayı geçmeyecek şekilde Geri Gönderme Merkezlerince uygulanır. Ayrıca verilen bu gözetim süresi 6 ay daha uzatılabilir. Ancak bunun için birtakım şartların mevcut olması gerekir. Bunlar; idari gözetim kararı alınan kişinin yanıltıcı bilgi ve belge vermesi, iş birliği yapmaması halleridir. Bu durumların istisnası, YUKK kapsamında düzenlenmiş olup kişinin geri gönderilmesi halinde “ırkı, dini, uyruğu, siyasi ve fikri düşünceleri veya bir gruba mensubiyeti dolayısı” ile işkence, insanlık dışı davranışlara maruz kalacağı, onur kırıcı cezaya tabi tutulacağı gibi kişinin hayatını tehdit eden unsurların var olma halidir. Bu kapsamdaki kişilerin geri gönderilmeleri söz konusu değildir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

1.1.7.2. Gönüllü Geri Dönüş

Bazen kişiler geldikleri ülkelere kendi rızaları ile geri dönebilmektedirler. Bu duruma gönüllü geri dönüş adı verilmektedir (Canatan, 2020, s. 74). Gönüllü geri dönüş; kişilerin ülkelerine kendi istekleri çerçevesinde dönmelerini ifade eder. Bu süreç, kişiye maddi destek sağlaması sonucunda, kişinin kendi özgür iradesi ile kendi ülkesine ya da transit ülkesine veyahut bunlardan farklı üçüncü bir ülkeye dönüşü şeklinde gerçekleşir (Perruchoud & Cross, 2004, s. 38).

Geri dönüşler, kişiyi göçe iten etmenlerin tamamen ya da kısmen ortadan kalkması durumunda yaşanabileceği gibi göçün kişinin beklentilerini karşılayamamasından da kaynaklanabilmektedir. Geri dönüş sebepleri arasında yüksek işsizlik, yabancı düşmanlığı, ırkçı saldırılar, kötü ve ayrılıkçı muameleler gösterilebilmektedir. Bunların yanı sıra hükümetlerin (özellikle Avrupa’daki devletlerin) bilinçli olarak uyguladıkları geri dönüşü teşvik politikaları etkili olmaktadır. Nitekim bu politikalara bağlı olarak geri dönüşler bazen artmaktadır (Canatan, 2020, s. 75).

YUKK’a göre gönüllü geri dönüş politikaları ve geri dönüş hareketliliği genel müdürlüklerce desteklenir. Genel müdürlüklerce geri dönüş kararı alan ve kriterlere uyumluluk sağlayan kişilere maddi destekleme yapılabileceği gibi bu yardımlar aynı şekilde de olabilir. Ayrıca düzensiz göçmenlere ilişkin olan gönüllü geri dönüş politikaları uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları ya da sivil toplum kuruluşlarının destekleri ile de yürütülebilir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

1.1.7.3. Göçmen Kaçakçılığı

Uluslararası sözleşmelere özgü olan ve “Göçmenlerin Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Kaçakçılığına Karşı Protokol” kapsamında tanımlanan göçmen kaçakçılığı; üçüncü kişiler tarafından, kişinin vatandaşı olmadığı ya da ikamet etmediği bir ülkenin sınırlarından doğrudan ya da dolaylı yasa dışı yollarla girmesini sağlamak ile ilişkilendirilmektedir. Burada yasa dışı yollarla giriş yapmayı sağlayan kişinin maddi çıkar sağlama amacı gütmesi söz konusudur (Canatan, 2020, s. 74). Göçmen kaçakçılığı insan ticaretinden farklı olup kişiler; sömürüye, zorlamaya ya da herhangi bir baskıya maruz kalmazlar ayrıca insan hakları ihlali söz konusu değildir (Perruchoud & Cross, 2004, s. 37). Afgan göçleri ele alınıp incelendiğinde göç sürecinde göçmen kaçakçılarının rolünün ekili olduğu görülmektedir. Zorlu göç yolculuğunda birçok sınırdan geçmek zorunda kalan Afgan göçmenlerin, yolu bilen göçmen kaçakçılarından yararlanmaları işlerini çok kolaylaştırmaktadır. Bunun için kaçakçılar göç yolculuğunun önemli bir parçası haline gelmişlerdir (Buz, Memişoğlu, Dönmez, & Verduijn, June 2020, s. 40).

1.2. Göç Çeşitleri ve Göç Nedenleri

Göç; toplumsal, ekonomik, siyasal öğelerin sonucunda meydana gelen bir olgudur. Göçleri neden ve sonuç ilişkileri üzerinden açıklayan yazarlar mevcuttur. Yazarların göçün ekonomik ve toplumsal yapısı üzerinden düşündükleri görülür. Bu anlamda sıkça göç çeşitleri ve göç nedenlerinin iç içe geçmiş olduğu vurgusu yapılır. Göç nedenleri ve çeşitleri birbirlerini besleyen iki unsur olarak düşünülür. Bu da bu kavramların beraber ele alınmasını olanaklı kılmaktadır (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 3). Küreselleşme ile artan göç hareketlerini inceleyenler bireylerin yanı sıra ülkelere de odaklanmış, ülkeleri hedef ülke, kaynak ülke ve transit ülke şeklinde sınıflandırmışlardır. Küreselleşme ve modernleşmenin göçe yön vermesi göç çeşitliliği artmış hem ülkeler hem de bireyler açısından göçün kapsamı genişlemiştir. Aynı zamanda da göçün sonuçları ve etkileri farklılaşmıştır (Ateş & Yavuz, 2017, s. 22).

Küreselleşmenin ulus-devlet yapısını bozması ile çokkültürcü toplumlar bir meşruluk kazanmış, böylece göç ve göçe dair kavramlar farklılaşmıştır (Canatan, 2020, s. 37). Bu değişim ve dönüşüm göç türlerinin akademisyenler, yazarlar ve araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ele alınması ve sınıflandırılmasıyla sonuçlanmıştır. Nitekim Petersen bunun öncülüğünü yapmıştır. Göçler daha karmaşık bir biçimde “ilkel göçler”, “zorlama göçler”, “serbest göçler” ve “kitlese göçler” olmak üzere gruplandırılabilmiştir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 3).

Bu göçlerden ilki olan “ilkel göç”; kuraklık, kıtlık, sel, deprem ve buna benzer doğa olaylarının sonucunda ortaya çıkar. Böylece bireyler veya toplumlar yukarıda söz edilen olaylar neticesinde yaşanan zararlardan kaçmak için daha elverişli alanlara doğru bir hareketlilik başlatırlar (Çevik, 2020, s. 15). Doğa olaylarının yanı sıra avcı ve toplayıcı olan ilk toplumlar

yeni yerler keşfetme ve gıda ihtiyacını karşılamak için de göç ederler. Bu göç türü tarihin ilk dönemlerinde insanları göçe iten en önemli etmeleri içinde barındırmaktadır. Kişinin, doğa ve ekolojik dengenin değişmesine bağlı olarak gerçekleştirdiği bu göç hareketinde bireylerin çaresizliğini gidermek göçün amacı ve nedenidir. “Zorlama göç” ise devlet ve kamu otoritesi tarafından oluşturulmuş baskının sonucunda kişilerin bulunduğu yeri terk etmesidir (Çağlar, 2018, s. 33); (Yaman, 2018, s. 20). Zorlama göçü, “sürgün edici göç” olarak ele alan Çevik bu iki göçün devlet otoritesi tarafından yapılan baskı sonucu gerçekleştiğine dikkat çeker. Baskı unsuru bu göçün ortaya çıkmasının tetikleyicisidir (Çevik, 2020, s. 15-16). Bu tür göçler siyasi nedenlidir. Özellikle 19. ve 20. yy da milliyetçi ögelerin ortaya çıkmasıyla beraber görülmüştür. Öyle ki bu göçler; siyasi gücü elinde bulunduran grupların kendilerinden olmayan kişilere ve gruplara karşı ötekileştirici bir tutum izlemesi ve onlara yaşam hakkı tanımamasından dolayı yaşanmıştır. Ülkeler arası nüfus mübadeleleri, tehcir durumları ve ilticalar bu göçe örnek gösterilebilir (Yaman, 2018, s. 21). Bu grup göçlere en iyi örnekler; Sırp, Bulgar ve Yunan devletlerinin Müslümanlara karşı yapmış olduğu baskılar; Polonya ve Çekoslovakya’daki Almanların yaşadıkları ve Filistinli Arapların İsrail eliyle maruz kaldıkları sonucunda gerçekleşen göçlerdir (Karpas, 2019, s. 78-79).

“Serbest göç”; ilkel göç ve zorlama göçten farklı olarak kişinin iradesine bağlı gerçekleşir. Net bir ifade ile kişilerin özgür iradeleri ile bir yerden başka bir yere gitmesidir (Yaman, 2018, s. 21). Bu göç türünün dikkat çeken özelliği, göç eden kişilerin, kaynak ülke ve hedef ülke arasındaki diplomatik ilişkiden yararlanabiliyor olmasıdır (Çevik, 2020, s. 16). Ekonomik amaçlarla yapılan işçi göçleri bu göç türünün en bariz örneğidir. Petersen’in sınıflandırmasında karşımıza çıkan son göç türü ise “kitlesele göçtür”. Burada topluluk halinde yapılan göçler söz konusudur. Bu göçler, serbest göçlerle de yakından ilişkilidir. Kendi istekleri ile göç eden öncü göçmenlerin kendinden sonrakiler için göç hareketlerini kolaylaştırarak kitlesele göçün tetikleyicisi olurlar (Adıgüzel, 2016, s. 29)¹.

Petersen’in göç tiplerinden etkilenerek göçlerin sınıflandırılmasını yapan başka birçok yazar da vardır. Bunlardan biri Kosinski’dir. O göçleri; zaman, mesafe, alınan kararın şekline, göçe dâhil olanların niteliğine, göçlerin sebeplerine/amaçlarına göre sınıflandırır. Yanı sıra göçün sosyal ve politik biçimine bakarak göç türleri ayrımını da gider (Çağlar, 2018, s. 33). Benzer şekilde Faist’te beş kriter üzerinden göç çeşitliliğini ortaya koyar. Bunlar sırasıyla; göç edilen alan, zaman unsuru, göçün boyutu, sebepleri ve yasallığı ile ilişkilidir (Adıgüzel, 2016, s. 22). Richmond ise göçleri sınıflandırırken kişi ya da grupların istekleriyle göç arasındaki ilişkiye dayanarak ayırım yapar (Çağlar, 2018, s. 33-34).

Bazı yazarlar yapılan çalışmalarını toparlayarak bir sentez oluşturmaya çalışırlar. Bu çerçevede “gönüllü-zorunlu göçler”, “kısa süreli-uzun süreli göçler”, “iç-dış göçler” gibi adlandırmalar da

¹ Petersen’in dörtlü göç sınıflandırmasına, ülkelerin ne kadar göç alacağını belli kotaya bağlanan “kontrollü-yönlendirilen göç” kategori de dahil edilerek, beşli şekilde sınıflandırma da yapılabilmektedir (Çağlar, 2018, s. 33).

görülür (Canatan, 2020, s. 31-32). Bu adlandırmalara daha özgü katkılar yapanlar da vardır. Örneğin Canatan, göç türlerini uluslararası göçmenlerin motivasyon temellerine dayandırarak “istihdam temelli göç”, “insani göç” ve “aile temelli göç” olmak üzere üçlü şekilde kategorize etmektedir (Canatan, 2020, s. 61).

Öte yandan Afgan çobanlarla doğrudan ilişkilendirilebilecek olan bazı sınıflamalara daha yakından bakmak, tezin anlaşılması için yararlı olacaktır. Bu çerçevede gönüllü- zorunlu göçler, düzenli-düzensiz göçler ile iç-dış göçler (Adıgüzel, 2016, s. 4) öne çıkarılabilir.

Gönüllü göçler, Petersen’in ele almış olduğu serbest göçler kapsamındadır (Yaman, 2018, s. 21). Bu göçler kişilerin ya da grupların daha rahat yaşam süre bilmesi için kendi kararları doğrultusunda hareket etmeleridir. Zorunlu Göç ise gönüllü göçten farklı olarak kişinin iradesi dışında gerçekleşmektedir (Canatan, 2020, s. 31). Gönüllü göçler; yeni yerleşim yerlerine gitme isteği, kişinin ailesinin ve kendinin hayat standartlarını yükseltme arzusu, çevresel faktörlerin iyileştirilmesi, gibi nedenlere bağlı olarak yapılırken, zorunlu göçte; doğal afetler, işkence görme ve ölüm korkusu, kişinin özgürlüğünün sınırlandırılması gibi baskılar göç eylemine neden olmaktadır (Yaman, 2018, s. 21). Ancak gönüllü göç her ne kadar kişinin iradesi kapsamında gerçekleşmemiş olsa da içerisinde bir zorunluluk unsuru barındırır. Çağlar, bu durumu ifade ederken gönüllü göçteki zorunluluğun bir istekten kaynaklı olabileceğine değinir. Bu zorunluluktan kastedilen, kişi daha iyi yaşam koşullarına erişmeyi isterken aslında içinde yaşadığı durumdan memnun olmaması yani ihtiyaçlarını tam olarak karşılanamamasıdır. Buradan hareketle de tüm göçlerin zorunlu göç kapsamında olduğu çıkarımı yapılabilir (Çağlar, 2018, s. 36). Düzenli ve düzensiz göçler, göçün hangi yolla yapıldığına bağlı olarak değişmektedir. Düzensiz göç kaynak ülke, hedef ülke ve transit ülke açısından değerlendirilir. Nitekim düzensiz göçler kişinin kendi ülkesi dışında vatandaşı olmadığı bir ülkeye yasadışı yolla giriş yapıyor o ülkede kalıyor ya da o ülkeden yasa dışı yollarla çıkıyorsa gerçekleşir. Bu göçler sadece yabancı bir ülkeye giriş çıkışı kapsamının ötesindedir. Nitekim bu göç, kişinin kendi ülkesindeki prosedürlere uygun olmayacak şekilde giriş veya çıkış yapması durumunda da geçerlidir. Öte yandan eğer göçmen, vatandaşı olmadığı ülkeye giriş, çıkış ve kalışlarını yasal yollarla gerçekleştiriyorsa düzenli göç gerçekleşmiş olur (Adıgüzel, 2016, s. 4); (Çağlar, 2018, s. 35). Düzensiz göçler genellikle sosyal ve ekonomik imkanların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. İmkanların az olduğu ülkelerden bu kategoriye girecek göçler yaşanabilmektedir. Ancak bunla beraber bazı ülkelerinin iş gücü talepleri de bu göçü tetikleyebilir (Yılmaz, 2014, s. 1689). Düzenli göçlerin nedenleri arasında daha iyi eğitim almak için yapılan göçlerin de sayılması (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 2) konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Göç süresi, göçlerin sınıflandırılmasında önemli bir ayrıma işaret eder. Göçler kısa süreli ya da uzun süreli olmak üzere ikiye ayrılır. Kısa süreli göçlerde göç etme süresi göz önüne alınarak aile fertleri arkada bırakılır (Canatan, 2020, s. 21). Mevsimlik çalışma amacı ile yapılan yer değişiklikleri, eğitim amacıyla yapılan yer değişiklikleri, askerlik ve memuriyet

gibi nedenlerle bireyler kısa süreli göç hareketliliği içerisine girerler. Aynı şekilde tedavi, ziyaret yahut tatil amacıyla yapılan mekân değişiklikleri de vardır (Yaman, 2018, s. 23). Uzun süreli göçlerde ise kalıcılık esastır. Uzun süreli göç; kişi ya da grupların terk ettikleri ülke ya da bölgeye bir daha geri dönmek üzere gerçekleştirmiş oldukları göç hareketliliğidir. Örneğin; Balkanlar ve Kafkasya'dan yapılan göçler uzun süreli göçlerdir (Canatan, 2020, s. 32). Ancak kısa süreli ve uzun süreli göçlerde dikkat çeken özellik kısa süreli göçlerin daha sonradan uzun süreli göçe dönüşebilmesi durumudur. Örneğin; Türkiye'den Almanya'ya yerleşen Türkler, başlangıçta ülkelerine geri dönme amacı güderken daha sonradan birçoğunun Almanya'ya kalıcı olarak yerleştikleri görülür (Yaman, 2018, s. 24).

Göçler ülke sınırlarının içinde olup olmamasına göre "iç ve dış göç" biçiminde ayrılır. İç göç; ülke sınırları içerisinde herhangi bir yerden başka bir şehir, belde veya merkeze yapılan göç hareketlilikleri iken dış göç, diğer bir ifade ile "uluslararası göç", farklı ülkelerin sınırlarının aşılması sonucunda gerçekleşen göç olayıdır (Sayın, Usanmaz, & Aslangiri, 2016, s. 2-3). Öyle ki iç göçü açıklamada çeşitli teoriler ortaya atılmış ve şehirlerin çekici özellikleri göçe neden olan etmenler arasında gösterilmiştir. Bu açıdan göçün akım yönünün baz alındığı iç göç; kırdan- kente, kentten kıra, kentten-kente, kırdan-kıra şeklinde olabilmektedir (Yaman, 2018, s. 22). Buna karşılık dış göçler; "yabancı bir ülkeye göç" biçiminde gerçekleşir. Yukarıda sayılan iç göç nedenleri bu göçler içinde geçerlidir (Canatan, 2020, s. 32).

Afgan çobanların durumunu anlamak için ayrıca göçlerin "bireyselliği" ve "kitleliliği" üzerinde de durulmalıdır. Bireysel göçte kişilerin önceden gidecekleri yer hakkında bilgi sahibi olmaları ön plandadır. Bu göç türü bireysel şekilde gerçekleşebileceği gibi aile fertlerini de içine alır. Öte yandan kitlesel göç ise zorunlu göçün kapsam alanına girerek siyasal, sosyal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak çok sayıda kişi ve grubun kendi ülkesi dışında başka bir ülkeye gerçekleştirdiği "düzensiz akınlar" şeklinde tanımlanmaktadır (Yaman, 2018, s. 22); (Akıncı, Nergiz, & Gedik, 2015, s. 62). Son dönemlerde kitlesel göçlere verilebilecek en önemli örnek, 3,7 milyon civarındaki Suriyelinin Türkiye'ye toplu şekilde gelmesidir. Ayrıca Afganistan'da yaşanan savaş, çatışma ve şiddetin sonucunda Afgan göçleri de bu kapsamda değerlendirilebilir (Üstün & Vargün, 2022, s. 80).

Göçü yaşayan kişilerin daha sonra aile bireylerini, akrabalarını ya da hemşehrilerini yanlarına alması şeklinde yaşanan göç hareketliliği "zincirleme göç" olarak adlandırılır. Daha önceden göç eden eş-dost-akrabanın yanına gitme şeklinde yapılan bu göç hareketinde sonradan göç eden bireyler daha az risk alırlar (Çağlar, 2018, s. 34-35). Zincirleme göçlerde, öncü göçmenlerin ardıl göçmenlerle kurduğu ağlar etkin rol oynar. Öyle ki bu ağlar zincirleme göçün hızlanmasının ve genişlemesinin önünü açar. Bu durumda göçmen ağları, iki şekilde ardıl göçmenlere imkân sunmaktadır. Bunlardan ilki, göç eden bireylerin aile birleşimi kapsamında belli haklarını kullanarak diğer aile fertlerini de göçe yönlendirmesi durumudur. İkinci olarak göçmen ağlarının, ardıl göçmenlere gidilecek olan yerde daha iyi yaşam

koşulları, iş imkanları, kalacak yer temini, sosyal ortam gibi birçok ihtiyaca cevap bulacak avantajlar sunmasıdır (Bartram & Monforte, 2019, s. 64-65).

Ulus ötesi göç kavramı da Afgan çobanların yaşadıklarını anlamamızı sağladığından ve sosyal bilimlerde geniş yer aldığından üzerinde durulması yararlı olacaktır. Ulus-ötesi göç coğrafi sınırların ortadan kalktığı iddiası ile yakından ilişkilidir. Buradan hareketle ulus ötesi göç, bireyler ve grupların birden fazla ülke ile kurdukları bağları açıklamaktadır (Çevik, 2020, s. 17-18). Göçmenlerin gidilen ülkede kesin kalacağı ve orayla uyumu üzerinde duran teorilerin aksine ulus-ötesi göç teorisi, göçmenlerin, artık kaynak ülke ile bağlarını koparmalarının gerekmediği tezini öne çıkarmaktadır. Burada çifte bağlılık, tam olarak aidiyetlik hissetmeme, kimliksizlik durumları söz konusudur. Ulus ötesi göçte ulusal sınırların dışında coğrafi sınırları aşan sadakat ve bağlılık söz konusudur (Bartram & Monforte, 2019, s. 302-303). Burada dikkat edilmesi gereken husus ise ulus ötesi göçmenlerin yasal haklarını kullanarak hem menşei ülkelerini hem de göç ettikleri yer ile ikili ilişkilerini sürdürebilmeleridir (Çevik, 2020, s. 18). Bu durumu en iyi yansıtan durum ise Filipinli göçmen kadınlardır. Filipinli göçmen kadınlar anayurtta kalan çocuklarının ödevlerini Skype gibi iletişim araçlarını kullanarak yaptırır. Buradan hareketle uluslararası göçle ulus ötesi göçün farklılıklarını ele alan Özkul, bunlardan ilkini teknolojik gelişmelere bağlarken ikinci farklılığı anayurtlara yapılan maddi destek ve para gönderimlerinin geçmiş dönemlerden farklı olarak artması ile açıklar (Özkul, 2018, s. 487)

Genel anlamda tarihin ilk safhalarında doğal afetler ve kıtlık gibi etmenler göç nedenleri arasında yer almaktadır. Ancak zaman bunların siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal sorunları da içine alarak çeşitlendiği görülür (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 3-4). Castles ve Miller' e göre tek başına bir neden bireyin göç etmesi için yeterli değildir. Öyle ki göç sürecine sebep olan makro, mikro ve ara unsurlar birbirleri ile bağlantılı olup keskin çizgilerle ayrılamazlar. Bu durumda göçün nedenlerinin gittikçe daha karmaşık hale geldiği söylenebilir (Castles & Miller, 2008, s. 40). Göçün nedenleri arasında sırasıyla; işsizlik, doğal afetler, tarım alanlarının bölünmesi/küçülmesi, yetersiz eğitim, sınırlı sağlık hizmetleri, nüfus artışı, aynı evde barınamama, gelin-kaynana çatışması, terör, savaş, şiddet, çatışma, ölüm tehlikesi, kan davası, mal güvenliğini tehlikeye girmesi ve kişinin özgürlüğünü kısıtlayan durumlar gibi pek çok unsur sayılabilir. Ayrıca şehir hayatının çekiciliği, emeklilik sonrası rahatlık arayışı gibi bazı unsurlar da göçte önemli olabilir (Özkan, 2019, s. 130).

Görüldüğü gibi Afgan göçü birçok göç türü ile ama özellikle zorunlu göç, düzensiz göç, kitlesel göç, işçi göçü, zincirleme göç ve ulus ötesi göç ile ilişkilendirilebilir.

1.3. Göçün Etkileri

Göçün hem göç alan hem de göç veren ülke üzerinde sosyal, politik ve ekonomik birtakım etkileri mevcuttur (Yılmaz, 2014, s. 1691-1696). Ayrıca göç bireysel düzeyde de göçmenleri etkilediği kadar göç edilen yerdeki insanları da etkilemektedir.

Göçün ilk etkisi ekonomik alanda, bilhassa iş gücü ve istihdam alanında görülür. Göçmenler göç edilen yerin istihdam alanlarını değiştirmekte ve iş gücü ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Özellikle göçmen grupların genç olması, iş gücünün de gençleşmesine sebep olur. Ayrıca bu durumun göç edilen ülkenin gelir dağılımına olumlu ve olumsuz etkileri söz konusu olabilmektedir. Göçmenlerin düşük ücretle çalışması durumunda ülkedeki yerli nüfusa iş alanları daralmaktadır. Gidilen yerde hızlı nüfus artışı konut sıkıntısı ve ev fiyatlarını da arttırabilmektedir (Akkaş & Aksakal, 2021, s. 42).

Göç veren ülke açısından düşünüldüğünde, göçmenler birer döviz kaynağı olarak görülür. Öyle ki bu kişiler ekonomik kazançlarını doğrudan anavatanlarına aktarır. Bu durum anavatanda nitelikli eleman kaybı ve beyin göçü anlamına da gelmektedir. Bazen kişiler kendi yerleştikleri ülkenin bir parçası gibi görmeye başlar ve ilerleyen zamanlarda ailelerini de yanlarına alarak artık döviz kaynağı olmaktan çıkabilirler. Ancak yine de göçün olumlu anlamda göç veren ülkeye etkisi göz ardı edilmemelidir. Zira göçmenlerin göç ettikleri ülkenin teknolojisini, kültürünü muhtemelen daha az gelişmiş olan ülkelere aktardıklarına şahit olunmaktadır (Yılmaz, 2014, s. 1692-1694). Bu göçmenlerin, iki ülke arasında köprü vazifesi görmesi ve her iki ülke için de avantaj sağlamaları anlamına da gelebilmektedir (Özkan, 2019, s. 138).

Göçlerin görünür etkilerini ülke içi ve ülkeler arası nüfus dengesizlikleri; yatırım ve finans kaynaklarının dağılım problemleri, nüfus artışına bağlı konut fiyatlarında artış, gecekondulaşma ve çarpık kentleşme; yeni gelenlerle birlikte yeniden planlanması gereken eğitim, sağlık, adalet ve alt yapı sorunlarının ortaya çıkması; yeni çevre sorunları biçiminde gözlemlenmek mümkündür. Yanı sıra kültür kaybı, kültürel çatışma ve yeni kültürlerin doğması ile sonuçlanan yeni durumlardan da söz edilebilir. Ekonomi alanı açısından da yaşanan gelişmelerin her zaman pürüzsüz olmadığı anlaşılabilir. Örneğin istihdam, gelir dağılımı ve iş gücü ile ilgili hareketlilik üzerinde mutlaka düşünülmesi gereken konulardır. Her ne kadar daha çok sorunlar öncelese de bu hareketliliğin ekonomi başta olmak üzere sağladığı katkılar da göz ardı edilmemelidir. Görüldüğü gibi birtakım sonuçlar doğuran göç; bazen dezavantaj gibi olurken bazen de ciddi avantajlar sağlamaktadır (Koçak & Terzi, 2012, s. 168).

Göçün olumsuz etkileri yeni kuruluşlar, yönetmelikler, antlaşmalar ve uluslararası örgütlerle aşılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu olgunun etkileri göçmen ve göç alan ülkeler açısından farklılaşmaktadır. Göçmenler açısından süreç oldukça zordur. Göç eden kişiler ve yerel halk arasındaki ilişkiler her zaman sorunsuz olmamaktadır. Birlikte yaşama sorunları bazen

başarılı olmamakta bazı göçmenlerin başka yerlere tekrar göç etmesi ya da geldikleri ülkelere geri dönmeleri ile sonuçlanabilmektedir (Açıkgöz, 2019, s. 50-51). Üstelik kalıcı göçmenlerin iki kültür arasına sıkışıp kalması da önemli bir sorundur. Bölge halkı açısından da yaşananlar her zaman istendiği gibi olmamaktadır. Bölge halkı konuya daha çok ekonominin bozulması ya da kültürel yozlaşma olarak bakabilmektedir (Koçak & Terzi, 2012, s. 166).

Her ne kadar göçmenlere ve göçe yönelik olumsuzluklar daha çok dillendirilse de göçün olumlu etkilerinin var olduğu görülmektedir. Tez konumuz olan Afgan çobanların durumu, daha sonra göreceğimiz gibi, bunun en iyi örneklerinden biridir.

1.4. Göç Kuramları

Göçün çok boyutlu yönü farklı disiplinler tarafından çalışılmasına ve göçe dair yeni yaklaşımların ortaya konulmasına sebep olmaktadır. Göçün farklı disiplinlere dahil edilmesi ve farklı etkileşimleri içermesi, göç kuramlarının çeşitli şekillerde sınıflandırılmasına yol açmıştır. Castles ve Miller “Göçler Çağı” eserlerinde günümüz göç sürecinin üç temel başlık altında ele alınabileceğini belirtirler. Bunları; “Ekonomik Teori”, “Tarihsel- Yapısalcı Yaklaşım” ve “Göç Sistemleri Kuramı” şeklinde sıralamışlardır (Castles & Miller, 2008, s. 30). Şüphesiz bu ayrımlar çok farklı şekillerde yapılabilir. Örneğin Çağatay Sarp, “ilk dönem” ve “ikinci dönem” göç kuramları (Sarp, 2020, s. 9- 11); Yusuf Adıgüzel “temel göç kuramları”, “ekonomik temelli göç kuramları” ve “sosyo-kültürel göç kuramları” (Adıgüzel, 2016, s. 24-33); Canatan “göçün ortaya çıkışını açıklayan teoriler” ve “göç sürecinin sürekliliğini açıklayan teoriler” (Canatan, 2020, s. 99- 124); Erbaş “göçün nedenlerine odaklı kuramlar” ve “göçün sonuçlarına odaklı kuramlar” şeklinde sınıflandırarak açıklamaya çalışmışlardır (Erbaş, 2019, s. 281- 285).

Bu çalışmada, yaşanan sürecin daha iyi anlaşılması için kronolojiye uygun şekilde ikili sınıflandırma tercih edilmiştir. İlk başlıkta “erken dönem göç teorileri”, ikinci başlık da ise modern göç teorileri üzerinde durulmuştur.

1.4.1. Erken dönem göç kuramları

Göç kuramlarının ortaya çıkışı on dokuzuncu yüzyıla dayanmaktadır. Bireylerin yer değiştirme hareketliliğine bağlı olarak çeşitli disiplinler bu alanla ilgilenmiş, giren göç olgusu Malthus, Farr ve Earnst G. Ravenstein gibi bilim insanları tarafından incelenmiştir. Özellikle göç kanunlarının olabileceğinden hareket eden Ravenstein öne çıkmıştır (Özcan, 2017, s. 188). 1885 yılında “The Laws of Migration (Göçün Kanunları)” makalesi ile göç sosyolojisinin de temellerini atan Ravenstein yedi basamaktan oluşan göç yasalarını oluşturmuştur (Sarp, 2020, s. 15). O, dönemin Avrupa ve Kuzey Amerika’ya yapılan göç hareketliliklerini

incelemekte, kuramını, endüstrileşmeyle beraber ortaya çıkan yeni göç ağları üzerine bina etmektedir (Çağlayan, 2006, s. 68).

Ravenstein'in teorisinde göçe dair tespitler şu şekilde formüle edilmektedir:

- 1- Göç ve mesafe arasında bir ilişki vardır. Ravenstein'e göre göçmenler uzun mesafeli göçler yerine daha çok kısa mesafeli göçleri tercih etmektedirler.
- 2- Göçler köylerden kentlere doğru bir hareketlilik göstermektedir.
- 3- Göçmenler ve göç alan bölge karşılıklı olarak birbirlerini tamamlamaktadırlar. Göçmeler göç kararı almadan önce kent yapısı ve kentin gelişmişlik düzeyini ön planda tutarlar. Kentler ise göçmenleri gelişmişlik düzeylerini artırmada bir araç olarak görmektedirler. Her iki taraf açısından da kazan kazan durumu söz konusudur.
- 4- Göçün tetikleyici unsuruna vurgu yapan Ravenstein, göç edilen bölgeye yönelik her hareketin, o bölgeden farklı bir bölgeye doğru yeni bir harekete neden olabileceğini ifade eder. Bu göç kanunu diğer maddelerin tamamlayıcısı olup kısa mesafeli ve uzun mesafeli göçlerin nasıl ortaya çıktığının bir göstergesi niteliği taşır.
- 5- Göç doğrudan ve uzun mesafeli şekilde yapılabilmektedir.
- 6- Kır-kent yerleşimleri arasında farkı vardır. Burada, kentte yaşayanlara oranla kırsal kesimde yaşayanların daha fazla göç etme eğiliminde olduğu vurgulanmaktadır.
- 7- Göçlerde kadınlar ve erkekler arasında bir fark vardır. Ravenstein'e göre kadınlar erkeklere oranla daha az göç ederler. Kadınlar, daha çok "kısa mesafeli- iç göç" şeklinde göç eyleminin içerisinde yer alırken erkeler ise "uzun mesafeli- dış göç" şeklinde göçlere yönelmektedirler (Adıgüzel, 2016, s. 25-27).

Ravenstein'in ortaya atmış olduğu bu temel yedi kanun diğer kuramların temelini oluşturması bakımından önem teşkil etmektedir. Ayrıca bilinen ilk göç kuramı olmasının yanı sıra göç kuramları arasında en popüleridir. Her ne kadar bazı açılardan günümüzde biraz yüzeysel kalsa da (Özcan, 2017, s. 189) bu teorinin tarihsel değeri yadsınamaz. Üstelik bu kanunların halen göçün temel nedenlerini açıklamada kullanılabilir olduğu da unutulmamalıdır (Çağlayan, 2006, s. 68-69).

Erken dönem göç kuramlarından bir diğeri ise Everett Lee'nin ortaya atmış olduğu itme-çekme kuramıdır. Lee, Ravenstein'in kuramından etkilenerek "itme- çekme" faktörleri üzerinden yola çıkarak belli başlı etmenler belirlemiş ve bunlarla göç olgusunu açıklamaya çalışmıştır (Develi, 2017, s. 1346). Lee, Ravenstein'in göç kuramlarını daha ileri taşıyarak sadece göçmenler üzerinden göç olgusunu ele almamış, göçe dair diğer olgulara da yönelmiştir. Bu noktada göç hareketliliğini açıklamada göç alan ve göç veren bölgelerin olumlu ve olumsuz yönleri dikkat çekicidir. Olumlu ve olumsuz bu yönleri itme ve çekme faktörleri üzerinden açıklar (Adıgüzel, 2016, s. 27). Bunlar; göç edilen yer ile ilgili unsurlar,

yaşanılan yer ile ilgili faktörler ve bireysel nedenlere bağlı faktörlerdir. Bunlar iki uçlu şekilde hem itici etmenler hem de çekici etmenlerdir. Bireylerin göç kararı vermesi tüm bu faktörlerin değerlendirilmesi sonucunda meydana gelir. Bu durumda göç olayının gerçekleşmesi için çekici faktörlerin itici faktörlerden daha fazla olması gerektiği söylenebilir (Akyıldız, 2016, s. 140).

Genel olarak itici faktörler; sanayileşme ile kırsal alanların önemini yitirmesi, işsizlik, yoksulluk, gelir dağılımında adaletsizlikler ve gelir seviyesinin düşüklüğü, hızlı nüfus artışı ayrıca dini, siyasal ve sosyal baskıları kapsar. Çekici faktörler ise iş imkanlarının fazlalığı, kentsel alanların sunduğu hizmetlerin kırsal alanlara göre daha iyi olması, eğitim-sağlık hizmetlerinin yaşanılan yerden daha iyi olması gibi kişinin daha müreffeh yaşayacağı faktörlerden oluşmaktadır. Bu faktörler, kişiye bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Örneğin; göç edilecek yerde yaşanılan yerden daha iyi bir eğitim seviyesinin varlığı çocuğu olan aileler için pozitif bir sonuç doğururken çocuğu olmayanlar açısından bu durum nötrdür (Erdoğan, 2020, s. 37-38). Matematiksel bir analiz gibi görünen göçün artılarının ve eksilerinin değerlendirildiği bu kuramda mesafe unsuru da göz önünde tutulur. Bu anlamda göç edilirken ya da göç kararı alındığında bir takım makro ve mikro faktörler bu göç hareketliliğinin şekillenmesine neden olur. Bunlar; gidilecek yer ve yaşanılan yer arasındaki mesafe, maliyet unsuru, ulaşım sıkıntıları gibi fiziki faktörlerin yanı sıra yasal ve hukuki engelleri kapsayan engelleyici faktörler olarak adlandırılmaktadır (Yaman, 2018, s. 43). Bu anlamda Lee' ye göre göçü belirleyen en önemli etmenler, belirsizliklere yol açan engelleyici faktörlerdir. Çünkü bu belirsizlikler kişileri göç eyleminden vazgeçirebilir. Öyle ki kişilerin kendi yaşadıkları bölgelerdeki itme ve çekme nedenlerini biliyor olması sadece göç etmek için yeterli bir neden değildir (Çağlayan, 2006, s. 74).

İtme ve çekme faktörleri üzerinden göçü açıklayan diğer bir kuramcı ise Petersen'dir. Petersen Lee'nin itme çekme faktörlerinin yanı sıra bireysel kararların da göçün belirleyici unsuru olduğunu ileri sürmüştür. Buradan hareketle de göç süreçlerini ve çeşitliliğini tarihsel süreç olarak ele almıştır. Öyle ki Petersen'a göre; itici ve çekici faktörler her zaman aynı değildir. Bir dönem çekici gelen unsurlar başka zaman itici gelebilir. Ayrıca bunlar kişiden kişiye değişebilmektedir. Yanı sıra kuramın diğer dikkat çeken özelliği, ekonominin göçü nasıl etkilediğini ve farklı sınıflara tesiridir. Göçe katılanları sınıflandıran Petersen, burada başat rolde ekonominin olduğunu vurgulayarak bireylerin ekonomik temelli ilişkilerinin değerlendirilmesi gerektiğini öne çıkarır (Yaman, 2018, s. 43-44). Bu anlamda Petersen, itme-çekme faktörlerinin ötesinde, hangi nedenlerle göç edildiğinin üzerinde durmuştur. Her ne kadar kuram, araştırmacılar tarafından göç çalışmalarının tamamlayıcısı olarak görünse de hem iç göç hem de dış göçü ele alacak analizler gerçekleştirdiğinden (Özcan, 2017, s. 193) dikkate alınmalıdır.

Petersen'in, yukarıda da değinilen göç tipleri birçok yazar tarafından döneminin ötesinde kabul edilmektedir. Petersen'in göç tipleri dünyadaki göçlerin tarihselliğini ortaya koyarken,

aynı zamanda kişisel ve toplumsal göç nedenlerini de ortaya koyar. Ayrıca göçmenlerin temel motivasyon kaynaklarının da göç sürecinde göz önüne alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra yönlendirilmiş göç ve zorlama göç ayrımını yaparak diğer kuramlardan farklı olarak yeni göç hareketliliklerinin açıklanmasına olanak tanımıştır. Bunlara ek olarak kuramın uluslararası göçleri açıklamada kaynak oluşturması onu ayrıca önemli kılmaktadır (Yaman, 2018, s. 45); (Çağlayan, 2006, s. 76). Öyle ki Yaman, zorlama – yönlendirilmiş göç arasındaki farklılıklardan hareketle Ortadoğu'daki siyasal kriz ve çözümlerin sonucunda gerçekleşen göç hareketliliğinin açıklandığını belirtmiştir (Yaman, 2018, s. 45). Çağlayan ise Afrika'daki göç hareketlerini ve Afrika'dan Fransa'ya doğru gerçekleştirilen göçleri örnek olarak vermiştir (Çağlayan, 2006, s. 76). Bu örneklerle ek olarak Petersen'in kitlesel göç hareketleri Ortadoğu'daki göç hareketliliğinin ve konumuz olan Afgan göçünün açıklanmasına da yarar sağlayacağı ortadadır.

Erken dönem göç kuramları içerisinde son olarak Stouffer'in, 1940 yılında ortaya koyduğu "kesişen fırsatlar kuramı"dır. Stouffer, çalışmasında "mesafe" üzerinde durmuştur. Göç ve mesafe ilişkisinin yanı sıra mesafe ile fırsatlar arasında kurduğu ilişki de önemlidir (Özcan, 2017, s. 189). Ona göre; mesafe ve fırsatlar doğru orantılı iken kişilerin sayısı ile kesişen fırsatların sayısı ters orantılıdır (Akyıldız, 2016, s. 136). Mesafenin önemli olduğu noktanın iş gücü sektörünün içerisindeki veri akışının değerlendirilmesi ile ilişkilendirmiştir. Bu anlamda kişilerin uzak mesafedeki fırsatlara nazaran kısa mesafedeki fırsatlardan daha fazla haberdar olduğunu öne sürmektedir. Buna ek olarak sosyal ağları bu hareketlilik içerisinde kattığında göçün kısa mesafeli olmaktan çıkarak uzun mesafeli göçe dönüşebileceğidir. Böylece uluslararası göçlerin açıklanması kolaylaşmıştır. Ayrıca kuram diğer kuramlara oranla fazla tercih edilmemesine rağmen iş göçü ve ekonomik etmenlere bağlı olarak gerçekleşen göçlerin açıklanmasında kullanılabileceği ifade edilmektedir (Çağlayan, 2006, s. 78).

1.4.2. Modern/çağdaş dönem göç kuramları

Göç ve göçmen ilişkisinin boyutları yeni dönemde farklı perspektiflerden ele alınmaktadır. Değişen yaşam koşulları, geçmişte ortaya atılan yaklaşımların yeterliliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Yeni yaklaşımlar ortaya koymak göç olgusunun ve göçe dair kavramların yeniden ele alınması oldukça önem teşkil etmeye başlamıştır (Çağlayan, 2006, s. 67). Bu nedenle farklı konular üzerinden göç çalışmaları yapılmış ve yeni göç kuramları da ortaya konmuştur. Erken dönem göç yaklaşımlarından farklı şekilde deneysel analizler üzerinden kuramlar ortaya konmak istenmiştir. Bunlar diğer kuramlarla birbirlerinin tamamlayıcısı olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca modern göç teorileri, göçün küresel boyutunu da göz önüne alarak uluslararası göç olgusu ile de ilgilenmektedir (Özcan, 2017, s. 194-195).

Modern göç kuramlarından ilki Neoklasik Kuram'dır. Neoklasik Kuram, gidilecek yer ile yaşanılan yer arasındaki gelir farklılığına odaklanır. Bu kuram; piyasayı makro ve mikro

veriler üzerinden ele alınır, işgücü piyasasındaki değişimleri makro veriler üzerinden inceler (Sert, 2018, s. 32). Makro veriler olarak ifade edilen “ücret ve istihdam” göçün ana belirleyici etkenleri olarak görülür. Kuram, bu etmenlere bağlı olarak ülkeler arasındaki emek-sermaye ilişkisinde arz ve talep dengesizliğini ortaya çıkarmaya çalışır. Bu dengesizlik emek yoğun bölgelerden sermaye yoğun bölgelere göç edilmesi ile dengeye gelir. Emek yoğun yerlerde emeğin fazlalığından kaynaklı olarak ücret düşüklüğü söz konusudur. Sermaye yoğun yerlerde ise emek talebine bağlı olarak ücret yüksekliği vardır. Bunun dengeye gelmesi için emek yoğun bölgelerden sermaye yoğun bölgelere göç edilmelidir. Burada göç edildiğinde hedeflenen, bireylerin daha yüksek gelir elde etme ve göç öncesi- sonrası süreçte karşılaşılabilecek sıkıntıların varılacak ülkede kazanılacak ücretle dengeye gelmesini sağlamaktır (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 7). Kısacası Neo klasik teoriye göre ülkelerdeki ücret farklılıklarına bağlı olarak göç hareketliliği paralel şekilde artıp azalmaktadır. Bu bağlamda istihdama bağlı olarak elde edilecek getiri düzeyinin ileride elde edilebilecek tüm kazançları kapsadığı göz önüne alınarak göç kararı verilir (Özcan, 2017, s. 196).

Piyasanın tam istihdam düzeyinde işlediğini merkeze alan ve göçün yalnızca gelir dağılımındaki farklılıktan kaynaklandığını savunan Neoklasik Kurama karşı çıkan “Yeni Ekonomi Kuramı” farklı açıklamalar getirmektedir. Bu kuram, göçün sadece gelir farklılığından kaynaklanmadığını başka etmenlere de bağlı olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Bu etmenler; güvenli iş arayışı, yatırım riskleri, sermaye (Castles & Miller, 2008, s. 33), sigorta ve kredi piyasalarında gerçekleşen değişikliklerdir. Sayılan bu faktörler, piyasalarda gerçekleşen durumlara bağlı olarak, aile fertlerinin göç kararlarını belirlemektedir (Sert, 2018, s. 34). Castles ve Miller bu etmenleri ABD’ye yerleşen Meksikalı çiftçiler üzerinden açıklamışlardır. Meksikalı çiftçilerin arazisi varken bile göç ettiklerini tespit eden araştırmacılar, bu göçün nedenini Meksikalıların sermayelerinin olmamasına bağlamış (Castles & Miller, 2008, s. 33) böylece yaklaşımlarının yaşanan farklı durumları da açıklayabildiğini göstermişlerdir.

Yeni ekonomi kuramını Neo klasik kuramdan ayıran başka bir etmen ise göç kararının alınmasında etkili olan kişi ve grupların farklılığıdır. Sadece bireyin göç sürecinde karar alıcı olmadığını aile fertlerinin de göç sürecinde etkili olduklarını gösteren bu kuram rasyonel birey davranışlarına yönelik eleştiriler de getirir. Bireyin göçü yerine, insan ilişkilerini incelemek ve aile bireyleri ile birlikte göç sürecini ele almak önemlidir. Bunun yanı sıra bu yaklaşım, yasal ve yasal olmayan göç hareketlerine de odaklanır (Develi, 2017, s. 1348). Aile fertleri ile göç sürecine bakan araştırmacılar, göç edenler ve kalanlar dahil ailenin tüm fertlerinin refahının öncelendiğini görmüşlerdir. Tabii ki herkes için refah artışı sağlayacak olanlar göç eden aile bireyleridir. Geride kalanlar, göçmenlerce desteklenir ve onlara para gönderilir. (Güllüpnar, 2012, s. 62- 63).

Avrupa’daki göç hareketliliği üzerinden geliştirilen modern dönem kuramlarından bir diğeri ise Zelinsky’nin “Hareketlilik Geçiş Hipotezi”dir. Zelinsky, 1971 yılında yaptığı çalışmada toplumsal değişimlere bağlı olarak göç hareketliliğinin oluşacağı savına dayanarak beş

basamaklı bir göç modeli ortaya koymuştur. (1) Modern öncesi toplum olarak adlandırdığı birinci aşamada, göçleri kalıcı olmayan göçler olarak ele alır. (2) Erken geçiş toplumunu ikinci aşama olarak düşünür ve sanayileşmeye bağlı olarak “kırsal kesimden kentsel kesime” doğru yapılan göçlere odaklanır. (3) Üçüncü aşamada, kırdan kentle doğru göçlerde bir azalma vardır. (4) İlerlemenin yaşandığı toplumlara anlatılan sonraki aşamada ise iş gücü odaklı göçler azalır ve kırdan kente doğru göç yok denecek duruma gelir. (5) Son aşama olan “geleceğin süper ileri toplumundaki” göç hareketliliği, iletişim ve ulaşımındaki gelişmelere paralel olarak azalma eğilimindedir. Zira artık göçler kalma-yerleşme maksadı ile gerçekleşmemektedir (Ari, 2020, s. 34-35).

İkili (Dual) Emek Piyasası Teorisi de modern dönem göçlere yoğunlaşmaktadır. Teori, göçü etkileyen unsur olarak emek piyasasını işaret eder. Bu yaklaşıma göre gelişmiş ülkelerdeki emek piyasasındaki dalgalanmalar göçe neden olmaktadır. Bu durumda az gelişmiş ülkenin göçe etkisi daha önemsiz olmakta, asıl etkiyi göçü çeken gelişmiş ülkelerin emek piyasası yapmaktadır (Canatan, 2020, s. 115). Gelişmiş ülkelerdeki emek piyasası iki sektöre dayanır. İlk sektör; ülkedeki yerli halkı merkeze alan, daha vasıflı, sermayeye dayalı, daha adil, yüksek maaşlı, çalışma saatleri belli olan, güvencesi olan, sigortalı ve kariyer yapma imkânı sunan iş kollarından oluşur. İkinci sektör ise göçmenlere dayalı, daha düşük maaşlı, kötü çalışma koşulları olan, kayırmacılığın öne çıktığı, çalışanları sosyal ortamlardan soyutlayan, çalışma koşulları belli olmayan, güvencesiz, sigortasız, vasıfsız ve emek yoğun iş kollarını kapsamaktadır (Akyıldız, 2016, s. 157-158). Göçmenlerin ikincil sektörde çalışmasının temel nedeni verilen ücretin kendi ülkelerindeki ücretlerden fazla olmasıdır. Bu durum, ikinci sektöre olan talebi artırmaktadır (Yaman, 2018, s. 50). Kuramı önemli kılan en önemli özelliği Avrupa ve ABD’de yaşanan savaşların akabinde ortaya çıkan göç hareketlerini açıklayabilmesidir. Bu durum, günümüzde savaş ve iç karışıklıklar sonucu yaşanan göçlerin de bu teori sayesinde anlaşılabilirliği umudunu arttırmaktadır (Özcan, 2017, s. 199). Bu yaklaşım ayrıca Türkiye ve diğer ülkelere Avrupa’ya yapılan iş göçlerini de analiz etmede kullanılmaktadır. Tahmin edilebileceği gibi bunun sebebi göçmenlerin Avrupa’da ikincil sektörde çalışmalarındadır (Yaman, 2018, s. 50).

Merkez- Çevre Kuramı da modern dönemlere has kapitalist dünya sistemi üzerinden göç olgusunu ele almaya çalışmıştır. Bu yaklaşım, kapitalist sistem ile beraber ortaya çıkan ülkeler arasındaki yeni tür çıkar ve sömürü ilişkisini merkez ve çevre kavramları ile açıklamaya çalışır (Güllüpinar, 2012, s. 67). Bu açıdan kuram merkez ülkeleri sermaye yoğun ülkeler kategorisine alırken çevre ülkeleri daha çok işgücü üreten ve merkezin iş gücü açığını gideren ülkeler olarak sınıflandırmaktadır. Merkez ve çevre ülkeler birbirleri ile sürekli olarak etkileşim ve bağımlılık içerisindedirler (Akyıldız, 2016, s. 153). Merkez ülkeler, çevre ülkelerden işgücü emeğini karşılarken çevre ülkeler, kalkınmak için merkeze ihtiyaç duyarlar (Çağlayan, 2006, s. 80). Ancak karşılıklı kazan kazan ilişkisinden en çok yarar sağlayan ülkeler merkez ülkelerdir (Akyıldız, 2016, s. 154); (Güllüpinar, 2012, s. 67) Kısacası uluslararası göç, merkez-çevre arasındaki karşılıklı bağımlılıklar ve sömürge hareketlerinin

bir sonucudur. Kapitalist sistem, çevre ülkelere doğru genişler ve emek gücü dünya sistemi içerisine (dünya pazarına) doğru hareketlenir (Cengiz, 2021, s. 31).

Göç Sistemleri Kuramı da çağdaş yaklaşımlardan biri olarak literatürde yer bulmaktadır. Bu yaklaşım, ekonomi temelli olmasının yanı sıra sosyal gelişim, değişim ve ilişkileri de kapsamaktadır. Bu durum farklı kuramlar arasında daha kolay bağlantı kurmayı da sağlar (Castles & Miller, 2008, s. 36). Öyle ki Göç Sistemleri Teorisi, bazı araştırmacılar tarafından Dünya Sistemi Teorisi ve İlişkiler Ağı Teorisi arasında köprü olarak görülür (Canatan, 2020, s. 124); (Yaman, 2018, s. 56). Bu anlamda Göç Sistemleri Kuramı analizini hem makro hem de mikro düzeyle ilişkilendirir ve göçü göç alan ülke ile göç veren ülke arasındaki ilişkilerle açıklar (Canatan, 2020, s. 123). Makro yapılar; ekonomik ve siyasal düzeni, göç politikaları ve göç kanunlarını ve sosyo-kültürel durumu içerisine alırken mikro yapılar; akrabalık, arkadaşlık ve cemaat ilişkilerini kapsar (Canatan, 2020, s. 123). Göç alan ve veren ülkeler arasında önceden bir ilişkinin mevcut olduğu varsayımına dayanan bu kuram, iki ülke arasındaki siyasi, ticari, askeri, kültürel ya da sosyal etkileşimi önemser. Zira bu ilişkiler temelinde göç meydana gelmektedir (Çağlayan, 2006, s. 82).

İlişki Ağları Kuramı (Network Kuramı), göç hareketliliğinin devamını sağlayan faktörlerin etkileşimine dayanır. Bu etkileşimlerin akabinde yeni göçler ortaya çıkar. Ulusötesi hareketlilik de bu çerçevede açıklanır (Canatan, 2020, s. 118). Kuramın, göç alan ve veren ülkelerin aralarındaki etkileşime odaklanır. Bu anlamda kuram, göç ve göçmen ilişkilerini ön plana çıkarmaktadır. Göçmenler, göç ettikleri ülke ile anavatanları arasında kurdukları sosyal ve enformel ağlar ile göç sürecinin devamlılığını sağlarlar (Çağlayan, 2006, s. 85). Göçmen ağları; göçmenlerin kişisel ilişkilerinden, aile, arkadaşlık ve akrabalık ilişkilerine kadar geniş bir perspektifle ele alınır. Hatta bu ağlar içerisine cemaat, soydaşlık ve hemşerilikte dahil edilerek ilişkisel bağlar kümesi oluşturulur. Bu bağlar kümesi kişi ve grupların göç öncesi ve sonrasındaki en büyük destekçileridir. Hatta bazen kişileri göçe iten bu ilişkisel ağların bizzat kendisidir. Göçmen dayanışma ağları, göçmenlerle beraber göçmen olmayan kişileri de kapsayarak bu gruplara belli başlı roller atfeder. Göçmen ağları sayesinde kişiler göç öncesinde sosyal ve ekonomik olarak desteklenirken göç sonrasında da bu destekleme devam eder. Nitekim bu dayanışma sayesinde göçmen ağları kendi içerisinde genişler. Akabinde ibadet yeri, dernek, dükkân, kafe gibi bir takım göçmen dayanışmasını mekanları oluşur (Castles & Miller, 2008, s. 37-38). Göçmenler arasındaki bu dayanışma ağları, göçmelere sağlanan sosyal sermaye olarak ifade edilmektedir. Göçmenlerin karşılıklı iletişim ile gerçekleştirdiği göç hareketliliği onların daha kolay iş bulmasını, barınmasını sağlamaktadır (Canatan, 2020, s. 119). Ancak göçmenlerin tecrübe, bilgi ve aktarımlarından oluşan göçmen iletişim ağları göçmenlere olumlu katkı sağlamanın yanı sıra göç süreci sonrasında bir takım olumsuz etkilere de sebep olabilmektedir. Zira göçmen gruplar kendi içerisinde cemaat ve toplumsal gruplar oluşturarak yerli halktan soyutlanabilmekte ve kendilerine yetebilme durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durum uyum sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olur (Çağlayan, 2006, s. 87); (Yalçın, 2004, 53-54). Şevket Ötken'in Şanlı Urfa'nın Ceylan Pınar

ilçesinde Afgan göçmenler üzerine yapmış olduğu alan araştırması göz önüne alındığında, göçmenlerin kendi sosyal dayanışma ağlarını kurup belli süre sonra ilçe halkı ile aralarına duvar örecekle yerleşim alanı oluşturmaları bu duruma örnek olarak verilebilir (Ötken, 2010, s. 167- 183).

Göç kuramlarını göz önüne alarak, Afgan Göçünü bunlardan biri ile tam olarak açıklamak pek mümkün görünmemektedir. Zaten Afgan göçünü farklı yönleriyle ele alan yazar ve araştırmacıların farklı kuramlar önermeleri de bunu göstermektedir. Örneğin Gürcan; (Gürcan, 2021, s. 1590- 1591) Afgan göçünü Dünya Sistemleri Kuramı üzerinden açıklarken, Doğu (Doğu, 2022, s. 37) Afganistan'daki göç eylemini açıklayan kuramın Lee'nin İtme-Çekme Kuramı olduğunu dile getirmektedir. Afgan göçmenlerin göç süreçlerini açıklamada İtme Çekme Kuramının yanı sıra İlişkisel Ağlar Kuramı da oldukça önemlidir. Öyle ki Nihan ve Mehmet Bozok (Bozok & Bozok, 2018, s. 421- 422), doğrudan İlişkisel Ağlar Kuramı üzerinden göçmen istekleri yaklaşımı perspektifinde Afgan göçünü açıklamaya yönelik çalışma ortaya koymuştur. Bozok'un yanı sıra Sümeyye Açıkgöz'de (Açıkgöz, 2019, s. 48-53), Afgan göçünü ve Afgan göçmenlerin mekân ile ilişkilerini açıklarken İlişkisel Ağlar Kuramına başvurmuştur. İsmail Hakkı Elçi ise göç kuramları içerisinde ekonomik temelli göç kuramlarına, Göç Sistemleri ve Göçmen Ağları Teorisine ağırlık verecekle şekilde Afgan göçünü açıklarken, yalnız bir kuramı temel alıp Afgan göçü ve Afgan göçmenlerin durumunu açıklamayı doğru bulmamıştır (Elçi, 2021, s. 131). Bu çerçevede tanımlanan kuramlar ışığında Afgan çobanların göç süreci daha bütüncül şekilde ortaya konulacaktır.

2. BÖLÜM

GÖÇ, KÜLTÜR, UYUM PERSPEKTİFİNDE AFGAN GÖÇMENLER

2.1. Göç ve Kültür İlişkisi

Göç, toplumsal değişim ve dönüşümlerin ana kaynağını oluşturmaktadır. Keza bu durum göç tanımlamaları, göç çeşitliliği, göç nedenleri ve göç sürecini anlamlandırmaya çalışan kuramlar çerçevesinde ortaya konulmuştur. Göç; ülkeler, toplumlar ve bireyler açısından göç öncesi-sonrası etkileşimlerin yaşandığı, toplumsal ve sosyal dizaynının yeniden kurulmasını sağlayan bir olgu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu açıdan göçmenlerin durumunu açıklamaya yönelik yapılan çalışmalarda bu süreç iki şekilde açıklanır. Bunlar; göçmenleri sosyo-ekonomik yönden ele alanlar, sosyo-kültürel bir çerçevede analiz ederek göçmenlerin; uyum, kültürel farklılık, kültürel değişim, sosyal mesafe, kimlik sorunu ve kültürel çeşitlilik üzerinden göçü ortaya koymaya yönelik yapılan çalışmalardır. Her iki açıdan konu ele alındığında temel sorun toplumsal karşılaşmanın boyutlarıdır (Canatan, 2020, s. 197). Bu anlamda göç kültür ilişkisinin analiz edilip göçmenlerin uyum sürecinin ortaya konulması daha doğru bir yaklaşım olarak görülür. Göçle beraber göçmenler, yanlarında kendi kültürünü ve kültürel değerlerini taşımaktadır. Göçmenler için bu durum gelinen toplumda kendi kültürü ve ana akım kültür arasında çatışmaların yaşanmasına sebep olur. Gelinen toplumda kendilerine yer bulmaya çalışan göçmenler, aidiyet sorunu yaşayabilirler. Göçmenler karşılaştıkları bu sorunların üstesinden kendilerine en uygun olan kültürleşme yönelimlerinden birini seçerek gelmeye çalışırlar.

Göçmenler, gelinen topluma uyum sağlamaya çalışırken yöre halkı, göçmenlerin uyumunu kolaylaştıracak birtakım görevler üstlenir. Böylece göçmenler ve yöre halkı arasında uyum süreci olumlu şekilde gerçekleşmiş olup ortaya çatışmalar, ayrışmalar ve sosyal kopuklukların çıkması engellenir. Aksi takdirde çok kültürlü bir toplum yerine kültürel değerlerin farklılaştığı, ayrışmaların ortaya çıkması kaçınılmaz hal alır (Akıncı, Nergiz, & Gedik, 2015, s. 69-70). Bu amaçla başlık çerçevesinde göçün; kültür, çok kültürlülük ve kültürleşme kavramları ile ilişkisi kurularak bir tanımlama yapılmaktadır. Ardından kültürleşme ve kültürleşme öğeleri ile uyum ve bu süreci etkileyen faktörler analiz edilecektir. Böylelikle Afgan göçü ve Afgan Çobanların göç süreci daha anlaşılır hale gelecektir.

2.1.1. Kültür, çokkültürlülük

İnsanın doğasını açıklamak için kullanılan kültür kavramı, toplumsal değişim ve dönüşümün yegâne unsuru olarak görülmektedir. İnsan doğasının rahat ve konforlu yaşam alanı, onu rahatsız edecek olan yeri terk etme ve olumsuz durumlardan kurtulma arzusu, göçün temel

niteliğini oluşturmaktadır. Bu anlamda sosyal hareketliliğin unsuru olarak görülen kültür, insan doğasının kaçışını anlamlandıran göç ve unsurlarını kendi içerisinde sentezleyip yeni bir devinim yaratan kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki insanın temel özelliklerini onun değer yargılarını inançlarını anlamak, kişinin kültürünü anlayıp analiz etmekten geçmektedir (Doğan, 2018, s. 13). Bu açıdan ilk olarak kültür kavramının tanımlamasını yapmak doğru olacaktır.

Sosyal bilimciler tarafından farklı şekillerde ifade edilen Fransızca “culture” kelimesinin karşılığı olan kültür kavramı Latince’de karşımıza “toprağı işlemek” şeklinde çıkar. Genel anlamıyla kültürün Latince’den geldiği yönünde ortak bir görüş vardır (Karadaş & Seylan, 2011); (Şengül, 2021, s. 411). TDK’deki tanıma göre kültür; toplumun kendi içerisinde maddi ve manevi öğeler oluşturması, bu öğelerin gelecek nesillere aktarımını sağlayan unsurların bütünlüğünü ve egemenliğinin göstergesi olarak ifade edilir. Latince’de kullanılan “ekmek ve yetiştirmek” kelime anlamları dilimizde kültürün tanımlanmasında yerini almıştır (TDK, 2022).

Başka bir tanımlama ise kültürün psikolojik boyutuna dikkat çekilerek birey ve grupların iletişim kaynağı, duygusal aktarımların sağlayıcısı ve yaşama dair olayların öğrenilmesi olarak görülür (Yiğittürk-Ekiyor, 2021, s. 822). Bu anlamda kültürü; maddi ve manevi değerler bütünü eski ve yeninin çatışması, vazgeçiş ve yeniden varoluşun temeli, deneyimlerin taşınması ve aktarımı şeklinde ifade edebiliriz.

Kültürü daha iyi anlamlandırmak için maddi ve manevi unsurlar oldukça önemlidir. Kültürün; manevi unsurları ülkelerin adetleri, gelenek görenekleri, dil, değerler, ezgiler, yemekler, alışkanlıklar ve inançlar maddi kültür unsurları, milletlere göre farklılık gösteren birey ve toplum tarafından kullanılan (ev kurmak, teknolojik ve evsel eşyalar, ekonomi gibi) insan yaşamını kolaylaştıran öğelerden oluşur (Şengül, 2021, s. 412). Maddi öğeler, manevi unsurlardan farklı olarak milletlere göre değişkenlik göstermektedir. Bu anlamda maddi öğelerin değişimi, manevi kültür öğelerine göre oldukça kolaydır. Bu açıdan göç sürecinde değişen maddi unsur öğelerine karşın manevi unsurlar göçmenlerle beraber yaşanan yere getirilmektedir (Adıgüzel, 2016, s. 156). Öyle ki İsmail Doğan’ın ifadesi ile göçle göçmenlerin; evinin kapıları, pencereleri, eşyaları değişebilmektedir. Göçmenler; yeni bir eve, yaşam alanına ve yeni bir yere sahip olurken bunun yanı sıra yanında götürdüğü yatak, yorgan, kıyafet ve eşyalar onun maddi kültürünün parçasını oluşturur. Bu öğelerin taşınması göçmenlerin manevi öğeleri olan; gençlikleri, yaşanmışlıkları ve tarihlerinin taşınmasından daha zordur. Bu anlamda göçmenler maddi unsur öğelerinden daha kolay şekilde manevi unsurları yanlarında götürürler (Doğan, 2018, s. 13).

Göç, kültürün taşıyıcısı onu yeniden üreten ve yorumlayan nitelikte bir olgudur. Nitekim göç olgusu kültürel anlamda şehirlerin yapısını değiştirmektedir. Modern dönemde göç alan ülkeler göz önüne alındığında o yere ait özgü yemekler, kıyafetler, müzikler ve mimari eserlerle karşı karşıya gelmek günümüz dünya düzeninde pek mümkün değildir. Bunun yanı

sıra günümüzde kronikleşen göç eylemi yeni kültürlerin kaynaşmasını sağlarken göçmenlerin sosyo-kültürel çeşitlilik içerisinde farklılaştırarak yeni durumların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Göçmenler geldikleri yerde farklı tutum ve davranışlarla karşı karşıya kalmakla beraber kendi kültürleri ve yerli kültür arasında çatışma, alışma, kaynaşma, iletişimsel sorunlar gibi birçok problemle başa çıkmaya çalışırlar (Doğan, 2018, s. 14-17). Bu anlamda göçmenler için kültür; geleneklerin aktarımı ve gidilecek yere tutumun ötesinde var olan benliklerin korunmasını sağlanmanın yoludur. Hatta var olan benliğin devamlılığını korumaya yönelik argümanların aktarımı ve gelişimidir. Bu perspektifte göçler yeni kültürler ortaya çıkarabileceği gibi kültürlerin ortadan kaybolmasına da sebep olmaktadır (Yiğittürk-Ekiyor, 2021, s. 821-822).

Göçmenler açısından bu süreç şu şekilde işlemektedir; yeni şeylerin deneyimlenmesi, öğrenilmesi bununda ötesinde kendi kültürlerini korumayı amaç edinmek şeklinde kendini gösterir. Göçmenler bu anlamda kendi kültürlerini gelecek kuşaklara öğretme ve aktarma eğilimi içerisine girerler (Adıgüzel, 2016, s. 157). Burada ortaya çıkan temel sorun ise göç öncesi ve sonrası süreçte göç edilen bölgedeki kültür ile karşı karşıya gelinmesi sonucunda ortaya çıkan ilişkilerden kaynaklıdır. Hâkim kültür ile karşılaşan göçmenler olumlu ve olumsuz birtakım tepkiler verirler. Bu tepkiler göçün niteliğinden kaynaklı olarak değişmekle beraber göç edilen yerde karşılaşılan durumlarla da bağlantılıdır. Bölgenin yapısının çok kültürlülüğe açık olmasına göre değişkenlik göstererek göçmenlerin ayrışmalarını ve uyum sağlamalarını etkiler (Çetin, 2021, s. 112). Bu durumda çok kültürlülük kavramının tanımlanması çalışmanın bütünlüğünü sağlamak açısından anlamlıdır.

Günümüz toplumsal yapısı düşünüldüğünde dünyada homojen bir toplumsal yapıdan söz etmek pek mümkün değildir. Bu homojen yapı kültürel çeşitliliğin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Nitekim eşitlik ve uyum içerisinde yaşamının temelini oluşturan çok kültürlülük kavramı; kültürel farklılıkların ve kendine has armonilerin bir arada olduğu göç yönetimi, kendinden olmayana hoşgörü ve saygıyla yaklaşıldığı sosyal düzen şeklinde ifade edilir. Bu düzende kendinden olmayan “öteki” olarak görülen grup ve kişiler yoktur. Aksine değer yargıları herkes için eşit şekilde dağıtılmıştır (Keskinel & Doğan, 2020, s. 55).

Kendinden olmayanı kucaklayan daha çok katılımcı nitelikte ön plana çıkan çok kültürlülükte göçmenlerin kendi kimliklerini, kültürlerini koruduğu görülmektedir. Çok kültürlü yapıya sahip ülkelerde birden fazla kültürel dinamik mevcuttur. Bu farklı kültürel yapılar herhangi bir baskı, zorlama ve dışlamaya maruz bırakılmadan ortaklaşa hüküm sürer. Hatta bu kültürel çeşitliğin korunmasına yönelik çeşitli politikalar, yasalar, sosyo-kültürel desteklemeler geliştirilir (Karasu, 2017, s. 636). Göçmenlerin geri dönüp dönmeyecekleri bu politika ve desteklemelere bağlı şekillenmektedir. Öyle ki gelinen ülkede göçmenlere uygun ortamı sağlayacak eğitim, barınma, sağlık, istihdam ve güvenli ortam sağlanırsa aynı zamanda göçmenlerin kendi kültürlerini muhafaza etmeleri için uygun koşullar sağlanırsa göçmenler geri dönmek yerine göç edilen ülkede kalmayı tercih edebilirler. Örneğin; İngiltere’de çok

kültürlü ortamın oluşması amacıyla Hindu ve Müslüman okulları açılmıştır. Bu anlamda göçmenlerin kıyafetlerinden, bayramlarına, dil öğrenmelerine kadar onlara uygun ortam sağlanması kültürel çeşitliliği oluşturmanın temelleri arasında yer alır (Perruchoud & Cross, 2004, s. 223).

Çok kültürlü toplum yapısını ele alan Parekh, kültürel çeşitliliğe verilen tepkilerin iki şekilde olduğunu ifade ederken konuya göçmenleri de dahil eder. Bu açıdan kültürel çeşitliliğin hâkim olduğu çok kültürlü toplumlarda göçmenlerin iki farklı tutumla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Bunlardan ilki yerli halk, göçmen grubun kültürüne saygı duyup kültürlerini yaşamasına izin verirken ikinci olasılık ise göçmenlerin asimilasyonu ile sonuçlanan durumlardır (Ateş & Yavuz, 2017, s. 1293).

İki ideolojik temel üzerinden göçmenlerin dışlanabileceği durumlar söz konusudur. Bunlardan ilki göçmenlerin yerleşilen ülkede kendinden olmayanı dışlamaları ve kendi kültürlerini hâkim kültür olarak görmeleri varsayımına dayanmaktadır. Bu anlamda göçmenler kendi kültürünü, hâkim kültürden aşağıda görür ve göçmen kültürü hâkim kültür içerisinde eritilir ırkçılığa kadar gidecek şekilde dışlanır. İkinci durum ise ırkçılık ve dışlanmanın tam manasıyla yaşanmadığı ancak üstü kapalı bir ayrımcılığın mevcut olduğu, farklılıkların kültür üzerinden açıklanmasına karşı çıkılması durumlarıdır (Bartram & Monforte, 2019, s. 222).

Çoklu kültür yapısını savunan toplumların belirtilen bu durumları ortadan kaldırdığı ve farklı sosyal grupların çatışmasından ve ideal bir düzen içerisinde yaşadığından hareketle; etnik, dinsel, dilsel, kültürel çeşitlilik vurgusu yaparak uyum sürecinin gerçekleştiği yönünü vurgular (Adıgüzel, 2016, s. 167). Buradan hareketle çok kültürlü yerlerde çeşitlilikten kaynaklı deneyimlerin paylaşılması söz konusudur. Bu deneyimler orada yaşayan birey ve grupların daha açık görüşlü ve değişik kesimden kişi ve gruplara saygılı, gelişmiş, duyarlı olduğu yönünü ortaya koyar. Ancak çok kültürlülüğün olumlu olduğu kadar olumsuz yönleri de mevcuttur. Bunlar; bireyin göç ettiği yerden kendini soyutlaması ve dışlamasına bağlı olarak gerçekleşen hâkim kültürü benimseyememe, iki kültür arasında sıkışıp kalma ve kimlik karmaşası yaşanma durumlarıdır. Çok kültürlülüğe karşı gruplar bu olumsuz özelliklerden yola çıkarak göçmenlere karşı asimilasyon politikalarını destekler (Ateş & Yavuz, 2017, s. 1292).

Berry, çok kültürlülüğün göçmen grup ve yerli gruplar arasında kaynaşmayı sağlamamasına değinerek sosyal düzenin bozulmasına sebep olacağını belirtirken, (Yalçın, 2017, s. 82) Canatan; araştırmacılar tarafından çok kültürlülüğe karşı çıkılma nedenlerini şu şekilde sıralar; çok kültürlü toplumlarda çatışma ve ayrışmanın olmayacağı durum söz konusu değildir, çatışmaların kaynağını kültürel çeşitlilikler oluşturur, kültürel çeşitliliğe bağlı olarak göçmenlerin topluma uyumu zorlaşır, göçmenler kendi kültürlerinden kopmadıklarından ve kendi kültürlerine bağlı olmalarından kaynaklı toplumdan soyutlanırlar. Bunun yanı sıra Rutenfrans, suç ile kültür arasında ilişki kurarak çok kültürlü toplumun olumsuz özelliğini

ortaya koyar. Ona göre; çok kültürlü toplumlar farklı kültürleri olumlu karşılamalarından kaynaklı göçmen gruplara karşı ılımlılık söz konusu olacaktır. Bu durumda “onun kültürü bu şekilde onu da böyle kabul edelim” olgusundan hareketle karmaşa çıkmasının kaçınılmaz olduğunu vurgular (Canatan, 2020, s. 209-212). Öyle ki buna benzer şekilde çok kültürcülüğün, bölücülük ve ülkelerin yıkılmasına sebep olacağını söyleyen araştırmacılarda mevcuttur. Bu durumun genellikle göçmenlerin dışlanmasıyla sonuçlandığı açıktır. Zira Amerikan kimliğinin zayıfladığı ve Kanada'nın ikiye bölüneceği varsayımı bu durumlara örnektir. Asıl mesele ise Avrupa'da Müslüman göçmenlerden çekinilmesinden kaynaklı olarak çok kültürcülüğün bastırılmaya çalışılmasıdır. Çok kültürcülüğün kırılma noktalarından biri olan 11 Eylül saldırısı, Afgan göçmenlere farklı boyutlarda bakılmasına sebep olmuştur. Bu tür göçmenler asimile edilerek göçmen olarak farklı ülke sınırlarına kabul edilmemektedirler. Bu durumda çok kültürlülüğün popülaritesini yitirdiği varsayımlarını güçlendirmektedir (Bartram & Monforte, 2019, s. 224-226).

Çok kültürlü toplumsal yapılara getirilen eleştirilerden bir başka nokta; farklı kültürel gruplara saygı duyulması göçmenlerin kendi cemaatlerini oluşturmalarına yol açtığıdır. Böylece göçmenler açısından kendilerine yetebilme durumu ortaya çıkar. Bu durumdan hareketle göçmenler göç ettikleri toplumlardan kopmakta hatta diğer kültürleri öğrenmeye kapalı hale gelebilirler. Bu durumda yeni kültürler yaratma konusunda çok kültürlülük yetersiz kalmaktadır. Öyle ki göçmenlerin gittikleri ülkede kendi ana dillerini kullanmaları hatta kendi kültürlerine bağlı olmaları, göç edilen yerleri sıklıkla ziyaret etmeleri bunun yanı sıra kendi ülkelerinden evlenmeleri, toplumlar arasındaki ayrışmayı derinleştirmektedir (Karasu, 2017, s. 637). Tüm bunlar göz önüne alındığında çok kültürlülüğe yönelik politikalar, 1990 yıllarından sonra azalmaya başlamıştır. Bunun asıl sebebi olarak terör saldırılarının artması ve çok kültürlülüğün toplumsal tehdit unsuru olarak görülmesidir. Buna bağlı olarak göçmen ve göç eden gruplara karşı ülkeler daha sert tutumlar sergilemeye başlamışlardır (Adıgüzel, 2016, s. 168).

2.1.2. Kültürleşme ve kültürleşme öğelerinin analizi

İki farklı kültürel grup bir araya geldiğinde birtakım değişikliklerin yaşanması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu anlamda grupların ve bireylerin kültürel yapıdaki değişimlerini açıklayan kavram kültürleşmedir (Bartram & Monforte, 2019, s. 23). Kültürleşme kavramı farklı şekillerde ele alınmıştır. Berry, kültürleşme kavramının tanımlanmasında öne çıkan isimlerden biridir. Berry'e göre kültürleşme, kültürlerarası etkileşimler sonucu ortaya çıkan kültürdeki değişimlerin yanı sıra psikolojik değişimlerdir. Kültürel anlamdaki bu değişimler; gelenekler, ekonomik, politik, kültürel, psikolojik ve sosyal davranışların tümünü kapsar (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2010, s. 17). L. David Sam ise kültürleşmenin göç olgusu sonucunda gerçekleşen kaçınılmaz bir süreç olduğunu dile getirirken iki farklı kültürden insanın etkileşime girdiği toplumsal değişim ve dönüşümlerin yaşanması şeklinde bir

tanımlama yapmaktadır. Benzer şekillerde, Bartram (Bartram & Monforte, 2019), Redfield, Flakerud kültürleşme için iki farklı grubun etkileşimi ifadesini kullanır (Saygın & Hasta, 2018, s. 303).

Yalçın ise kültürleşmeyi “Akültürasyonun Türkçe karşılığı” şeklinde ifade edildiğini dile getirmektedir. Bu anlamda kültürlenme ve kültürleşme² arasındaki temel farklılığı ortaya koyarak bir ayırım yapıp kültürleşmeyi insanın müdahale edemediği onun dışında gelişen durumlar şeklinde tanımlar (Yalçın, 2017, s. 73). Ancak kültürleşme kavramı ele alınırken birçok sosyolog ve antropoloğun (Redfield, Ralph, Linton Herskovits) bireyleri ön plana alarak tanımlama yaptığı ve kişiler arasındaki iletişimlerini önceliği olarak görür (Bartram & Monforte, 2019, s. 23).

Kültürleşmenin başka bir boyutu ise göçmenler ve yerliler arasındaki baskın kültüre bağlı olarak değişiklik gösterdiğinden hareketle yapılan tanımlamalardır. Buna göre kültürleşme her iki grup arasında da ortaya çıkabilir. Dolayısıyla göçmenlerin kültürel öğeleri yerli halk tarafından bastırılabilirdiği gibi göçmenler de yerli halkın kültürel öğelerini reddedebilirler. Bu anlamda doğrudan bir değişimin olmadığı değişimin zamana yayıldığı bir kültürleşme süreci ortaya çıkar. Karşılıklı kültürel değişimde baskıya maruz kalan tarafta kültürleşme yaşanmaktadır. Bu açıdan kültürleşme “kültürel değişim” ve “asimilasyon” kavramları ile aynı anlama gelmemektedir. Kültürleşme, kültürel değişimin bir parçası iken asimilasyon ise kültürleşme aşamasıdır (Zafer, 2016, s. 77).

Kültürleşme süreci birey ve grup açısından iki farklı temelde gerçekleşir. Kültürel değişimin yaşandığı bu süreçte birey açısından; sosyal-aidiyet, fiziksel ve çevresel faktörler bazında değişiklikleri ortaya çıkaran durumların yanı sıra bireyin beslenme alışkanlıklarındaki değişimlerden, mevcut olmayan hastalıkların ortaya çıkmasına kadar bir takım psikolojik-biyolojik değişimleri kapsar. Ayrıca bireyler ekonomik olarak değişim süreçleri de yaşarlar. Bunlar yeni istihdam alanları ve gelir sıkıntısı gibi durumlarla karşılaşılması şeklinde kendini gösterir. Bu gibi değişimler bireyin kültürleşme sürecine girmesini ifade eder. Grup bazında kültürleşme sürecinde ise sosyal grupların-yapıların, kurumsal ve politik yapılardaki değişimler ile önceden var olan geleneksel, düşünsel pratiklerin değişime uğramasıdır (Şeker, 2015, s. 12).

² Kültürleşme ve kültürlenme arasındaki fark ise kültürlenme; Yalçın’ın ifadesi ile kısaca “Akültürasyonun” içerisinde yer alan kültürlükten kurtulmadır (Yalçın, 2017, s. 73). Genel bir ifade ile kültürlenme toplumların kültürel değerlerini kendi bireylerine ya da gruplarına aktarmasıdır (Kültürel aktarım ise genellikle eğitim yolu ile gerçekleşir). Öyle ki bu aktarım süreci insanın doğumu ile başlayıp yaşamı boyunca devam eder. Bu durum bir nevi toplumsallaşmanın göstergesidir (Şengül, 2021). Çetin’in ifadesi ile kültürlenme; kültürel anlamda etkileşime girilen gruplar arasında, bu iki gruptan birinin diğer grubun kültürünü içselleştirmesi-özümsemesi durumudur. Çetin, kültürel aktarım durumunun kültürlenme yolu ile gerçekleşeceğini dile getirir. Çetin’in kültürel aktarımın, kültürlenme kavramı ile olacağı vurgusundan kastettiği durum, göçmenlerin kendi kültürünün değişmeden aktarımı değil tam aksine karşılaşılan kültür ile eski kültürün bir arada yeni bir kültür oluşturacak şekilde aktarılması durumudur. Karşılıklı kültürel etkileşim ve aktarımlar neticesinde kültüre bağlı olarak kültürlenme, “kültürleşme”, “kültür şoku”, “uyum”, “kültürel adaptasyon” gibi çeşitli kavramları ortaya çıkaran ilişkiler ve durumlar gerçekleşir (Çetin, 2021, s. 104-105). Bu anlamda araştırmacılar, yazarlar kültürlenme ve kültürleşme kavramlarını bazı durumlarda birlikte ele almaktadır. Öyle ki bu kavramlar iç içe geçmiş olup birbirlerinin yerine kullanılabilirlerdir. Ancak temelde bu iki kavram birbirinden farklıdır.

Kültürleşme ile yukarıda sözü geçen değişimler bir anda meydana gelmez. Bu değişimler uzun yıllar boyu devam edebileceği gibi nesilden nesille aktarımlarda söz konusudur. Sosyokültürel uyuma yol açan kültürleşme, bu anlamda kişilerin gönüllü ve/veya zorunlu etkileşime girdiği ve bu etkileşimler sonucunda baskın olmayan tarafta birtakım değişimlerin yaşandığı bazen de sosyo-psikolojik değişimlerin karşılıklı uyumu ile sonuçlandığı durumları ifade eder (Zafer, 2016, s. 78). Nitekim kültürleşme süreci iki farklı şekilde meydana gelir. Bunlar; iki tarafın kültürel uyumu veya kültürel yozlaşmasıdır³. Ayrıca kültürleşme sürecinin iki farklı kültür arasında gerçekleşebileceği gibi aynı kültür ekseninde de yaşanabileceği durumlarda kabul görmektedir (Çetin, 2021, s. 106).

Kültürleşme sürecinin gerek göçmenleri gerek göç edilen yerdeki toplumu etkilediği dile getirilse de kültürleşme yaşanmaya başladığında bundan en çok etkilenenlerin göçmenler olduğu görülmektedir. Öyle ki göç sonrası yaşanan etkileşimlerde yerli halkın göçmenlere uyumu değil, göçmenlerin göç ettikleri topluma uyum sağlamaları beklenir. Çünkü onlar o toplumun gruplarına göre azınlık durumundadırlar. Bu anlamda kültürleşmeye yönelik çalışmalar göçmenlerin gelinen ülkedeki deneyimleri, bu deneyimlerin aktarılması ve öğrenilmesi, göçmenlerin yaşadığı problemlerle nasıl başa çıkacağı, verdiği tepkiler/durumlar ile yeni gelinen ülkenin kültürüne uyumu üzerinden tartışılıp ele alınır (Saygın & Hasta, 2018, s. 303).

Kültürleşme sürecinin anlaşılabilmesi için ilk olarak kültürleşme öğeleri analiz edilmektedir. Bunlar; “iki farklı kültür ve bu kültürlerin karşılaşması sonucunda ortaya çıkan ilişkiler, kültürler arası etkileşimin kaynağı olan iki farklı grup, kültürel etkileşimin ana kaynağı olan ülkelerdir”. Bu öğeler analiz edilirken kültürel ilişkiler ve kültürleşmede ortaya çıkan değişimler ortaya konulur. Sayılan bu unsurlar göç konusu perspektifinde ele alınıp detaylandırılırsa öncelikli olarak göçmen grupların geldiği ülkelerin kültürlerinin ele alınması ardından gelinen toplumun kültürel özelliklerinin analiz edilmesi gereklidir. Nitekim ülkeler arasında yaşanan göç sürecinde iki ülkenin kültürünün önemli olduğu kadar, bu kültürel değişmeden etkilenenlerin (göçmenlerin) durumları da oldukça önemlidir (Zafer, 2016, s. 80). Bu gruplardan bazıları göç olayını gönüllü gerçekleştirilirken bazıları ise zorunlu şekilde göçe maruz kalmaktadır. Bu da kültürleşmenin değerlendirilmesinde göçmenleri, sığınmacıları, mültecileri, yerli grupları, etnokültürel grupları, azınlıkları, uluslararası öğrencileri, göçmen işçiler gibi çeşitli sınıfların sürecin içerisine dahil edilmesiyle sonuçlanır. Böylelikle bu kümeler kültürleşme aşamasının bir parçası ve ögesi konumuna gelir (Şeker, 2015, s. 14).

³ Kültürleşme farklı şekillerde ifade edilmektedir. Kültürleşme; yeni bir kültür edinme şeklinde adlandırılabilceği gibi “kültür uyumu” ve “kültürel yozlaşma” şeklinde de ifade edilebilmektedir. Bu anlamda kültürel yozlaşma kültürleşmenin sonucunda ortaya çıkan farklı bir kültürle etkileşime girildiğinde kendi kültürüne ait değer yargıların kaybedilmesi durumudur (Çetin, 2021, s. 106).

2.1.3. Kültürleşme stratejileri

Uyum ve kültürel uyumun sağlanabilmesi için kültürleşmeye yönelik farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar içerisinde Gordon'un, "Tek Boyutlu Kültürleşme Modeli" ve Berry'nin "İki Boyutlu Kültürleşme" modelinin ön plana çıktığı görülmektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 303). Gordon tarafından 1964 yılında geliştirilen "Tek Boyutlu Kültürleşme Modeli" onun ilk dönemlerde ortaya attığı asimilasyon kuramının geliştirilmesi sonucunda bu şekilde ifade edilmiştir (Tamkoç, 2020, s. 223). Gordon, farklı kültürle karşılaşan kişilerin bu duruma iki farklı tepki verdiğini belirterek bunları; kişi kendi kültürüne ait değer yargılarına, davranışlarına ve tutumlarına sıkı sıkıya bağlı kalarak herhangi bir kültürel değişimi kabul etmezken ikinci durumda kişinin karşı karşıya kaldığı ana akım yerdeki hâkim kültürün değer yargıları, davranışları ve kültürel kalıpları benimsemesi şeklinde kültürleşmenin gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Modele göre, kültürleşme süreci ikinci seçeneğin meydana gelmesi ile gerçekleşir (Saygın & Hasta, 2018, s. 304).

Gordon, bu anlamda yedi aşamadan oluşan toplumsal uyum sürecini ortaya koymuştur. Ona göre; göçmenlerin toplumsal uyum süreçleri bu aşamalara göre şekillenmektedir. "Kültürel asimilasyon" olarak adlandırılan ilk aşama, göçmenler göç ettikleri bölgeye geldiklerinde ilk olarak o bölgede gördükleri öğeleri benimserler. Örneğin; göçmenler kıyafetlerini göç edilen toplumun kıyafetlerine benzer olacak şekilde değiştirirler. "Yapısal asimilasyon" aşaması; bu aşama geçiş aşaması olarak adlandırılır. Göçmen grupların aktif olarak katılımını içeren bu aşamada ana akımdaki kurumlara, örgütlere ve yapılanmalara katılımlar söz konusudur. Üçüncü aşama; asimilasyonun kültürel olmasının yanı sıra biyolojik asimilasyon şeklinde de derinleştiği, iki grubun (farklı etnik) evliliklerinin olduğu aşamadır. Göçmenlerin kendilerini ana topluluğun bir parçası olarak gördüğü o topluluğun bir parçası gibi olduğunu düşündüğü aşama olan "özdeşim" aşamasıdır. "Tanınma"; dördüncü aşamada göçmen grupların ana grubu kabul etmesidir. Bunun sonucunda beşinci aşamada göçmen gruplar hâkim toplum ve gruplarca kabul edilirler sonrasında ayrımcılıkların ortadan kaldırılması bu aşamayı takip eder. Son olarak çatışmaların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılır ve "eşit yurttaşlık" hâkim olur (Canatan, 2020, s. 150).

Tek boyutlu model göçmenlerin göç sonrasındaki uyum süreçlerini asimilasyon olacak şekilde gerçekleştirmesinden dolayı eleştirilmektedir. Öyle ki model çok kültürlü toplum yapısının aksine tek uluslu, yalnızca bir dilin konuşulduğu, bir kültürün hâkim olduğu ülkelerin ve toplumların olacağı varsayımları üzerine temellendirilir (Saygın & Hasta, 2018, s. 304). Bu anlamda kişilerin kültürleşme sürecinin ardından kendi kültürel özelliklerini tamamen ortadan kaldırmaları ve gelinen yerdeki yeni kültüre uyum sağlamaları beklenir. Diğer bir ifade ile göçmenlerin kültürleşme sonucu asimilasyona uğraması kaçınılmazdır (Tamkoç, 2020, s. 224). Ayrıca model kültürleşme sürecini sadece göçmenler üzerinden ele alarak gelinen ülkenin değişimi konusunda herhangi bir varsayımda bulunmamıştır. Bu durumda kültürleşmenin tek yönlü olduğunu ortaya çıkarır. Ancak kültürleşme çok boyutlu

ve bu sürece maruz kalan tüm grupların etkilendiği durumları kapsamaktadır (Zafer, 2016, s. 14).

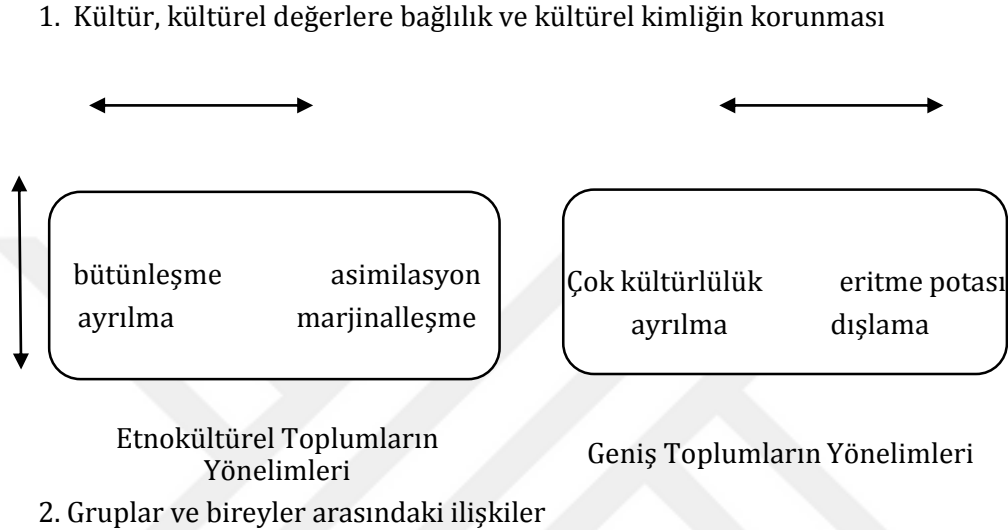
Gordon'un "Asimilasyoncu modelinin" eleştirisi genellikle çok kültürlü toplumlar tarafından yapılmaktadır. Alba ve Nee, bu toplumların homojen bir yapıda olmadığını bundan kaynaklı da asimilasyonun kültürleşme sürecinde bir model olarak görülmediğini ifade eder (Bartram & Monforte, 2019, s. 26). Bu anlamda asimilasyon süreçlerini içeren politikalar, uygulamalar ve teoriler yerine farklılıkları içine alacak şekilde uyum süreçlerinin yaşandığı modellerin, günümüzde daha çok tercih edildiği dile getirilir. Bu modeller "çok kültürlülük", "kültürel çoğulculuk" şeklinde ifade edilmiştir (Yaman, 2018, s. 106).

Bu eleştirilerden hareketle göçmenler ve geldikleri ülke arasındaki ilişkinin ana akım ülke ile olan etkileşimleri 1980'li yıllarda kültürleşme çalışmaları içerisinde yer edinmeye başlamıştır. Bu çalışmalar arasında öne çıkan isim ise Berry ve Berry'nin "kültürleşme" modelidir. Berry'nin kültürleşme modeli kendinden sonra gelen kültürleşme ve uyum çalışmalarına örnek teşkil etmektedir (Şeker, 2015, s. 14).

Berry, kişilerin göç ettikten sonra birbirleri ile temasının sonunda gerçekleşen kültürleşme eğiliminin kaçınılmaz olarak asimilasyon olduğu varsayımına karşı çıkar. Ona göre; kültürleşmenin farklı yolları vardır. Bu açıdan kültürleşen bireylerin kendi kültürel değerlerini ve kimliklerini koruyup korumak istememesine ayrıca diğer gruplarla iletişim tercihlerine bağlı olarak yaptığı çalışmalar sonucunda "iki boyutlu kültürleşme modelini" ortaya koymuştur. Bu açıdan göçmen gruplar yeni geldikleri ülke ile olan etkileşimlerini sürdürerek uyum sağlama sürecine girebileceği gibi aynı zamanda da kendi kültürlerine ait değer yargılarını, davranış kalplarını ve tutumlarını sürdürürler. Bu kapsamda Berry, göçmenlerin yukarıda belirtilen iki şekilde ortaya çıkabilecek davranışına bağlı olarak kültürleşmenin yaşanacağını belirtir (Berry & Sabatier, 2011, s. 658-659).

Bu modele göre; kültürleşme süreci dört şekilde gerçekleşebilir. Bunlar; göç eden kişi ve grupların geldikleri toplum ile iletişim kuruyor yahut o toplumla etkileşime girmeyi kabul ediyor aynı zamanda da kendi kültürel değerlerini korumayı sürdürüyorsa "*bütünleşme*", bunun yerine göçmen gruplar kendi kimliklerinden ve kendi kültürel değerlerinden vazgeçerek hâkim kültürün değer yargılarını benimsiyorsa "*asimilasyon*" süreci gerçekleşir. Kültürleşme eğilimlerinden asimilasyon sürecinde göçmenlerin kendi kültürel değerlerini korumaya yönelik çabaları diğer yönelimlere göre oldukça azdır. Bunlardan farklı olarak "*ayrılma*" kişinin kendi kültürel değerlerine sıkı sıkıya bağlı kalarak hâkim kültür ile etkileşimden kaçınma, kendi kültürünü sürdürme isteğinin devam ettiği durumdur. "*Marjinalleşme*" durumu ise kişinin kendi kültürünün korunmamasının yanı sıra hâkim olan kültüründe benimsenmek istenmemesi durumudur. Marjinalleşmede, kişinin her iki kültürü de benimseme arzusu düşüktür (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2010, s. 18). Marjinalleşme durumuna neden olan en önemli etken, hâkim kültür tarafından dışlanma ve ayrımcılığın söz konusu olmasıdır (Saygın & Hasta, 2018, s. 306). Marjinalleşme durumunda kişiler kendisini

içinde bulunduğu hâkim kültürün dışına itilmiş hissederler. Ayrışma durumunda ise kişi toplumdaki kendini soyutlama sürecine girmiştir. Bu anlamda göçmen gruplarca yeni yerleşim alanları oluşturulur. Böylelikle devam eden göç hareketliliği içerisinde göçmen gruplarca bu yerlere göç eğilimleri daha fazla gerçekleşir (Akıncı, Nergiz, & Gedik, 2015, s. 74).

Şekil.2.1. Kültürleşme yönelimleri

Kaynak: (Saygın & Hasta, 2018, s. 305).

Kültürleşme stratejileri birbirinden bağımsız olarak düşünülemez bu durum Şekil 2.1. gösterilmiştir. Birbiriyle bağlantılı ve kültürleşmenin zaman unsuru göz önüne alınarak değişkenlik gösterir. Kültürleşmenin zamana yayılımı kişi ve grupların kendi kültürlerini korumaya yönelik istikrarlı oluşlarına bağlıdır. Zira kültürleşme hızı ve süreci birbirleri ile doğru orantılı şekilde kişilerin kendi kültürel değerlerine bağlılığı ve ne derece koruduğuna göre paralel şekilde artıp azalmaktadır. Azınlık grupların kültürleşme isteğinin yanı sıra kişilerin kültürleşme eğilimleri, göç edilen yerin tutum ve davranışları bu süreç içerisinde oldukça etkilidir. Gelinen toplumun demografik, siyasal, ekonomik ve politik durumları bazen göçmen kişilerin kültürleşme sürecini olumlu etkilerken bazı durumlarda hâkim toplum tarafından baskı araçları olarak kullanılabilir. Bu anlamda kültürleşme göçmen grupların isteğinin dışında hâkim toplum tarafında zorlama ve baskılar sonucunda gerçekleşmektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 307).

Berry, kültürleşme sürecini hâkim toplumlar tarafından ele aldığında “çok kültürlülük”, “eritme potası”, “ayırma” ve “dışlama” şeklinde yönelimlerin ortaya çıktığını belirtmiştir. Göçmen gruplar ve hâkim kültür arasında etki-tepki diyebileceğimiz bu stratejiler hangi yönelimi seçeceğini belirler (Şeker, 2015, s. 15). Hâkim toplumun kültürüne yönelme

şeklinde ifade edilen bu asimilasyon sürecinde asimilasyon hâkim toplum tarafından dayatılabileceği gibi azınlık grupların isteği doğrultusunda gerçekleşebilir. Bu doğrultuda hâkim toplum göçmen grupların asimilasyonunu istiyorsa, eritme potası sürecini izler (Saygın & Hasta, 2018, s. 307). Asimilasyoncu yaklaşımlarında temelini oluşturan eritme potası, göçmenlerin hâkim toplum tarafından asimilasyon yönelimini benimsemelerini istemelerine bağlı olarak gerçekleşir. Bu yaklaşım ABD'nin uyguladığı ve farklı etnik gruptan göçmenlerin aşamalı olarak emilme sürecini tamamladıktan sonra asimilasyonlarının gerçekleştirilmesidir (Erder, 2020, s. 23); (Yaman, 2018, s. 105). Eğer hâkim grup, göçmen grupların asimilasyon yerine ayrılma yöneliminde olmalarını istiyorsa bunun için ayırma stratejisini uygular. Baskın toplum tarafından göçmenlere yönelik ayrımcılık ve dışlama söz konusu olduğunda azınlık gruplar marjinalleşme eğilimi gösterirler. Baskın toplum kültürel çeşitliliğe açık ve göçmenlere yönelik uyum sürecini destekliyorsa çok kültürlülük stratejileri ortaya çıkar, bu anlamda göçmen gruplar ve hâkim toplum arasında bütünleşme yönelimi görülür (Şeker, 2015, s. 15).

Birçok araştırmacı yapmış olduğu çalışmalar sonucunda kültürleşme stratejilerinden “bütünleşme yöneliminin” tercih edildiğini dile getirmektedir. Aynı zamanda bütünleşme stratejisinin göçmenlerin uyumu açısından en iyi yönelim süreci olduğu belirtilmektedir. Bu yönelim sürecinin ardından asimilasyon, ayrılma ve son olarak oldukça az tercih edilen marjinalleşme sürecinin geldiği şeklinde bir sıralama mevcuttur. Farklılıkların kabulüne dayanan bütünleşme modelinde göz ardı edilmemesi gereken nokta, hâkim toplumun kültürleşme stratejilerinden kültürleşmeye en açık olanının benimsenmesi durumunda bütünleşmenin gerçekleşeceği (Şeker, 2015, s. 16). Bu anlamda bütünleşme stratejisinin gerçekleşmesi için geniş toplum anlayışı ve toplumsal değerlerin sahiplenilmesi, çok kültürlü toplum yapısı (kültürel çeşitliliğe sahip toplumlar), ırkçılık, ayrımcılık, dışlanma gibi durumlarının olmaması ya da az derecede olması, farklı kültüre sahip gruplar arasında önceden gelen kin, nefret ve düşmanlıklar bulunmadığında bütünleşme süreci gerçekleşir (Zafer, 2016, s. 83).

Kültürleşmeye yönelik çalışmalar yapan bir diğer isim ise Bourghis ve arkadaşlarıdır. Berry'nin kültürleşme stratejilerinden farklı olarak “The Interactive Acculturation Model (Etkileşimli Kültürleşme modeli)” ortaya koymuştur. Bourghis ve arkadaşları, göçmen gruplar ve ev sahibi ülkeler arasındaki etkileşimlerin değişkenliği ve dinamikliğine dikkat çekerek kültürleşme stratejilerinin tamamlayıcısı olmadığına değinmişlerdir. Göçmenlerin fikirlerinin ve isteklerinin aynı zamanda yerleşilen ülke kültüründe önemini vurgulayarak; Berry'nin modelindeki bütünleşme, asimilasyon, ayırım, dışlama yönelimlerine “bireyciliği” ekleyerek beş strateji geliştirmişlerdir. Modele göre göçmenlerin göç edilen ülke kültürünü ne kadar benimsediğinin yanı sıra, göç edilen ülkenin göçmenlerinin kültürlerini ne derece benimsedikleri kuramın temel soruları arasındadır ve kültürleşme yönelimleri bu ilişkilerin sonucunda verilen tepkilere göre belirlenmektedir (Bourghis, Mooese, Perreault, & Cal, 1997, s. 379-380).

Bütünleşme, asimilasyon ve ayrılma stratejileri Berry'nin modelindeki gibidir. Ancak dışlama ve bireycilik bu modele göre farklı tanımlanmaktadır. Berry'nin modelindeki marjinalleşme; bireycilik ve dışlama olarak bu modelde karşımıza çıkmaktadır (Şeker, 2015, s. 17). Göçmenler dışlama yöneliminde iki kültüre de yabancılaşmaktadır. Ayrıca göç alan ülke açısından durum değerlendirildiğinde gelinen yerdeki topluluk üyeleri, göçmenleri ülkede istenmemekte ve göçmenlere yönelik sert tutumlar izleyebilmektedir.

Bu modelde göçmenler stres, kaygı, güven eksikliği gibi problemlerle karşılaşır. Göçmenlere yönelik "*Bireycilik*" yöneliminde ise bireylerin kendi değer yargıları ön planda tutulmaktadır. Kendilerini bir topluluğun üyesi olarak görmek istemezler. Bu anlamda kendi kültürünün önemini azaltırken aynı zamanda göç ettikleri toplumun kültürünü de önemsemezler. Bu açıdan yerli gruptan bireyciliği benimseyenler ile ikili ilişkilerin kurulduğu görülmektedir (Bourhis, Moese, Perreault, & Cal, 1997, s. 380). Burada dikkat çeken durum ise iki farklı grubun aynı kültürleşme yönelimini benimsememesi halinde uyum sorununun ortaya çıkacağıdır. Ayrıca bu modele göre algılarda önem teşkil eder. Göçmenlerin yerli grubun kendileri için ne düşündüklerinin önemli olduğunun yanı sıra yerli grubun göçmenlerin bu algıları doğru anlayıp anlamadıkları da önemlidir (Yalçın, 2017, s. 86).

Yapılan açıklamalar doğrultusunda bireycilik, bütünleşme ve asimilasyon eğilimleri karşılıklı olarak benimsendiğinde sorun oluşmamakta aksi halde çatışma ve uyumsuzluk söz konusu olmaktadır (Zafer, 2016, s. 84). Örneğin; Rus göçmenlerin İsrail'e göç ettiklerinde bütünleşme eğiliminde olmaları her iki toplumun birbiri ile uyumlu olduğunu, bundan kaynaklı her iki grubunda aynı stratejiyi benimsediği sonucuna ulaşılmıştır. Bundan farklı olarak Hollanda'daki Faslılar ve Türkler ile Hollandalıların arasında kültürleşme stratejilerinde çatışmanın olduğu ortaya konulmuştur. Hollanda'daki yerli grup tarafından göçmenlere karşı asimilasyon stratejisi benimsenmiş ancak bu göçmen gruplara karşı algılanan yönelim ayrımcılık strateji olarak ortaya çıkmıştır. Göçmen gruplar yerli baskın grubun düşüncesinin aksine hâkim kültür ile bütünleşme eğilimi içerisinde oldukları görülmüştür.

Kültürleşme yönelimlerinde bir diğer dikkat çekici unsur göç alan ülkelerin göçmen grupların geldiği yere, göçmenlerin etnik kökenine göre tutum ve davranışlarının değişmesidir. Aynı ülkeye göç eden farklı etnik kökenden grupların birine ayırma stratejisi uygulanırken diğerine asimilasyon stratejisi uygulanır. Örneğin; Kanada'nın Quebec bölgesinde Fransız göçmenlere uygulanan yönelim ile Haiti'li göçmenlere uygulanan strateji farklıdır. Fransız göçmenlere bütünleşme ve bireycilik stratejisi uygulanırken Haitili göçmenlere karşı ayırma ve dışlama strateji benimsenmiştir (Şeker, 2015, s. 17).

Berry, Sam ve Vedder'in "Immigrant Youth: Acculturation, Identity and Adaptation" çalışmasında 13 farklı ülkeden gelen göçmen gençlerin kültürleşme ve uyum süreçleri ele alınmıştır. Göçmen gençlerin başta Avustralya, Kanada, İsrail, Yeni Zelanda ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere 26 ülkede farklı şekillerde kültürleşme süreçleri yaşadıklarını bu süreçte; yaşam tarzı, aile ilişkileri, dilsel davranışları, etnik veya ulusal kültürel kimliklere

verdikleri önem, sosyal, kültürel tutumlarının göçmenlerin kültürleşme yönelimlerini belirlediğini dile getirmişlerdir. Bu anlamda gençlerin %36,4 kendi kültürünü korumaya çalışırken geldikleri ülkenin kültürüne dahil olarak bütünleşme eğilimi yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkelerin göçmenleri kabul edip etmemeleri düzeyinde durum ele alındığında ise Avusturalya, Kanada ve ABD’de yaşayan göçmenlerin %50’den fazlasının bütünleşme eğiliminde olduğu söz konusuysen göçün daha az yaşandığı Avrupa ülkelerinde %30-%40 arasında değişimlerin mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2010, s. 19-31). Bu açıdan çok kültürlü toplumların bütünleşme yönelimlerinin fazla olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bütünleşme yönelimlerine Saygın ve Hasta, Finlandiya’da ve İsrail’de yaşayan Rusları örnek olarak vermektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 307). Ayrıca Çorum’un Alaca ilçesindeki Faslı gelinlerin uyum sürecini inceleyen Karaçizmeli ise Faslı gelinlerinde kültürleşme yönelimleri içerisinde bütünleşmeyi seçtiğini ifade etmektedir (Karaçizmeli, 2023, s. 80). Ayrıca Doğu’nun, “Uluslararası Koruma Kapsamında Bulunan Afganistan Uyruklu Yabancıların Gelecek Beklentileri: Nevşehir İli Örneği” çalışmasında Nevşehir’de bulunan Afgan göçmenlerin gelinen topluma kültürel uyum sağladıkları belirtilmiştir. Öyle ki Türkiye’de kalış süresi ve Türk kültürünün benzerliği uyum sürecini kolaylaştıran etkenler arasında gösterilmektedir. Bu anlamda Nevşehir’deki Afgan göçmenlerin toplum ile bütünleşme eğiliminde olduğu görülmektedir (Doğu, 2022, s. 55-56). Doğu’nun çalışmasına benzer şekilde Anita Kafi Anaraki tarafından İsveç’te yaşayan Afgan göçmenler üzerinde yaptığı “Cultural Integration: The Case of Afghan Refugees in Sweden” adlı çalışmasında Afgan göçmenlerin kültürleşme stratejilerinden bütünleşmeyi seçtiği görülmektedir. Nitekim İsveç’te yaşayan Afgan göçmenler için gelinen yerin kültürünü öğrenmek görev olarak görülmektedir. Bundan kaynaklı yapılan görüşmeler sonucunda araştırmacı tarafından Afgan göçmenlerin hem kendi kültürlerini korumayı sürdürdükleri hem de gelinen toplumun kültürel değerlerini öğrenmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Örneğin; katılımcılardan birinin evinde Afgan yemekleri pişirdiği aynı zamanda İsveç’te kutlanan Noel bayramında evine Noel ağacı koyduğu görülmüştür. Ancak buradaki temel sınırlılıklar dinlerine ve kendi aile değerlerine zarar verilmemesi durumunda geçerlidir. Çalışmada Afgan göçmenlerin gelinen toplumla temas kurduğu ve iletişim halinde olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum Afgan göçmenlerin kültürleşmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca Afgan göçmenlerin kendi akrabaları ve arkadaşlarıyla da sıkı ilişkiler içinde olduğu tespit edilmiştir (Anaraki, 2017, s. 30-37). Yapılan farklı çalışmalarda ABD’de deki Hintli göçmenler ile Kanada’daki Portekizliler, Macarlar, Koreliler ve Lübnanlılar arasındaki kültürleşme stratejileri aynıdır. Öyle ki bu gruplar en fazla bütünleşme daha sonra sırası ile asimilasyon, ayrılma son olarak en az düzeyde marjinalleşme modelini benimsemişlerdir (Bourhis, Mooese, Perreault, & Cal, 1997, s. 378).

Ayrılma modeline örnek gösterilecek olursa Ötken’in Şanlı Urfa’nın Ceylanpınar ilçesinde yapmış olduğu çalışmada, Afganlı göçmenlerin kendi yerleşim alanlarının sınırlarını

çizdikleri, yerli halk ile mümkün oldukça az etkileşim içerisinde oldukları görülmüştür. Ötken, yerli halkın kalıcı bütünleşme adına böyle tutum izlemesinin sebebinin bölgedeki yerli halkın ekonomik, politik ve toplumsal anlamda Afganlı göçmenleri dışlayıcı tutum sergilemelerine dayandırır. Bu durumda göçmenler kendi kültürlerini ve kimliklerini koruma yoluna gitmişlerdir. Bu anlamda yapılan çalışma incelendiğinde, çalışmada bariz şekilde ayrışmanın olduğu görülse de Ötken, İki grubun bütünleşme eğiliminde olmadığını ancak kaynaşma isteğinin olduğunu dile getirir (Ötken, 2010, s. 175-183). Benzer şekilde Murat Arpacı ve Ebubekir Düzcan, tarafından Erzincan'daki Afganlı göçmenlerin sosyal sorunları üzerine yapmış oldukları çalışmada Afganlı göçmenlerin kendi getto yerleşim alanlarını oluşturduğunu, çevre ile iletişimlerden kaçındıkları ve keskin sınırlarda mekânsal ayrışmanın yaşandığı durumların olduğuna değinmişlerdir. Göçmen gruplar kendi kültürünü yaşamakta ve sürdürme eğilimindedirler. Bunun nedeni ise baskın kültür tarafından kendilerinin dışlandıklarının düşünülmesidir (Arpacı & Düzcan, 2018, s. 170- 177).

Marjinalleşme modeli düşünüldüğünde araştırmacılar tarafından getirilen birtakım eleştirilerin olduğu görülmektedir. Öyle ki marjinalleşme uç bir nokta olmasından kaynaklı herhangi bir örnekle özdeşleşmemektedir. Bu durumu geçerli kılabilen pratikte bir örnek mevcut değildir (Şeker, 2015, s. 16). Ancak Almanya'daki Türklerin bazı durumlarda ayrılma ve marjinalleşme yaşadıkları ifade edilmektedir (Yalçın, 2017, s. 80).

Kültürleşme stratejilerine getirilen diğer eleştiriler:

Berry'nin kültürleşme modeli her ne kadar kültürleşme stratejilerinin temelini oluşturmuş olsa da kültürün yapısını çok boyutlu analiz etmede yetersiz kaldığı gerekçesi ile eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. Bu anlamda Ward; Berry'nin belirttiğinin aksine kültürleşme sürecinde bireyin, bütünleşme, asimilasyon, marjinalleşme, ayrılma yönelimleri arasından sadece birini seçebildiği şekilde gerçekleşmediğini ifade etmiştir. Bu durum sadece bir tane seçim yapılarak kültürleşme sürecinin yaşanması kültürleşme sürecini basite indirgemek olarak görülmektedir. Bundan kaynaklı getirilen eleştirilerden biri de kültürleşme stratejilerinin birbirleri ile sıkı sıkıya bağlı olduğuna yöneliktir. Berry'nin kültürleşme yönelimleri arasındaki ilişkilerin birbiriyle paralel olmadığına yönelik Rudmin ve Ahmadzadeh'in çalışmasında ortaya çıkan sonuç, asimilasyon ve bütünleşme yönelimleri arasında olumlu yönde ilişkinin olmasına yöneliktir. Bu durum kültürleşme stratejilerinin birbirleri ile bağlantılı olmadığını ispatlar niteliktedir. Modele getirilen diğer bir eleştiri ise kültürleşme süreçlerinin bireylere özgü olarak değişiklik gösterdiği varsayımın göz ardı edilmesinden kaynaklıdır. Bu anlamda kültürel stres ve bütünleşmeden kaynaklı yönelimlerin ön planda tutulması, alana özgü farklı durumların araştırılmaması modele yönelik eleştirileri kaçınılmaz kılmıştır.

Berry'nin psikolojik kültürleşme sürecini, kültürleşme yönelimlerini açıklarken temel ölçüt alması da eleştirilerek bu ölçeğin bireylerin yaşantılarındaki uyum sürecini tam anlamıyla ortaya koymadığı belirtilmektedir (Stuart & Ward, 2011, s. 255-256). Ayrıca kültürleşme

sonucunda bir uyumun meydana gelmediği aksine uyum durumunun kültürleşmenin bir parçası olduğu vurgulanır (Saygın & Hasta, 2018, s. 308).

Ward; "A Question of Balance: Exploring the Acculturation, Integration and Adaptation of Muslim Immigrant Youth" çalışmasında, kültürleşme sürecini incelerken farklı ölçekler ve çoklu yöntemler kullanarak Yeni Zelanda'daki Müslüman gençlerin dengeye nasıl ulaştıklarını ortaya koyamaya çalışmıştır. Dengeye ulaşma durumunda kültürel kimliklerin önemine değinerek, göçmen grupların kendi kültürleri ile ev sahibi toplumun kültürü arasında gidip geldiklerini belirtmiştir. Örneğin; göçmen grupların yeme alışkanlıkları, giydikleri kıyafetler, konuştukları dil bulunduğu ortama göre değişmektedir. Bu açıdan Iraklı Müslüman göçmen gençler evde, ailesinin yanındayken Irak kültürünü uygularken dışarı çıktıklarında ev sahibi kültürü benimsemektedir. Bu doğrultuda göçmen gruplar yerine ve zamanına göre farklı rollere bürünmektedirler. Bu anlamda kültürleşme ile amaçlanan göçmen gruplar arasındaki farklılıkları en aza indirmek değil farklı kültürlerle beraber olma durumunun gerçekleştiği bir kültürel uyum modeli ortaya çıkmaktadır (Stuart & Ward, 2011, s. 260-261). Kültürel uyum sürecinde azınlık göçmen gruplarının durumlara göre farklı rollere bürüneceğini ve farklı tepkiler vereceğini söyleyen diğer bir isim Snauwaert ve arkadaşlarıdır. Araştırmacılara göre azınlıklar gündelik yaşamlarında baskın grup ile bütünleşme yönelimi gösterirken söz konusu kendi milli değerleri ve kimlikleri olduğunda kendi kültürel özelliklerini benimsemektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 308-309).

Kültürleşme ve kültürleşme stratejileri göz önüne alındığında temelde gelenen yerde göçmenlerin topluma uyum sürecinin nasıl gerçekleşeceği durumu söz konusudur. Ancak kültürleşme ve uyum kavramları birbirlerinden farklı kavramlar olmakla beraber çalışmanın ikinci basamağı olan uyum konusu Afgan çobanların Alaca özelinde ele alınmasından kaynaklı açıklanması gerekmektedir.

2.2. Uyum, Kültürel Uyum ve Uyum Sorunlarının Kodları

1960 yılında yaygın olarak gerçekleşen işçi göçleri, 1970'li yıllarda iyice artmıştır. Öyle ki ekonomik daralmaların yaşandığı bu yıllarda az gelişmiş ülkelere doğru göç hareketlilikleri yaşanmıştır. Bu göçler başlangıçta iş odaklı olsa da ilerleyen zamanlarda göçmenlerin, göç ettikleri yere kalıcı yerleşmesiyle beraber aile fertlerinin yanlarında istemelerinden kaynaklı göç hareketleri yaşanmıştır. Bu göçler aile birleşimi göçleri şeklinde gerçekleşmiştir. Bu durumda göç konusu içerisinde, uyum ve uyum sorunlarının gündeme gelmesine sebep olmuştur (Topçu & Büyükbeşe, 2020, s. 24).

Uyum, Keskinel ve Doğan'ın da içinde olduğu birçok yazar tarafından entegrasyon şeklinde tanımlanmakla beraber ayrıca Ateş ve Yavuz, uyum kavramını toplumsal entegrasyon şeklinde (Ateş & Yavuz, 2017, s. 1295) ifade etmektedir. Nitekim entegrasyon kavramı, bütünleşme ve uyum kavramlarının tanımlaması içerisinde yer almaktadır. Ayrıca uyum

kavramının, entegrasyon kelimesinin yerine kullanılan bir terim olduğu dile getirilmektedir (Göksel, 2019, s. 16). Ancak bu kavramlar birbirinden kavramı farklı olup entegrasyon, uyum kavramının yerine kullanılan, göçmenlerin kültürlerini korudukları süreci ifade etmektedir. Bunun yanı sıra uyum kavramında kültürel bütünleşme söz konusudur (Çevik, 2020, s. 22-23). Her iki kavramın çıkış noktası Latince “Integutio” sözcüğüdür. “Integuito” sözcüğünden türeyen uyum, Türkçe anlamıyla “ahenk” kelimesine karşılık gelecek şekilde kişi ve grupların değişen yaşam koşullarına ayak uydurabilmek adına gösterdiği çaba, değişim, dönüşüm şeklinde tanımlanır. Diğer bir tabir ile kişi ve grupların kendine özgü yapılarını koruma aynı zamanda içinde bulunduğu toplumun bir parçası haline gelmeleridir. Bu açıdan entegrasyon kavramı ile ayrılmaktadır (Keskinel & Doğan, 2020, s. 56).

Uyum kavramı, IOM Göç Terimleri Sözlüğüne göre entegrasyon kavramının içerisinde hem ev sahibi toplumlar açısından hem de göçmenler açısından iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Uyum, göçmenlerin iş gücü piyasasına erişiminden, göçmenlerin hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi ve göçmenlere her türlü hizmeti sağlamaya yönelik toplumsallaşma sürecini kapsar. Bu açıdan uyum, birey ve grupların gelinen toplum ile bir bütün olabilmesi sürecidir (Perruchoud & Cross, 2004, s. 30). Ancak geriye doğru göç hareketliliği ile uyum konusu sadece göç edilen ülke toplumu ve göçmenler arasında olmaktan çıkıp aynı zamanda göç veren ülkeyi de kapsayıcı hale gelmiştir. AB'nin üçüncü dünya ülkelerinin uyum sürecini kapsayan raporu bu anlamda göç verilen ülkeleri sürece dahil etmektedir (Topçu & Büyükbese, 2020, s. 26). Nitekim uyum, göç sonrası birey ve grupların sosyal yaşamını kapsayan bir süreci ifade etmektedir. Öyle ki uyum konusu incelendiğinde sadece gidilen ülke açısından uyum ve sorunları ele alınmamakta ayrıca sürece geri dönüş göçleri ile göç edilen ülkelerde dahil edilir. Bu açıdan uyum gerek göçmenleri gerek göç edilen ülkeleri gerekse göçün gerçekleştiği ülkeleri kapsamasından dolayı çok boyutlu bir olgudur.

Uyum konusu ele alınırken dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise uyum ve kültürleşme kavramlarının aynı anlama gelmediğidir. Uyum; birey ve grupların göç ettikten sonra gerçekleşeceğini düşündükleri ve karşılaştıkları durumların analizi, buna göre kişilerin davranışlarını, tutum ve alışkanlıklarını, gidilen yere göre yeniden uyarılma ve daha farklı bir ifade ile yeni bir yaşam tarzı oluşturma şeklinde ifade edilmektedir. Bu açıdan uyum kültürleşmenin bir sonucudur (Saygın & Hasta, 2018, s. 309). Ancak uyum ve kültürleşme iç içe geçmiş durumda olmasından kaynaklı her iki kavramın birbirinin nedeni veya sonucu olarak tanımlamaktansa bu kavramların birbirinin tamamlayıcısı olarak ele alınması daha doğru olacaktır. Gerek Ward'ın (Stuart & Ward, 2011, s. 255- 267) yapmış olduğu çalışmalar gerek Berry'nin çalışmaları (Berry & Sabatier, 2011); (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2010, s. 17- 43) bu iki kavramın tamamlayıcılığını göstermektedir.

Sosyal bütünleşmenin sağlandığı uyum sürecinde Berry'e göre; kültürleşmeye uyum sağlamanın iki yolu vardır. “Psikolojik uyum”; bireylerin göç sonrasında meydana gelen stres, kaygı gibi zihinsel değişimlerini kapsar. “Sosyokültürel uyum” ise göçmenin göç ettiği

toplumun yaşam şekline verdiği tepkilerdir (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2010, s. 18). Ayrıca Berry, bunlara ek olarak üçüncü bir uyum süreci olan “ekonomik uyum” sürecinden de söz etmektedir. “Ekonomik uyum”; bireyin göç ettiği toplumda çalışma şartları ve yaptığı işten kaynaklı yaşamının ne derece etkilendiğini gösteren durumlardır (Şeker, 2015, s. 20). Mithat Arman Karasu ise bu üç boyuta ek olarak yaşanan uyum sorunlarının “hukuki boyutu” olduğuna dikkat çeker. Göçmenlerin yasal, siyasal haklarını kapsayan bu uyum boyutunda artık göçmenler, tam anlamıyla toplumun bir bireyi olarak vatandaşlık alır (Karasu, 2017, s. 638). Uyum süreci bu minvalde, göçmenler ve ev sahibi toplum açısından uzun bir süreci kapsadığı anlaşılır. Yaşanacak değişim göçmenler açısından içinde bulunduğu toplumun yaşam şartları, çevresel faktörleri ve algıları gibi durumlara bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bu da süreç sonunda göçmenlerin uyum durumunu ortaya çıkarabileceği gibi uyumsuzluklarla karşılaşılmasına da sebep olmaktadır. Bu durumun neticesinde ise uyum sorunları gündeme gelmektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 310).

Uyum sorunları göçmenlerin yaşadığı bu dört etmene bağlı olarak gelişmektedir. Nitekim göçmenler göç edilen yerde birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlar ekonomik sıkıntılar olabileceği gibi bölge kültürü ile yaşanan çatışmalar ayrıca sosyal ve psikolojik sorunlar şeklinde görülebilir. Bu sorunların ev sahibi ülkeler tarafından nasıl algılandığı, ne tür politikalar gerçekleştirdiği ve göçmenlerin bu sorunlar karşısındaki tutumu uyum sorunun içerisinde yer almaktadır. Sayılan bu etmenlere bağlı uyum sürecinin sonunda farklı varyasyonların ortaya çıkar. Bunlar; göçmen gruplar göç edilen toplumla uyum sürecinin ardından bütünleşme göstermiş ve toplumun bir parçası olmuştur. Ya da göçmen gruplar göç edilen toplum tarafından dışlanarak ayrılma ya da marjinalleşmeye doğru kültürleşme süreci izlemiştir. Bunlardan farklı olarak göçmen gruplar kendi içine kapanarak uyum sürecini tamamlayamamışlardır (Karasu, 2017, s. 634). Bu konuların işlerliğinin anlaşılması adına psikolojik, sosyokültürel, ekonomik ve hukuksal uyumun doğru anlaşılması önemlidir.

Bireysel düzeyde sağlanan uyum durumundan ilki, psikolojik uyumdur. Psikolojik uyum, birey düzeyinde uyum sürecini ele alır. Berry ve arkadaşlarına göre bireylerin ev sahibi toplum ile karşı karşıya geldiklerinde yaşadıkları psikolojik faktörlerdir. Bu durumlar kişinin kimliği ile bağlantı düzeyinin nasıl olduğunu algılamalarından, yerleşilen toplumda verdikleri tepkileri, zihni kaygılarına ve strese kadar tüm etmenleri kapsamaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 313). Bu açıdan psikolojik uyum, göçmen açısından gelinen yerde kültürel kimliğini rahatça ortaya koyabilmesine ve geldiği yerde beklentilerinin gerçekleşip gerçekleşmemesine bağlı olarak değişir (Şeker, 2015, s. 21).

Psikolojik uyumun gerçekleşmesi açısından kültürleşme stratejileri içerisinden bütünleşmenin tercih edilmesi kültürel şoku azaltarak uyum sürecine olumlu katkı sağlarken bunun tam tersi durumlarda olan ayrılma ve marjinalleşme eğilimini benimseyenlerde psikolojik uyum süreci olumsuz yönde gerçekleşmektedir. Ayrılma durumunda göçmenler

kendilerini yalnız hissetmekte bu durum depresyonu ve kaygıları iyice artırmaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 313).

Göçmenlerin psikolojik uyum sürecinde karşı karşıya kaldıkları ilk durum, gelinen ülkede farklı kültürle karşılaşmalarından dolayı “kültürel şok” yaşamalarıdır. Bu durum bütün göçmenler için geçerli olmasa dahi kültürel şok yaşayan göçmenlerde farklı psikolojik tepkiler ortaya çıkarabilir. Bu tepkiler; endişe, korku, bunalım, yalnızlık duygusu gibi değişimlerdir. Belirtilen bu unsurlar, göçmenlerin sosyal yaşamlarını derinden etkilemektedir. Zira psikolojik olarak göçmende meydana gelen bu duygu durumları gelinen kültürün reddedilmesi, kendi ülkelerine duyulan özlemin artması, depresyon gibi belirtilerle beraber, gelinen toplumun bireyleri ile iletişim kurulmamasını tetiklemektedir. Bu durumda kişi gelinen topluma uyum sağlayamaz ve toplumdaki kendisini soyutlar. Ayrılma ve marjinalleşme durumlarının yaşanmasına sebep olabilir (Şengül, 2021, s. 417).

Beryy ve arkadaşlarına göre psikolojik uyumu etkileyen diğer etmenler ise “algılanan ayrımcılık” ve “etnik kimliklerdir”. Algılanan ayrımcılık psikolojik uyumu doğrudan etkilemektedir. Bu durumda göçmenler için kültürleşme yönelimlerinden söz edilmemektedir. Algılanan ayrımcılık ne kadar fazla ise psikolojik uyum o kadar negatif yönlüdür (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2010, s. 33-34). Göçmenler tarafından algılanan ayrımcılığın yanı sıra ev sahibi toplum tarafından göçmenlere karşı uygulanan yabancı düşmanlığı, onları kendi kültürlerinden görmeme ya da kültürel bağlamda bütünleşmeyi sağlamadıklarını düşünmelerinden kaynaklı psikolojik uyum sorunu yaşanmaktadır (Ergin, 2020, s. 45). Örneğin; Almanya’nın göçmenlere karşı ayrımcı tutumunu buna örnek olarak gösterilebilir (Topçu & Büyükbeşe, 2020, s. 25).

Göçün niteliğinden kaynaklı olarak zorlama, baskı, şiddet, soykırım sonucu gerçekleşen göç hareketliliklerinde yaşanan travmatik durumlarda gidilen ülkede göçmenlerin kendilerini korumaya almaları ile sonuçlanır. Bu durum, göçmenlerin kimlik oluşumlarını etkilemekle beraber kuşaklar arası “nefret dilinin” oluşmasına da sebep olmaktadır. Öyle ki bu durumlar göçmenler açısından psikolojik travmaların ortaya çıkmasına sebep olabileceği gibi kültürel anlamda kopmaların da yaşanmasına sebep olur (Adıgüzel, 2016, s. 156).

Psikolojik uyum, etnik kimlikler açısından ele alındığında kültürleşme yönelimlerinden ayrılma eğiliminde olanların kendi kimliklerine sıkıca bağlı oldukları görülmektedir. Psikolojik uyum ile ayrılma düzeyleri ters orantılıdır. Birey ne kadar kendi kimliğine bağlı ise o derecede psikolojik olarak uyum düzeyi düşer. Göçmenlerin gittikleri yerde kalma süreleri de kültürel kimlik ve psikolojik uyumu doğrudan etkileyen değişkenlerin başında gelmektedir. Gidilen yerde geçirilen zaman kişilerin başlangıçtaki durumun aksine kendi kültürel kimliklerini korumasını azaltmakta yeni gelinen yerin kültürünün zaman içerisinde benimsenmesine sebep olmaktadır. Bu açıdan ilk başlarda kendi kültürel kimliklerini koruyan göçmenler zamanla hâkim kültüre uyum sağlamaktadır. Bu durum psikolojik uyum

sürecinin gelinen yerde geçirilen süre ile ilişkisini ortaya çıkarır (Saygın & Hasta, 2018, s. 313).

Psikolojik uyumun sağlanması açısından sosyal ilişkilerin uyumu da oldukça önemlidir. Nitekim göçmenlerin göç ettiği toplumdaki aile ilişkileri, akrabalık ilişkileri, arkadaşlık durumları aynı zamanda etnik topluluğun üyesi olmak bazı durumlarda psikolojik uyumu sağlarken bazı durumlarda tam tersi sonuç vermektedir. Öyle ki Ward'ın, Yeni Zelanda' daki Müslüman gençler için yaptığı araştırmasında gençlerin geleneksel aile yapılarına sahip olması uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Ancak bazı durumlarda bu bağlar göçmen kişilerin daha olumlu şekilde bir yaşam sürmesine olanak sağladığından olumlu psikolojik ve sosyo-kültürel uyum süreci yaşamasına da sebep olabileceğini ifade etmektedir. Aile üyeleri; destek sağlamak, deneyimlerini aktarmak, güvenlik duygusu vermenin yanı sıra dine bağlılık gibi göçmen kültürünü muhafaza etmeye de yardımcı olmaktadır. Bu durumlar bazen hâkim grup tarafından göçmenlerin ayrımcılığa uğramalarına sebep olurken bazı durumlarda göçmenlerin psikolojik açıdan olumlu düşünmesine stres, kaygı ve yalnızlık durumlarının azalmasını sağlar (Stuart & Ward, 2011, s. 259). Ayrıca hâkim toplum ile kurulan sosyal ilişkilerde göçmenlerin durumunun belirleyicisidir. Göçmenlerin hâkim toplumun bireyleri ile kurdukları komşuluk ilişkileri, arkadaşlıklar hâkim toplum ve göçmenler arasında bütünleşme ve psikolojik uyum sağlanmasına neden olmaktadır. Kültürel uyumun gerçekleşmesi adına hâkim toplumun dilinin öğrenilmesine katkı sağlamaktadır. Amerika'ya göç etmiş Asya kökenli göçmenler üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda sosyal ilişkiler kuran ve hâkim kültür ile beraber kendi kültürel değerlerini koruyan kişilerde psikolojik uyumun daha iyi olduğu gözlemlenmiştir (Saygın & Hasta, 2018, s. 314).

Zohreh Khosravi, "Mental Disorders and Its Socio-Cultural Background in Immigrants: The Case of Afghans in Iran" adlı makalesinde, İran'da yaşayan Afgan göçmenlerin psikolojik durumları analiz edilmiştir. Buna göre bireylerin yaşadığı toplumdaki çevrenin önemli olduğuna değinerek kültürlerin çatışmaları çözme ve uyum sağlama da bir aracı olduğunu ifade eder. Öyle ki toplumda en fazla baskıyı gören grubun azınlıklar ve göçmenler olduğunu belirterek bu grupların gelinen topluma ayak uydurması için baskı uygulanır. Ev sahibi toplumda göçmenlerin farklılıklarına yönelik baskılar oldukça fazladır. Göçmenlerin, İran'da kendilerinin inançlarına, kültürlerine, yaklaşımlarına, geleneklerine karşı çıkış söz konusudur. Bunun yanı sıra göçmenlerin istekleri ve ihtiyaçları, sosyal unsurları ve kişilik özellikleri göz ardı edilmektedir. Bu durumlarda Afgan göçmen gruplarda uyumsuzluğa, strese ve kaygıya yol açtığı gözlemlenmiştir. Bu da beraberinde göçmenlerce, İran kültürüne ve kültürel değerlerine karşı çıkılmasına ve toplumdan ayrılmaya neden olmuştur. Diğer bir ifade ile göçmenler kendisini toplumdan tamamen uzaklaştırmış ve soyutlamıştır (Khosravi, 2018, s. 345-347). Yerli toplumun tavır ve davranışlarının belirleyici olduğunu gösteren başka bir çalışma ise Sema Buz, Muhlise Canlı, Edip Aygüler tarafından Türkiye'de yapılan "Trabzon'da Yaşayan Afgan Sığınmacıların Profili ve Gereksinimler" adlı çalışmada, Afgan göçmenlerin yaşadığı sorunlar göz önüne alındığında gelir yetersizliği, kötü istihdam

koşulları ve yerel toplum üyeleri ile iletişim eksikliğinden kaynaklıdır. Bu durum Afgan göçmenlerin gelinen yere kendilerini ait hissedememesine neden olmaktadır. Ancak yapılan tespitler arasında Afgan göçmenlerin yerli halkın kendilerine karşı tavır ve davranışlarının olumlu yönde olması onların kültürel ve psikolojik uyum süreçlerini pozitif yönde etkilemektedir. Afgan göçmenlerin algılanan ayrımcılık düzeylerinin düşük olması onların gelinen yere uyum sağlamasını kolaylaştırmıştır (Buz, Canlı, & Aygüler, 202, s.73- 105)

İlk uyum süreci olan psikolojik uyum sürecinin ardından ikinci uyum süreci olan “sosyokültürel uyum”; göçmenlerin yaşadığı topluma ayak uydurması şeklinde ifade edilir. Sosyo-kültürel uyum, daha kapsamlı bir şekilde tanımlanacak olursa, göçmenlerin herhangi bir ayrımcılık algısı ve düşüncesi ile karşı karşıya kalmadığı, göçmenlerin gelinen toplumla kültürel ilişkiler geliştirmesi durumu şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyo-kültürel uyumun gerçekleşebilmesi için gerek ev sahibi toplum gerekse göçmenler aralarında etkileşim kurmalıdırlar. Bu etkileşimler psikolojik uyum sürecini de etkileyen komşuluk, arkadaşlık, gruplar arası evlilik veya mekânsal ilişkiler (iş yaşamında, sosyal hayatta) arasında gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra kültürel uyumun sağlanmasında en önemli durum, göçmen grupların aile birleşimlerinin sağlanması ile gerçekleşmektedir (Karasu, 2017, s. 638). Sosyokültürel uyum sürecinin kodları ise dil yeterliliği, gelinen ülkenin dilini öğrenme isteğinin yanı sıra ev sahibi toplumun kültürüne olan uzaklık gibi etmenlerdir. Sayılanlara ek olarak ev sahibi toplumla olan ilişkiler ve psikolojik uyum sürecinde belirleyici olan ev sahibi ülkede geçirilen zamandır (Şeker, 2015, s. 21-22).

Kültürel uyumda göçmenler gelinen kültürü öğrenmeye ve o kültür içerisinde yeni sosyal roller ve beceriler edinmeye başlarlar. Kısacası göçmen gruplar gelinen toplumda karşılaştıkları sosyal sorunları çözmenin yanı sıra sosyal var oluşun bir parçası olma yolunda bir çaba sarf etmektedirler. Sosyo-kültürel uyum, Ataca ve Berry' e göre göçmenler tarafından iki farklı durumla başa çıkma şeklindedir. Bunlar; hâkim kültürün öğrenilmesi ve günlük yaşanan sorunların çözümüne odaklı geliştirilen pratiklerdir (Saygın & Hasta, 2018, s. 310). Bu pratiklere ek olarak kültürel uyumda gelinen ülkede göçmenlerin kendi kimlikleri ve kültürlerini koruyarak ev sahibi toplumla bütünleşmesinin sağlanmasında göçmenlere verilen yasal hakların ve geliştirilen politikaların önemi oldukça fazladır. Göç hareketi ile farklı kültürel grupların bir araya gelmesi sonucunda fikirler, söylemler, davranışlar, geleneklerden giyim-kuşama kadar birçok açıdan değişim yaşanmaktadır. Bu durumda kültürel uyumun sağlanması açısından baskın kültürel değerler benimsenirken bazı zamanlar her iki kültürün bir araya gelerek farklı bir kültür oluşturması da mümkündür. Kültürel sentezin yaşandığı bu süreç kültürel uyumun bir sonucudur (Perruchoud & Cross, 2004, s. 62).

Kültürel uyum sürecinde de psikolojik uyum sürecindeki gibi kültürleşme stratejilerinin seçimine bağlı olarak değişimler meydana gelmektedir. Psikolojik uyum sürecinde tercih edilen bütünleşme eğilimi, göçmen grupların uyum sürecini kolaylaştırmaktadır. Örneğin;

göçmen gruplar tarafından baskın grubun dilinin öğrenilmesi, bunun tam tersi şekilde ayrılma ve asimilasyon stratejilerinin geçerli olduğu durumlarda kültürel uyum daha az yaşanırken marjinalleşme durumunda yok denecek kadar az kültürel uyum gerçekleşir. Sosyo-kültürel uyum ve psikolojik uyum, kültürleşme stratejileri açısından karşılaştırıldığında ise ortaya çelişkili durumlar çıkmaktadır. Bazı araştırmacılara göre göçmen grupların kültürleşme eğilimlerinden ayrılma stratejisini benimsemeleri onların kültürel uyumunu daha da zorlaştırmaktadır. Ayrılma durumunda göçmen grupların kendi kültürünü korumak için hâkim kültürden kopmaları ve toplumdan soyutlanmaları söz konusudur (Saygın & Hasta, 2018, s. 310). Genel olarak kültürleşme stratejileri düşünüldüğünde bütünleşme stratejisini benimsemesi kültürel ve psikolojik uyumu kolaylaştırmaktadır. Örneğin; yapılan çalışmalar neticesinde Avustralya, Kanada, ABD'nin kültürleşme stratejilerinde bütünleşme eğiliminin benimsendiği aynı zamanda da çok kültürlü yapılarından kaynaklı kültürel uyumun daha başarılı gerçekleştiği söz konusuysen Almanya, Birleşik Krallık ve Fransa ise ayrılma ve asimilasyon stratejisi benimsenmesinden kaynaklı psikolojik uyumun daha çok sağlandığı bunun aksine kültürel uyumun daha az gerçekleştiği sonucuna varılmıştır (Şeker, 2015, s. 23).

Kültürel uyumu etkileyen, uyum sorunlarına yol açan veyahut uyum sorunlarını azaltan durumlar sıralanacak olursa bunlar; "Sosyal ilişkiler", "gelenen yerin dilini öğrenme", "gelenen kültüre yakınlık veya kültürel değerleri öğrenmeye gösterilen gayret"; "göçmen gruplarca algılanan ayrımcılık ve göçmenlere karşı yapılan dışlama ve ayrımcılıklar", "göç edilen ülkede geçirilen zaman", "göçmenlerin sosyal kimliklerine olan bağlılıkları" (Saygın & Hasta, 2018, s. 311-312); (Şeker, 2015, s. 22); (Kaya & Zorlu, 2020, s. 173). Bu durumlar kültürleşme ve uyum sürecini etkileyen faktörler başlığında ayrıntılı şekilde ele alınacaktır.

Uyum sorununun diğer bir boyutu ise ekonomik uyumdur. Ekonomik uyumun gerçekleşmesi için öncelikli olarak göçmenlerin kültürel uyum sorunlarını ortadan kaldırması gerekmektedir. Bu anlamda ekonomik uyumun ön koşulu kültürel uyum olarak ifade edilmektedir (Canatan, 2020). Bu açıdan ekonomik uyum sürecinde göçmenin gelenen ülkede iş bulmaları ve kabiliyetli oluşları oldukça önemlidir. Göçmenlerin gelenen yerde yeni, düzenli ve sabit geliri olan bir iş bulması kültürel uyumunu kolaylaştırmaktadır. Ayrıca göçmenlerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri ve ailelerine bakabilmeleri iş sahibi olmalarına bağlıdır. Bu açıdan göçmenler gelenen ülkedeki ailesinin ve kendisinin kişisel ihtiyaçlarını karşılayabilecek işlerde çalışmak istemektedirler. Aksi halde sosyal anlamda toplumdan kopma yaşamları kaçınılmaz hale gelir (Karasu, 2017, s. 638). Kültürel uyumun sağlanmasında göçmenlerin gelenen ülkedeki gelir düzeyinin artmasına bağlı olarak değişimler meydana gelir. Gelir düzeyi arttıkça göçmenler, topluma sosyo-kültürel anlamda daha fazla uyum sağlamaktadır. Bu durumda göçmenlerin psikolojik uyumlarının da olumlu etkilemektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 312).

Göçmenlerin istihdamının sağlanması kendilerinin ekonomik bağımsızlığını sağlamanın yanı sıra kültürel anlamda göçmenlerin dil gelişimlerini sağlamaları ve yeni etkileşimlere girmeleri açısından önemli alanlardır. İş yerleri göçmenlerin özgüvenlerini artırıcı alanlar olarak görülmektedir. Kültürel uyumun gerçekleştiği ve göçmenlerin toplumla etkileşim kurdukları alanların başında iş yerleri gelmektedir (Ager & Strang, 2008, s. 170). Göçmenlerin sosyo-kültürel ve ekonomik uyumlarının sağlanabilmesi adına ve iş hayatlarına atılmaları için politikalar geliştirilmeli, gerekirse mesleki eğitimler düzenlenmelidir. Çünkü göçmenlerin meslek edinmemeleri halinde toplumdan ayrışmalar ve marjinalleşmeler söz konusu olabilmektedir (Karasu, 2017, s. 638). Nitekim ekonomiye katkı sağlayan göçmenler gelen topluma uyum sağlayabilmişlerdir. Bu durumu ise göçmenlerin vergi ödemesine bağlayarak göçmen gruplar vergi ödediği zaman sosyo-kültürel olarak topluma uyumlarının gerçekleştiği yönünde ifadeler bulunmaktadır (Adıgüzel, 2016, s. 166).

Bazı durumlarda göçmenlerin iş alanlarında ikincil plana atılması uyum sorunlarının başka boyutunu oluşturmaktadır. Göçmenler göç etikleri toplumda ikincil sınıf işlerde çalıştırılmakta ve sosyal-ekonomik dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Bu durumda göçmenlerin iş alanında yükselmeleri engellenirken aynı zamanda bazı iş kolları göçmenlerin sosyalleşmesine engel olmaktadır. Örneğin; Kanada' daki göçmenler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre Kanadalı göçmenlerin ikincil sınıf işlerde çalıştırıldığı tespit edilmiş ayrıca bu göçmenlerin ev sahibi ülkeler için ekonomik bir yük olarak görülmesi onların ayrımcılığa ve sosyal dışlanmalara maruz kalmalarına sebep olmuştur (Göksel, 2019, s. 145). Benzer şekilde Hasan Güler' in Türkiye' de Afgan göçmenlerin ekonomik uyumlarına yönelik gerçekleştirdiği "Afganlı Göçmenlerin Göç Süreçleri ve İşçilik Deneyimleri: Uşak İli Örneği" çalışmasında, göçmenlerin turizm, ev içi hizmetler, eğlence, perakende satış, inşaat, konfeksiyon ve tarım gibi ikincil sektörlerde çalıştırıldığı aynı zamanda Afgan göçmenlerin düşük ücretli, çalışma saatlerinin fazlalığı ve çalışma izinlerinin olmaması dikkat çekicidir. Ayrıca iş piyasasından dışlanma durumları Afgan göçmenler içinde geçerlidir (Güler, 2020, s. 1476-1478). Bu duruma çözümü Afgan göçmenler Kanada'da yaşayan göçmen gruplardan farklı olarak kendi iş sektörlerini açmada bulmuşlardır

Ekonomik uyum sürecinde diğer dikkat çekici durum ise göçmen grupların kendi etnik kökenlerine göre dayanışma ağları geliştirmeleri ve bu örgütsel yapıları göç etme sürecinde kullandıkları gibi iş bulma sürecinde de kullanmalarınıdır. Portes'in, Kübalı göçmenler üzerinde yaptığı çalışmada göçmenlerin dil konusunda herhangi bir zorlukla karşı karşıya kalmamaları aynı zamanda işe alım konusunda kendi etnik grubundan göçmenlere öncelik tanınması gibi dayanışma ve yardımlaşmanın olduğuna yönelik bulgular tespit etmiştir. Bu durum göçmenlerin uyum sürecini kolaylaştırmıştır. Ayrıca Waldinger, Afrikalı ve Amerikalı göçmenler üzerinde yapmış olduğu çalışmada ise göçmenlerin kendi etnik dayanışma ağlarını oluşturduğunu dile getirmiştir. İlk olarak göçmen gruplar kendi aralarında dil bilme ve yeteneğe göre iş kollarına yerleştirilmektedirler. Örneğin; dil bilen veya bir işte yetenekli olan göçmen dil bilmeyen aynı etnik kökendeki göçmene göre daha avantajlı konumdadır. Bundan

dolayı öncelik olarak iş kolunda ona yer verilir. Ardından yeni gelenler ve aynı etnik kökenden olan göçmenler işe alınır (Yılmaz, 2014, s. 1695-1696). Bezer şekilde Carl Stempel, Qais Alemi'nin ABD'deki Afgan göçmenler üzerinde yapmış olduğu "Challenges to the economic integration of Afghan refugees in the U.S." adlı çalışmasında gelinen yerde iş bulmada Afgan göçmenlerin birbirlerine aracılık ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca farklı göçmen grupları arasında Afgan göçmenlerin en düşük ücrete sahip olan grup olduğu tespit edilmiştir. Bunun temel sebepleri Afgan göçmenler tarafından algılanan ayrımcılık düzeyleri, dil bilmemeleri ve Afganistan'da alınan eğitimin yetersizliği veya Afganistan'daki eğitim ile ABD'deki eğitimin farklılığıdır. Ayrıca kadınların gelinen yerde ekonomik alanda daha az istihdam edilmesinin temel nedenini ise Afganistan aile yapısının ataerkil olmasından kaynaklıdır (Stempel & Alemi, 2017).

Göçmenlerin gelinen toplumda siyasi olarak varlıklarının kabulünü içeren, uyum sürecinin son boyutu ise "hukuki boyuttur". Göçmenlerin gelinen toplum tarafından o toplumun bir parçası olarak görülmesi, o ülkenin vatandaşı olması ile sonuçlanır. Artık o toplumun bir bireyi haline gelen göçmen, belli yasal haklara ve yükümlülüklerle sahiptir (Karasu, 2017, s. 638).

Genel anlamıyla uyum konusu ele alındığında artık tek taraflı değişimlerin meydana geldiği bir uyum sürecinden bahsetmek yanlıgılara düşülmesine sebep olmaktadır. Bu açıdan uyum süreci ele alınırken artık göçmenler kadar gelinen ülke ve gelinen ülkedeki toplumlarla karşılıklı etkileşimler söz konusudur. Uyumsuzluk denildiğinde artık göçmenler değil, o toplumda yaşayan tüm bireyler ve devlet kurumları dahil tüm kesimleri içine alacak şekilde durumlardan bahsedilmektedir. Uyum sorunlarının giderilmesi için tek taraflı göçmenlerin çabaları değil, göç edilen ülkelerin uyguladığı politikalar ve devlet kurumlarının yapmış olduğu düzenlemeler popüler hale gelmiştir. Göçmenlere durumunun geliştirilmesi için devlet, sosyal uyum anlamında barınmadan, psikolojik desteğe, hâkim kültürün öğrenilmesini sağlayacak etkinliklere, konut, gıda, iş sektöründe yer edinme, konut sıkıntısının giderilmesi gibi maddi ve manevi tüm sosyo-kültürel uyum ile psikolojik uyum sorunlarını ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir (Erder, 2020, s. 34).

2.3. Kültürleşme ve Uyum Sürecini Etkileyen Faktörlerin Analizi

Göç ile beraber göçmenler ve yerli halk arasında kültürel uyum süreci yaşanmaya başlar. Bu süreç geçici bir süreç değildir. Öyle ki kültürleşme ve uyum süreci sadece gelinen toplumdaki ilk kuşak göçmenleri değil ayrıca kendinden sonra gelen diğer kuşakları etkileyen değişim ve dönüşümleri kapsayan ve sürekli devam eden bir süreçtir (Canbey-Özgüler, 2018, s. 7). Bu durumda kültürleşme ve kültürel uyumu etkileyen birtakım faktörlerden söz edilmektedir. Bu faktörler her iki grup arasındaki kültürleşme ve uyum sürecini olumlu etkileyebileceği gibi bazı durumlarda süreç olumsuz şekilde etkilenir. Böylece ortaya uyumsuzluk hatta çatışmalar

çıkmaktadır. Bu faktörleri sınırlandırmak doğru olmamakla birlikte belli başlı olanlarını sıralayacak olursak; “terk edilen ülke- yerleşilen ülkenin tepkileri”, “eğitim”, “kurulan sosyal ilişkiler”, “gelenen toplumda göçmenlere sağlanan destek”, “göçmenlerin göç etme nedenleri- motivasyonları ve beklentileri”, “göçmenlerin özellikleri (yaş, toplumsal cinsiyet ve medeni durum gibi)”, “iki kültür arasında ki benzerlik ve farklılıklar (din ve dil gibi)”, “algılanan ayrımcılık düzeyi” ve “göçmenlerin sosyal kimliklerine olan bağlılıklarıdır”. Bu faktörler kültürel uyumun her iki toplum açısından nasıl gerçekleşeceğini belirleyen öğelerdir. Bu faktörlerin anlaşılması kültürel uyum ve kültürleşme durumunun anlaşılmasına ve uyum sorunlarının çözülmesine katkı sağlamaktadır (Tamkoç, 2020, s. 216).

Kültürleşme ve uyum sürecini etkileyen faktörlerden “terk edilen ülke ve yerleşilen ülkenin” durumu ele alınırsa. Kültürleşme ve uyum süreci terk edilen ülkedeki göçmenlerin içinde bulunduğu durumlar ve onları göç etmeye sevk eden durumların varlığıdır. Örneğin; göçmenler kendi ülkelerinde konforlu ve rahat bir yaşam sürmemelerinden kaynaklı göç etmektedirler. Terk edilen ülkedeki maddi sıkıntılar, politik durumlar ve çatışmalar göç etmesine sebep olur. Bunun yanı sıra gelenen ülkedeki ekonomik, politik ve demografik durumların terk edilen ülkenin durumundan kötü olması uyum sürecini olumsuz etkilerken bunun tam tersi durumlarda bireyler gelenen ülkeye daha kolay uyum sağlamaktadırlar. Ayrıca gelenen ülkede göçmenlere karşı hâkim toplumun tutum ve davranışları da oldukça önemlidir.

Gelenen toplumdaki kişiler ve gruplar tarafından, göçmenlerin hâkim kültüre zarar vereceği, aşındıracağı hatta yok edeceği düşünceleri ortaya çıkmaktadır. Bu durumda hâkim toplumdaki gruplar, göçmenleri birer tehdit unsuru görmeye beraber onlara karşı dışlayıcı tutum sergilemektedirler. Bu bağlamda göçmen bireyler veya gruplar tarafından kültürleşme ve kültürel uyum sürecinde bütünleşmenin aksine ayrılma eğilimi gerçekleşerek hâkim kültürün değer yargıları reddedilmektedir. Aksi durumlarda ise göçmenler hâkim toplum tarafından olumlu karşılanmaktadır. Özellikle çok kültürlü toplumlarda yaşanan bu olaylar kültürleşme ve uyum süreci sonunda yeni bir kültürde ortaya çıkabilmektedir (Zafer, 2016, s. 87). Ayrıca hâkim toplum tarafından göçmenlere karşı sergilenen tutum ve davranışlar göçmenlerin algılanan ayrımcılık düzeyini belirlemesinin ön koşuludur. Bunun yanı sıra algılanan ayrımcılık düzeyinin iki farklı şekilde gerçekleşeceği vurgulanmaktadır. Bunlar ayrımcılığa maruz kalan göçmenin, sosyal kimliğinden dolayı ayrımcılığa maruz kaldığını düşünmesi ve bu ayrımcılığa haksız şekilde maruz kaldığının düşünülmesidir. Böylece göçmen kişilerce hâkim toplumla ikili ilişkiler zedelenir ve etkileşimler azalır. Algılanan ayrımcılık düzeyi arttıkça hâkim kültürel değerlerin reddedilmesi artmakla beraber kültürel uyum ve kültürleşme süreci sekteye uğrar (Saygın & Hasta, 2018, s. 319).

Ayrımcılığa maruz kalan göçmenler ve algılanan ayrımcılık düzeyinin artması göçmenlerin kendi kültürel değerlerine sıkı sıkıya bağlanması ile sonuçlanır (Tamkoç, 2020, s. 222). Ancak bu etmenler her iki grup arasındaki sosyal mesafeye bağlı olarak değişmektedir. Göçmenler

ev sahibi toplumla etkileşimi onlarla iletişime geçmesi, arkadaşlıklar kurması, iki grup arasındaki evlilik bağlarının artması gibi sosyal ilişkileri, kültürleşme ve uyum süreçlerini doğrudan etkiler. Bu ikili ilişkiler artıkça kültürleşme ve uyum süreci olumlu şekilde gerçekleşerek uyumsuzluk ve çatışmalar ortadan kalkacaktır. Ager ve Strang'ın yapmış olduğu araştırmada göçmelere hâkim toplumdaki kişiler tarafından selam verilmesi ve onlarla iletişime geçilmesi göçmenlerin algılarını olumlu yönde değiştirmekte olduğu tespit edilmiştir (Ager & Strang, 2008, s. 180).

Göçmenlere karşı sosyal mesafenin fazlalığı ya da hâkim topluma göçmenlerin sosyal mesafesi arttıkça bu ikili ilişkiler zedelenmektedir. Örneğin; İsraili üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda İsraili öğrencilerin Etiyopyalı ve Rusyalı öğrencilerle daha fazla iletişim kurduğu görülürken Arap öğrencilerle daha az iletişim içerisinde olduğu gözlemlenmiştir (Saygın & Hasta, 2018, s. 319). Ayrıca Sümeyye Açıkgöz'ün İstanbul' un Beykoz ilçesinde gerçekleştirmiş olduğu "Metropol Kentlerde Düzensiz Göçmenlerin Mekânsal Kümelenme Dinamikleri: Beykoz-Yenimahalle Afganistanlılar Örneği" adlı çalışmasında da yerli halkın kendileri ile iletişim kurulmasının Afgan göçmenlerin algıladıkları ayrımcılık düzeyini etkilediğini ve bu durumun da doğrudan uyum sürecine tesir ettiği görülmüştür. Afgan göçmenlerin gelinen yerde kendilerinin sevilmediği düşüncesinin oluşu, onların yerli halk ve kendileri arasında belli sınırlar oluşturulmasına sebep olmuştur. Yerli halk ve Afgan göçmenler arasında mekânsal bir ayrışmanın söz konusu olduğu, Afgan göçmenlerin kendi kültürel değerlerini ve kendi yaşam tarzlarını sürdürdüğü mekanlar oluşturdukları ve yerli halk ile olan mekanlara girmekten kaçındıkları tespit edilmiştir. Yanı sıra Afgan göçmenler ve yerli halkın karşılıklı iletişim kurmamaları ve bu durumun Afgan göçmenlerin uyum sağlayamamasının önündeki en büyük engellerden birisi olduğu görülmektedir. Bu iki grup zorunlu olmadıkça birbirleriyle etkileşim halinde değildirler (Açıkgöz, 2019, s. 62-63).

Göçmenlerin kendi kimliklerine olan bağlılık durumu da kültürleşme ve uyum sürecini etkilemektedir. Yukarıda saydığımız durumlar göçmenlerin sosyal kimliklere olan bağlılığıyla paralellik göstermektedir. Göçmen gruplar, kendi sosyal kimliklerine ne kadar bağlı ise uyum ve kültürleşme o derece olumsuz gerçekleşmektedir. Göçmenlerin göç ettiği toplumda uyum sürecinin olumlu şekilde yaşanabilmesi için göçmenin gelinen toplumda yeni ve sağlıklı bir kimlik oluşturması gerekmektedir (Canbey-Özgüler, 2018, s. 8). Örneğin; çeşitli araştırmalarda Almanya'ya göç eden Türklerin kendi kimliklerine olan bağlılıkları nedeniyle gelinen toplumda diğer göçmenlere kıyasla daha zor uyum sağladıkları yönünde tespitler mevcuttur (Yalçın, 2017, s. 80); (Güngör, 2014, s. 21) Canatan, Belçika'daki Fas kökenli ve Türk kökenli göçmenlerin uyum süreçlerini kıyaslayarak faslı göçmenlerin ikili ilişkiler ve gelinen yerin dilini öğrenme vb. durumlarda Türklere göre daha kolay uyum sağladığını belirtirken Türklerin kendi sosyal kimliklerini korumasından kaynaklı Faslılara göre uyumunun daha az olduğunu ifade eder (Canatan, 2020, s. 166). Genel olarak sosyal kimliklerin korunması yapılan araştırmalar da incelendiğinde gelinen ülkede sosyal

kimliklerin korunma isteğini etkileyen birtakım durumların mevcut olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bunlar kişinin kendi kimliğine sıkı sıkıya olan bağlılığının yanı sıra, yeni kültürlerle olan açıklığı ayrıca yukarıda da açıklanan gelinen ülkede kabul görme durumlarıdır. Bunun yanı sıra gelinen ülkedeki kültürel benzerlikler ve farklılıklarda bu durumun tetikleyicileridir.

Göçmenlerin kendi kültürleri ile geldikleri ülkedeki kültürel benzerlik ve farklılıkları uyum sürecini ve kültürleşmeyi etkileyen diğer bir faktördür. Kültürel benzerlikler bir toplumun dili, dini, gelenekleri-görenekleri, kıyafetler, yeme alışkanlıkları ve yaşam tarzlarının yakınlığı ile alakalıdır. Kültürler arasındaki bu unsurların benzerliği göçmenlerin gelinen topluma uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Göçmenler, gelinen toplumda sıfırdan bir toplumsallaşma sürecine girmek yerine, bu benzerlikler sayesinde toplumsallaşma sürecinin devamlılığı sağlanır (Zafer, 2016, s. 88). Bu durum dil açısından değerlendirildiğinde ana akım toplumun dili ile göçmenlerin dillerinin benzer olması kültürel uyumu kolaylaştırmaktadır. Dil bilmeyen göçmenler gelinen ülkedeki kişilerle etkileşim kurmakta zorlanmamaktadır. Bu durum sosyal ilişkilerin gelişmesine ve gelinen yerin kültürünün daha kolay öğrenilmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda dil, gelinen toplumun değer yargılarını ve kültürel öğelerinin öğrenilmesinde en önemli araçtır. Yapılan bir çalışmada farklı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin gelinen ülke kültürüne olan bağlılıkları artıka kendi anadillerini kullanmadıkları gözlemlenmiştir (Saygın & Hasta, 2018). Farklı bir çalışmada ise kendileri ile aynı dili konuşan ülkelere göç eden Suriyelilerin bu ülkelerde herhangi bir zorlukla karşı karşıya kalmadıkları tespit edilmiştir (Tamkoç, 2020, s. 218). Dil bilmek göçmenlere gelinen ülkedeki sağlık hizmetlerinden daha iyi yararlanmasından tutun göçmenlerin o ülkede daha kolay iş bulabilmeleri, toplumsal katılım ile bir takım siyasal haklardan faydalanabilmeleri gibi çeşitli avantajlar sağlamaktadır (Ager & Strang, 2008).

Eğitim, göçmenlerin ev sahibi toplumla bütünleşmelerini sağlayan bir aracı olarak görülmenin yanı sıra gelinen ülkede iş bulabilmek adına beceri ve yeteneklerinde geliştirilmesinin de aracıdır. Özellikle göçmen çocukların uyumları açısından eğitim önemli rol üstlenirken yeni sosyal ilişkilerinde temelini oluşturan yerler olarak görülür (Ager & Strang, 2008). Ayrıca dil konusu gelinen yerdeki eğitim sistemine ve okuldaki arkadaşlık ilişkilerini kolaylaştıran bir unsur olarak görülmektedir. Metin Uçar'ın, Çorum'da Suriye'li göçmen çocukların okul içerisinde diğer çocuklarla kurmuş olduğu iletişim üzerine yapmış olduğu çalışmada Suriyeli göçmen çocukların Türkçe bilmemesi onların Türk öğrenciler tarafından aralarına alınmamasına ve dışlanmasına sebep olduğu yönünde tespitler söz konusudur (Uçar, 2021, s. 51-54).

Eğitim; kültürleşme ve uyum sürecini olumlu yönde etkileyen bu sürecin hızlanmasına sebep olan faktörler içerisinde yer almaktadır. Göçmenlerin eğitim seviyesi arttıkça gelinen ülke kültürü ile olan ilişkileri de olumlu yönde gelişmekte ve topluma daha kolay uyum sağlayabilmektedirler. Bu açıdan Lee ve Green'in Amerika'daki Hmnogların eğitim düzeylerinin farklılıklarının uyum

sürecine etkisini incelediği araştırmasında eğitim düzeyi gelişmiş olanların daha fazla bütünleşme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca bu durum Almanya'da yaşayan Türkler açısından ele alındığında da ilk kuşak göçmenlere oranla ikinci kuşak göçmenlerin hem dil bilmeleri hem de eğitim seviyelerinin artmasından kaynaklı olarak uyum süreçlerinin daha fazla olduğu saptanmıştır (Saygın & Hasta, 2018, s. 315). Avusturya'daki Türkler üzerinde yapılan bir araştırmada ise bazı Türklerin dil bilmemelerinden kaynaklı olarak kendi akraba ve aileleri ile daha fazla iletişim içinde olduğu tespit edilmiştir (Tamkoç, 2020, s. 218). Uyum sürecinde göçmenlerin kendi dillerini değil de geline toplumun dilini kullanmaları değerlendirildiğinde gerek diğer insanlarla iletişim sağlarken ana akım kültürün dilini kullanmaları hem de o ülkenin kurumsal yapılarında ana akım kültürün dili ile konuşmaları ve o ülkenin iletişim araçlarını kullanmaları toplumsal uyum göstergesi olarak görülür. O ülkenin dilini benimsemek ise uyumsuzluk göstergesidir (Kaya & Zorlu, 2020, s. 172).

Dil bilmek ev sahibi ülke ile olan kültürel bağları geliştirmekle beraber bunun tersi durumlarda ise sosyal ayrışmalara ve bölünmelere yol açmaktadır. Geline ülkenin dilini bilmemek oradaki ülke halkı ile iletişim kurmayı zorlaştırmakta ve sosyal ilişkilerinin kurulmasını engellemektedir. Bu durumda göçmen gruplar kendi içlerine dönük yaşamayı tercih etmektedirler. Bu durum ise göçmen grupların kendi aile, arkadaş ve akraba grupları ile daha fazla zaman geçirmesine sebep olmaktadır. Bunun ileri boyutu ise geline yerde kendi gettolarını inşa etmeleri ile sonuçlanmaktadır. Bu kapsamda geline ülkenin eğitim sistemi oldukça önemlidir. Geline ülkedeki göçmenlere sağlanan tercümanlık, dil eğitimleri, kültürel uyumun sağlanması için dil kurslarının açılması gerekmektedir (Tamkoç, 2020, s. 219). Hatta göçmenlere yönelik yapılan dil projeleri kapsamındaki saha çalışmaları göçmen gruplar ve yerli halk arasında karşılıklı dil öğrenilebileceğini teşvik etmesi açısından oldukça önemlidir (Uçar, 2021, s. 60).

Kültürel benzerlik noktasındaki diğer bir unsur ise göçmenler ve yerli halk arasındaki dini yaşam tarzı, dini inanışların benzerliği ve farklılığıdır. Din, kültürel uyumu doğrudan etkilemektedir. Çünkü bir ülkenin kültürünün en önemli yapı taşı din ve dini öğeler oluşturmaktadır. Din, insanların sosyal hayatını şekillendirmekte onların yaşam tarzlarını belirlemektedir. Bu durumda dini değerler ve öğeler ne kadar ana akım kültür ile benzerse kültürel uyum da o kadar kolay gerçekleşmektedir (Tamkoç, 2020, s. 221).

Berry'nin yapmış olduğu çalışmalarda dini inançları aynı olan iki farklı kültürel grubun uyum sürecinde çatışmalar ve uyum sorunları ortaya çıkmaktadır. Buna nazaran benzer dini öğelere sahip gruplarda ise göçmen gruplar geline topluma uyum sağlamakta zorlanmamışlardır (Saygın & Hasta, 2018). Berry, yapmış olduğu çalışmada Yahudi ve Hristiyan göçmenlerin göç edilen Avrupa ve Amerika gibi ülkelere uyum sağlamanın kolay olduğunu belirtirken aynı zamanda Hindistanlı, Vietnamlı ve Pakistanlı Müslümanların da toplumsal uyumunun diğer Müslüman gruplara oranla daha fazla olduğunu tespit etmiştir.

Bunun nedeni ise bu grupların sömürgeye maruz kalmalarına bağlanmaktadır. Buradan yapılacak çıkarım ise ortak dini değerlere mensup olanların daha kolay uyum sağladığı yönündedir. Ayrıca geçmişte ortak bağlara sahip olmakta bu durumu etkilemektedir (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2010, s. 36). Bundan kaynaklı göçmen gruplar ilk olarak göç edilecek yer ile ortak kültürel benzerliği olan toplumlara göç etmektedirler. Keza Afganlı göçmenlerin Pakistan, İran ve Türkiye'yi tercih etmelerindeki etmenlerden biri de "dini benzerlikler", "dil benzerlikleri" ve "ortak değerlere" sahip olmalarıdır (Dasthi, 2021, s. 393).

Keza Omid Rezaei, Hossein Adibi ve Vicki Banham tarafından 2021 yılında Avusturya'da "Integration Experiences of Former Afghan Refugees in Australia: What Challenges Still Remain after Becoming Citizens?" adlı çalışmasında, Afgan göçmenlerin yaşadığı uyum sorunları ele alınmıştır. Çalışmada, Afgan göçmenlerin geline toplum ile farklı inanış ve yaşam tarzına sahip olmaları onların kendi dinlerini ve kültürel değerlerini gizlemelerine sebep olmuştur. Ayrıca bu çalışmada dikkat çeken diğer bir durum ise Afgan göçmenlere karşı yapılan ırkçı ve ayrımcı söylemlerdir. Bu durumun temel sebebi Afgan göçmenlerin Müslüman olmalarından kaynaklıdır. Ayrıca çok kültürlü toplum yapısına sahip Avusturya'da, Afgan göçmenlere yönelik sosyal ağlar gelişmemiştir. Afgan göçmenler ne kadar Avusturyalıya benzemeye çalışsa da asla onlar gibi olamadığını ve uyum sağlayamadıkları dile getirmişlerdir. Bu durumların yanı sıra Afgan göçmenlerin, ikinci kuşak göçmen çocukların kendi dillerini öğrenmek istemediklerini ancak ilk kuşak göçmenlerin kendi dillerini konuştukları tespit edilmiştir. Bu durum gelinen topluma uyum sağlamayı kolaylaştırmaktadır. Ancak birinci kuşak göçmenler ve ikinci kuşak göçmenler arasında ilişkilerin kopmasına neden olmaktadır (Rezaei, Adibi, & Banham, 2021, s. 8-9). Ancak uyum konusunu sadece dil ve din üzerinden ele almak paradoksal bir durumdur. Bu açıdan uyum içerisinde birçok öğeyi barındırır.

Göç edilen toplumdaki din, dil, eğitim gibi unsurların önemli olduğu kadar göç eden bireylerin durumları da oldukça önemlidir. Göçmen grupların yaşı, cinsiyeti ve medeni durumu kültürleşme ve toplumsal uyum sürecini doğrudan etkilemektedir. Bu düzeyde göçmenlerin özelliklerinden yaş unsuru ve gelinen yerde kalış süreleri ele alınırsa göç edilen yerde geçirilen süre arttıkça göçmenlerin toplumsal uyumu da artmaktadır. Özellikle ilk kuşak göçmenlerin kendinden sonraki kuşaklara göre toplumsal uyumu daha azken ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerde toplumsal uyum daha fazladır. Bu durumun temel nedeni göçmenin gerek o ülkede kalış süresi gerekse küçüklükten beri ana akım kültür ile iç içe yaşam sürmesinden kaynaklıdır (Zafer, 2016, s. 89). Ayrıca göçmenlerin küçük yaşta göç etmeleri de göç edilen yere daha kolay uyum sağlamasına sebep olmaktadır. Çünkü göçmen gruplar gelinen ülke kültürüne ne kadar çok maruz kalırsa kültürleşme düzeyleri de o kadar artmaktadır. Bu açıdan gelinen topluma genç yaşta göç eden bireyler ile kendi kültüründe daha fazla etkileşim içinde bulunan belli yaşa gelmiş göçmenlerin uyum süreçleri farklıdır. Ana kültürde doğup büyüyen veya bu hâkim ülkeye küçük yaşta yahut genç yaşta göç eden bireyler daha kolay uyum süreci yaşamaktadır (Tamkoç, 2020, s. 220). Kanada'da; Karayıplı,

Çinli ve İtalyan göçmenler ve çocukları üzerinde yapılan çalışmada göçmen çocukların yetişkinlere göre daha kolay gelinen ülke kültürüne ve kültürel değerlere uyum sağladıkları gözlemlenmiştir (Yalçın, 2017, s. 79). Bunun yanı sıra Almanya'ya göç eden göçmen işçilerin ilk başlarda genç olmamasından kaynaklı bir kültürleşme sorunu yaşadığı yönünde tespitler söz konusu iken bu durum ikinci ve üçüncü kuşak göçmen gruplarda daha da azaldığı gözlemlenmiştir. Kanada'da yapılan başka bir çalışmada ise ikinci kuşak göçmenlerin kendilerini Kanadalı olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan yapılan çalışmalarda tespit edilen sonuçlar genellikle göç edilen yerde kalış süresinin göçmenlerin dil problemini çözmekle beraber, algılanan ayrımcılık düzeyinin azalmasına, kültürleşmenin artmasına ve sosyo-ekonomik uyumunda gerçekleşmesine sebep olduğu yönündedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 317-318).

Berry'e göre, gençlerin kültürleşme ve uyum süreci daha kolay gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra Berry, ülkede geçirilen zamanın yanında cinsiyetinde rolünün kültürleşme ve uyum süreçlerini etkilediğine değinir. Berry, erkek çocukların uyum sürecinin kız çocuklarından farklı olduğu yönünde tespitleri söz konusudur. Erkek çocukların, kız çocuklarına oranla psikolojik uyum düzeyleri yüksek olsa da kültürel uyum düzeyleri düşüktür. Bu açıdan kadınların psikolojik uyum süreçlerinin olumsuz yönde gerçekleştiği tespit edilirken sosyo-kültürel uyum düzeyleri olumlu yönde gelişim göstermektedir (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2010, s. 36-37).

Toplumsal cinsiyet/cinsiyetler üzerinden kadın ve erkeğe atfedilen rollerin kültürel uyum sürecine etkisinin olduğu görülmektedir. Kadınların daha fazla ev içinde olmaları ve erkeklerin kadınlara oranla dış dünyayla etkileşimlerinin fazla olması erkeklerin kadınlara oranla gelinen yerin hâkim kültürüne daha kolay uyum sağlamasına sebep olmaktadır. Ayrıca bazı durumlar da göçmenler açısından cinsiyete bağlı olarak birtakım ayrımcılıklar yaşanmaktadır. Göçmenlerde kadın ve erkek ayrımı söz konusu olduğunda kadın göçmenler, gelinen toplumlarca daha ılımlı karşılanırken bu durum erkek göçmenler açısından tam tersi şekilde sonuçlanmaktadır. Örneğin; Kanada'ya göç eden Türk erkek göçmenlerin kadınlara oranla daha fazla ayrımcılığa maruz kaldığı yönünde bulgular mevcuttur (Tamkoç, 2020, s. 219). Farklı bir çalışmada da benzer bulgulara rastlanmıştır. Filiz Göktuna Yaylacı ve Mehmet Can Çarpar'ın; "Zorunlu Göçün Görün(e)meyen Aktörleri: Temsil ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sığınmacı Erkekler" adlı çalışmasında, toplumsal cinsiyete bağlı olarak erkeklerin bir takım ayrımcılığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Eskişehir'de 17 erkek göçmen üzerinde yapılan çalışmada, erkek göçmenleri "savaşta kaçan korkak" olarak nitelendirilerek ayrımcılığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca kadın göçmenlere yönelik sosyal yardımların erkek göçmenlere sağlanmadığı vurgulanmıştır. Cinsiyet temeline dayalı bu ayrımcılıklar erkek göçmenlerin kültürel uyumunu zorlaştırmaktadır (Yaylacı & Çarpar, 2019, s. 71).

Göçmenlerin özelliklerinin belirleyici olduğu diğer bir durum ise göçmenlerin medeni durumlarıdır. Gerek göç öncesi medeni halleri gerek göç sonrasındaki evlilikler göçmenlerin kültürel uyum sürecini etkilemektedirler. Bekar göçmenlerin evli olan göçmenlere oranla daha fazla uyum sağladığı kabul görmektedir (Tamkoç, 2020, s. 221). Şeker, İzmir'e gelen göçmenler üzerinde yapmış olduğu çalışmada göçmenlerin cinsiyet, yaş, doğum yeri, medeni durum, gelir, eğitim ve kalış süreleri üzerinden kültürleşme ve uyum süreçlerini analiz etmeye çalışmıştır. Bu değişkenlerden evlilik durumu göz önüne alındığında evli göçmenlerin ayrılma yönelimini tercih ettikleri gözlemlenirken, bekar göçmenlerde ise asimilasyon ve marjinalleşme yönelimlerini tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Şeker, 2006, s. 24). Bekar bireylerin gelinen ülkeye uyumlarının evli göçmenlere göre daha kolay gerçekleşmesinin nedeni ise bekar bireylerin evli göçmenlere göre daha fazla sosyalleşmeleri ve daha fazla ana akım toplumla etkileşim kurmalarından kaynaklıdır (Saygın & Hasta, 2018). Örneğin; evlilik göçü ile Fas'tan Çorum'un Alaca ilçesine gelen Faslı kadınların eşlerinin ve aile fertlerinin Alaca halkı ile etkileşimine izin verilmemesinden kaynaklı kültürleşme süreçlerinin daha yavaş gerçekleştiği görülmektedir (Karaçizmeli, 2023, s. 117).

Kültürleşme yönelimleri ve uyum sürecinin belirleyici olan son faktör ise göçmenlerin motivasyon kaynakları ve geldikleri ülkenin beklentilerini karşılayıp karşılayamaması durumudur. Gönülsüz şekilde zorla göç eden bireylerin kültürleşme yönelimleri de gelinen ülkede ayrılma yönelimini benimsenmesine ve ana akım kültüre tepkili yaklaşılmasına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra gelinen ülkedeki beklentilerin yüksek düzeyde olması da uyum sürecini etkilemektedir. O denli göçmenler göç etmeden önce türlü hayaller ve beklentilerle yola çıkmaktadırlar ancak gelinen ülkedeki beklentilerin hayallerindeki gibi olmaması göçmenlerin motivasyonunu düşürmekte ve kültürel uyum sürecini olumsuz etkilemektedir. Göçmen grupların psikolojik ve sosyo-kültürel uyumları zorlaşmaktadır (Zafer, 2016, s. 89).

Kültürleşme ve uyum sürecini etkileyen belli başlı faktörlerin varlığının yanı sıra bazı alanların kültürleşme ve uyum sürecini etkilediğine yönelik çalışmalarda mevcuttur. Örneğin; Ager ve Strang'ın yapmış olduğu çalışmada göçmen gruplar okul, hastane, iş, konut, sosyal bağlantılar ve sosyal köprüler aracılığı ile uyum süreçlerini geliştirici bir takım temel uyum alanlarının olduğunu ifade etmektedir. Bu uyum alanlarını Ager ve Strang, Tablo 2.1.'deki gibi dörtlü şekilde kategorize etmektedir (Ager & Strang, 2008, s. 170).

Tablo 2.1. Temel uyum alanları

İşaretler/Araçlar	Sosyal Bağlantı	Kolaylaştırıcılar	Temel
İstihdam/ İş	Sosyal Köprüler (Gelenen toplum ile iletişim)	Emniyet/güvenlik (Gelenen toplumda tehdit unsuru olarak algılanıp algılanmama durumu ve göçmenlerin kendilerini güvende hissetmeleri)	Haklar ve Vatandaşlık (göçmenlere tanınan haklar, uygulanan politikalar ve sağlanan imkanlar)

Konut	Sosyal Bağlantılar (devlet kurumları ile etkileşim)	Dil bilmek	
Eğitim	Sosyal Bağlar (aile, aynı etnik kökene, ulusa, dine sahip kişi ve gruplarla etkileşim)	Kültürel Bilgi (kültürel benzerlik farklılık ve gelinen kültür hakkında önceden bilgi sahibi olmak)	
Sağlık	Sosyal etkileşimler	İstikrar (gelenen yerde kalış süresi)	

Kaynak: (Ager & Strang, 2008, s. 170)

Göçmenler ve göçmen gruplar bu alanlarda diğer toplum üyeleri ile iletişim kurmaktadır. Ayrıca bu alanlarda gelenen toplumun kültürünü, değerlerini, yaşam tarzlarını öğrenmektedirler. Göçmenlerin bu alanları doğru kullanması ve buralarda bulunması, kültürel uyumun sağlanması açısından oldukça önem teşkil etmektedir. Kültürel uyum konusunda dikkat çeken diğer bir konu ise uyum sorununun çözümüne, göçmenlerin kültürleşme ve uyumunun kolay gerçekleşmesine yönelik yapılan çalışmalardır. Uyum sorununun kültürleşmeyi ve uyum sürecini etkileyen faktörlere bağlı olmasından kaynaklı geliştirilecek politikalar ve yapılacak çalışmalar bu alanlar ile doğrudan ilişkilidir. Bu açıdan uyum sorunlarının çözümü için çok kültürlü bir ortamın sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda göçmenlere ve hâkim toplumun bireylerine farklı kültürlere açık olunması fikrini benimsetecek çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Göçmenlere gelenen ülkenin tarihinden, kültürel değerlerine, yaşam tarzına ve dilini öğretecek eğitici ve öğretici faaliyetler düzenlenmelidir. Gerek medya gerek kamu kurum ve kuruluşları bu çalışmalarda yer almalıdır. Gelenen toplumun halkı ile göçmenler bilinçlendirilmeli ve farkındalık alanları oluşturulmaya çalışılmalıdır (Karasu, 2017, s. 640). Ayrıca göçmenlerin gelenen toplumda yaşadığı zorluklar göz önüne alınarak uyum sürecinde herkese eşit istihdam alanı, eşit sağlık ve eğitim hakkının yanı sıra kamu hizmetleri ve alınan ücretler konusunda da adaletli davranılmalıdır. Göçmenlerin siyasi katılımından, sosyal ve kültürel alanlardaki etkileşimlerini artıracak çalışmalar yürütülmeli ve göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar analiz edilerek çözüme kavuşturulmalıdır. Özellikle göçmenlerin iletişim konusunda karşılaştıkları sorunlarının çözümü sosyal bağlar ve sosyal köprüler aracılığı ile giderilmeye çalışması gerekmektedir (Ager & Strang, 2008, s. 177).

Gerçekleştirilen yerel ve ulusal kültür politikaları ile beraber kültürler arasındaki farklılıklar en aza indirilerek bütünleşme süreci tamamlanmış olacak ve uyum sürecinde ortaya çıkabilecek sorunlar giderilebilecektir. Çünkü toplumda yaşayan her bir bireye ulusal kültürün tek bir kültür olmadığı farklılıklarında kabul gördüğü (Şeker, 2006, s. 27), toplumda yaşayan bireyler arasında anlaşmanın sağlandığı uyum ve kültürleşme yönelimlerinin belli

bir işlerlik doğrultusunda gerçekleşebileceği durumların mevcut olduğu sosyal-uyum politikaları ile gerçekleştirilmiş olacaktır (Şeker, 2015, s. 26).

2.4. Afgan Göçü ve Afgan Göçmenler

Bir önceki başlıkta kültür, çok kültürlülük, kültürleşme ve uyum kavramları üzerinden göç olgusu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu başlık kapsamında ise çalışmanın ana konusu olan Afgan çobanların kültürel uyum süreçlerinin anlaşılması için Afgan göçü ve Afgan göçmenler üzerinde durulacaktır. Bu nedenle bu başlık içerisinde öncelikle Afganistan'ın toplumsal yapısı ele alınacak ve bu toplumsal yapının göç sürecine ve göç sonrası uyum sürecine olan etkisi daha anlaşılır kılınacaktır. Daha sonraki başlıkta Afganistan'ın göç tarihçesi, çatışmalar sonucu gerçekleşen göç hareketliliği ortaya konulmuştur. Böylece Afgan göçünün ortaya çıkışı daha anlaşılır kılınacaktır.

2.4.1. Afganistan'ın toplumsal yapısı

Afganistan; 650 bin kilometre kare yüz ölçümüne sahip doğu ve batının önemli ticari merkezlerinden biridir. Ülkenin, doğusunda Çin, batısında İran, Kuzeyinde Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan, güneyinde ise Pakistan yer almaktadır. Jeopolitik konumu itibari ile önemli bir yerde olan Afganistan dağlık ve kurak bir ülkedir (Dashti, 2022, s. 302). Her ne kadar dağlık bir ülke olsa da tarihi İpek yolunun geçiş noktası olmasının yanı sıra ülkedeki değerli maden kaynakları (Demir, bakır, kobalt, altın, uranyum vb.) ve petrol doğal-gaz rezervlerinin varlığı ülkeyi çekici hale getirmektedir. Genel olarak bu etmenlerin varlığı ülkenin farklı ülkeler tarafından cazip görülmesine ve ele geçirilmesine sebep olmuştur (Yegin, 2015, s. 36-37). Bu durum Afganistan'ın "*imparatorluklar mezarlığı*"⁴ olarak anılmasına yol açmıştır. Farklı imparatorlukların hâkim olduğu ülke, bundan kaynaklı farklı etnik milletlere de ev sahipliği yapmıştır. Bu durum aynı zamanda ülkedeki kültürel çeşitliliği de artırmıştır (Dashti, 2022, s. 303).

Ülke nüfusu 2018 tahmini verilerine göre 33,332,025 olup genel olarak doğurganlık oranının fazla olmasından kaynaklı ülkede genç nüfus oranı, yaşlı nüfus oranına göre oldukça fazladır. Ülkedeki nüfus dağılımı ise şu şekildedir; Peştü'n (Fars kökenli) (%40), Tacik (Fars kökenli) (%24), Hazara (%15), Özbek (%11) olmak üzere farklı etnik milletlerden oluşmaktadır. %99 oranında Müslümanlardan oluşan ülkede farklı etnik kökenden milletin yanı sıra %80-85 Sünni, %15-19 Şii'lerden oluşan gruplar söz konusudur (DEİK, 2021). Öyle ki bu etnik ve mezhepsel gruplar Afganistan'ın hem siyasi hem de kültürel belirleyicileri olarak

⁴ Afganistan, farklı imparatorluklar, krallıklar ve ülkeler tarafından işgal edilmiş ve hakimiyet altına alınmıştır. Örneğin: Akhunlar, Sakalar, Babürler, Araplar, Gazneliler, Harzemşahlar, Güriler, Moğollar ve Timurlular hatta SSCB ve ABD'yide bunun içerisine dahil edebiliriz ayrıntılı bilgi için bkz. (Yegin, 2015, s. 17), (Dashti, 2022, s. 302-303).

görülmektedir. Ayrıca İslamiyet'in hâkim olduğu coğrafyada din, bu gruplar için toplumun temelini oluşturmaktadır. Ancak ülkedeki etnik ayrılıkların yanı sıra Sünni ve Şii ayrılığı da toplumsal yapıyı şekillendirmekte ve ayrışmalara yol açmaktadır (Yegin, 2015, s. 27-38). Her ne kadar din, toplumun yapı taşı olsa da bu grupların ayrışmasının önüne geçememiştir. Azınlıkta bulunan Şiiler (çoğunlukta hazara kökenli) ülkede en fazla ayrımcılığa maruz kalan toplum olarak kendini göstermiştir (Kuschminder & Dora, 2009, s. 8). Buna karşılık ülkede en fazla söz hakkına sahip Peştuların yanı sıra Tacik, Hazara ve Özbeklerde ülkede söz hakkı elde etmek isteyen etnik gruplar arasındadır (Yegin, 2015, s. 37-38).

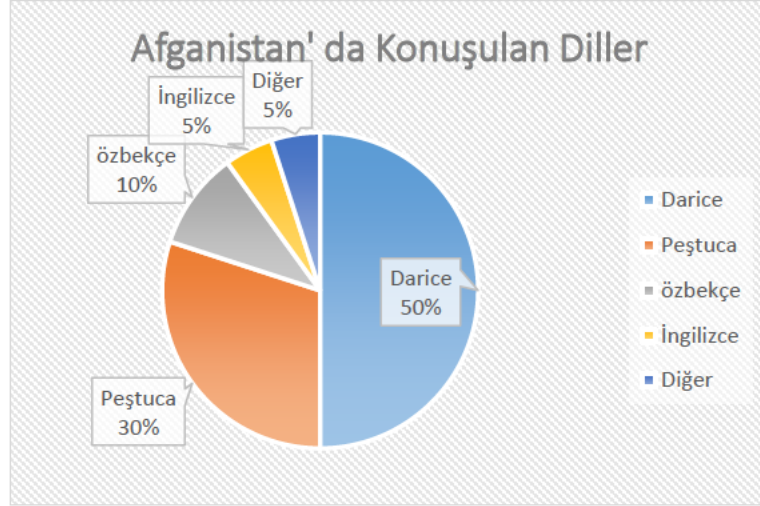
Nüfusu muhafazakâr ve geleneksel toplumların oluşturduğu Afganistan'ın etnik yapısını oluşturan farklı milletlerin yüzde olarak nüfusa oranı Tablo 2.2. gösterilmiştir.

Tablo 2.2. Afganistan' daki Etnik Gruplar

Etnik Milletler	1970	2006	2021
Peštu	39,4	40,9	40
Tacik	33,7	37,1	24
Özbek	8	9,2	11
Hazara	8	9,2	15
Türkmen	3,3	1,7	1,7
Aymaklar	4,1	0,1	0,1
Belicusi	1,6	0,5	0,5
Diğer	1,9	1,4	1,4

Kaynak: (Kuschminder & Dora, 2009, s. 8).

Farklı etnik ve mezhepsel grupların olması, ülkedeki konuşulan dil çeşitliliğini de artırmaktadır. Ülkenin resmi dili her ne kadar Peştuca ve Darice olarak bilinse de bunun yanı sıra ülkede Özbekçe, Türkmençe gibi diller de konuşulmaktadır (DEİK, 2021).

Şekil 2.2. Afganistan’da konuşulan diller

Kaynak: (DEİK, 2021)

Ülkedeki etnik çeşitlilik; dilsel, mezhepsel ve kültürel çeşitliliği artırmaktadır. Ancak Afganistan kültüründe tüm bu kavimler için din ve dini öğelerin yanı sıra “*aile*” kültürün belirleyicisidir. Ailede; büyüklere saygı, ortak sofrada yemek yeme, kalabalık aile yapısının yanı sıra müzikler, şiirler ve anlatılan hikayeler, yöresel şenlikler, Afgan kültürünün bir parçasıdır. Ayrıca dini bayramlar; “Ramazan Bayramı”, “Kurban Bayramı” gibi bayramların yanı sıra yılbaşında kutlanan “Nevruz” Afganistan’daki bayramlar arasındadır. Dini bayramların yanı sıra ülkede resmi bayramlarda mevcuttur. Ülkenin resmî tatilinin Cuma günü olmasından kaynaklı, Cuma günleri uçurtma yakalama geleneği vardır. Bu geleneklerin bir kısmı Taliban rejiminin ortaya çıkması ile aşındırılmıştır. Özellikle Afganistan’da giyimden, müziğe, kadınların konumuna kadar birçok farklılıklar ortaya çıkmıştır (Dupree, 2002, s. 978-983). Bu kısım ilerleyen bölümde Afgan çobanların göç hareketliliğinin ele alındığı bulgular başlığında Afgan çobanların anlatımlarıyla detaylandırılmıştır.

2.4.2. Afgan göçünün tarihsel arka planı

Tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Afganistan, tarihte göç veren bir ülke olarak anılmaktadır. Afganistan’ın; stratejik, jeopolitik ve coğrafi konumundan kaynaklı ülkede çağlar boyu savaş ve çatışma hüküm sürmüştür. Tarihin ilk safhalarında kuraklık ve doğal afet gibi etmenlerden kaynaklı yaşanan göçler daha çok iç göç ya da komşu ülkelere akrabaların yanına yapılan dış göçler şeklinde gerçekleşmiştir. 1850’li yıllarda Hazaralıların doğal afetler nedeni ile yapmış olduğu göç hareketleri dış göçe örnek olarak verilebilir (Obayd & Karataş, 2021, s. 77-79). Nitekim doğal afetlerin yanı sıra Hazaralıların İran’a göç etme nedeni baskı ve mezhepsel çatışmalara bağlı olarak da yapılmıştır. İran’a yapılan bu göç ise mezhepsel yakınlıktan kaynaklı gerçekleşen bir göç hareketiydi. Ayrıca ülkede 1978’ li

yıllarda ekonomik etmenli yapılan göç hareketleri artış göstermiş olup Afganistan halkı için ekonomik olarak gelişmiş ülkeler cazip hale gelmiştir. Özellikle İran'daki gelir düzeyinin ve verilen ücretlerin fazlalığı birçok Afganlının İran'a göç etmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra aynı dönemlerde ülkenin farklı bölgelerinde farklı iklim koşullarının yaşanıyor olması sık sık sınır komşusu olan Pakistan'a mevsimsel olarak göç edilmesine de yol açmıştır. Rusya savaşı öncesi yaşanan bu göç hareketliliğinde, Afgan halkı ve bu ülkeler arasındaki mesafenin yakınlığı ayrıca ilişkisel ağların rolü de oldukça büyüktür (Kuschminder & Dora, 2009, s. 10).

1978 yılından önce yapılan göç hareketliliğindeki ekonomik, etnik, dinsel, politik ve güvenlik kaynaklı göçler, Rusya'nın Afganistan işgaliyle beraber bu göç hareketliliğinin nedenlerinde de değişiklikler meydana getirmiş olup artık yerini siyasi istikrarsızlık ve çatışma nedeni ile yapılan göçlere bırakmıştır. Çatışmaların ilk tetikleyicisi olarak Rusya işgali öncesindeki Afganistan'da yapılan devrim sonucunda Afganistan Marksist Demokratik Partisi'nin iktidara gelmesi olmuştur. Ardından 1979 yılında Sovyet Rusya'nın (SSCB) işgali ile beraber çatışma ve istikrarsızlık hız kazanarak göç hareketliliği devam etmiş oldu (Karakaya & Karakaya, 2021, s. 102). Ancak bu dönemdeki göç hareketliliğini Mehmet Ali Eryurt ve İsmet Koç; diğer dönemlerden farklı olarak yapılan göç hareketliliğinden ayırarak "mülteci ve sığınmacı göçü" olarak tanımlamaktadır. Buradan da anlaşılıyor ki önceki dönemde yaşanan göç hareketliliğinden farklı olarak kişiler ülkelerini zorunlu şekilde terk etmek durumunda kalmalarının yanı sıra kişiler göç etmeye de zorlanmışlardır (Eryurt & Koç, 2017, s. 47). Bu dönemde ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ve Rusya arasındaki soğuk savaş sıcak savaşa dönüşmüş ABD'nin Afgan mücahitleri desteklemesi çatışma ortamını derinleştirmiştir. Bu durum ilerleyen dönemlerde Afgan halkı için kapanmayacak yaralar açılmasına ve etnik gruplaşmaların olmasına sebep olmuştur.

Savaşa bağlı olarak 1 milyondan fazla sivil yaşamını yitirirken (Dashti, 2022, s. 304), savaş ve çatışmaya bağlı ülkede 6 milyon kişi yerinden edinilmiş oldu. Böylece Afganistan'dan; İran ve Pakistan başta olmak üzere birçok ülkeye yoğun göç hareketleri başlamıştır. Pakistan'a 3, 2 milyon Afgan mülteci göç ederken 2 milyon Afgan ise İran' a göç etmiştir. Bu süre zarfında toplam 6,2 milyon Afgan farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde Afgan göçmenler, yine mesafe olarak yakın olmalarından kaynaklı komşu ülkeleri olan İran ve Pakistan'ı tercih etmişlerdir. Bu ülkelerin tercih edilmesinde mesafe kıstasının yanı sıra göçmen grupların dini, mezhepsel ve kültürel benzerlikleri de tercih nedenleri arasında gösterilebilir (Buz, Memişoğlu, Dönmez, & Verduijn, June 2020, s. 16).

1989 yılında her ne kadar Rusya Afganistan'dan çekilmiş olsa da 1990'lı yıllara gelindiğinde tarım ülkesi olan Afganistan'da başlangıçta savaşa bağlı olarak gerileyen ekonominin bu yıllarda kuraklığında baş göstermesiyle beraber iyice kötüleştiğini görüyoruz. Bu dönemde Afgan halkı artık savaşın yanı sıra ülkede iş bulamama, geçim sıkıntısı, eğitim, sağlık, altyapı ve ticaret ağlarının eksikliği gibi sosyal ve siyasal sebepler neticesinde göç hareketliliği sürdürmüşlerdir (Kuschminder & Dora, 2009, s. 11).

1992 yılında Rusya'nın Afganistan'dan çekilmesi ve 1992 yılının sonlarına doğru Necibullah hükümetinin düşmesi, Afgan sığınmacı ve mültecilerin ülkelerine geri dönüş yolunun önünü açmıştır. Önceki başlıklarda bahsettiğimiz (göç kavramlarının tanımlanması; gönüllü geri dönüş bakınız) tersine göç hareketliliği kapsamında Afgan göçmenler İran ve Pakistan'a göç etmiş, 2 milyona yakın mülteci ülkelere geri dönmüştür (Eryurt & Koç, 2017, s. 47). Bu geri dönüş hareketliliği fazla sürmeden Peştunlar, Tacikler, Özbekler ve Hazaralar arasında güç mücadelesi baş göstermiştir. Bunun sonucunda 1996 yılında Taliban'ın tekrardan ülkede güç kazanması ile göç hareketliliği tekrardan ortaya çıkmıştır (Cankara & Çerez, 2020, s. 453). Öyle ki 1997 yılındaki Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre, 17 yıl boyunca İran ve Pakistan başta olmak üzere diğer ülkelere yapılan göç hareketliliğinde Afgan mültecilerin ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir (Dashti, 2022, s. 304).

2000'li yıllara gelindiğinde, Afganistan dünyada farklı ülkelerde sığınmacı bulunduran ülke konumunu sürdürürken (Castles & Miller, 2008, s. 247-248), 11 Eylül 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne (WTO) El-Kaide tarafından düzenlenen saldırı sonucunda ABD ile Afganistan karşı karşıya gelmişlerdir. NATO tarafından El-Kaide liderinin kendilerine verilmesi talebine karşılık red cevabı veren Afganistan için savaş kaçınılmaz hale gelmiştir. Afganistan'da 13 yıl boyunca ABD varlığını sürdürmüş bu süreçte birçok kişi ülke içinde yerlerinden edilmiştir. Şehirlerarası göç hareketliliğinin yanı sıra Avrupa, Asya ve Amerika kıtasına kitlesel göç hareketliliği başlamıştır. Böylece Afganistan halkı için göç tam manasıyla yerleşik bir hal almıştır. Bu savaş ve çatışma ortamı İran ve Pakistan harici diğer ülkelere yapılan göçleri de artırmıştır (Cankara & Çerez, 2020, s. 454-455).

ABD'nin Afganistan'a karşı açmış olduğu savaş sonucunda İran ve Pakistan başta olmak üzere birçok ülke Afgan mültecilere karşı olumsuz tavır sergilemiştir. Afgan göçmenlere yönelik sert tutumlar izlenmiş ve katı göçmen politikaları uygulanmıştır. Öyle ki 1979-1992 yılları arasında İran ve Pakistan'a göç eden Afganlı mülteci ve sığınmacılar için yardım kampanyaları, ulaşım, sağlık, kimlik kartı, gıda ihtiyaçlarının karşılanması ve eğitim gibi hizmetler ve BM ile anlaşarak ılımlı politikalar izlenirken (Kuschminder & Dora, 2009, s. 11) bu durum 2001 yılından sonra tam tersine dönüşmüştür. ABD'nin dış politikadaki baskısının ülkelerin bu tutumu sergilemesinde büyük rol oynadığı görülmektedir. İran ve Pakistan, Afgan mültecilere sınırlarını kapamıştır. Ayrıca Avusturya ve İngiltere'de bu süreçte ülkelere gelen Afgan sığınmacıları geri göndermişlerdir. Bu dönemde Afgan mültecilerin geri dönüşlerine yönelik BMMYK anlaşma imzalanmıştır. Ancak ülkelere geri dönen Afgan göçmenlere BMMYK tarafından uygulanan politikalarda sağlanan yardımlar geri plana atılmak zorunda kalmıştır. Kitlesel halde ülkelere geri dönmek zorunda kalan Afgan mültecilere ve ailelerine sağlanan maddi destek ve yardımlar kesilmiştir (Castles & Miller, 2008, s. 248-249). Özellikle 2001 yılından sonra Afgan mültecilere karşı ayrımcı, ırkçı (İslamofobik) söylemlerin artması, Afgan göçmenlerin bu ülkelere gelişinin engellenmesi ile beraber aynı zamanda uyum sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Böylece ilerleyen yıllarda bu ülkelerin temel problemleri arasında Afgan göçmenlerin uyum sorunu gündeme

gelmiştir. Örneğin; Afgan göçmenler için Aida Abedin tarafından 2018 yılında yapılan “Afghan Women in Sweden: A Qualitative Study of Their Socio-Cultural Integration and Sense of Belonging” tez çalışmasında, İsveç’ teki Afgan göçmenlere yönelik kısıtlayıcı politikalara gidildiği hatta Afgan göçmenlerin ülkelerine geri dönüşlerinin teşvik edildiği belirtilmektedir (Abedin, 2018, s. 10).

2002-2013 yılları arasında geri dönüş gerçekleştiren Afgan sığınmacılara yönelik veriler incelendiğinde, 2008 yılından itibaren gönüllü geri dönüşlerde bir düşüş yaşandığı görülmektedir (Buz, Canlı, & Aygüler, 2021, s. 17).

Tablo 2.3. BMMYK verilerine göre Yıllara Göre Afganistan’a Gönüllü Geri Dönüş Programı Kapsamında Geri Dönen Afganistanlı Sığınmacılar

Yıl	Pakistan’dan Dönerler	İran’dan Dönerler	Diğer Ülkelerden Dönerler
2002	1,565	259,792	9,679
2003	332,183	142,280	1,176
2004	383,3213	377,151	650
2005	449,391	1,140	514
2006	133,338	5,264	1,202
2007	357,635	7,054	721
2008	274,200	3,656	628
2009	8,320	6,028	204
2010	104,331	8,487	150
2011	48,998	18,851	113
2012	59,423	14,029	74
2013	7,880	2,800	30
Toplam	3,784,098	909,957	15,779

Kaynak: (Buz, Canlı, & Aygüler, 2021, s. 17)

BMMYK, 2005 sonrasında Afgan mülteci ve sığınmacıların ülkelerine geri dönüşlerinin yavaşladığını tespit ederken geri dönüşlerin resmi olarak sonlandığı yıl olarak 2008 yılını belirtmiştir. Bu durumun temel sebebi ise geri dönüş gerçekleştirenlerin ülkelerinde belediklerini bulamamaları, bundan kaynaklı tekrardan bir göç hareketliliğinin içine girmeleridir. Öyle ki geri döner kişilerin, geldiklerinde artık arazileri ve evleri yoktur. Hatta

bu kişiler silahlı çatışmanın ortasında ve zayıflayan otoriteden kaynaklı güvenlik sorunu ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu dönemlerde Afganlı göçmenlerin Pakistan'da iş bulamamaları, Afgan göçmenlere uygulanan ayrımcı davranışlar, Pakistan'dan geri dönüşlere sebep olmuştur (Buz, Canlı, & Aygüler, 2021, s. 18). Ayrıca geri dönüşlerin yaşanmasının diğer nedeni, İran'ın Afgan göçmenlere yönelik uyguladığı politikalarıdır. Bu politikalardan işverenlere verilen yaptırımlar ve para cezaları başta gelmektedir. Ayrıca İran ve Pakistan'ın Taliban rejimin devrilmesi ile beraber sınırlarını Afgan göçmenlere kapatması da bu geri dönüşlerde büyük rol oynamaktadır. Sonuç olarak her ne kadar Afgan göçü, 2001 sonrası tarihlerde önlenmeye çalışılsa da bu durum 2008 yılı itibari ile başarısız olmuştur (Eryurt & Koç, 2017, s. 49-50).

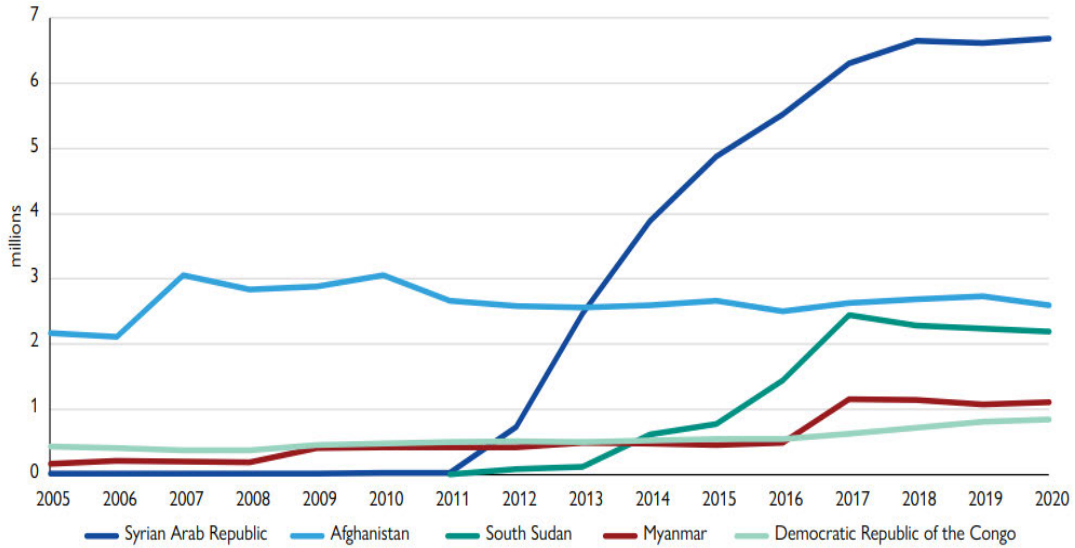
2019 yılına gelindiğinde, Taliban'ın Afganistan'ı tamamen ele geçirme istediği ve bölgedeki tek güç olma gayreti artmıştır. 2020 yılı itibari ile ABD Taliban ile anlaşma yoluna giderek 29 Şubat'ta barış anlaşması imzalamıştır (Buz, Memişoğlu, Dönmez, & Verduijn, June 2020, s. 16). Böylelikle 20 yıldan sonra ABD'nin Afganistan'dan çekilmesiyle beraber Afgan mülteci krizlerinin tekrardan baş göstermesine sebep olmuştur. ABD'nin Afganistan'a uygulamak istediği "özgürleşme operasyonu" başarısız olmuş, ekonomik anlamda yapılan yardımlar dahi Afganistan ekonomisinin ve altyapısının toparlanmasına katkı sağlayamamıştır.

Afganistan GSYİH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) bakıldığında dünyanın en fakir ülkeleri arasında yer alırken ülkede uyuşturucu ve kayıt dışı istihdamda da ilk sıralarda yer almaktadır. Nitekim bu durumda Afgan halkı için yeterli bir göç sebebi olarak görülmektedir. 2021 yılında birçok Afganlı Taliban korkusu, baskısı ve belirsizliklerden dolayı göç ettiği görülmektedir (Gürcan, 2021, s. 1603). ABD'nin 2021 yılında ülkeden çekilmesi ile bir umut uçakların kanatlarına tutunanlar, uçakların peşinden koşanlar, çocuklarına son kez sarılıp NATO askerlerine verenler, komşu ülke sınırlarına akınlar halinde gidenler, Pakistan, İran ve Türkiye sınırlarından kaçak girişler, ülkeden kaçıışı yeni bir başlangıç olarak görenler, yabancı ve Türk basınına ve medyasına yansımıştır (George, 2021).⁵ Afgan halkı için tarih boyunca göç yaşamın vazgeçilmez unsuru, yaşamın bir parçası olmuştur. Bu durumu en iyi ifade eden kelime ise Afgan halkı için göç; bilinmeyen sulara yelken açmak gibidir ancak savaş, çatışma, istikrarsızlık ve kötü ekonomik koşullarla Afgan halkı için bilinen sulara yüzmektense bilinmeyen sulara doğru yelken açmak daha güvenli bir hal almıştır.

⁵ Daha fazla bilgi için bkz. <https://tr.euronews.com/2021/08/16/kabil-havaliman-nda-kaos-ucaktan-dusen-3-kisi-hayat-n-kaybetti>, <https://www.ntv.com.tr/video/dunya/150-kisilik-ucakta-640-afgan.HX6OjrdFi0KomCP71VwybQ>, https://www.youtube.com/watch?v=Cn_cpfKXsNw, <https://www.nytimes.com/2022/06/13/us/politics/military-clears-crew-afghan-evacuation.html>

2.5. Afgan Göçmenlere Yönelik Veriler

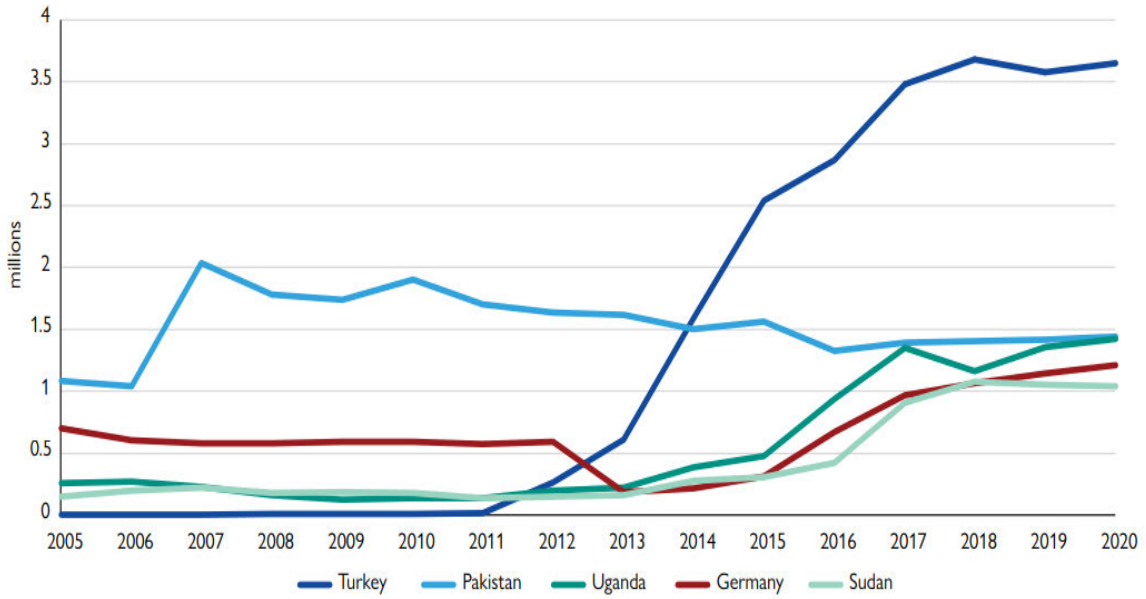
Dünya nüfusu içerisinde göçmenler, mülteciler, sığınmacılar ve yerinden edilmiş kişiler yer almaktadır. Dünyada her 30 kişiden birisinin göçmen, mülteci veya sığınmacı olarak yaşamlarını sürdürdükleri düşünülürse göç hareketliliğinin araştırılması ve verilerle ortaya konulması önemli görülmektedir. Bununla beraber farklı bir ülkede mülteci veya sığınmacı olarak dünyaya gözlerini açanlarda mevcuttur. Dünya nüfusunun %3,6'sı göç hareketliliği içinde olup Dünya Göç Örgütü'nün 2022 yılında yayınlamış olduğu rapora göre; 2020 yılı verileri baz alınarak 281 milyon kişi göçmen statüsünde uluslararası hareketlilik içerisinde. Bunlardan 24,6 milyon kişi mülteci, 4,1 milyon kişi sığınmacıdır. Bu rakam 2019 yılında 272 milyon olup %3,5'lik bir artış göstermiştir. Beklenenden fazla gerçekleşen bu göç hareketliliğinde 135 milyon kadın göçmen, 146 milyon erkek göçmen yer almaktadır. Yanı sıra 272 milyon kadın ve erkek göçmenin içerisinde 169 milyon kişi iş göçü gerçekleştirmiştir. Öyle ki 2019-2020 yılları arasında dünyada göç hareketliliği Covid-19 virüsüne karşı hızlı bir şekilde artış göstermiş olup dünyada milyonlarca insan savaş ve çatışmaya bağlı olarak yerinden edilirken aynı zamanda ekonomik nedenler, siyasi istikrarsızlık, iklim ve doğal nedenlere bağlı olarak Suriye Arap Cumhuriyeti, Yemen, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo ve Güney Sudan Demokratik Cumhuriyeti, Venezuelalı ve birçok Afgan göç ile karşı karşıya kalmıştır. Bu ülkelerden en fazla mülteci statüsüne sahip beş menşei ülke içerisinde ilk sırada Suriye gelirken onu ikinci sırada Afganistan takip etmektedir. Ardından Sudan, Myanmar ve Kongo Cumhuriyeti gelmektedir (McAuliffe & Triandafyllidou, 2022, s. 2-4).

Şekil.2.3. Dünya’ da ilk beş menşei ülkeye göre mülteci sayısı (2015-2020)

Kaynak: (McAuliffe & Triandafyllidou, 2022, s. 46).

Yıllara göre mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler Şekil 2.4.'te verilmiş olup bu veriler incelenmiştir. Mültecilere ev sahipliği yapan ülkelere bakıldığında ilk sırada Türkiye yer alırken ikinci sırada Pakistan ardından Uganda, Almanya ve Sudan gelmektedir. Suriye'den ve Afganistan'dan Türkiye'ye doğru yapılan göç hareketlerinin, Türkiye'nin mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler sıralamasında ilk sırada yer almasında payı oldukça büyüktür. Özellikle 2011 yılından itibaren Türkiye'ye kabul edilen mülteci sayısının artmış olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebi Suriye'de yaşanan iç karışıklıklarla beraber Afgan göçmenlerin olduğu söylenebilir.

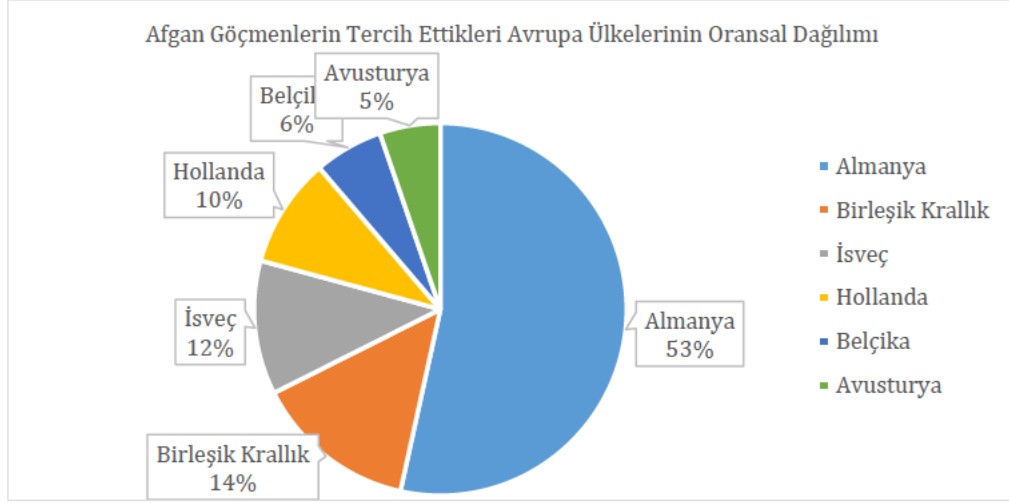

Şekil.2.4. Mültecilere ev sahipliği yapan ilk beş ülke (2005-2020)

Kaynak: (McAuliffe & Triandafyllidou, 2022, s. 46).

Her ne kadar 2011 yılından itibaren Suriye'deki savaş ve çatışma ortamına bağlı olarak göç hareketlilikleri yaşanmış ve Afganistan 2,6 milyon mülteci sayısı ile bu sıralama da ikinci sıraya gerilese de Afgan göçmenler uzun süredir "yerinden edilmiş ve mülksüz kişileri" temsil etmektedir. Afgan mültecilerin çoğunluğu komşu ülkeleri olan İran ve Pakistan'ı tercih etse de son zamanlarda İran'daki düşük ücretler, uygulanan politikalar, Türkiye'yi tercih edilen ülkelere ilk sıralara taşımıştır. 2020 Afganistan Mülteciler ve Geri Gönderme Bakanlığı'nın raporunda, dünya üzerinde toplam 650.000.000 Afgan göçmenin bulunduğunu bu göçmenlerin %80 Türkiye'ye göç ettiği belirtilmektedir. Türkiye'yi; Pakistan ve İran 2,284, 274 Afgan mülteci ve göçmen ile takip ederken. Avrupa ülkelerine mültecilik ve göçmenlik başvurusu yapan kişi sayısı 448,113'dir. Diğer kalan kısım Körfez ülkelerine dağılmış durumdadır (Dashti, 2022, s. 308). Türkiye'nin yanı sıra Afgan göçmenlerin en çok tercih ettikleri ülkelere bakıldığında ilk olarak Pakistan ve İran'dan sonra Almanya, Birleşik Krallık, İsveç, Hollanda, Belçika ve Avusturya gelmektedir. Bu ülkelerdeki Afgan göçmen verilerine

sırasıyla bakılacak olursa Almanya 208,732, Birleşik Krallık'ta 55,227, İsveç'te 45,413, Hollanda'da 37,216, Belçika'da 23,386 ve Avusturya'da 20,561 göçmen bulunmaktadır (Buz, Memişoğlu, Dönmez, & Verduijn, June 2020, s. 17).

Şekil.2.5. Afgan Göçmenlerin Tercih Ettikleri Avrupa Ülkelerinin Oransal Dağılımı

Kaynak: (Buz, Memişoğlu, Dönmez, & Verduijn, June 2020, s. 17).

2.6. Afganistan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen Göç Hareketliliği

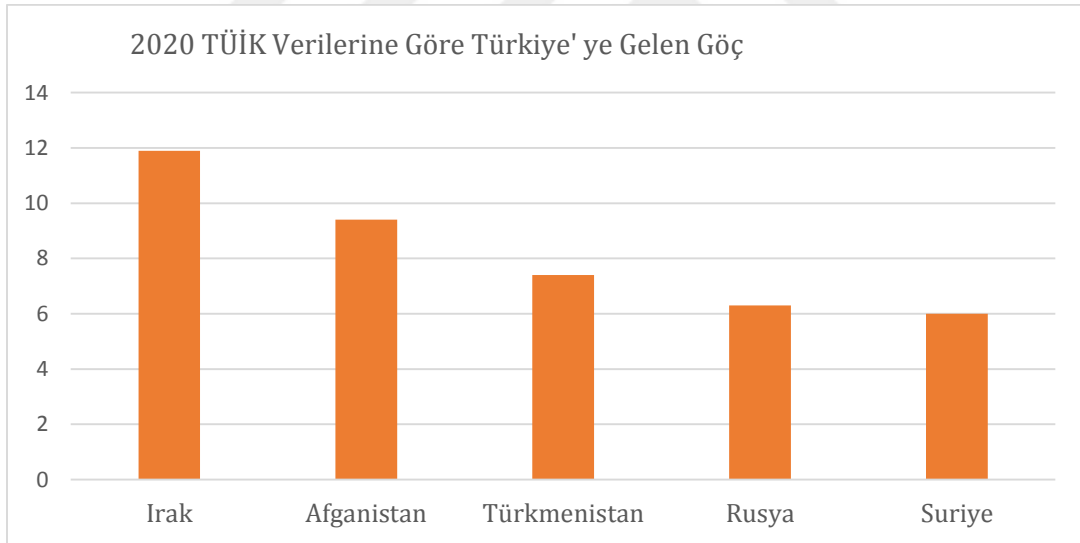
Türkiye 1980'li yıllardan bu yana birçok Afgan göçmene ev sahipliği yapmakla beraber aynı zamanda Afgan göçmenlerin diğer ülkelere göç etmesinde "transit ülke" konumunu da üstlenmiştir (Buz, Memişoğlu, Dönmez, & Verduijn, June 2020, s. 17). Ancak yaşanan son olaylardan sonra Türkiye'nin transit ülke konumundan çıkarak "hedef ülke" haline geldiği açıkça görülmektedir. Afgan göçmenleri Türkiye'ye doğru göçe iten ana etkenlere bakıldığında zaman; ekonomik ve sosyal sebeplere bağlı olarak gerçekleşen göçler, SSCB işgalinden sonra yaşanan olumsuz ortam, Taliban baskısı, hak ve özgürlüklerin kısıtlanması yanı sıra kurallık, sel gibi doğal etkenler sıralanabilir (Karakaya & Karakaya, 2021, s. 103).

Türkiye ilk başlarda Afgan göçmenlere karşı pek ılımlı tutum sergilemese de bu durum 1981 Kenan Evren'in Pakistan ziyareti ile değişmiştir. Ardından 1982 yılında Afganistan'dan "*Türk Soylu Göçmenlerin Kabulü ve İskanına Dair Kanun*" yürürlüğe konulmuştur. Türkiye'de Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerine yerleştirilen Afganların eğitim, sağlık, barınma gibi ihtiyaçlarından uyum süreçlerine kadar çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Afgan göçmelerin göç süreçleri ve Türkiye'yi bir kurtuluş yeri olarak görme süreci bu tarihten itibaren resmi olarak başlamıştır (Buz, Canlı, & Aygüler, 2021, s. 19-20).

2014 yılına gelindiğinde ABD ve NATO'nun bölgeden çekilmesi Afgan göçmenler için Türkiye'nin bir iş kapısı olarak görülmesine neden olmuştur. Bu dönemde Afgan göçmenler

İran'daki düşük ücretlere karşılık Türkiye'deki yüksek ücretlerin cazibesinden kaynaklı Türkiye'yi hedef ülke olarak görmeye başlamışlardır. Ancak 2011 yılında Suriye krizinin ardından birçok Suriyeli göçmenin Türkiye'ye gelmesi ve Türkiye'nin bu göçmenlere ev sahipliği yapması ve 2015 yılında Türkiye'nin bu göçmenlere yönelik açık kapı politikası izlemesine sebep olmuştur (Dashti, 2022, s. 309). Bunun diğer bir sebebi ise Türkiye'ye; Bangladeş, Irak, İran ve Pakistan gibi farklı ülkelerden yapılan göçmen akışlarıdır (Yıldırım, 2018, s. 144).

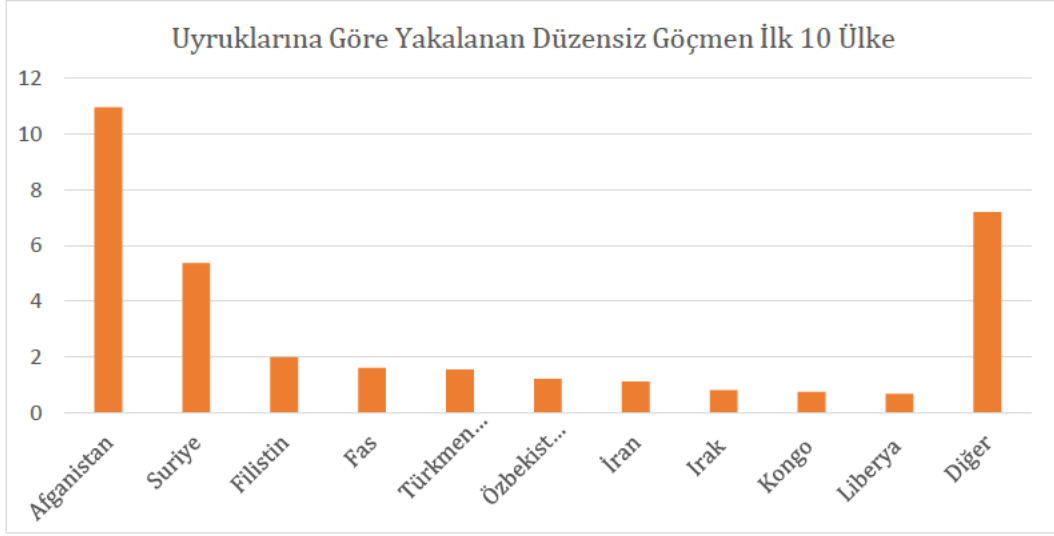
2020 yılı TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre Türkiye'ye gelen beş farklı yabancı uyruk içerisinde ilk sırayı %11,9 Iraklılar almaktadır. Ardından Afganistanlı göçmenler %9,4 kesimi oluştururken Türkmenistan uyruklular ise % 7,4 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bunu Rusya %6,3 ile Suriye %6 ile izlemektedir. Önceki Yılın verilerine bakıldığında Irak'ı, %13,8 yine en fazla Türkiye'ye göç eden ülkeler arasında ilk sırada yer aldığı görülürken, ikinci sırada Türkmenistan, üçüncü sırada %8,2 ise Afganistan yer almaktaydı ayrıca, %7,5 ile Suriye ve %7,3 ile İran vatandaşları göç eden ülkeler arasındaydı. 2023 yılı güncel verilerine göre ise Afganlı göçmenlerin Türkiye'ye yönelik göç hareketliliğinde artış yaşanmış olup ikinci sıraya ilerlediği görülmektedir. 2020 yılına göre Türkiye'ye gelen göçe ait veriler Şekil 2.6.'da gösterilmiştir (TÜİK, 2023).

Şekil 2.6. Türkiye'ye Beş Farklı Ülkeden Gelen Göç Grafiği

Kaynak: (TÜİK, 2023).

Ancak Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenler açısından konu ele alındığında durum farklıdır. Düzensiz göçlerin ana kaynağı olarak Afgan göçmenler başta gelmektedir. Öyle ki İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) verilerine (Şekil 2.7.) bakıldığında yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerde ilk sırada her zaman Afgan göçmenlerin yer aldığı görülmektedir. Bu sıralamayı %5 ile Suriyeliler ardından %1 ile Filistinli göçmenler takip etmektedir (T.C İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Şekil 2.7. Türkiye’ de Uyruklarına Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Grafiği

Kaynak: (T.C İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Düzensiz göç gerçekleştiren göçmenlerin yıllara göre uyruk dağılımına baktığımızda; en fazla düzensiz göç gerçekleştiren ve yakalananların Afgan uyruklu oldukları görülmektedir. 2018-2020 yıllarında düzensiz Afgan göçünde ciddi artışın olduğu görülürken, 2020-2021 arasında kısa süreli olsa düzensiz göçmen akışında bir düşüş vardır. Bu durumu açıklayacak parametrelere baktığımızda ise kaçak olarak ülkeye gelen Afgan göçmenlerin yakalanmama durumları, pandemiden dolayı denetimlerin azlığı yahut Afgan göçünde bir azalış şeklinde sıralanabilir. Ancak bu durum 2022-2023 yılına gelindiğinde düzensiz şekilde ülkeye giren Afgan göçmenlerin sayısında tekrardan bir artışın başladığı görülmektedir. Bu verilere ilişkin rakamlar Şekil 2.8.’de gösterilmiştir.

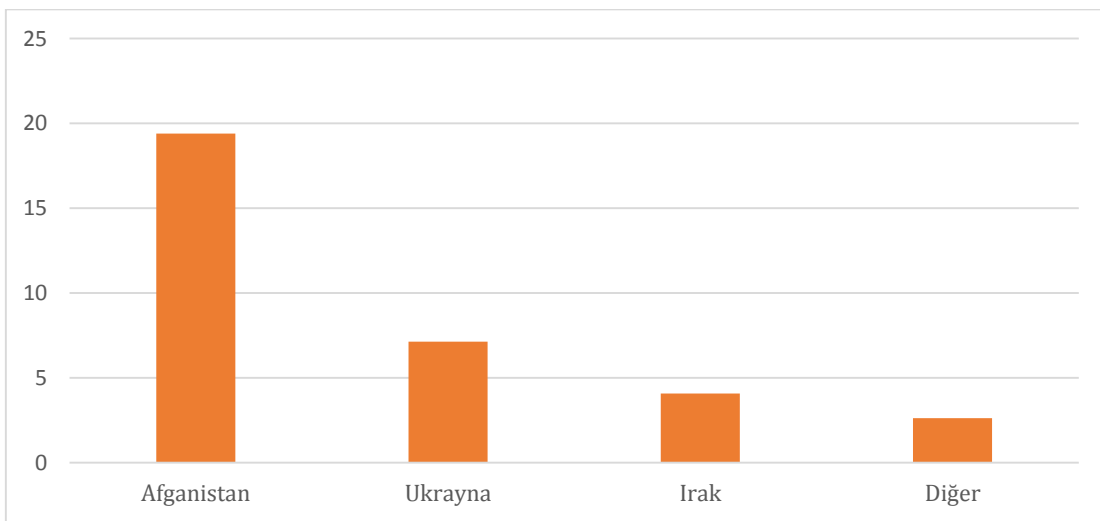

Şekil. 2.8. Yıllara Göre Türkiye’ ye Düzensiz şekilde Giren ve Yakalanan Göçmenlerin Uyrukları

Kaynak: (T.C İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Türkiye'ye farklı ülkelerden yapılan sığınma ve mülteci sayıları yıllara göre farklılık göstermiş olup ülke nüfusu içindeki oranı artmıştır. 1995-2009 yılları arasında sığınma başvuru sayısı 70.000'lere ulaşmıştır. İran, Irak, Afgan ve birçok Afrika ülkesinden sığınma talebinde bulunanların sayıları 2000 yıllarda 3.500 İranlı, 1.200 Iraklı şeklinde kayda geçerken, bu rakamlar ilerleyen yıllarda azalmıştır. 2006 yılına gelindiğinde İranlı ve Iraklı başvuru sayısında azalma yaşanırken 2007 yılında ise tam tersi şekilde İran, Irak ve Afrika ülkelerinde taleplerin birden arttığı görülmektedir. Türkiye'ye 7.500 Iraklı, 2.000 İranlı'nın yanı sıra 1.600 Afgan başvuru yapmıştır (Yıldırım, 2018, s. 145).

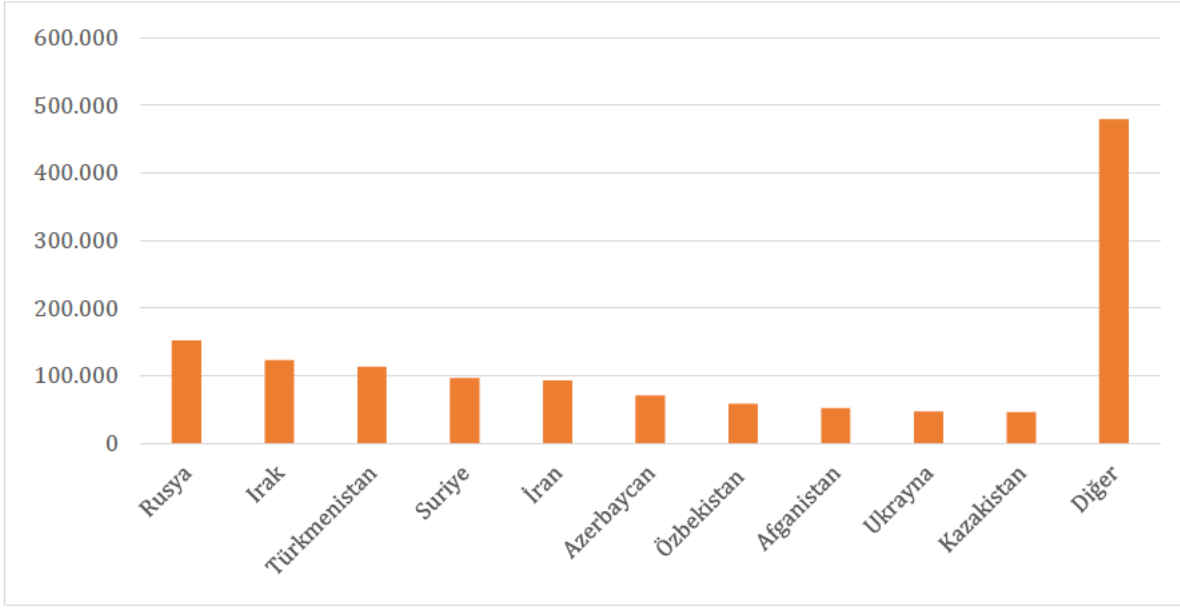
BMMYK 2023 verilerine göre, Türkiye 9 yıldır üst üste en fazla mülteci bulunduran ülke konumundadır. 4 milyona yakın mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Bu mültecilerden ilk sırayı 3,648,983 Suriyeli, 10,244 Iraklı ve üçüncü sırada ise 8,384 Afgan mülteci gelmektedir. Türkiye'de sığınmacı olarak bulunan ilk üç uyruk; 135,445 bin Afgan sığınmacı ilk sırada yer alırken onu 132,166 bin Iraklı sığınmacı ve 15,135 İranlı sığınmacı izlemektedir (UNHCR, 2023). Bunlardan uluslararası koruma başvurusu yapan ülkelere baktığımız zaman yine Afgan uyruklu (19.400) yabancıların ilk sırada yer aldığını ardından Ukrayna ve Rusya savaşı nedeniyle Ukraynalı (7.131) sığınmacıların uluslararası koruma başvurusunda bulunduğu, üçüncü sırayı ise Iraklı (4.083) sığınmacıların aldığı görülmektedir. Şekil 2.9.'a bakıldığında Uluslararası koruma başvurusu yapan ülkelerin başında Afgan göçmenlerin gelmesinin nedeni anlaşılmaktadır. Bu durum Afgan göçmenlerin, Suriyeli göçmenler gibi geçici korumadan yararlanamıyor olmalarından kaynaklanmaktadır (GİB, 2022 Yıl Sonu). Afgan göçmenler hem düzensiz göçmen sıralamasında hem de uluslararası koruma başvurusu yapan ülkelerin başında gelmektedir. Ayrıca birçok Afgan göçmen yasa dışı yollarla Türkiye'ye gelmiş ve halen daha kaçak konumundadır.

Şekil.2.9. 2023 Yılında Türkiye' ye Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan İlk 3 Uyruk

Kaynak: (GİB, 2022 Yıl Sonu).

Afgan göçmenler; düzensiz şekilde yasa dışı ya da uluslararası koruma başvurusu yaparak ülkede bulunmalarının yanı sıra ülkede eğitim, iş, aile birleşimi gibi nedenlerle ikamet izni alanlarda vardır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre Türkiye'de 2022 yıl sonu verilerine göre, ülkede bulunan yabancılara verilen ikamet izinlerinde 51,288 kişi sayısı ile Afganistan sekizinci sırada yer almaktadır. Öyle ki önceki yıllarda altıncı sırada bulunan Afgan göçmenler bu sıralamada sekizinci sıraya gerilemiştir (Şekil 2.10) (GİB, 2022).

Şekil.2.10. 2022 yıl sonu verilerine göre Türkiye’de ikamet izni alarak bulunan göçmenlerin uyruklarına göre dağılımı

Kaynak: (GİB, 2022).

Genel olarak Afgan göçmenlere dair veriler incelendiğinde Afgan uyruklu göçmenlerin Türkiye’ye daha çok yasa dışı yollardan geldikleri ve düzensiz göçmen kategorisinde oldukları görülmektedir. Ayrıca bu veriler ışığında yasal olarak ikamet izni ve uluslararası koruma başvurusu yaparak ülkede bulunanların sayısının, yasa dışı yollarla ülkede ikamet edenlerden daha az olduğu ifade edilebilir. İşte tamda bu çalışma Afgan göçmenlerin Türkiye’ye yasa dışı yollarla giriş yaptığını destekler niteliktedir. Bu anlamda Afgan göçmenlere yönelik Türkiye’de yapılan çalışmalar oldukça önemlidir. Nitekim bu araştırmada Afgan göçmenlerin göç öncesi, sonrası süreçte yaşadığı deneyimleri ve tecrübeleri konuları edinmektedir. Bu açıdan Çorum’un Alaca ilçesinde Afgan çobanlarla saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda üçüncü bölüm saha çalışmasından elde edilen bulgulara ayrılmaktadır.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA DAİR BULGULAR

3.1. Araştırma Yöntemi/Metodolojisi

Bilimsel çalışma yapılırken dikkat edilmesi gereken belli başlı unsurlar vardır. Bu unsurların en önemlisi çalışma yönteminin belirlenmesidir. Çalışmanın yöntemi ve buna uygun doğru tekniklerin kullanılması çalışmanın niteliğini ortaya koymada önemli bir yer tutar. Bu açıdan göç olgusunu açıklamak ve doğru bir şekilde göçe dair verileri ortaya koymak çalışmanın bütünlüğü açısından önemlidir (Uçar, 2021, s. 43).

Göç, basit bir yer değiştirme hareketinin ötesinde uluslararası faktörleri içine alan sosyolojik bir olgu olmasından kaynaklı göç ile ilgili yapılan çalışmalarda sadece hareketlilikten bahsetmek doğru değildir. Göçle beraber başlayan sorunlar ile alınan statüler, göç edenlerin sosyal, siyasal, ekonomik durumları ve değişimleri, göçmenlerin gelinen ülkeye etkisi aynı zamanda göç eden kişilerin kendi ülkelerine maddi destekleri göç çalışmaları içerisinde yer bulmuştur. Bunun yanı sıra göçmenlerin kendi ülkeleri ve gelinen ülkede kurduğu sosyal bağlar, sosyal ilişkiler ve etkileşimleri de göç süreci kapsamında değerlendirilir. Göçmenler, göçle beraber yaşadığı toplumsal değişim ve dönüşümler meydana getirir. Kültürel, psikolojik, sosyal, ekonomik ve siyasal bu değişimler göçmenlerin yaşam dünyalarını yeniden şekillendirdiği görülür. Bu doğrultuda göç olgusunu daha anlamlı hale getirmek için birtakım çalışmalar yapılmaktadır. Göç çalışmaları yapılırken iki düzeyde yöntemsel analiz karşımıza çıkar. Bunlardan ilki göçü makro düzeyde; nedenleri ve etkileri üzerinden ele alan çalışmalar, ikincisi göç sürecini göçmenler üzerinden açıklayan çalışmalardır. Göçmenleri ön plana alan çalışmalarda doğrudan yaşanmışlıklara odaklanılarak göçmenlerin deneyimleri analiz edilerek göç süreci açıklanmaya çalışılır (Kümbetoğlu, 2018, s. 49-50).

Göç araştırmaları yapılırken bu anlamda araştırmacının yükümlülükleri vardır. Bunlardan biri de doğru araştırma yönteminin seçilmesidir. Bu doğrultuda çalışmada, konunun bütünsel bir şekilde ortaya konulabilmesi için nitel araştırmaya uygun bir yöntem ve buna uygun teknikler kullanılmıştır. Nitel araştırma, Nicel araştırma yöntemlerinde kabul gören gerçekliğin insan eyleminin dışında var olan bir olgu olduğu yargısına karşı çıkar. Gerçekliği açıklarken araştırmacının algılarının ve hakikatlere ulaşmada insan faktörünün önemini ortaya koymaktadır. Bu anlamda nitel araştırmada araştırmacı nicel araştırmadaki deneysel veya sayısal verilerin aksine kendi öznel yargılarından hareket eder (Özdemir, 2010, s. 326).

Araştırmacı araştırmacının her safhasında vardır ve bu varlığını koruyarak bilgi toplar. Bilgi toplama aşamasında aktif rol oynayan araştırmacı deneyimlerini ve gözlemlerini yorumlayarak aktarır. Burada nitel araştırma yöntemlerinde dikkat çeken bir diğer özellik ise sadece araştırmacının bu süreçte tek başına bulunmadığı durumudur. Araştırmacı ve

araştırmaya taraf olan bütün kesimin karşılıklı etkileşimleri söz konusudur (Künbetoğlu, 2008, s. 29). Bu anlamda insan ve toplum davranışlarını inceleyen nitel araştırma; toplumsal sistemi anlamlandırmak ve çözümlenmek üzerine temellenen bu doğrultuda analizler gerçekleştirilerek insan davranışlarını anlamlandırmaya çalışan veri ortaya koyma aracı şeklinde tanımlanır (Özdemir, 2010, s. 326). Nitel araştırma katılımlı gözlem, derinlemesine görüşme, odak grup tartışmaları gibi yöntemleri kapsar.

Genel olarak nitel araştırma içerisinde görüşme tekniği diğer araştırma yöntemlerinden daha ön plandadır. Bu açıdan nitel araştırmaya uygun ve benzer çalışmalarda sık sık tercih edilen “derinlemesine görüşme tekniği” çalışmamızın temel tekniği olacaktır. Yanı sıra alanda yapacağımız gözlemler ve konu ile ilgili yerel medya araştırması da alan araştırmamızın verileri içinde bulunmaktadır. Derinlemesine görüşme tekniği diğer tekniklerden farklı olarak daha esnek, hareketli, araştırmacının sürekli keşif halinde olduğu, konu bakımından belirli kalıp ve sınırları olmayan sosyal dünyanın tüm yönlerini ortaya çıkarmaya çalışan ve tasvir eden bir teknik olarak tanımlanmaktadır (Uçar, 2021, s. 48).

Derinlemesine görüşme tekniğinde görüşmeye katılan kişiler doğrudan kendilerini ifade edebilme ve deneyimlerini- tecrübelerini doğrudan aktarabilmektedirler. Katılımcıların birinci dereceden kendilerini ifade etmelerinin yanı sıra araştırmacıda doğrudan araştırma sürecinin içerisinde bulunur. Yüz yüze görüşmelerin yapıldığı bu teknikte yapılandırılmamış bir süreçle katılımcılara açık uçlu sorular sorularak sosyal gerçeklikteki yaşanmışlıklar ortaya çıkarılmaya çalışılır. Görünenin aksine ayrıntılara dikkat ederek gizlenen gerçeklikler ortaya konur (Tekin, 2006, s. 102-103). Bu da derinlemesine görüşme tekniğini nedensellikten uzak kılmakta ve diğer tekniklerden ayırmaktadır (Uçar, 2021, s. 48). Bu teknikte sadece sorulara cevap aranmakla yetinilmez ayrıca araştırmacının dışardan gözlem yaparak katılımcıların davranışlarını betimlenmesini de sağlar. Böylece araştırmayı okuyacak kişilerin katılımcıların dünyasını anlamlandırmaları çok daha kolay olacağından bu teknik tercih edilir. Bu anlamda aşına olunmayan kültürel semboller ve bunlara yüklenen değerler çok daha anlaşılır hale gelir (Neuman, 2020, s. 673-674).

Derinlemesine görüşme tekniği; konumuz olan “Afgan çobanların” bireysel deneyimlerini, düşünce yapılarını, kültürel adaptasyonlarını, kimliksel farklılıklarını, yaşam deneyimlerini, olaylara bakışlarını en iyi şekilde anlamayı sağlayacak bir teknik olarak görülmektedir. Bu teknik, sonuçtan çok kişisel yaşanmışlık ve deneyimlerin ön plana çıkarılmasını hedefler. Bununla beraber araştırmacı sürekli sorgulayan, gözlemler yapan, verileri işleyen bu veriler ışığında analizler yapan bir yapıya sahiptir. Böylece konu bütünlüğü açısından nitel araştırmanın uzun vadeli, bütünsel ve nedensellikten uzak bir araştırma anlayışına da uyum sağlanmış olacaktır.

Alanda ne olup bittiğini öğrenmeyi amaçlayan keşfedici bir araştırma olan çalışmamızda yaşanmışlıkların derinlemesine ortaya çıkarılması için; katılımcıların rahat olması, ortam ile uyumlarının incelenebilmesi ve sorulara rahatça yanıt verebilmelerinin sağlanması

gerektiğinden derinlemesine görüşme tekniğı tercih edilmektedir. Toplamda 38 katılımcı ile gerçekleştirilen bu çalışmada derinlemesine görüşme tekniğine uygun olarak görüşmeler 37 katılımcı ile doğrudan yüz yüze gerçekleştirilmiş olup yüz yüze gerçekleşmenin mümkün olmadığı 1 katılımcı ile telefon görüşmesi yapılmıştır. Ayrıca bazı katılımcılara ulaşmada yaşanan zorluklardan dolayı görüşmeler gerçekleştirilememiştir. Bazı katılımcılar ise kadınlarla konuşmak istemediğinden görüşmeyi reddetmiştir. Ayrıca bir katılımcının dil bilmemesinden kaynaklı görüşme gerçekleşmemiştir. Bu nedenle katılımcı sayısı 38 ile sınırlı kalmıştır. Ayrıca 38 olan katılımcı sayısına Ticaret ve Sanayi Odası, Ziraat Odası, Çiftçi Malları Koruma gibi hayvancılık ve çiftçiliğe yönelik çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlar da dahildir. Görüşülen kişilere, Alaca'daki Afgan Çobanlar ile ilgili bilgi sahibi olup olmadıkları ya da herhangi bir çalışmanın mevcut olup olmadığına yönelik sorular yöneltilmiş ve Afgan çobanlar ile ilgili verilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Görüşmelerde Afgan çobanların göç sürecinde yaşadıkları durumlar öncelikle tespit edilmeye çalışılmıştır. Öyle anlaşılıyor ki birçok Afgan göçmen; Türkiye'ye Avrupa ülkelerine geçmek için gelmektedir. Ancak burayı nihai bir yerleşme mekânı olarak gören ya da burada çalışıp ailesine para göndermeyi önceleyenlerin de sayıları oldukça fazladır. Onun için öncelikle Afgan çobanlar "Alaca'yı bir geçiş yeri mi", "nihai bir yerleşim alanı mı" yoksa "ailelerine destek sağlamak amacı ile çalışılacak bir yer mi" olarak gördükleri sorular ile ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Zira göç etme gayesi birçok konuya ışık tutacaktır. Aynı şekilde göç etme kararı öncesi ve göç etme sürecinde yaşananların bilinmesi de göç motivasyonunun/zorunluluğunun niteliğinin anlaşılmasını sağlayacağından önem arz etmektedir. Nihayet göçten sonra yaşananlar, gelinen yerde karşılaşılan zorluklar, göçün sağladığı avantajlar ve dezavantajlar da bilinmelidir. Böylece yaşanmışlıklar bütün yönleri ile ortaya çıkarılıp tahlil edilebilecektir. Ancak geleceğe yönelik umutlar, kaygılar ve topluma dair algılar/düşünceler de tahlilin başarısı için önemli olacaktır. Aynı şekilde göç edilen yöre insanların algıları, beklentileri, düşünceleri bilinmezse analiz eksik kalacak bu açıdan Afgan çobanların kaldığı yerdeki hayvan sahipleri ve aileleri ile de derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Hatta çalışmada aileleri ile gelen Afgan çobanlar hakkında ayrıntılı bilgi edinmek amacı ile Afgan çobanların aileleri ile de görüşmeler yapılmış ve aile ilişkileri gözlemlenmiştir. Sorulan sorular ışığında kapsamlı, ayrıntılı ve derinlemesine cevaplara ulaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler, nitel araştırma tekniklerine uygun şekilde kullanılmıştır. Zira nicel araştırmalarda nedensellik ön planda tutulduğundan, bu çalışmanın keşfedici özelliğinden dolayı çok anlamlı olmayacaktır.

Nitel araştırma (nicel araştırmalardaki gibi sadece sonuç odaklı olmadığından); araştırma kapsamındaki toplumsal davranışları, sosyal düzeni, kültürel anlamları ve toplumsal gerçeklikleri çok daha iyi yansıtabilecektir. Ayrıca bu anlayışın kullanılmasında etkileşimsel analizler ve katılımcıların olaya doğrudan entegre olması da verilerin daha doğru bir şekilde ortaya konulmasına olanak sağlamaktadır (Neuman, 2020, s. 52).

Toplumsal analizlerin gerçekleştirilmesinde; sadece bir tarafın düşünceleri ile yetinilmemekte diğer taraftan elde edilecek veriler de analize dahil edilerek iki boyutlu ilişkilere de önem verilmektedir. İki boyutlu analizin zorunluluğu Afgan çobanlar söz konusu olduğunda çok daha fazla anlamlı olmaktadır. Zira hayvancılık yapılan bölgelerde, Afgan çobanların bizzat talep edilmesi ve ülkeye girişlerinin istenilmesi (T24 Bağımsız İnternet Gazetesi, 2017), çok boyutlu analizin burada hayati bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Bu tespitten hareketle çalışmamızda Afgan çobanların durumları farklı açılardan değerlendirilmiştir.

Derinlemesine görüşmelerde dikkat çeken bir diğer husus ise görüşme yapılan yerin özellikleri ve mekandır. Bu çalışmada Çorum'un Alaca ilçesinde gerçekleştirileceğinden Alaca'nın etnik yapısı ve göçmenlere karşı bakışı da konu içinde değerlendirilmektedir. Öyle ki Çorum'un çok kültürlü yapısının varlığının anlaşılması açısından çalışmalar mevcuttur. Nitekim çok kültürlü toplumlarda gerçekleşen uyum süreçleri diğer toplumlardaki uyum süreçlerinden farklı şekilde gerçekleşmektedir. Bu açıdan Uçar'ın yapmış olduğu çalışmada Çorum'da Kafkas evlerinin varlığının mevcut olması, yanı sıra Çingeneler, Türkmen, Çerkes, Abaza, Kürt, Tatar gibi çeşitli etnik grupların varlığı Çorum'un çok kültürlü yapısını ortaya koyaktadır. Bunlarla beraber Alevilik- Sünnilik gibi mezhepsel farklılıklarda dikkat çekicidir (Uçar, 2009, s. 115). Araştırma örneklemini olarak seçilen Alaca'da ise toplamda 102 köy bulunmaktadır. Bu köylerde Çorum merkezdeki gibi bölgeye yerleşen Kafkas göçmenlerinin yanı sıra Çerkes, Tatar, Kürt, Türkmen gibi etnik gruplar söz konusudur. Aynı zamanda Alevi-Sünni gibi mezhepsel farklılıklarda mevcuttur (etnikce.com, 2020). Bu çeşitlilik Alaca'da bulunan Afgan çobanların kültürel uyumları açısından avantaj/dezavantaj sağlamasının saptanması noktasında dikkat çeken bir diğer meseledir. Gerek dilsel gerek dinsel farklılıklar bu açıdan oldukça önemlidir. Bundan kaynaklı çalışma Alaca merkez başta olmak üzere farklı köylerde Afgan çobanlar ve Afgan çobanların yanlarında kaldığı aileler ve hayvan sahipleri ile derinlemesine görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Yapılan farklı bir çalışmada Çorum'da göçmenler tarafından Arapça, Farsça, Afrika'daki bazı diller ile Urduca dilinin konuşulduğuna yönelik bulgular mevcuttur. Hatta göçmenlerin konuştuğu diller arasında ilk sırada Arapça ardından da Farsça geldiği vurgulanmaktadır (Uçar, 2021, s. 62). Bu açıdan konuşulan diller Çorum'daki göçmen çeşitliliğinin fazlalığını ortaya çıkarır. Konuşulan dillerin bir sıralaması yapıldığında Farsçanın ikinci sırada olması durumu bu dili konuşan ülkeleri akıllara getirmektedir. Nitekim ilk akla gelen ülke İran olsa da Afganistan'ın resmi dilinin Farsça olması akıllara Çorum ve ilçelerindeki Farsça konuşan göçmenleri getirmektedir. Bunlar içerisinde Afgan çobanların payının ne derece olduğu kesin bilinmese de konunun araştırılması önemli görülmektedir. Nitekim düzensiz göçmen olarak yaşamlarını sürdüren Afgan çobanların sayılarına ulaşılması oldukça zordur. Buna karşın nüfusu 30.592 olan Alaca'da 1.948 ikamet izni bulunan yabancıların yaşadığı bilinmektedir (TÜİK, 2022). Bunlar içinde Afganistanlı göçmen sayısı tam olarak saptanamasa da sayılarının fazla olduğu anlaşılmaktadır. Fakat yer değiştirme hareketliliğinin sık gerçekleştirilmesi

Afgan çobanlara ulaşmayı güçleştirmiştir. Keza Afgan çobanlar ile görüşmeler gece geç saatlere kadar sürmüş olup onların tedirginlik ve korku hissetmemeleri açısından kendi buldukları köylere, evler ve mekanlarda yapılmıştır. Öyle ki bazı durumlarda görüşmeler Afgan çobanların işlerinin aksamaması açısından çalışma alanları olan hayvan çiftliklerinde ya da hayvan otlatma alanlarında gerçekleştirilmiştir. Bu durum çalışma konusunun dikkat çeken başka bir zorluğunu oluşturmaktadır.

Bununla beraber araştırmaya katılan Afgan çobanlar ile görüşmeler sohbet havasında gerçekleştirilmiş olup onların deneyimleri, tecrübeleri, göç sürecinde yaşadığı zorluklar, çalışma şartlarının sosyalleşmesine engel olup olmadığı, konuşma şekillerinden, davranışlarına, buldukları ortam ile ilişkilerinden, mekâna uyumlarına, kültürel simgeleri kullanmalarından, etnik şarkılarına ve iletişim biçimlerine kadar araştırmacı tarafından gözlemlenme imkânı sunmuştur. Bu açıdan her şey anlamlı olarak değerlendirilmiştir. Yukarıda sayılan konular önceden hazırlanan birtakım sorular ışığında aydınlatılmaya çalışılmıştır. Burada atlanılmaması gereken durum ise temel birtakım sorular mevcut olsa da konuşmanın akışına göre sorular ayrıntılandırılmıştır. Bunun yanı sıra Afgan çobanların yaşam alanları, görüşmeler sırasında verdiği tepkiler ve toplum ile kurduğu ilişkiler yerinde gözlemlenmiştir. Ayrıca alanda toplanan bilgiler ses kayıt cihazları ve not tutma tekniği kullanılarak ayrıntılı verilere günü gününe geçirilerek dönüştürülmüştür.

Bu açıdan derinlemesine görüşme tekniğindeki en belirgin dezavantaj olan verilerin toplanmasının zahmetli olması ve analizinin uzun sürmesi ile karşı karşıya kalınmıştır. Aynı şekilde diğer tekniklere göre daha maliyetli olduğu da söylenebilir. Bu zorluklara katlanmaya değecek en önemli yönü ise katılımcılara yöneltilen sorularda endişeleri giderecek yakınlıkta olunması esnek hatta seçici davranılabilmesidir. Bu özellikler katılımcıların çalışmaya ve araştırmacıya güvenmesini sağlamaktadır (Neuman, 2020, s. 555).

Göçmen katılımcılar ile yapılacak görüşmelerde dilsel bir bariyer olduğu da unutulmamalıdır. Bunun için Türkçe bilen göçmenlerden ve/veya Farsça bilen Türk vatandaşlarından yardım alınmıştır. Özellikle görüşmeler gerçekleştirilirken Türkçe bilen Afgan çobanlar çevirmen olarak araştırmaya katkıda bulunmuşlardır. Görüşmeler yapılırken gizlilik ilkesine hassasiyet ile riayet edilmiş, katılımcılar istemediği sürece ses ve/veya görüntü kaydı alınmamıştır, araştırmada katılımcıların isimleri zikredilmeden bilgilerin aktarılacağı belirtilmiş ayrıca kişilik hakları ihlal edilmeyeceği de vurgulanmıştır. Bu açıdan araştırmacılara ait veriler aktarılırken isimlerinin yerine katılımcı olduklarını belirten K1, K2, K3... K38 gibi kodlarla derinlemesine görüşme tekniğine uygun olarak kodlama yapılmıştır. Aynı zamanda katılımcılar araştırma ve süreç hakkında bilgilendirilerek izinleri doğrultusunda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın son aşamasında verilerin toplanması ve görüşmelerin tamamlanmasının ardından; derinlemesine görüşme tekniğine uygun olarak veriler kodlama tekniği ile tek tek işlenerek, ayrıntılandırılıp sınıflandırılmıştır. Görüşme verileri, gözlemler,

kayıt altına alınan diğer notlar araştırmacı tarafından çok boyutlu analize tabi tutularak ve nihayetinde de bulgular kısmında yorumlanıp raporlanmıştır.

3.2. Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Toplamda 38 kişi ile gerçekleştirilen bu çalışmada, 15 Afgan kökenli, 23 Türk vatandaşı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan katılımcılar yaş, etnik köken, medeni durumu, eğitim durumu, geldiği bölge, Alaca'daki ikamet süresi, kimliğinin olup olmaması, bildiği diller ve aldığı ücret gibi özelliklere göre kategorize edilerek demografik ve kişisel özellikler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak çalışmada her iki farklı kesim ile görüşmeler gerçekleştirildiği için yerli halk ile yapılan görüşmelerde demografik ve kişisel özellikler değişiklik göstermiştir. Bu nedenle yaş, etnik köken, medeni durum, ikamet yeri, eğitim durumunun yanı sıra katılımcıların mesleği, toplam çalıştırdığı çoban sayısı, bildiği diller ve cinsiyet temelli bulgularda eklenerek Ek-2 içerisinde kategorize edilmiştir.

Katılımcılar arasında Afgan çobanların yanı sıra, Afgan çobanları çalıştıran kişiler başta olmak üzere yanlarında çalıştığı kişilerin aileleri (eşleri, çocukları) ile görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca köy muhtarları da görüşmeciler arasındadır. Böylece Afgan çobanların köye uyumları ve muhtarların bu süreçte üzerine düşen görevlerin neler olduğu da anlaşılmaya çalışılmıştır. Köy muhtarlarının yanı sıra resmi kurum ve kuruluşlar da (Ticaret ve Sanayi Odası, Alaca Belediyesi, Çiftçi Malları Koruma, Ziraat Odası) görüşmeye dahil edilmiş ve tablodaki (EK-2) katılımcılar arasında yer almıştır.

Afgan çobanların yaş skalaları göz önüne alındığında, en küçük göçmenin 17, en büyük Afgan çobanın ise 36 yaşında olduğu görülür. Afgan çobanların Alaca'da kaldığı süre göz önüne alınarak bu durum değerlendirildiğinde, en fazla 7 yıldır Alaca'da ikamet eden çoban olduğu tespit edilmiştir. İkamet süresi en az olan Afgan çoban ise 16 günlüktür. Kaldıkları yılların tarihsel aralığı Afgan çobanların yolda geçirdikleri sürelerle beraber düşünüldüğünde Afgan çobanların göç yolculuklarının genç yaşta başladığı anlaşılmaktadır. Afgan çobanların göç yolculuğu daha 15 yaşını doldurmadan gerçekleşmiştir.

Afgan çobanların geldiği bölgeler birbirinden farklı olmakla beraber aynı bölgeden gelen Afgan çobanlar mevcuttur. Afganistan'ın göç veren yapısı düşünüldüğünde, Afganlar "istikrarlı göçmenler" olarak dünyada yerini korumaktadır. Afganistan'da bitmek bilmeyen çatışma ortamının mevcut olması göç etmeyi tetikleyen unsurlar arasındadır. Bu durumda Afgan çobanların geldiği bölgelerin farklı olmasına sebep olmaktadır. Geline bölgeler incelendiğinde, Tahhar başta olmak üzere Badahşan, Samangah, Muşar gibi Afganistan'ın farklı şehirlerinden göç edilmiştir. Bu şehirlerin yanı sıra Afganistan'ın köylerinden göç edenler de mevcuttur. Alaca açısından durum değerlendirildiğinde, Afgan çobanlar genellikle Alaca'nın farklı köylerine yerleşmişlerdir. Bunun yanı sıra Afgan çobanlar, sosyal dayanışma ağlarını kullanarak farklı Afgan çobanların yanlarına geldikleri görülmektedir. Türk

katılımcıların kaldığı yerler ve katılımcıların Afgan çoban bulma stratejileri incelendiğinde bu durum net bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Afganistan'ın etnik yapısı göz önüne alındığında farklı kökene mensup milletlerin varlığı katılımcılar arasındaki etnik çeşitliliği etkilemektedir. Afgan çobanlar etnik köken olarak 6 Özbek, 3 Türkmen, 3 Tacik, 2 Fars olmakla beraber 1 katılımcı Arap'tır. Katılımcılar bundan kaynaklı farklı diller bilmektedir. Öyle ki katılımcıların çoğunluğu Özbek olmasından kaynaklı Türkçeyi ana dilleri gibi konuşabilmekle beraber bazı katılımcılarda göç ettiği yerdeki yerli halkın ikinci diline yakınlığından kaynaklı dil engelini aşmış durumdadırlar. Özellikle Tatarca ile Özbekçe kelimelerin benzerliğine vurgu yapan Türk katılımcılar Afgan çobanların iletişim zorluğu yaşamadığını dile getirmektedir. Bunun yanı sıra Türk katılımcıların farklı dil bilmesi ve gelen Afgan çobanların dillerini öğrenmeye açık olma durumları da uyum sürecini kolaylaştırmaktadır. Ancak katılımcılardan 2'si Türkçeyi bilmemelerinden kaynaklı görüşmede diğer Afgan çoban arkadaşlarından tercümanlık yardımı almışlardır. Afgan çobanların kaldığı yerde farklı bir Afgan çoban arkadaşının olması onlara dil konusunda kolaylık sağlamaktadır. Bunun yanı sıra 1 Afgan çoban ise Türkçeyi az bilmektedir. Bu iletişim sorunu kendisiyle aynı yaşta Türk arkadaşının olması ve Türk arkadaşının Farsçayı az-çok öğrenmiş olması neticesinden kaynaklı aştık. Nitekim bu arkadaşlıkların karşılıklı dil öğrenmeye olanak sağladığı anlaşılmaktadır.

Afgan çobanların kayıtlı olup olmama durumu diğer önemli değişkendir. Bu durum ele alındığında Afgan çobanların düzensiz göçmen kategorisinde olduğu görülür. Ancak bunların içerisinde daha sonradan Çorum Göç İdaresine başvurarak kayıt altına alınan Afgan çobanlarında mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda geçici koruma altına alınarak kimlik belgesi verilen 7 Afgan çoban ayda bir kere Çorum merkeze giderek imza atmaktadır. Bu süreç Afgan çobanların yaptığı iş göz önüne alınarak değerlendirildiğinde onların kontrol altına alınmasını kolaylaştırmakla beraber göçmenlerin gözetimini daha rahat sağlamaktadır. Nitekim Afgan çobanların düzensiz göçmen ve kayıt dışı olması onlara ulaşılmasını güçleştirmektedir.

Afgan çobanların eğitim durumu ve yaptığı iş paralellik göstermektedir. Öyle ki Afgan çobanlar erken göç etmeleri nedeniyle eğitimlerini yarıda kesmek zorunda kalmışlardır. Hatta bazı Afgan göçmenler kötü ekonomik koşullar ve çatışma ortamının olmasından kaynaklı eğitimine devam etmediğini dile getirmişlerdir. Bazı Afgan çobanlar hiç eğitim almamışken 1 katılımcı 2 yıl, 2 katılımcı 4 yıl, 1 katılımcı 5 yıl, 2 katılımcı 8 yıl farklı 2 katılımcı 12 yıl eğitim almıştır. Eğitim almayanların sayısı 4'tür. En fazla 15 yıl eğitim alan Afgan çoban (1 kişi) mevcut olmakla beraber 1 Afgan çobanın NATO'da eğitim aldığı görülür. Bundan da anlaşılıyor ki Türkiye'de Afgan göçmenlerin yapacağı meslekler sınırlıdır. Alaca özelinde bu durum ele alındığında ise tarım ve hayvancılık şehri Alaca'da, Afgan çobanlar için en uygun iş çobanlığıdır. Afgan çobanların Alaca'yı tercih etmesinin başında çobanlık mesleğini yapabilecekleri alanın geniş çaplı olmasından kaynaklıdır. Özellikle Afgan çobanların

Afganistan’da yaptığı işler göz önüne alındığında çobanların işsiz olduklarını belirtenlere rağmen ailesinin hayvancılıkla uğraştığını dile getirenlerde mevcuttur. Bunun yanı sıra Afgan çobanların Afganistan’da market, inşaat, güvenlik gibi iş sektörlerinde çalıştığı da belirtilmiştir. Ancak Afgan göçmenlerin çobanlığı tercih etmesinde bu işe olan yatkınlıkları ve tecrübelerinin fazlalığıdır. Ayrıca göçmenlerin göç edilen ülkedeki yapacağı işler düşünüldüğünde göçmenler enformel iş alanlarına uygun görülmekte ve ikinci sınıf işlerde çalıştırılmaktadır. Bu durum göçmenlere verilen ücretleri de doğrudan etkilemektedir. Afgan çobanlara verilen ücretler genellikle 5 bin TL civarında olsa da bazı Afgan çobanların ücretleri piyasa değerinin altındadır. Zira 3 bin 500 ve 4 bin TL gibi ücretlerde çalışan Afgan çobanlarda mevcuttur. Türkiye’deki 2022 Haziran ayı asgari ücret (5 bin 4 TL) baz alınarak bir kıyaslama yapıldığında Afgan çobanların mevcut asgari ücret düzeyinin altında çalışanların mevcut olduğu görülmektedir. Afgan çoban çalıştıranlar bu durumu göçmenlerin yeme, içme, barınma ve kişisel ihtiyaçlarının tümünü kendileri tarafından karşılamasına bağlamaktadır.

Afgan çobanların demografik ve kişilik özellikleri ele alındığında, diğer bir özellik ise medeni durumlarıdır. Gerek göç öncesi medeni halleri gerek göç sonrasındaki evlilikler göçmenlerin kültürel uyum sürecini etkilemektedir. Öyle ki Afgan çobanlar genellikle bireysel temelli göç hareketliliği gerçekleştirmiş olsa da katılımcılardan 2’si çekirdek aileleri ile göç ederken farklı 2 kişi diğer aile fertleri ile göç hareketliliğini gerçekleştirmişlerdir. Geriye kalan 11 Afgan çoban köyden tanıdıkları ya da en azından Afgan kişilerle göç hareketliliği içerisine girmişlerdir. Evli ve çekirdek ailesi (eşi ve çocukları) haricinde göç eden Afgan çobanlar yaşları küçük olsa dahi çoğunlukla nişanlıdır. Bazı Afgan çobanlar göç etmeden önce nişanlanıp gelmiş olsalar da çoğunlukla geldikten sonra nişanlananlar daha fazladır. Bunlardan 3’ü evli, 7’si bekar, 5 katılımcı ise nişanlıdır. Nişanlananlardan 2’si kendi ülkesinde diğer 3’ü ise Türkiye’ye geldikten sonra telefon üzerinden nişanlanmıştır. Medeni durum Afgan çobanlar açısından değerlendirildiğinde diğer çarpıcı durum ise bekar olan göçmenlerin daha fazla sosyalleştikleri ve yerli halka kolay uyum sağladıkları yönündedir. Çünkü aile fertleri ile göç eden Afgan çobanlar vakitlerinin bir kısmını iş ile diğer bir kısmını ise ailesi ile geçirmektedir.

Alacadaki yerli halk ile gerçekleştirilen görüşmelerdeki katılımcıların demografik ve kişisel özellikleri incelendiğinde, 17-52 yaş aralığında olan farklı yaş gruplarından katılımcılara yer verilmiştir. Katılımcıların hayvancılık ve çiftçiliğin yanı sıra değişik iş kollarında çalıştıkları görülmektedir. Katılımcıların memur, esnaf, tüccar ve muhtar olup aynı zamanda hayvancılık sektöründe de çalıştıkları ve çoban sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca iş sektörünün dağılım alanı Alaca merkez başta olmak üzere köylerini de kapsamaktadır. Bu durumda Afgan çobanların şehir ve köy hayatı arasındaki uyum ve farklılığının nasıl olduğu sorusunun cevaplanmasına olanak tanımaktadır. Bu işi yapan kişilerin eğitim durumu ele alındığında 4 katılımcı ilkokul olmakla beraber içerisinde 9 katılımcı üniversite ve 7 katılımcı lise, 3

katılımcı ise ortaokul mezunudur. Özellikle bu işi üniversite bitiren kişilerin daha profesyonelce yaptığı da gözlemler arasındadır.

Görüşmeler genellikle erkek katılımcılarla yapılmakla beraber görüşmelerde kadın katılımcıların varlığı da mevcuttur. Kadın katılımcılardan 2 kişi Türk katılımcının eşi ve kızıdır. Kadınlarla yapılan görüşmeler Afgan çobanların Türk aile yapısı ile kurduğu bağların anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Afgan çobanların, yemek ihtiyaçlarını ailedeki eşlerin karşılaması evli olan Türk katılımcılara avantaj sağlarken Afgan çobanların Türk aile yapısı içerisinde bütünleşmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak bekar olan Türk katılımcıların da mevcut olduğu atlanmamalıdır. Konuyu bu açıdan ele alırsak Afgan çobanların, evli ailelerin yanlarında kalmaları bekar ailelerin yanlarında kalmalarından daha avantajlıdır. Afgan çobanların bekar kişilerin yanlarında daha az sosyalleştiği durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durum da Afgan çobanların uyum durumunun nasıl gerçekleştiğini anlamamız açısından oldukça çarpıcıdır.

Katılımcılar arasında Türk katılımcıların çalıştırdığı çoban sayısı da oldukça önemli olup Alaca'daki Afgan çoban akışının değerlendirilmesi açısından katılımcıların demografik özelliklerindeki bilgiler arasında yer edinmiştir. Yıllara göre toplam Afgan çoban sayısı incelendiğinde 6 işveren Türk katılımcının 4, 5 işveren katılımcının 5, 2 işveren katılımcının 20 Afgan çoban çalıştırdığı tespit edilmiştir. 1 işverenin 7, başka işveren katılımcının 6 Afgan çoban çalıştırdığı belirtilmektedir. Bu veriler bize Alaca bölgesine Afgan çoban veri akışını göstermektedir. Afgan çobanların düzensiz göçmenler kapsamında olması sürekli yer değiştirmelerine sebep olmaktadır. Bu durum yıllar içerisinde Afgan çoban çalıştıran kişilerin çoban sayıları göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Böylece çalıştırılan çoban sayısının en fazla 20 en az 1 olduğu görülmektedir. Bu da Alaca'ya Afgan çoban giriş çıkışının fazlalığını ortaya koymaktadır.

3.3. Afgan Çobanların Göç Etme Nedenleri

Göç etme nedenleri göç eden gruplara, kişilere ve göç eden kişilerin cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır. Bu durumda göç eden gruplar için göçü tetikleyici belli başlı nedenler bulunmaktadır. Durum Afgan çobanlar açısından ele alındığında Afgan çobanların genel olarak gönüllü göç etmelerinin yanı sıra sürgün, baskı, korku, endişe ve ekonomik etmenlere bağlı olarak göç ettikleri görülmektedir. Genel olarak Afgan çobanları göçe iten etmenler ve göç etme nedenleri üç başlık altında sınıflandırılabilir.

- Taliban'dan kaçış
 - Ölüm korkusu
 - Asker olma korkusu
- Tehdit, baskı, şiddet
- Ekonomik nedenler (maddi imkânsızlık nedeni ile iş bulma amacı doğrultusunda)

- Aileye maddi destek
- Evlilik için para biriktirmek
 - Başlık parası biriktirmek için göç edenler
 - Başlık parasını ödeyemediği için korkup göç edenler

Afgan çobanlara göç etme nedeni sorulduğunda verilen cevaplar hemen hemen aynı olmakla beraber yukarıda bahsedilen sebeplerden kaynaklı olduğu görülmektedir. Verilen cevaplar incelendiğinde, Afgan çobanları göçe iten en büyük etken Taliban baskısı, korkusu ve asker olmak istenmemesidir. Diğer en büyük etmen ise ekonomik nedenler ve maddi imkansızlıklardır. Bu durumu Afgan çobanlar şu şekilde dile getirmektedirler:

(Göç etme nedeniniz nedir?) Savaştan. Afganistan 40 senedir savaşta. Şimdi geldik savaş bitti Taliban aldı, devlet bitti. (Araştırmacı: aileden Türkiye'ye gelmen konusunda karşı çıkan oldu mu?) Evet, Gitme dediler. Ama orada savaş var mecbur gelmek zorundaydım. Zaten bekarım. Ailem burada çobanlık yaptığı mı bilmiyor markette çalıştığı mı biliyorlar. Afganistan'a sonra gitsem değnek elimde olmuyor ki Afganistan gariban vatan, iş yok (K2).

Taliban'dan kaçıp geldim. "Gençlere zulüm yapıyor Taliban" (K4).

Taliban'dan kaçtım ben NATO'da güvenlik görevlisiydim, gelmeseydim Taliban öldürürdü. Babam gitme dedi ama mecburdum gelmeye. Savaş var genç çocukları Taliban askere alıyordu (K13).

Taliban'dan da kaçma, hem de iş için. İş yoktu Afganistan'da. Taliban oldu bize çok sıkıntı oldu. Millet aç, ekme yok, iş yok. Taliban olmadığı iyiydi. İş vardı çalışıyorduk. Öyle kardeşlerim çalışıyordu. Herkes kaçtı. Almanya'ya gitti, İran'a gitti Türkiye'ye geldi hepsi. Çok sıkıntı oldu. Bizi göçe zorladı (K5).

Afganistan da biz beş kardeşlik iki tane kardeşimi Taliban şehit etti. (Gözleri doldu ve ağlamaklı bir ifade ile devam etti) Buraya geldim aha patronum biliyor. İki kardeşimi şehit etti. Benden küçüğünü birini 4 ay oldu şehit etti. Fotoğrafi telefonumda var. Şu an da babam var bir tane ayağı yok. İş başına giderken bisikletin altında bomba patladı. Annem yok. Aha patronum biliyor. Buraya geldim iki tane kardeşim şehit oldu. 4 ay oldu buraya geldim benden küçüğümüz şehit oldu, fotoğrafı var. (O panik haliyle bazı olayları tekrar etmeye başladı) Benim bir tane abi var başka kimsem yok. Bende Taliban'dan korkup kaçıp geldim. Babam dedi gitme ama ben geldim başka çarem yoktu (K6).

Savaştan dolayı geldim. Orada o zaman çok savaş vardı. Kendim karar verdim gelmeye. Kendime kalmıştı. Çok gençler öldü orada. Orada savaşta öldü. Ailem karşı çıkmadı gelmem konusunda (K9).

Başka bir Afgan çoban ise Taliban'dan kaçış durumunu şu şekilde ifade etmiştir.

Taliban'dan kaçıp geldik. Devletten ben yemek istemem. (Türkiye'den bahsediyor) Kendim çalışıyorum Allah'a şükür. Benim çocuğumda bir şey yok karımda bir şey yok. Allah güç vermiş çalışıyorum. Devletten tek isteğim bizi Taliban'ın eline vermesin, başka bir şey istemiyorum. Bizi Taliban'a vermesin bizi taş kaldırmaya koysun ben çocuğumun ekmeğini çıkarırım. (Araştırmacı: Sınırdan (eşin ve çocuklarınızla geçerken zorlanmadınız mı?) Zor abla vallahi. Ama ne yapalım. Üç sınırdan geçiyorsun abla. Afganistan sınırından Pakistan'a geçiyorsun. Pakistan'dan İran'a, İran'dan Türkiye'ye. Bu kadar sınırdan geçmek

kolay olmaz ki. Geriye dönüş şansımızda yok. Benim kalbimden hiç gelmek yoktu Afganistan'dan Türkiye'ye ama yaşama şansım yok. Geri gönderse beni Türk devleti orada iki gün sonra öldürürler. Çünkü dayımın yanında askerdim. Can tehlikem var. Şimdi babamdan, annemden, kardeşlerimi neden aramıyorum ben? Şimdi onları arasam diyecekler senin oğlun yaşıyordu. Babam bana dedi git. Hatta benim için çocuğum için orada yalandan cenaze düzenlemiş babamlar. Bu ayağımı Taliban'da savaş yaparken kaybettim. Buradan böyle içerde demir var. (Ayağının nerden nereye kadar platin olduğunu bize gösterdi.) (K10).

Diğer bir Afgan çoban ise Türkiye'ye gelme nedeni olarak Taliban' ı söylemekle beraber Taliban'ın iş olanaklarını kısıtladığından da yakınmaktaydı,

Yani o tarafta her yerde savaş başladı. Bizde köyde yaşıyorduk. Köyde yaşasak şirkette çalışmıyoruz. Köye varsak köyde bize diyorlardı sizler devletin işinde çalıştınız, sizler Müslüman değilsiniz. Şirkette de bundan dolayı çalışmıyoruz. Şehir de çalışsak mecbur köyü terk edeceğiz. Köye gidemiyoruz. Taliban köyü ele geçirmişti köye gidemiyorduk da. (Ailenden karşı çıkan oldu mu gelmene?) Yok gitme demedi. Bana dediler oğlum herkes gidiyor. Sen gider misin gitmez misin? Mecbur olduğundan karşı çıkmadılar. Başka seçeneğim yoktu (K11).

Bunun yanında aynı kişi Taliban'ın eğitime getirdiği yasaklardan da şikâyet etmektedir.

Afganistan' da okul yok. Okul var da biz çalışmaktan okula gidemiyoruz. Okula gitsek çalışmıyoruz, geçimimiz çok zor oluyor. Para lazım. Taliban var orada siz PKK diyorsunuz mesela, biz Taliban diyoruz (K11).

Bir başka Afgan çoban Taliban'dan kaçtığını söylemekle beraber ailesine maddi destek sağladığını dile getirmektedir.

Taliban'dan kaçtım. Ama aileme parada gönderiyorum (K14).

O*(başka Afgan çobanı) öyle diyordu. Taliban bizi tutarsa kendine asker yapıyor diye (K31).

Afgan çobanların göç etme nedenleri arasında diğer bir çarpıcı durum ise tehdit edilme ve baskı altında olma durumudur. Öyle ki Afganistan'da ki farklı etnik yapıların olmasından kaynaklı, egemenliği elinde bulunduran baskın gruplarca azınlık olan Özbek, Tacik ve Türkmenlere Afganistan'dan gitmeleri için baskılar yapılmaktadır.

Orada bize ya Türkiye'ye git ya da Özbekistan'a diye baskı yapıyorlar. (Özbekler Taliban'ı desteklemiyorlar mı?) Hayır abla desteklemiyorlar. (Taliban'ı destekleyenler kimler?) Peştunlar abla. Hazaralılar bizden daha kötü durumdadır. Hazaralılar ve Özbekler zor durumdadır. Tacikler biraz daha iyiler. Peştunlar daha iyi durumdadır. Peştular; Hazaralılar, Özbekler ve Türkmenlere baskı yapıyorlar (K15).

Normalde ben çalışıyordum. Kabil'e gidip çalışıyordum. Bize sıkıntı vermeye başladı Talibanlılar. Devletin kendisinde çalışmazsınız. Çalışsanız katil olursunuz, dinden çıkarsınız. Çalışsanız sizi öldürürüz diye bizi zorluyorlardı. Gelin bize katılın. Baktım ki olmayacak. Biz karar aldık çıkmak için. Kendi tarafından olmayanlara kafir muamelesi yapıyor Taliban. Bu yüzden böyle bir karar aldım bende. Kalk Türkiye'ye git dediler. Ya bizle savaşın ya da kalkın gidin dediler (K13).

Aynı katılımcı Taliban'ı destekleyenlerin diğer katılımcılar gibi Peştu'lar olduğunu ifade etmekle beraber Türkmenler, Hazaralılar ve Özbeklere kötü davranıldığını ifade etti.

(Taliban'ı destekleyenler Peştu'lar mı?) Evet yüzde 80'i onlar. Kendinden olmayanlara özellikle Türkmenlere, Hazaralılara ve Özbeklere kötü davranıyorlar (K13).

Diğer en büyük etken ise Afganistan'daki ekonomik yetersizlikler ve geçim sıkıntısından kaynaklı yapılan göçlerdir. Keza Afgan çobanlar, Afganistan' da işsiz olduklarından dolayı göç etme kararı almaktadırlar.

Çalışmaya geldim. Anne babam karşı çıktı gitme ne istersen yapalım dedi ben geldim. Nişanım her gün arıyor gel diye. Orada yapacak bir iş yok gitsem de ne yapacağım para biriktirmem lazım (K1).

Benim geldiğim çok oldu en son biliyorsunuz orada savaş vardı. Çalışma iş yoktu ondan dolayı geldim bende. Aileme para göndermek çalışmak için geldim (K7).

Maddi anlamda çalışmaya geldim. Ailem gitme dedi ama ben geldim. Orada iş yoktu (K8).

İşte çalışmak. Para biriktirmek için geldim. Aileme para gönderiyorum. İş yok orada. Ailem gitme dedi. Dinlemedim onları geldim. Afganistan'da kavga çok. Taliban gelip seni alıyor. İş yok. Bende kaçıp geldim (K12).

Afgan çobanların, ekonomik nedenlerle göç ettikleri durumu Türk katılımcılar tarafından doğrulanmaktadır. Katılımcılar arasından Afgan çobanların göç etme nedeni Türklerin yapmış olduğu işçi göçlerine benzetilerek açıklanmıştır.

Bizimkiler nasıl Avrupa'ya gidip para kazanıyorsa bunlarında gelme amacı belli yani para kazanmak. Benim Afgan çobanım 5 kuruş para harcayan bir insan değil. Biriktirip ailesine yolluyor (K25).

Türk katılımcılardan bir diğeri ise Afganistan'ın çatışma ortamındaki durumundan kaynaklı ekonomik olarak Afgan çobanların Türkiye'yi tercih ettiklerini dile getirmektedir:

Para kazanmaya geliyorlar ama ne için geliyorlar onu sormadım. Gelenler bana küçüktü. Bu çocuğa da sormadım. Zaten 16-17 yaşında benim oğlumla yaşıt. Ona da sormadım. Taliban, zaten bunların orayı komple zapt etti. Haliyle arazileri de gitti ellerinden, hayvanları da gitti ellerinden. Anne-baba aç orada. Buradan para gitmediği sürece açlar (K31).

Başka bir Türk katılımcı Afgan çobanların göç etme nedenlerinin en başında evlenme, nişanlanma ve para biriktirme amacı ile göç ettiklerini dile getirmektedir.

Çoğunlukla nişanlanma, evlenme amacı maddi durum çoğu da asker kaçağı. Zaten 17-18 yaşında geliyorlar. Askere alma çağı geldiğinde ya Taliban'a gidecek ya Afgan hükümetine gidecek ikisi de sıkıntı. Zaten savaş halinde bir ülke. Onlarda da erken evlenmede var. 16-17 yaşında nişanlanıyor. Ee nişan yaptı, yüzük taktı diyelim. Para lazım. Oda ne yapacak mecbur orada o parayı kazanamayacağına göre. İkinci sebepten evlenme (K28).

Afgan çobanların göç etme nedenleri arasında ana neden ekonomik etmenler ve Taliban'dan kaçış olarak görülse de bunun yanı sıra başlık parası için para biriktirmek amacı ile Afgan çobanların Türkiye'ye geldikleri görülmektedir.

Evet evet. Evlenmek para biriktirmek için. 1 sene sonra giderim. Evlenmek için gideceğim (K3).

(Evli misin/ Nişanlı mısın?) Evet nişanlıyım. Buraya geldikten sonra nişanlandım. Bizimki şu şekilde bizde başlık parası var. Nişanlı gibi şey yapıyoruz, başlık parası bittikten sonra evleniyoruz. (Sen bir nevide başlık parası içinde mi geldin?) Evet o düşüncede vardı. Ama savaşta vardı orada kalsam ölürdüm (K9).

Afgan çobanların Türkiye'ye gelme nedenini kendi çobanı üzerinden açıklayan Türk katılımcı ise durumu şu şekilde ifade etmektedir.

Benim çobanım size ayrıntılı anlattı mı bilmiyorum. Tabi gelme amacı içerisinde Taliban'ın bunları asker olarak toplaması da var. Ancak bunun gelmesindeki ana etken başlık parası, nişanlanmış ancak başlık parasını veremediğinden kayın validesinin korkusundan Türkiye'ye gelmiş. Şimdide aldığı parayı kayın pederi ve kayın validesine gönderiyor (K23).

3.4. Afgan Çobanların Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri?

Göçe sebep olan itici faktörlerin yanı sıra göç edilen yerdeki çekici faktörler de göç edilecek yerin belirlenmesinde oldukça önemlidir. Afgan göçmenler, tarafından önceden İran ve Pakistan'a yapılan göç hareketliliği son zamanlarda Türkiye'ye doğru gerçekleşmekte ve Afgan göçmenler için Türkiye, göç edilecek ülkelerin başında gelmektedir. Afgan çobanların Türkiye'yi tercih etmelerine sebep olan etmenler bu noktada düşünüldüğünde karşımıza çıkan sonuçlar şu şekildedir; ortak tarihi bağlar, ortak kültürel değerler, dini ve mezhepsel yakınlık başta gelmekle beraber İran'daki iş imkanlarının azlığı ve alınan ücretlerin düşüklüğü aynı zamanda Türkiye'deki iş olanaklarının çeşitliliği gösterilebilir. Ayrıca Türkiye'deki yaşam tarzının diğer ülkelere oranla daha rahat ve daha konforlu olması Türkiye'deki imkanların fazlalığı da göç edilmede tercih edilen ülke olma olasılığını artırdığı katılımcılara sorulan sorular ışığında tespit edilmiştir. Katılımcılara neden Türkiye'yi tercih ettikleri sorulduğunda katılımcıların cevapları şu şekilde değişmektedir.

Alaca-Türkiye, Afganistan'daki memleketten iyi biraz. Güzel her şeyi ile. Çok Alacaya gitmedim bir iki kere gittim bir senede (K5).

Afganistan'ın durumu çok kötü. Taliban gelmiş kadınlarda hiç dışarıya çıkmaya izin vermiyor. Şehre gitmene izin verme olmuyor. Otobüsler almıyor. Hastalansa hastaneye gitmek istese bir erkek arkadaşı, kardeşi olmazsa gidemiyor. Çok zor olmuş, eskiden biraz iyiydi. Bizim başkan kaçtı gitti biliyorsunuz. Bizi bıraktı öyle. (K6)

Türkiye daha iyi bizim orada yaşamak daha zor (K7).

(İran' da kaldın mı kaldıysan ne kadar kaldın?) 1 sene kaldım İran' da orada şantiye işi yapıyordum. (Neden İran' da kalmadın da Türkiye' ye geldin?) İran' da iş var da parası çok az ondan dolayı Türkiye' ye geldim (K3).

Benzer şekilde ilk olarak İran'a giden ardından Türkiye'ye gelen Afgan çoban görüşmeci, İran'daki düşük ücretlerden kaynaklı Türkiye'yi tercih ettiğini belirtmiştir.

Önce İran'a gittim orada dayımın yanında kaldım. Onun vatandaşlığı olduğu için sıkıntı yaşamadım. (Neden İran'da kalmadın da Türkiye'ye çalışmaya geldin?) Parası azdı ondan dolayı buraya geldim (K8).

Ayrıca Afgan çoban katılımcı İran'da yaşamın daha zor olduğunu ve kaçak olmalarından kaynaklı daha çok sorunla baş etmek zorunda kaldıklarını belirtti.

(Türkiye ve İran'ı karşılaştırırsan senin için hangisi daha iyi? Neden İran'da kalmadın?) Türkiye iyi İran'da jandarma sıkıntı yapıyor (K14).

Aynı Afgan Çoban olan katılımcıya Türkiye'yi tercih etmede mezhepsel yakınlığın etkili olup olmadığına yönelik soru yöneltildiğinde bu durumun etkili olduğunu belirtmekteydi. Afgan çobanlar tarafından mezhepsel yakınlığa göre farklı ülkelerin tercihi söz konusuydu. Ayrıca Türkiye ile ortak tarihi bağlarda Türkiye'nin tercih edilmesinde önemli rol oynamaktaydı.

(Türkiye'yi seçmede Hanefi ve Özbek olman etkili oldu mu?) Evet bunlar çok etkiliyor. Bunlara göre İran'a ya da Pakistan'a gidiyoruz (K7).

Önce İran'a gittik. Onlar Sünnileri sevmiyordu. Hele Özbekleri hiç sevmiyorlardı. Bizde sonra Türkiye'ye geldik. Afganistan'la Türkiye arasında hiç fark yok çok benziyor. Afganistan'da bizi Afganlı olarak görmüyorlardı ki. Zaten abla bizi yüz sene önce parçaladılar. Kurtuluş savaşında bizim yarımızı Peştu'na verdiler. Bizim 6 vilayetimiz vardı. Aynı Karabağ gibi düşünün Karabağ'ı Ermeniler aldı ya. Bizi de İngilizler Peştulara verdiler. Bizim liderlerin kafasını kestiler. Biz Peştuların arasında kaldık. Geldi köyümüze güzel kızları alıp evlendiler. Yani ta bu 25-30 sene önce Raşit Dursun bunlara kafa kaldırdı işte ondan sonra Özbekçe konuşmaya başladık. Ondan önce Özbekçe konuşmak yasaktı (K10).

Türk katılımcılardan Afgan çobanların dini ve mezhepsel yakınlıktan dolayı Türkiye'yi tercih ettiklerini dile getiren görüşmeci durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Gelirken mesela İran üzerinden geliyorlar İran'da durmuyorlar. İran'da Şiilik var, bu yüzden onlarla anlaşamıyorlar. Mezhepsel olarak burayı tercih ediyorlar. Türkiye'yi kendi vatanları gibi görüyorlar. Zarar gelmeyeceğini bildikleri için burayı tercih ediyorlar (K23).

Ayrıca Afgan çobanların Türkiye'yi tercih etme nedenleri arasında mezhepsel yakınlığın olduğuna değinen, aynı zamanda aynı milletten olma, ortak etnik yapıların olması da göç edilmede gidilecek yerin belirlenmesinin başında gelmektedir.

(Afganistan'dan Türkiye'ye gelme sürecini anlatır mısın? Göç sürecin nasıldı?) Ben İran'a kadar pasaportla geldim. Oradan bu tarafa gelmeyi de uygun gördüm. Bu tarafa gelmeyi düşündüm. Bende kendimde Türküm aynı milletiz gibisinden düşünerek geldim bende buraya. Çok şükür bir sıkıntıda yok. (İran'a gidinler mezhepsel anlamda mı oraya gitmeyi tercih ediyorlar?) Evet. İran'a gidenler Şia,

Sünniler daha çok Türkiye'ye geliyor. Onlar Şia (patronu araya girerek onlar daha katı oluyor dedi) mezhepsel olarak sorun yaşadım. Namaz kılarken bana diyorlardı neden elinizi buradan bağlıyorsunuz. Karşı geliyorlardı biraz (K9).

Aynı Afgan çoban katılımcı İran'da kaldığını belirterek orada iş güvenliğinde sorunların olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca Türkiye'nin Afganistan'a göre daha özgür olduğunu ifade etmektedir.

İran'da çalışırken elektrik çarptı genç birine öldü. Gönderdiler onu Afganistan'a ne oldu bilmiyoruz. Burada öyle bir durum yok daha güvendeyiz. (Türkiye ve Afganistan'ı karşılaştırsan neler derdin?) Buranın insanı daha rahat daha özgür burada insan (K9).

Afgan göçmenlerden Türkiye'yi transit ülke olarak görenlerin olup olmadığına yönelik veriler elde etmek amacı ile Avrupa'ya Türkiye üzerinden gidenler sorulduğunda katılımcılardan Afgan çobanın cevabı şu şekildeydi;

Daha çok Hazarlılar Avrupa ülkelerine gidiyorlar. Almanya, Fransa o tarafa gitmeye çalışıyorlar. İran'a, İran'dan Türkiye'ye Türkiye'den de Avrupa'ya kaçak gidiyorlar (K13).

3.5. Afgan Çobanların Göç Öncesi Yaşamları ve Yaşanmışlıkların Göç Sorası Duruma Etkisi

Göç konusu ele alınırken göçmenlerin göç etme kararlarını aldıktan sonra yaşadığı göç süreci oldukça önemlidir. Bu sürecin daha iyi anlaşılması için göçmenlerin göç etmeden önceki hayatlarının analiz edilmesi gerekmektedir. Göçmenlerin göç öncesinde durumları yeni gelinen yerde iş bulmada, aile kurmada, sosyalleşmede ve kültürel etkileşimlerde rol oynamaktadır. Afgan çobanlar içinde bu durum geçerli olup Afgan çobanların, göç öncesi durumlarının, göç sonrası sürece etkisi bu başlık içerisinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.5.1. Göç öncesi meslekler; bu mesleklerin Afgan çobanların göç sonrasındaki çalışma hayatlarına katkısı

Afganistan'ın coğrafi yapısı göz önüne alındığında tarım ve yer altı zenginliklerin var olduğu bir ülke şeklinde anılmaktadır. Ayrıca ülkedeki ekonomik yetersizlikler ve iş sektörünün darlığı Afganlıları tarım ve hayvancılıkla uğraşmaya itmektedir. Bu durum Afgan göçmenlerin Türkiye'ye geldiklerinde yapacakları iş alanlarını da belirlemektedir. Öyle ki Afgan göçmenler Türkiye'ye geldiğinde enformel iş sektörleri içerisinde belirli alanlarda iş imkânı bulmaktadırlar. Bu alanlardan biri de çobanlıktır. Afgan erkek göçmenler için çobanlık mesleği babadan gelen bir meslek olarak görülmektedir. Genellikle Afgan çobanlar ya kendileri Afganistan'da çobanlık mesleğini yapmışlardır ya da aileleri tarafından bu işle uğraşılmaktadır. Bu durum Afgan çobanların Alaca'da kolay şekilde iş bulmalarını ve tutulmasını sağlamaktadır.

Babam tarla ekiyor tarla biçiyor. (Çiftçi demek istediğimizi biz dedikten sonra onayladı.) Annem evde. Bende Afganistan'da davar güttüm 40-50 davar güttüm ama 300-400 davar gütmeyi burada öğrendim. Besi hayvancılığı çok farklı (K1).

(Afganistan'da ne iş yapıyordunuz?) Orada 3 yıl çobanlık yaptım ben (K4).

(Ailen ne iş yapıyor orada?) Babam İş yapmıyor Afganistan' da duruyor öyle iş yok. (Çiftlik sahibi yandan iş yok ki orada dedi) Köyde hayvan çok yok bizde. Biz para gönderiyoruz. Kardeşlerim burada Türkiye'de, ikisi İran'da ikisi Afganistan'da üç kişi Türkiye'de. Onlarda benim gibi çalışıyor Türkiye'de bazıları şantiyede çalışıyor bazıları çobanlık yapıyor (K3).

Marketimiz vardı. Taliban bombaladı. (Afganistan'da çobanlık yaptın mı yoksa burada mı öğrendin bu işi?) 5-10 tane davarımız vardı orada. Okuldan gitmediğimde onlara gidiyordum (K6).

Köyde kalıyordum. İneklerle uğraşıyordum. (Afganistan'da annesi babası ne iş yapıyorlar? (Tercüman: Çiftçi. Köyde) (K8).

Ailesinin farklı yerlere göç ettiğini belirten Afgan çoban görüşmeci kendisinin önceden bu işi bildiğini dile getirdi.

(Kaç kardeşiniz? Onlar ne iş yapıyorlar?) 8 kardeşiz. Onlardan birisi memur, iktisat bölümünden üniversiteyi bitirdi. Şu an da çalışıyor Afganistan'da. Bir kardeşimde İran'da. Diğerleri de Afganistan'da (İran'daki kardeşiniz ne iş yapıyor?) O da elektrikte çalışıyor. (Aileniz ne iş yapıyor?) Çiftçilik yapıyorlardı. (Afganistan'da siz bu işle uğraşıyor muydunuz?) Ben orada da uğraşıyordum ama okula gidiyordum. Öğlene kadar çalışıyordum, öğleden sonra okula gidiyordum. (İşi tam olarak nerede öğrendin?) Afganistan'da da biliyordum burada da öğrendim (K9).

(Afganistan'da çobanlık yapıyor muydunuz?) (Afganistan' da asker olduğunu daha önceden belirtmişti.) Afganistan'da abla, babamın koyunları vardı. Bu çocuk kadardım annem beni koyunların içinde doğurmuş (yanındaki çocuğunu göstererek anlattı) (K10).

(Afganistan'da çobanlık yapıyor muydunuz?) Orada Afganistan'da 4-5 ay çobanlık yaptım (K11).

Bu işi daha önceden bildiğini dile getiren Afgan çoban katılımcılar, işi önceden bilmenin uyum sürecini kolaylaştırdığını dile getirmişlerdir.

(Peki işe alışmanız nasıl oldu zorlandınız mı?) Uyum sağladık. Ben Afganistan da davar güdüyordum (K5).

(Afganistan'da çobanlık yapıyor muydunuz?) Evet Afganistan'da çobanlık yaptım. 2 sene yaptım. (İşi Afganistan'da mı öğrendin yoksa bura da mı öğreniyorsun?) İşi orada öğrendim. (Buraya uyum sağlamakta zorlandın mı?) Hayır. İşi daha önceden bildiğim için kolay uyum sağladım (K12).

Ailesinin çiftçilikle uğraştığını belirten bir başka Afgan çoban, ayrıca Alaca dışında farklı şehirlerde de çobanlık yaptığını dile getirmektedir.

Ailem çiftçilik yapıyordu. Bende orada (Afganistan'da) hayvan baktım. Küçük baş hayvancılığın içinde büyüdüm. Burada ilk geldiğimde farklı şehirlerde çobanlık yaptım. 6 ay Sakarya da çobanlık yaptım. 1 buçuk yılda Bursa'da (K13).

(Afganistan'da çalıştın mı?) Tahhar 'da markette çalıştım. Bizim marketimiz. (Ailen sadece markette mi çalışıyor yoksa çiftçilikte yapıyor mu?) Koyunlarda var, keçiler de var onlara bakıyorlar (K14).

3.5.2. Göç öncesi aile yapısı ve göç sonrası durum

Afgan göçmenlerin göç öncesi aile yapısına bakıldığı zaman görülmektedir ki Afgan çobanlar kalabalık aile yapısına sahiptirler. Göç öncesinde anne, baba, kardeşler, büyükanne, büyük baba ve amcaların olduğu geniş aile yapısı, Afgan çobanların sosyal bir yaşamının olduğunun açıkça göstergesidir. Ancak göçle beraber Afgan çobanlar, geniş aile yapısından kopmak zorunda kalmışlardır. Öyle ki bu durum aileleri ile çok sık iletişim kuramamaktan kaynaklanmakla beraber aynı zamanda yaptıkları iş dolayısı (çobanlık) ile bireysel bir yaşam sürmek zorunda kalmalarını beraberinde getirmiştir.

Biz 4 kardeşiz. 3 de Afganistan'da. Tek ben buradayım. Onlarda çiftçi Afganistan'da (K1).

Annem- Babam 9 kardeşim var. Onlarda çiftçilik yapıyorlar, hayvanlarımız var (K4).

(Afganistan'da kaç kişilik aile yapısına sahiptir?) Ben, babam, amcam, amcamın çocukları var. Hep birlikte kalıyoruz. Ben tek çocuğum. Ama kalabalık ailenin içinde büyüdüm (K13).

4 kardeşiz. Biri kamyon sürüyor (şoförü demek istedi), biri okuyor, biri bakkal. Babam bahçeyle uğraşiyor, hayvan bakıyor. Annem okuma yazma biliyor ama fazla değil (K2).

6 kardeşiz 2 oğlan 4 kız. Hepsi Afganistan'da (K7).

8 kardeş derken 4 kız 4 oğlan. Kız kardeşlerim evli. Annem babam var ama yaşlılar. (Bura da kiminle kalıyorsun?) Tek kalıyorum (K9).

(Kaç kardeşiniz?) 3 kardeşiz. (Onlar Afganistan'da mı?) Evet Afganistan'dalar (K12).

10 kardeşler 5 kız 5 oğlan. (Kardeşlerin ne iş yapıyor?) Biri Türkiye' de kardeşimin. Biri orada medresede okuyor. (Kardeşinle bir araya geliyor musun?) yok sadece telefonla görüşüyoruz (K8).

Geniş aile yapısına sahip Afgan çobanların aile yapıları göç sonrasında dağılmıştır. Keza aile fertlerinden çoğu Afganistan'dan farklı ülkelere göç etmek durumunda kalmışlardır.

(Kaç kardeşin?) 10. (ailenin hepsi Afganistan'da mı?) 2'si İran, 2'si Türkiye'de diğerleri Afganistan'da (K14).

Bazı Afgan çobanlar yaşadığı yerde tek başına kalırken bazıları arkadaşları ile beraber iki kişi kalmaktadırlar. Bunlardan 8 Afgan çoban arkadaşı ile kalmaktadır. Kalınan arkadaşların etnik

kökenleri Afganlı olsa da içlerinden 1 tane Afgan çobanın Suriyeli göçmenle kaldığı görülmektedir. 3 Afgan çoban tek başına kalırken, 3 Afgan çoban eşi ve ailesi ile beraber göç ettiğinden dolayı çekirdek ailesi ile beraber yaşamını sürdürmektedir.

Burada kalıyorum. (Hayvan sahibi çiftliğin yanında bir oda tahsis etmiş kalması için.) Bir kişi daha var burada. (Beraber kaldığın kişi Afgan mı?) Hayır o buradan Suriyeli. Aramız iyi (K1).

(Türkiye’de ailenizden ya da akrabalarınızdan başka kimse var mı?) Eşim burada tek. (Çocuklarınız var mı?) Bir tane var şimdide eşim 6 aylık hamile. Buraya gelince doğdu (K4).

3.6. Afgan Çobanların Göç Güzergahları ve Kaçakçıların Rolü

Afgan çobanlar için göç etmek oldukça zor bir süreçtir. Genellikle kitlesel göç hareketliliği şeklinde göç olayının içerisinde bulunan Afgan çobanlar için göç yolculuğunda dağları, çölleri, ormanları aşmak kolay değildir. Her ne kadar göç yolculuğuna bireysel başlangıç yapsalar da bu zor şartlar onların sınırlarda geçmek için toplu halde hareket etmelerini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca 3 farklı sınırdan geçmek zorunda kalan Afgan çobanlar için Türkiye’ye gelmek oldukça güçtür. Bilmedikleri yollardan bilmedikleri yerlerden geçip gelmek durumunda kalan Afgan çobanlar için kaçakçılara başvurmak kaçınılmazdır Afgan çobanların kaçakçılara başvurmadaki başka bir nedeni yasadışı yollarla Türkiye’ye girmelerinden kaynaklıdır. Bu anlamda göç yolculuğunda onları sınırdan geçiren göçmen kaçakçıları, Afgan çobanların göç sürecinde büyük rol oynamaktadır.

Afgan çobanlar, Türkiye’ye kaçak yollardan girmektedirler. Türkiye’ye ulaşmak için önce Pakistan sınırından ardından İran ve son olarak Türkiye sınırından geçmek zorundadırlar. Bu durumu Afgan çobanlar şu şekilde aktarmaktadır:

Pakistan’a geldim, Pakistandan İran’a geçtim, İran’dan da Türkiye’ye geldim. Bazen yürüyerek bazen otobüsle. (Aracıya para verdin mi?) Evet evet bin dolar verdik (K7).

(Nasıl geldiniz Türkiye’ye?) Kaçak geldim. Önce İran’a geliyoruz. İran’dan sonra Pakistan’a geçiyoruz. Pakistan’dan sonra tekrar İran’a geçiyoruz. Yani biraz Pakistan’a geçerken İran’a geçiş sıkıntılı. Pakistan’ın şeyinden tekrar dönüyoruz İran’a geçiyoruz. Sonra Van’a geçiyoruz. (Patron: giriş çıkış yapıyorlar ya) (Yürüyerek mi geldiniz otobüsle mi?) Bir günün içinde sadece bir saat araba ile geliyoruz. Diğerini yürüyerek geçiyoruz. Dağ, ormandan araba geçemiyor, mecbur yürüyerek geliyoruz. (İran’da kaldınız mı?) Sadece iki gün üç gün yolda yatıyoruz. Orada çalışmadım. Orada insan kaçakçıları var, yolda kontrol ediyor. Rahat burdukları zaman bizleri oradan geçiriyor. Olmazsa orada yatmak zorunda kalıyoruz, kimse görmesin diye. (Sınırdan kaç kişi geçtiniz?) Van’a 40 kişi geçmiştik. (Komisyoncuya para verdiniz mi?) Van’a geldik, geçtik ondan sonra paramızı yatırdık. Ondan önce vermedik. (Van’dan sonra nereye geldiniz Türkiye’de?) İstanbul’a geldim. İnşaatta çalıştım İstanbul’da daha sonra bekçilik işine girdim Tekirdağ’da. Van’dan İstanbul’a ne kadar sürede geldiniz? 29 günde

geldim. O zaman devlet bir şey demiyordu otobüsle geldik. Otobüsün hepsi Afgan'dı (K11).

(Afganistan'dan geliş yolculuğunu bana anlatır mısın?) Kaçak geldik. Kaçakçılara para verdik getirdiler. 1 ay sürdü gelmesi. Önce Afganistan sınırını geçtik sonra Pakistan sınırını, Pakistan sınırından da İran sınırına geçiyoruz. İran'dan da Van üzerinden Türkiye'ye geliyoruz. (Sınırdan kaç kişi geçtiniz?) Sınırdan 14 kişi geçtik. (Afganistan'dan direkt Türkiye'ye mi geldin?) Evet Türkiye'ye geldim. İran ve Pakistan'da kalmadım. (Türkiye'ye geldiğinde ilk hangi şehre geldin Van'dan geçtikten sonra?) İlk Sakarya'ya geldim. Sonra Bursa'ya gittim. Bursa'dan İstanbul'a geldim İstanbul'dan da buraya (K13).

İlk İran sınırından geçtiklerini dile getiren Afgan çobanlara, aracıları nasıl buldukları sorulduğunda onlarla iletişime geçmek Afgan çobanlar için hayatlarının bir parçası gibi görülmektedir. Bu onlar için sıradan ve basit bir durumdur.

(Göç süreci nasıl başladı, neler yaşadınız ve Alaca'ya nasıl ulaştınız?) İran sınırından girdim. Önce İran'a geldim İran'dan Van'a geldim. Ben gelince zamanında iyi geldim 3 günde İran'dan Ankara'ya geldim. Şimdi adamlar 1 ayda gelemiyor. (Aracı mı vardı?) Ben gelince zamanında aracı durumları iyiydi. Polisler tuttu hiçbir şey demedi. Otobüse bindim geldim. Aracı İranlı Nasıl buradan Amerika'ya götürmek için adamlar var. Burada da bizi buraya getirmek için adam var. Adama para veriyoruz. Aracı İran'dan. (Sınırdan kaç kişi geçtiniz?) Geçerken de 40 kişi geçtik. (Türkiye'ye geldiğiniz de Van' da kaldınız mı?) Van'da bir gece kaldık sonra otobüse bindik geldik. Ankara'ya sonra Alaca'ya(K1).

Afgan çobanlar, kaçakçılara kendilerini sınırdan geçirmeleri karşılığında para vermektedirler. Taksitli şekilde verilen bu paranın yarısı göç öncesinde, yarısı göç süreci tamamlandıktan sonra Afgan çobanlar ya da ailelerince ödenmektedir.

(Kaçak mı geldin? Aracıya para verdin mi?) Kaçak, bütün hepimiz öyle geliyoruz zaten. Aracıya para verdim. Bedavaya getirmez ki adam. Önce İran'a geldim, İran'da 6 ay kaldım gezdim. (Aracıya vereceğim parayı kim verdi?) Arkadaşlar verdi arkadaşlara da bizimkiler. Afganistan'ı aradım kaçakçılar para istiyor dedim ailem onlara yolladılar. Türkiye' e geldiğimde oradan teslim ediyorlar parayı (K2).

Afgan çobanlar, aile fertleri ile göç gerçekleştirdiğinde her bir birey için kaçakçılara ayrı ayrı para ödemek durumundadırlar.

(Göç süreci nasıl başladı, neler yaşadınız ve Alaca'ya nasıl ulaştınız?) İlk İran'a geldim. İran'dan, Van'a geçtim. Eşimle beraber sınırdan geçtik. Van'dan da Ankara'ya, Ankara'da hiç çalışmadım hemen buraya geldik. (Aracı var mı varsa para mı veriyorsunuz sizi getirmeleri için?) Aracı var, biz yolları bilmiyoruz. Para veriyoruz. Hem eşim hem kendim için para verdim iki kişi için. (Kaç günde sınırı geçtiniz?) 10-15 günde (K4).

Afgan çobanların, Türkiye'ye giriş yerleri İran'a sınırı olan Van sınır kapısıdır (Kapıköy sınır kapısı). Ayrıca yasa dışı yollarla Türkiye'ye gelen Afgan çobanlar yaklaşık göç sürecini 40 günde tamamlamaktadırlar. Bu süre değişkenlik göstermekle beraber en az 20 en fazla 2 aydır.

(İlk olarak İran'a mı geldin?) Evet İran'dan geldim. Afganistan'dan doğru Türkiye'ye geldim. İran'dan geçtim bu tarafa, Ankara'ya geldim. Sonra 2 sene olacak şu abimin yanında çalışıyorum. (Sürekli patronunu göstermeye devam etti.) Hatta Çorum'u bilmem. (Sınırdan kaç kişi geçtiniz toplamda?) Sınırdan bir akşam bir 15 kişi geçtik. Bir beş tanesi geçti, bizi yakaladılar. Geri İran'a gönderdiler. Bir akşam biraz yağmur yağıyordu, biz on kişiydik yine geçtik. Başka kimse yoktu. (Türkiye'ye geldikten sonra nasıl Alacaya geldiniz?) Van'dan bu tarafta orada köyler vardı. Köy bizi aldı. Ondan sonra iki gün orada kaldık. Bir dolmuş geldi sonra biz oradan aldı Tatvan'dan oradan getirdi. Ankara'ya otobüs getirdi bizi sonra da. (Peki Van'a geldikten sonra sizi getiren kişilere para verdiniz mi?) Yok onlar birbiri ile bağlantılı. Birbirlerinden haberler. Para almadılar. Ama en başta 1500 dolar para aldılar bizden (K6).

İlk olarak İran'a gidip orada kalan Afgan çobanlar, Türkiye'ye geçmek için yine göçmen kaçakçılarına başvurmaktadır.

(Afganistan'dan Türkiye'ye nasıl geldin?) Önce 7 ay İran'da kaldım sonra Türkiye'ye geldim. (Türkiye'de Alaca'dan önce kaldığı yerler nereler?) İlk Alaca'ya mı geldim. Van'dan doğru Ankara'ya gelmiş sonra buraya Ankara'da 2 ay kalmış tanıdıklarının yanında. Orada çalışmamış. Ardından buraya gelmiş. (Aracıya komisyon verdin mi?) 750 dolar vermiş (Türkçe bilen Afgan arkadaşı tercümanlık yaptı.) (K8).

(Göç güzergahın nasıldı?) İran'a geçtim, İran'dan Van'a. Van'dan da Ankara'ya geldim. (Kaç günde geçtiniz sınırı?) İran'dan Ankara'ya kadar 1 ay da geçtik. İran'da kaldın mı hiç orada çalıştın mı? 3 sene İran'da kaldım. (K12)

(Türkiye'ye nasıl geldin?) İran'a geldim. İran'dan buraya geldim. Yürüyerek geldim. (O kadar sesiz konuşuyordu ki yanındaki Türk katılımcı bize olayı anlattı onun dediklerini.) Araba ile İran sınırına kadar geliyorlar. İran sınırından buraya kaçak geliyorlar. (Sınırdan kaç kişi geçtiniz?)200. Van'da jandarma bir kısmını geri gönderdi. (Van'dan Çorum'a mı geldin yoksa başka yerlere de gittin mi?) Çorum'a geldim. (Türkiye'ye gelmek için kaçakçılara para verdin mi?) Evet. Ben verdim (K14).

3.7. Afgan Çobanların Göç Süreci: Göç Sürecinde Yaşanılan Zorluklar, Travmalar ve Deneyimler

Göç sürecinde yaşanan zorluklar, travmalar ve deneyimler gelinen yerde göçmenlerin psikolojileri olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Bu deneyimlere göre şekillenen göçmen davranışları aynı zamanda toplumsal uyum ve kabulün hangi yönde olacağını belirlemektedir. Nitekim göçmenlerin psikolojik uyum süreçleri aynı zamanda onların gelinen topluma sosyo-kültürel uyumunu doğrudan etkilemektedir. Bu açıdan bu başlık içerisinde Afgan çobanların, göç sürecindeki yaşanmışlıkları ve deneyimleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Afganistan'ın Türkiye'ye olan uzaklığı düşünüldüğünde, Afgan çobanların göç süreçlerinin ne kadar zor olduğu ortaya çıkmaktadır. Göç sürecinde çeşitli zorluklarla başa çıkmaya çalışan Afgan çobanların göç sürecinin uzun olması, kötü hava koşulları, yolda

dolandırılma, gasp edilme, vahşi hayvan saldırıları, sınırdan geçişlerde yaşanan çatışmalar ve ulaşım zorluklarıyla karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir.

Afgan çobanların göç yolculuğu ilkbahar mevsiminde yaşanmaktadır. Ancak geçilen bölgeler dağlık olmasından kaynaklı kış ve soğuk hava şartları Afgan çobanların, göç yolculuğundaki en büyük engellerden birisidir. Öyle ki bu göç yolculuğunda soğuktan ölenler dahi vardır.

(Göç ederken yaşadığın zorluklar neler?) Açlık, soğuk vb. çok yaşadık. Soğuk, açlık. bayağı zor bir şey göç etmek. Yağmur, çamur karanlıkta aç, susuz. Çok zorluk çektik. Mayıs civarıydı. Yağmurlarda geldik. (Göç etme kararını nasıl aldın? Bunu uzun uzun düşündün mü?) Gideyim mi gitmeyeyim mi diye çok düşündüm. Ama yapacak başka bir şeyim yoktu gelmekten başka (K9).

Kışın geldim. (Dizinin üstünü göstererek) bu kadar kar vardı. Çok zorlandık. Çok kişi öldü yanımızda. Soğuktan ölenler oldu. O yolda kardeş kardeşine bakmıyor. Herkes kendine bakıyor. Biz geçtik onlar kaldılar (K12).

(Yolda gelirken ne gibi zorluklar yaşadın?) Çok aç kaldım. Çok susuz kaldık. Ben buraya geldiğimde kar buradaydı. (Eliyle yükseklik gösterdi.) (K14).

Afgan çobanların göç yolculuğunun uzun olmasının yanı sıra yağmur, çamur, kar ve soğuk hava aynı zamanda da göç sürecinde dolandırılma, gasp ve darp edilme durumları da mevcuttur.

Biz buraya 40 günde yetiştik. Çok eziyetler ile yetiştik buraya. Ama çok paramızı aldılar. Afganistan'da bir adamla konuştuk. Araba ile götüreceğim dedi sıkıntı yok dedi. İran'a geldik İran'da hırsızlık oldu. (Dolandırıldığını anlattı) Biraz paramız vardı ekmek bile yemedik ki şu para bir yerde dursun da bizi yetiştirsin. Ama bir adam getirdi hepimizi, 10-15 kişiye de bir şey verdi. Cebimizde para falan hepsini aldı. Bayramda kaldık öyle akşamdı. Sonra bu tarafta Türkiye'ye geldik. Türkiye Allah razı olsun askerleri bize çok yardım etti bu tarafa geldik. Ama İran askerleri bizi çok şey eziyet ettiler. Darp oldu. Bir arkadaşımızı ayağından vurdular. Çocuk sonra ne oldu bilmem (K6).

Göç yolculuğunda dolandırılan Afgan çobanların yanı sıra Türkiye'ye getirildikten sonra asıl gidilecek yerden farklı bir yere bırakılmaları durumu söz konusudur:

Kar vardı. Soğuktu. Bazen aç kaldım bazen susuz kaldım. Paramızda çalındı zordu. Köyden buraya gelene kadar tam 1 ay sürdü. Bizi Ankara diye Merzifon'a bırakmışlar bilmiyorduk (K7).

Soğuk hava şartlarının yanı sıra sınırdan geçmek Afgan çobanlar için oldukça zordur. Üç farklı sınırdan geçerken en büyük sıkıntıyı İran sınırında yaşadıklarını belirtmişlerdir.

(Sınırdan geçişlerde yolda vefat eden oldu mu?) Tabi ki de yolda gömdüklerimiz oldu. Vefat edenler var. (Geldiğinizde hangi mevsimdi?) Kışın geldim ben. Aslında yazın çıktım ama dağ bölgelerinden geçtiğimiz için oralar soğuktu. Kar vardı Van sınırından biz geçerken. (Göç sürecinde yaşadığınız sıkıntılar neler?) İran sınırından geçerken çok zorluk yaşadık bize davranışları da kötüydü. Ama Türkiye'de öyle bir sıkıntı yaşamadık. İran'da bize sınırdan geçerken üstümüze ateş açtılar. Özellikle Afganistanlıysa açıyorlar (K13).

Afgan çoban, Türk katılımcıya göç sırasındaki yaşadığı zorlukları ve deneyimlerini anlatmıştır. Türk katılımcı bize bu durumu şu şekilde aktardı:

Bana telefonda şeyi gösterdi. Karın arasında sadece bir yol oradan geldim dedi. 4 metre kar. Halen daha varmış. Oradan geldim. Çok zor şartlar altında gelmiş. O yolda ölenlerde var. Kurtların kaptıkları da oluyormuş (K32).

Afgan çobanların göç sürecindeki deneyimleri göz önüne alındığında ortaya çıkan başka bir durum ise göçmenlerin yanlarında kültürel anlamda manevi kültür öğelerinden başka bir şeylerini getirmemeleri durumudur. Afgan çobanların hepsi göç sürecindeki deneyimlerini aktarırken göç yolculuğunun zor olmasından kaynaklı maddi kültür öğeleri olan yanlarında getirdikleri eşyaların hepsini yolda attıklarını belirtmişlerdir.

Yürüyerek geliyoruz eşyalarımızı yolda atıyoruz gelirken. Sonra araba ile biniyoruz. Eşya getiremiyoruz. Yolda yoruluyoruz atıyoruz (K3).

(Yüzünde göçün zorluklarını belirten ifade) Çok zorlandık. 40 günde yetiştik zorlanmaz mıyız? Yürüyerek geçtik arabayla geçtik. Eşya getirmedi. Açlık çok zor. Soğuk vardı. Kar çoktu (K5).

(Göç yolculuğunda yaşadığınız sıkıntılar neler?) Yani yağmur var, açlık var, çamur var. (Eşya getiriyor musunuz yanınızda?) Getirdik, getirdik. Ama yolda attık hepsini. Hatta şöyle oluyor ki küçük su alıyoruz yanımıza onları bile atmak zorunda kalıyoruz, mecbur oluyor. Yürüyemiyoruz. Yoruluyoruz (K11).

3.7.1. Aile fertleri ile göç süreci

Afgan çobanların göç süreçleri, erkek olmalarından ve göç etme nedenlerinin daha çok Taliban'dan kaçış olmasından kaynaklı erken yaşta göç etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Dolayısıyla; Afgan çobanlar, genellikle bireysel göç etmek durumunda kalmış olsalar da aileleri ile göç eden 3 Afgan çobanın olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra amcaoğlu, abisi, kardeşi, yengesi ile göç eden Afgan çobanlarda mevcuttur. Afgan çobanlara aile göçünün nasıl gerçekleştiği sorulduğunda verilen cevaplar doğrultusunda aile ile gerçekleştirilen göçlerin bireysel yapılan göçlerden daha zor olduğu ortaya çıkmaktadır.

Evlüyüm eşimle beraber kaçak geldim. Göç kararını eşimle beraber aldık. (K4)

Ya abla nasıl geldik; İran'a muhacir ettik. Geri geldik Afganistan'a. Bizim ilçeyi Taliban aldı. Bizim bir baş komutanımız vardı. Onu öldürdüler. Ondan sonra karımla bu çocuğumu aldım kaçtım geldim. Bu çocuğumda İskilip doğumlu. (K10)

Çocuğumu sırtımda geçirdim. Bu sırtımda akşama kadar suyum, ekmeğimde sırtım da. O kadar açtık ki hiç yürüyemiyorduk. Açtık ama yapacak bir şey yok. Ben yemek yemiyordum çocuğuma veriyordum. Bir taraftan da eşimi tutuyordum (K15).

(Sınırdan toplam kaç kişi geçtiniz?) 5 yıl olduğu için görüşmeci tam olarak hatırlayamadı. Hatırlamıyorum o zaman çoktu. Bir amcamın oğlu vardı bir tane de arkadaşım 3 kişi geldik köyden. (K7)

Ayrıca Afgan çobanlar göç ederken kadınların göç sürecinde zorlanmalarından kaynaklı göç zamanlarının değiştiğini de dile getirmişleridir. Öyle ki genellikle bireysel göçler kışın gerçekleşirken kadın ve çocuklardan dolayı göç hareketine ilkbahar ve yaz aylarında başlamıştır.

İlk baharda geldik yazı doğru, kışın gelemeydik kışın daha zor gelmesi. Eşimde benimle beraberdi o gelemeydi. Kadınlar olduğu zaman kışın göç etmeyiz. Yağmur, çamurda daha zor oluyor. Eşime eziyet olmasın diye ilkbaharda geldim. (Eşiniz bu süreçte zorlandı mı?) Tabii zorlandı kadınlar için daha zor ancak o bana gelmeden önce ben seninle gelirim sen ne olacaksan bende onu olurum dedi (K4).

Kadınların kaçak olarak gelmesinin zor olduğunu dile getiren başka bir katılımcı ise şu ifadeleri kullandı.

Ben kaçak geldim. Ayrıca kadınlar için o şekilde gelmesi daha zor. Şimdi burada sıkıntı çıkmıyor pasaportla gelince (K13).

Bununla beraber Afgan çobanlar göç yolculuğunu kendi köylerinden ya da civar köylerden insanlarla da gerçekleştirdikleri görülmektedir.

(Senin köyünden senle beraber kaç kişi geldi?) Gelirken 3 kişi geldik. Bizim köye yakın köylerden (K1).

(Seninle beraber köyden gelen var mıydı?) 2 kişi geldik. Biri şu an da Ankara'da çalışıyor. Telefon numarası da yok yanımda çok zaman oldu aramıyorum yani. Konuşmuyoruz. Görüşemiyoruz (K6).

(Seninle aynı yerden gelen oldu mu Türkiye'ye?) 8 kişi beraber geldik bizim vilayetten. Sınırı geçtik dört kişi yakalandı (K12).

Ayrıca göç yolculuğuna eşlerin yanında kardeşlerde dahil edilmektedir. Öyle ki Afgan çoban katılımcı göç yolculuğuna abisi ve abisinin eşi ile çıkmıştır.

(Seninle gelen kim vardı aileden?) Abimle beraber geldik. Amcaoğlum vardı burada önceden. (K14)

Afgan çobanlar arasında ilk olarak kendisinin Türkiye'ye geldiğini belirten ardından da abisinin Türkiye'ye gelmesinde onu teşvik eden katılımcıların olduğu da görülmektedir. Bu durum göç sürecinde ailenin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

(Abin Türkiye'de nerede yaşıyor? İlk abin mi Türkiye'ye geldi yoksa sen mi?) Ankara'da ilk ben geldim sonra abim. Ben geldikten sonra abime de Türkiye'ye gel burası güzel dedim (K8).

3.8. Göçmen Dayanışma Ağlarının Afgan Çobanlara Katkısı: Akrabalık, Dostluk, Arkadaşlık ve Hemşeriliğin Rolü

Göçmen dayanışma ağları hem gelinen yerde hem de göçmenlerin kendi ülkeleri ile bağlantı kurmasını sağlayan yapılanmalar olarak görülmektedir. Bu ağları kullanarak göç sürecini başlatan Afgan çobanlar aynı zamanda bu ağlar sayesinde kendi kültürel bağlarını da

korumaya çalışmaktadır. Bu yapılanmalar göçün devamlılığını sağlamakla beraber aynı zamanda gelinen yerde iş bulmada, aileye maddi destek sağlamada Afgan çobanlar açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca bu ağlar sayesinde Türk katılımcılarda Afgan çoban ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bu başlık çerçevesinde göçmen dayanışma ağlarının Afgan çobanlar üzerindeki etkisi incelenecektir.

3.8.1. Gelinen yerde iş bulmada ve göç kararının verilmesinde göçmen dayanışma ağlarının rolü

Afgan çobanlar, sosyal platformları kullanarak gerek göç etmeden önce gerekse göç ettikten sonra çobanlık alanında iş bulabilmektedirler. Bu durumda “göç göçü tetikler tezinden” hareketle Afgan göçmeler arasında göç hareketliliğini artırmaktadır.

Bu işi arkadaş buldu. O da Afganlı. Bu adamı tanıyordu. 2 kişilik iş var dedi bende geldim (K2).

(Burada iş olduğunu nereden öğrendin?) Bir Afganlı arkadaş vardı o ayarladı. Çok oldu Alaca’dan değil. Ben gelmeden önce benim bir arkadaş vardı, o burayı arayıp yerimi ayarlamıştı. Yakın köylümüz, bir tane burada vardı aynı köylüyüz. Oda ben gelmeden önce iki kişi bu köyde çalışıyordu. Birisi bizim köylüydü o bizi ayarladı (K7).

Katılımcılar arasında Afgan çobanların Alaca’ya önce gelenin daha sonradan başka bir Afgan göçmenin çoban olarak gelmesinde ve ona iş bulmasında yardım ettiği durumlarda mevcuttur.

(Buradaki işi nasıl buldun?) Buradan giden arkadaş tanıştırdı. O getirdi beni buraya. Burada çalışan arkadaş tanıyordum o aradı iş var dedi bende geldim (K3).

Önceden arkadaşım gelmişti. Çobanlık yapıyordu. Bana da gel dedi. Bende geldim. Burada hayvan bakıyorum (K4).

Bir tane arkadaşım bu köyde çalışıyordu. Bizim köylü ama şimdi o buradan gitti. O buraya getirdi beni. Şu an o burada çalışmıyor (K6).

(Türkiye’de çobanlık yapabileceğini nereden öğrendi?) Bu arkadaşım getirdi. (Yanıdaki Afgan çoban arkadaşımı işaret etti.) (Peki önceden arkadaş mıydınız?) (Katılımcının Afgan çoban arkadaşı: para gönderdiğim yer tanıştırdı. Orayı aradım dedim burada iş var onlar gönderdiler.) (K8).

Afgan çobanlar Alaca’ya ilk geldiklerinde kaldıkları yer yine diğer Afgan çobanların yanındır.

(Alaca’ya ilk geldiğinde ne hissettin?) Beğendim. Nereye gideceğimi bilmiyordum. Yapabilir miyim diye düşündüm. Afganlı çobanlar vardı burada ama onlar şimdi gittiler bana iş ayarladılar (K9).

3.8.2. Yerli halkın Afgan çoban bulmasında Afgan göçmenlerin rolü

Afgan çobanların birbirlerine aracılık edip iş bulmalarının yanı sıra Alaca halkıda Afgan çoban arayışında ilk olarak Afgan göçmenlere başvurmaktadır.

(Afgan çobanları nasıl buluyorsunuz aracı var mı?) Ankara'da Afganistanlı arkadaşlar var Hiç kimsenin de birbirine para falan sıkıntısı olmadı. Kim işte bana çoban lazım dedi buluyorlar. Mesela sınırdan geçmediği için ha deyince bulamıyoruz, 10 gün sürüyor 15 gün sürüyor orada arkadaş var. Birilerini aracılığıyla. Çoban arkadaşına lazım bana lazım diyoruz. Para karşılığı değil. Eşim dostum o orada ben de burada çok kişiye yardımcı oldum. Ahbabımızın işi görülsün, Afgan arkadaş da işini bulsun. (Sizden para alıyorlar mı?) Afgan olan arkadaş bizden almıyor bunlardan alıyor mu almıyor mu bilmiyorum. Bir şekilde tanışıyorsun birilerini aracılığıyla (K16).

(Çoban ihtiyacınız oldu kimi ararsınız?) Bunları arıyoruz yine Afganistan'da bunların adamları var buraya çalışmaya gelip geri giden burada da onların adamları var onların aracılığı ile buluyoruz. (K18)

Buraya zaten Afgan göçmenler sığınmacı olarak, kaçak olarak ülkemize geliyor. Bunlarda Alaca'ya gelmişler. Bunlar göçüp geldiklerinde akrabalarının, tanıdıklarının yanlarına geliyorlar. Arkadaşları falan varsa diyor Çorum güzel, Alaca güzel diye bu da bu şekilde geliyor. Çorum'da çalışmaya geliyorlar. Bizim Çoban'da Aydınçık tarafında çalışmaya gitmiş. Orada da memnun kalmamış bizi tanıdı, bizim orda çalışmaya başladı (K23).

(İlk geldiğinde iletişim kurmakta zorlandınız mı?) Yok hiç zorlanmadı. İstanbul'dan aldım geldim. (Nasıl İstanbul'dan buldunuz?) Orada bir Afganlı arkadaşlarım vardı arkadaşımın yanında çalışıyorlardı. Buda tutup başkasına birini buluyor o şekilde bunların sistemleri. 2 tane daha arkadaşı vardı bunun onları gönderdik (K27).

Afgan çoban bulmada sosyal platformların önemini vurgulayan Türk katılımcı; Afgan çobanların bu platformlar aracılığı ile birbiri ile iletişim halinde olduğunu ve bu şekilde kendileri de çoban temin ettiklerini ifade etti.

(Siz nasıl buluyorsunuz çobanları?) Telefonla. Birbirleriyle iletişim kurduklarım var. Mesela yanımda Afgan çobanım var ona diyorum tanıdığın var mı? eleman lazım. Öyle ki ben Apple'ı 2012'den beri telefonu 1994'ten bu tarafa kullanıyorum. Geçen sene değil önceki seneye kadar konferans ile herkesin birbiri ile görüştüğünü bilmiyordum. Ama bunu çobanımdan öğrendim. Adamların 5-6sı bir arada konferans ile görüşebiliyorlar. Telefonu, sosyal medyayı kullanmaları çok iyi. Bundan dolayı da birbirleri ile haberleşmeleri çok kolay oluyor. (Bulanlara komisyon veriyor musunuz?) Ben hiç vermedim. Ama artık alanlar var. Ben geçen birisine 650 gönderdim gelmedi çoban. Parada gitti çobanda (K30).

İlk gelen Afgan çobanın şimdi çalışan çobanını bulduğunu dile getiren katılımcı daha sonraki çobanları ise şu an da yanında çalıştırdığı çobanın bulduğunu ifade etmiştir.

(Toplamda kaç Afgan çobanız oldu?)20 tane olmuştur değil mi (K9)? (K9) önce A* (eski çoban) diye biri vardı bu çobanı o getirdi. Ondan sonra, C*(eski çoban) vardı. C* sonra çok geldi gitti (K22).

Benzer şekilde yanında çalışan Afgan çobanını önceki Afgan çobanın bulduğunu dile getiren Türk katılımcı;

Toplam kaç Afgan çobanınız oldu. Toplam 5 Afgan çobanım oldu. Görüştüğüm arkadaşlar kaçınıcı çobanlarınız oluyor? En son Yakup geldi. İlk çobanlarım 4-5 sene oldu birisi nişanlıydı Afganistan'a gitti. Diğeri de onun kayınıydı o gidince oda durmadı. Şimdi devamlı görüşüyoruz. Keçiören'de lokanta' da çalışıyor. Hatta o buldu bunu da bana (K24).

Alaca'nın küçük olmasından kaynaklı tanıdıklar aracılığı ile Afgan çobanı olan kişiler aracılığı ile bulduklarını dile getiren katılımcılarda mevcuttur.

(İlk gelen Afgan çobanı nasıl buldunuz? Kimin aracılığı ile?) İlk gelen çobanım. Bunlar hep kaçak gelmişler. (Soruyu anlamadığımı düşündüğüm için aracı yoluyla mı buluyorsunuz diye açıklama yaptım.) Yani genelde Alaca'da arkadaşlarda Afgan çobanlar var. Onlarla bağlantı kuruyoruz. Onların da bir tane Afgan çobanı oluyor o şekilde bize de buluyorlar. Ya da şöyle oluyor. Boşta çoban varmış lazımsa diye söylüyorlar. İlk çobanı da arkadaşların aracılığı ile bulduk. Şimdi o İstanbul' da çalışıyor. Halen daha da görüşüyoruz (K31).

Alaca zaten küçük yer herkesin her şeyden haberi oluyor. İşçi arayan diyor. Oda diyor bende var öyle. Tanıdıklar aracılığı ile bu işler yürüyor (K32).

Hayvancılıkla uğraşan yer olduğu için, arkadaşlara diyorsun bana Afgan çoban lazım. O araştırırken dilden dile duyuluyor. Geliyor diyor abi bizde bir çoban var (K35).

3.8.3. Aileye maddi destek sağlamada göçmen dayanışma ağlarının rolü

Afgan çobanlar gelinen yerde iş bulmanın yanı sıra aileye maddi destek sağlamada da göçmen dayanışma ağlarını kullanmaktadırlar. Göç etme nedenleri arasındaki en büyük etmenlerden birisi olan aileye maddi destek sağlama da aracı olarak Türkiye'de vatandaşlığa sahip Afgan göçmenler büyük rol oynamaktadır.

(Ailene para gönderiyor musun?) Buradan gönderiyoruz. Afganistan'a direkt gönderiyoruz. Arkadaşım var önce ona gönderiyoruz, oda Afganistan'a gönderiyor. Arkadaşımda çalışıyor iş yapıyor. Onun kimliği var, çobanlıkta yapıyor her işte çalıştırıyor. İnşaat da çalışıyor. Onun kimliği var kimliği olmazsa göndereme (K3).

Evet. Burada patronlar var onlarla. Ankara'da bir arkadaşımız var ona yolluyoruz oda onlara yolluyor (K5).

Afgan çobanların sosyal yaşamları sınırlıdır. Öyle ki Afgan arkadaşları ile bile görüşemeyen Afgan çobanlar ailelerine maddi destek sağlamak için diğer Afgan göçmenlerle iletişime geçmektedirler.

(Alaca'da tanıdığın Afganlı çoban var mı? Ya da başka Afgan arkadaşların var mı?) Bilemiyorum ki kaç çoban vardır. Tek bir arkadaşım var. Ankara'da oda ona para göndereceğimden (K1).

Ailemde telefonum var bir abim ile ayda bir sefer konuşuyorum. Telefonları kapalı olursa Afgan kontür var orda bu abim (patronunu kastediyor) paramı verdi Ankara'da bir adam var paramı Afganistan'a gönderecek. Onlar Afgan kontörü alacak arayacağım. Babamın büyük telefonu yok abimin var onu arayacağım (K6).

Kazandığı paranın kendisine ancak yettiğini dile getirmekle beraber ailesine de para gönderdiğini belirten Afgan çoban katılımcı, ailesinin hesaplarına Türk vatandaşlığı olan Afgan arkadaşının aracılığı ile para yolladığını ifade etmiştir:

Buradan aldığım para ne yetecek ki. Afganistan'a ne göndereyim iş parası ne olacak abi. Sarraflar bankalara gönderecek ki. Arkadaşta hesapları var onlara yolluyorum o gönderiyor. (O aracı kim? Afgan mı buradan mı?) Afganlı oda. Kırşehir Kamanlı. Buranın vatandaşı. Onda ziraat banka hesabı var (K2).

Afgan göçmenler ailelere para gönderimi yaparken Afgan çobanlardan belli miktarda komisyon almaktadırlar.

(Ailene para yolluyor musun?) Evet aracı ile. Ankara'da Afganlı arkadaşlar var. Afganlı arkadaşlar yolluyorlar. Onların hesaplarına patronum yolluyor. Oradan komisyon alıyorlar. Ailem, şehirde banka var oradan çekiyorlar. İhtiyacı olduğu zaman arıyorlar yolluyorum. (K7)

(Ailene para yolluyor musun? Hepsini mi yolluyorsun yoksa kendine de ayırıyor musun?) Bir kısmını kendime ayırıyorum. Onlara geri kalanını yolluyorum. Nasıl yolluyorsun? Afgan arkadaşlara yolluyorum onlar yolluyor. Komisyon alıyorlar. 100 dolardan, 2 dolar alıyorlar. (Oradan nasıl çekiyorlar?) banka var orada. (Ailen o parayı harcıyor mu biriktiriyor mu?) biriktiriyorlar da ama harcıyorlar (K9).

Para gönderiminde göçmen dayanışma ağlarının önemli rol oynadığı kadar ailelerin para çekme işleminde de Afgan çobanlar yine bu ağlara başvurmaktadır.

(Aileniz ne iş yapıyor?) Onlar iş yapamıyorlar ki. Oturuyorlar. İş yok. Onlar yaşlılar. (Siz mi para yolluyorsunuz?) Evet ben yolluyorum. (Aileniz nasıl alıyor parayı yaşlı dediniz?) Akrabalar çekiyor onlara getiriyorlar. Burada Afgan şeyleri var biz onlara para veriyoruz. Onlar gönderiyor. Onların da orada abisi, kardeşleri var onlara gönderiyor öyle oluyor. (Komisyon alıyorlar mı sizden?) Evet alıyorlar (K11).

Afgan çobanların hemen hemen hepsi başlık parası biriktirmektedir. Ailelerine gönderdikleri paranın bir kısmı kullanılsa da diğer kısmı başlık parası için biriktirmektedir. Ancak parayı araçlar ile doğrudan kayınpederine yollayanlarda mevcuttur.

(Ailene para yolluyor musun?) Evet aileme de yolluyorum. Nişanlımın babasına da para yolluyorum. Başlık parası. Buradan Afgan arkadaşlar ile aileme yolluyorum o da kızın babasına veriyor (K12).

Afgan çobanların aile fertleri Türkiye'de olanlar bu yolla ailelerine para gönderimini gerçekleştirmektedirler.

(Ailene maddi destek sağlıyor musun? Para gönderiyor musun?) Evet gönderiyorum. (Nasıl gönderiyorsun?) Abime veriyorum abim gönderiyor (K14).

3.9. Afgan Çobanların Aileleri-Arkadaşları ile İletişim Yolları ve Sosyal Platformların Kullanılması

Bu başlık kapsamında Afgan çobanların geride bıraktıkları aileleri ile olan sosyal ilişkilerini ya da Türkiye'ye geldikten sonra diğer Afgan arkadaşları ile iletişim yolları analiz edilmeye çalışılmıştır. Aile ilişkileri ve arkadaşlık ilişkileri kültürleşme sürecinde etkin rol oynamaktadır. Ayrıca Afgan çobanların; sosyal platformları kullanıp kullanmadıkları, kullanıyorlar ise ne sıklıkla kullandıkları ya da paylaşım yapıp yapmadıkları yöneltelen sorular ışığında tespit edilmeye çalışılmıştır. Sosyal platformlar Afgan çobanların hem kendi ülkelerinden hem de Alaca'dan haberdar olmalarına olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra sosyal platformlar aracılığı ile gelinen ülkenin kültürü öğrenilmekle beraber göçmenlerde kendi kültürlerini bu platformlar aracılığı ile yaşatmaya çalışmaktadır. Hatta çoğu Afgan çoban bu platformlar sayesinde Afganistan'dan nişanlanmaktadır.

Facebook'um var. Haberlere bakıyorum ne diyor. Afganistan'da neler oluyor ne diyor. Arkadaş gruplarımız yok. Zaten sabah 5'te kalkıyoruz 8'e kadar çalışıyoruz. Yoruluyoruz uyuyoruz. Sıcak oluyor yoruluyoruz. Paylaşım yapmıyorum. Davarlarla uğraşıyorsun vaktin olmuyor (K2).

Afgan çobanlar aileleri ile ayda bir veya iki kere iletişim kurmakla beraber bazı sosyal platformları aktif kullandıkları görülmektedir. Türk televizyon dizilerini izleyen Afgan çobanların çoğu internetten Afgan haberlerine baktığını da dile getirmektedir.

(Ailenle iletişim kuruyor musun?) Telefonla konuşuyoruz, İnternette, WhatsApp, dünya kontörü var ya bazen onla. Dünya kontörü çok pahalı evet. 1 ayda 2 ayda bir arıyorum. Memleketimde internet çekmiyor. Normalden arıyorum ben. Ama Facebook kullanıyorum. Paylaşım yapmıyorum. Facebook'a giriyorum da o kadar şey girmiyorum. Böyle kötü haberlere bakıyorum da o kadar şey yapmıyorum. (Televizyon izliyor musun?) Evet televizyon izliyorum. Haberlere bakıyorum yani. Öyle şeyler bir şeyler izliyorum. Türkçe izliyorum Farsça çekmiyor (K3).

Burada köyde 4 kişiyiz. 4 arkadaşım var. (Köydeki diğer Afgan çobanlarla iletişimin nasıl?) İletişimimiz iyi. Beraber olatmaya gidiyoruz. (Sosyal medya kullanıyor musunuz)? Evet evet. Facebook, İmo, WhatsApp, Instagram. Tik tok arkadaşımın var benim yok. (Sosyal medyadan paylaşım yapıyor musunuz?) Evet fotoğraf çekiniyoruz. Paylaşıyoruz. Haberlere bakıyoruz resim paylaşıyoruz. (Türk dizilerini izliyor musun?) Evet izliyorum. İnternetimiz de var. Gönül dağı, Arka sokaklar izliyorum. (Görüşme sırasında gönül dağı dizisi TV de açıldı.) (K7).

Eşi ve çocuklarıyla Alaca'ya yerleşen farklı bir görüşmeci Afgan çobanın, Türkiye'yi benimsediği uyum sağladığı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Artık Türkiye'de yaşadığını belirterek Türk haberlerini izlemekle beraber aynı zamanda çocuklardan kaynaklı Türk çizgi filmlerini izlediklerini vurguladı;

(Sosyal medya kullanıyor musunuz?) Hayır! kullanmıyoruz. Facebook yok, Instagram yok. WhatsApp'tan patronları arıyoruz o kadar. Benim sadece tik tokum var sadece video izliyorum. (Afgan videoları mı izliyorsunuz Türk videoları mı?) Hangisi denk gelirse. (Haberleri izliyor musunuz?) haberleri... Türkçe haberler izliyoruz. Afganistan haberlerine bakmıyoruz. Artık burada, Türkiye'de yaşıyorum o yüzden Afgan haberlerine bakmıyorum. Çizgi film izliyor çocuklar. Sabah kalktıklarında hemen çizgi film izliyorlar (K15).

Aile ile iletişimi zor kurduğunu belirten başka bir Afgan çoban katılımcı, köyde şebekenin çekmemesi ya da ailelerinin telefonunun olmamasından kaynaklı görüşmelerde aksaklık yaşamaktadırlar.

Görüşemiyorum. Telefon kullanıyorum. Konuşuyorum ama bazı zamanlarda. Çok çekmiyor şebeke köy olduğu için (K5).

(Ailenle ne sıklıkla görüşüyorsun?) Arada görüşüyorum. Onlarda telefon yok. Akrabalarım da var, akrabalarımı aradığımda onlar görüştürüyorlar. Yani ayda bir kere iki kere görüşebiliyorum. (Sosyal medya kullanıyor musun?) Kullanıyorum WhatsApp, Facebook, İmo kullanıyorum. (Muhtar: her şeyi kullanıyor.) evet arkadaşlarımla görüşüyorum. (Paylaşım yapıyor musun sosyal medyada?) Evet paylaşıyorum. Fotoğraf çekiyorum (K11).

Afgan çoban görüşmeci sosyal platformlar aracılığı ile Afganistan'dan nişanlanmıştır.

(Çorum'a gidiyor musun?) Evet kimlik için imza atmaya gidiyorum (Ailenle ne sıklıkta görüşüyorsun?) İnternette görüşüyorum. Hafta da bir Birkaç günde bir görüşüyorum. (Evde internet var mı?) Evet var. (Burada tek mi yaşıyorsun?) Tek yaşıyorum. (Nişanlıyla kaç günde bir görüşüyorsun?) Her gün görüşüyorum. (Nasıl nişanlandın peki?) Telefonda görüntülü oldu bir şekilde. (Sosyal medya kullanıyor musun?) Evet, kullanıyorum. Sadece Facebook ve WhatsApp. İmo önceden kullanıyordum şimdi kullanmıyorum. WhatsApp'ta paylaşım yapıyorum ama Facebook'ta fazla yapmıyorum. Facebook'ta paylaşım yaptığım oluyor. (Afganistan ile ilgili haberlere bakıyor musun?) İnternette bakıyorum. Oranın durumunu takip ediyorum (K9).

Afgan çoban katılımcı kendisinin sosyal medya kullandığını dile getirirken eşi için sadece ailesi ile görüşmesi amacı ile sosyal medya kullanmasına izin vermektedir.

(Eşiniz sosyal medya kullanıyor mu?) Eşim sosyal medya kullanmıyor. İmo kullanıyor ailesiyle görüşmek için. Diğer şeyleri kullanmasını ben istemem (K4).

Afgan çobanların diğer Afgan çobanlarla arkadaşlık durumları da mevcuttur. Bu arkadaşlık ilişkileri sosyal platformları aktif şekilde kullanmalarına sebep olmaktadır.

(Diğer Afganlı arkadaşlarıyla iletişim kuruyor musun?) Evet WhatsApp grubumuz var. Hattım kapandı kaçak olduğundan. (Yanıdaki arkadaşınla burada mı tanıştın?) Evet Türkiye'ye gelince tanıştık. Kaman'da tanıştık orda beraber çalıştık sonra burada iş olunca Alacaya beraber geldik (K2).

(Burada kaç Afgan çoban tanıyorsun?) Bura da bir arkadaş var ama bizim köylü değil. Ama burada tanıştım. Aram iyi. Farsça konuşuyorum. İletişimimiz iyi. Bazı zamanlar onun yanına gidiyorum (K6).

(Başka Afgan çoban tanıyor musun?) Tanıyorum ama burada yok. Çorum'da var. (Sosyal medyan var mı?) Var. Facebook. Instagram'ım var, tik tokum var. (Sosyal medyadan paylaşım yaptın mı?) Evet (K14). (Bugün yapmıştı bende beğendim. (K35).) (Haberlere bakıyor musun?) Hangisi Afgan haberlerine mi? (Araştırmacı: Afgan haberleri, Türk haberleri her ikisi de) hepsine bakıyorum (K14). (Genelde Afgan haberlerine bakıyor (K31).) (WhatsApp grubunuz var mı diğer çobanlarla? Arkadaşlarıyla?) He var (K14). İnternet üzerinden görüntülü konuşma uygulamaları var. Oradan konuşuyor (K33). (Araştırmacı: Uygulamanın ismi ne?) K14: hangisi. K33: arıyorsun ya sen o. (O sırada telefonunu çıkarttı ve baktılar.) İmo uygulamanın adı (K33). WhatsApp'ta da var (K14).

(Ailenle ne sıklıkta görüşüyorsun?) Hafta da bir. Ayda üç dört kere konuşuyoruz. (İnternet üzerinden mi telefonla Afgan kontörüyle mi?) Telefon üzerinden. (Sosyal medya kullanıyor musun?) Ben pek kullanmıyorum. Facebook arada kullanıyorum. Tik tok. (Sosyal medyada paylaşım yapıyor musun?) Arkadaşlarla arada Tik Tok paylaşımları yapıyoruz. Fotoğraf çekiniyoruz (K13).

Ayrıca Afgan çobanların sosyal medyayı aktif kullandığı görülmekle beraber bazı Afgan çobanların kaçak olma endişesi taşıdığı ve paylaşım yapmadığı yapılan görüşmeler sonucunda anlaşılmıştır.

(Sosyal medya kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız ne sıklıkla?) Evet Facebook, WhatsApp, İmo, Instagram, tik tok yok. Paylaşım yapıyorum (K6).

(Burada başka Afganlılarla iletişim kuruyor musun?) Evet iletişim kuruyorum konuşuyorum arada bir. WhatsApp grubumuz var oradan iletişim sağlıyorum arıyorum. (Sosyal medya kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız ne sıklıkla?) Kullanıyorum Facebook, İmo. Fotoğraf paylaşıyorum ama öyle konum falan yok. Konum belli etmiyorum öyle paylaşımlar yapmıyorum, yapamam (K4).

3.10. Afgan Çobanların Göç Sonrası Süreçte Karşılaştıkları Sorunlar

Katılımcılardan Afgan çobanların hepsi ülkeye kaçak yollardan giriş yapmışlardır. Bu durumda Afgan çobanların birtakım problemlerle karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır. Her ne kadar 7 Afgan çoban daha sonradan gidip geçici kimlik belgesi çıkartmış olsa da bu durum onların barınma, eğitim, sağlık ve ulaşım alanında sıkıntı yaşamalarına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra Afgan çobanların kaçak olmasından kaynaklı yakalanma ve göz altına alınma durumları söz konusudur.

Bu başlık çerçevesinde de Afgan çobanların göç sonrasında yaşadığı temel problemlerin neler olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Afgan çobanların, karşılaştıkları sorunlar Türk katılımcıların gözünden de analiz edilmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan bu problemler beş alt başlık altında irdelenmiştir.

3.10.1. Barınma/Konut

Gelinen yerde göçmen grupların karşılaştıkları en temel problemlerin başında barınma sorunu gelmektedir. Öyle ki ilk geldiklerinde kalacak yeri olmayan göçmenlerin olmasının yanı sıra aile, akraba ya da hemşerilik ağları onlara kalacak yer temin etmede kolaylık sağlamaktadır. Afgan çobanların kaldıkları yerler alana çıkıldığında gözlemlenmiş olup genelde hayvan çiftliğinin yanında tek göz oda şeklindedir. Ev içerisinde koltuk, soba, halı, temel mutfak gereçleri, internet, televizyon gibi eşyalar ve temel ihtiyaçları gidermeye yönelik eşyalar bulunmaktadır. Ayrıca Afgan çobanların bazılarının kaldıkları yerler patronlarının eski evleridir. Bazı Afgan çobanlar ise daha geniş odalı ve banyosu, tuvaleti içinde bulunan evlerde kalmaktadırlar.

Afgan çobanların barınma sorununu gözlemlediği kadarıyla aktaran Türk katılımcı durumu şu şekilde aktarmaktadır;

Yatma yerleri sıkıntı oluyor. Genel gözlemlediğim kadarı ile baraka hatta kümes gibi yere yatak yorgan atıp, burada yatıp kalkacaksın diyorlar. İnsanların zor durumundan faydalaniyor bizim insanımız (K29).

Afgan çobanların barınma ihtiyaçları gelinen yerde çobanlık mesleğini yaptığı kişilerce giderilmektedir. Kira ödemediklerini dile getiren Afgan çobanların ev eşyaları da kaldıkları yere aittir.

(Kira veriyor musun? Evin eşyasını siz mi aldınız yoksa var mıydı?) Kira vermiyorum. Patronun çiftliğin yanında ev vardı onu bize verdi. Eşyayı ben aldım, önceden eşyamız yoktu (K4).

Ayrı bir ev var ben orada kalıyorum. Tek kalıyorum. Patronum temin etti (K6).

(Yeme içme size mi onlara mı ait?) yeme içmede bize ait. Hiçbir şey yok. Elektrik, su hariç hepsi kendimizden. (Kira veriyor musunuz?) Kira vermiyoruz ev onların. Alış-veriş yapıyoruz Alaca'ya gidiyoruz geliyoruz taksi parasını hep kendimiz veriyoruz. (Ev eşyalarını siz mi aldınız buraya mı ait?) Buraya ait abla. Biz iki tane battaniye aldık. Başka bir şey almadık (K10).

Afgan çobanlar için Türkiye'deki evler Afganistan'daki evlere göre daha konforludur.

(Afganistan evleri ile buradaki evler arasında fark var mı?) Evler farklı. Orada bu şekilde evler çok yok. Çamurdan ev yapıyorlar. Betondan evler yok. Şehirde çok paralı adamlar yapıyor bu şekilde evleri. Gariban adam yapamıyor. Bu evler bize lüks geliyor (K11).

(Burada tek mi kalıyorsun?) Evet tek kalıyorum. (Kirayı sen mi ödüyorsun?) Yok patronlarım. (Evin eşyasını sen mi aldın?) Yok vardı. (İnternet, televizyonun var mı?) Var. (Afgan evleri ile Türk ev yapıları farklı mı?) Evet tabii ki de farklı. Orada üstünü ağaçla örtersin, sıvasını neyini, kerpiçle. Hepsi kerpiç. Lüks yerlerde tabi buradaki gibi var, parası çok olan adam yapıyor (K13).

3.10.2. Sağlık

Afgan çobanların Alaca'daki en temel sıkıntısı ise sağlık sorunudur. Geline yerde kaçak olmalarından kaynaklı muayene olamayan Afgan çobanlar, bu durumu farklı şekillerde aşmaktadırlar. Bazı Afgan çobanlar ise muayene olamadıklarını dile getirmektedir.

Bir sefer gittim hastaydım gittim. Karnım ağrıyordu bakmadılar acilde de bakmadılar. Kimliksiz hastane sıkıntılı oluyor (K1).

(Türkiye'de karşılaştığın sorunlar neler?) Hastaneye gidemiyoruz. Kimliğimiz yok almıyorlar (K3).

Katılımcılar arasında sağlık sorununu özel hastaneye giderek aşan Afgan çobanda mevcuttur.

Davarların doğum zamanı sıkıntı oluyor. Hastaneye gidemiyorum. Kimlik olmaması sorun. Özel doktorlara gidiyoruz (K2).

Genellikle Afgan çobanlar, sağlık sorunlarını çalışılan yerdeki kişilerin kimliklerini kullanarak aşmaktadır.

(Hastane sorunun oldu mu?) Oldu. Kolumu kırmıştım geçen. Onda da bir sıkıntı çıkmadı. Arkadaşlara söyledik. Yabancı olarak kaydettiler (K13).

Yok olmadı biz hastalanınca başkalarının kimliğiyle götürüyoruz. Bir kimlikle beş kişi muayene ettiriyoruz (K17).

Bu durumun nasıl gerçekleştiği Türk katılımcıya sorulduğunda cevabı şu şekildedir;

(Hastane durumu olduğunda nasıl yapıyorsunuz?) Hastaneye götürüyoruz. Bizden birinin kimliğini veriyor sıkıntı olmuyor (K26).

Ben bir şekilde götürüp muayene ettirdim. Kaçak-göçek yoldan. Benim üstümden çok oldu. Neredeyse ameliyat ettirecektim birini. Böbreklerinde sıkıntısı vardı. Ama dedi abi ben gideceğim diye memleketine gitti. Eli kırılan oldu (K30).

Ayrıca Alaca'nın küçük bir şehir olması ve insanların birbirlerini tanıması Türk katılımcıların, Afgan çobanların sağlık sorununu çözmesine katkı sağlamaktadır.

(Alaca'ya götürüp getiriyor musunuz?) Kişisel ihtiyaçları olduğunda. Hastalığı olduğunda berbere Alaca'ya ben götürüp getiriyorum. (Hastane işlemleri nasıl oluyor muayene olabiliyor mu?) Buradaki doktorları biz tanıdığımız için kayıtsız nesiz baktırıyoruz. İlaçlarını da kendimiz alıyoruz. (Kaç kere hastalandı toplamda?) Maşallah... çok fazla bir şeyimiz olmadı. Dışında bir problem vardı. O da daha önceki olan şeyler. Oda yılda 2-3 sefer dışına gider kesin, normal kontrole. Ben bu yaşıma gelmişim dışının kapısına uğramamışım bu gider (K23).

Katılımcılar arasında eşi ile Afganistan'dan Alaca'ya gelen ve çobanlık yapan Afgan göçmen, aile üyelerine kimliğin çocuğunun Türkiye'de doğumundan kaynaklı verildiğini ifade etmekle beraber herhangi bir sağlık sorunuyla karşılaşmadıklarını belirtti.

Bize kimliği ilk çocuğum doğunca onun için verdiler. (Herhangi bir sağlık sorunu ile karşılaştınız mı?) Yok hiç karşılaşmadık gittiğimizde problem hiç olmadı. Hep

baktılar. Ayrım yapmadılar. Çocuğum Türkiye' de oldu. Hastane ihtiyaçlarımızı karşıladı (K4).

(Sizin kimliğiniz var mı?) Bize de kız sayesinde verdiler. (Eşine kimlikleri getirmesini söyledi). Doğum yapmada ölürse falan ne olur diye kimlik verdiler. Önce bu aldı ondan sona bize de verdiler. (Hastaneye gittiğiniz de sıkıntı yaşamıyorsunuz bakıyorlar mı?) Yok çocukları karşılıyorlar. Ama biz kendi paramızla muayene oluyoruz. Hep baktılar. İki kere gittim. Hiç git bakmıyoruz demediler. Türklerin çocuklarından beni ayırmıyorlardı. 3 akşam mı 6 akşam mı kaldık hastane de çok iyi baktılar. Hiç sıkıntı yaşamadık. Türkiye'ye geldik hiç sıkıntı yaşamadık. Biraz açlık çektik, yokluk çektik ama yavaş yavaş iyi olduk. Biz memnun kaldık Türkiye'den (K15).

Kimliklerinin olduğunu belirten Afgan çoban katılımcılar, sağlık konusunda herhangi bir sorun yaşamadığını dile getirdi.

(Hastaneye gittin mi?) Evet gittim muayene oldum. Kimliğim var ondan dolayı muayene ettiler (K7).

(Hastane sıkıntısı yaşadın mı?) Yok yaşamadım. Hasta olunca hastaneye gidiyorsun kimliğini gösteriyorsun muayene oluyorsun (K11).

3.10.3. Ulaşım

Ulaşım Afgan çobanların hem göç sürecinde hem de göç sonrasındaki temel problemlerinden biridir. Afgan çobanlar, ulaşım sorununu farklı yollarla aşmakla beraber bu sorunu aşamayan Afgan çobanlarda mevcuttur. Bu sorunlara çözüm; taksi, özel araç ve patronların araçları kullanılarak çözülmeye çalışılmaktadır.

Başka şehirlere taksiyle gidiyoruz. İstanbul'a 5 kişi bin lira alacak ki bizi götürsün. Otobüsler almıyor. Bizden 500-600 istiyorlar. İzmir'den Kırşehir'e giderken otogara gittim abi bana bilet kes dedim kimliğim yok 600 lira aldı normalde 150 lira fazla aldı (K2).

Ankara'dan bunların arkadaşı beni getirdi. Ulaşım ben gitmiyorum bunlar götürüp getiriyorlar (K5).

(Ulaşım ile ilgili bir sorunla karşılaştın mı?) Yok. Patronlarım götürüyor (K7).

Alaca'da ulaşım sorununu taksi aracılığı ile gideren Afgan çoban, köyden şehir merkezine herhangi bir servis aracının olmamasından kaynaklı olarak taksi kullanmak zorunda kaldığını belirtti.

(Ulaşım ile ilgili sorunuz oldu mu?) 120 TL taksi parası veriyoruz, alış-veriş için. Köyden merkeze gitmek için servis yok. Mecbur taksiyle gidiyoruz. Taksiler sizden fazla fiyat mı alıyorlar? Yok abla adam geliyor buraya bizi alıyor, götürüyor Alaca'ya sonra geri getiriyor köye. Böyle düşününce aynısını alıyorlar. Ayrım falan yapmıyorlar yabancısın diye (K10).

Ulaşım da sıkıntı yaşayan Afgan çoban durumu şu şekilde açıklamaktadır;

(Ulaşımında bir sıkıntı yaşıyor musun?) Her otobüs almıyor. Bazısı alıyor bazısı sizin kartınız yok diyor ama dolandırılma durumum olmadı (K9).

Afgan çobanların ulaşım sıkıntısını Türk katılımcı ise şu şekilde ifade etmektedir;

(Afgan çobanlarınızın ulaşım sorunu söz konusu oldu mu?) Evet gelirken. Sıkıntılı. Para versen de gelmiyor yani. Bir de şehirler arasında onları otobüslere bindirmiyorlar. Ya özel araçla gelecek ya taksiciye para verip getirteceksin. Otobüslere bilet alıp gelemiyorlar (K30).

Afgan çobanların ulaşım sorunu yanlarında kaldıkları Türk aileler tarafından giderilmekteydi. Bu durumu Türk katılımcılar şu şekilde aktardılar;

(Afgan çobanlar köye nasıl geldiler gelirken ulaşım konusunda sıkıntı olmuyor mu?) Masraflarını gelirken bazı biz karşılıyoruz bazı onlar geliyor, oralardan Alaca'ya kendileri geliyor, Alaca'dan biz gidip alıyoruz arabayla. Gezmeye dolaşmaya da kendi aracımızla götürüp getiriyoruz (K22).

(Alaca'da zorlandığımız durumlar oldu mu?) Yok. Ben zaten pek bir yere gitmiyorum. Alaca'da da arabalarımız var. Yanında çalıştığım abinin arabaları var kendi götürüyor istediğimiz yere (K13).

(Ulaşımında sıkıntı yaşadığın durumlar oldu mu?) Afgan çoban: Yok Olmadı tek gitmiyorum ki (K14). Türk katılımcı: ben götürüp getiriyorum. Minibüse binmedi ki (K31).

Türk katılımcı Afgan çobanlardan yabancı olmalarından kaynaklı kendilerinden fazla ücret alındığını belirtti.

Bizim O* (eski çalışan çoban)ne kadar fazla almışlardı. Önceki çobanımız Ağrı'dan gelirken fazla para almışlardı. Burada almazlar ama başka yerlere giderken alıyorlar (K32).

3.10.4. Afgan çobanların düzensiz göçmen olmasından kaynaklı yakalanma durumları

Afgan çobanların her ne kadar 7 tanesi daha sonradan Çorum İl Göç İdaresine gidip şartlı mültecilik başvurusu yapmış olsa da hemen hemen hepsinin başlangıçtaki temel sorunu yasa dışı göçmen olmalarıdır. Polis ve jandarmaya yakalanan Afgan çobanlar idari gözetim altına alınıp ardından serbest bırakılmışlardır.

Bir sefer oldu geçen sene memlekete giderken yazın Ankara'ya gittim. O sırada da Afganistan'da karışıklıklar oldu uçaklar kalkmamış. Beni polis tuttu 45 gün kampta yattım. Sonra bıraktı. İstanbul'a da bıraktı. Bende geri burayı aradım o da dedi gel bende geldim (K1).

Türkiye'ye gelirken yakalanmıştık. Van' da yakalandık. İsmimizi sordular ne yaptığımızı sordular. Parmak izimizi aldılar, fotoğrafımızı çektiler. 3 gün tutular. Van' da yakaladılar Van' da bıraktılar. Yemek verdiler. (K7)

Yok yok. (Başlangıçta yok dedi kafasını salladı ancak sonradan) yakalıyor bir şey demiyor. Afganistan'a göndermiyor. Ankara' da oldu. Tutuyor ne iş yapıyorsun diyor geri bırakıyor. (K3)

Bir kere oldu. Bir sefer yakalandım. Niğde' de yakalandım. İlk geldiğimde otobüs bizi Niğde' den aldı. Orada yakaladı sonra bıraktı. O yoldan geldim. (Geliş güzergahını tekrardan sorduğumda) doğru şu taraftan geldim dedi. Nerden geldiğimi bilmem. (Nerde bıraktı sordum.) Niğde de bıraktı azdık dört kişiydik o yüzden bıraktı biz. Nereye gidecekseniz gidin dedi. (K6)

(Polise, jandarmaya yakalanma durumun oldu mu?) Aha şurada yakalandım. (Başıyla işaret etti yakalandığı yeri. Bu köyde yakalanmış) Ondan sonra çalışma izni aldım. (Nerede bıraktılar yakaladıklarında?) Bir şey demediler. Bıraktılar. Patronum aradı dedi benim Afgan çobanım. Alıp götürüp kimlik alın dediler (K11).

Görüşmeciler arasında kaçak olmasından dolayı polis ve jandarma tarafından tepki gösterilen Afgan çobanlarda mevcuttu.

(Polislik veya Jandarmalık bir durum oldu mu?) Evet yakalandım. Biraz tepki gösterdiler Ankara'da yakalanmıştım. Sizin neden kimliğiniz yok, neden savaşıyorsunuz dediler. Ben küçüktüm o zaman. 2 sene önce yakalandım. Bana dedi niye ülkenizi bırakıp geliyorsunuz. Biraz kızdılar. Polislerden bir arkadaş bana yardımcı oldu. Bırakın dedi daha sonra da bıraktılar. Polis arkadaş dedi bırakın bunlarda çalışıyor bıraktılar (K13).

Ayrıca Alaca'nın küçük bir yerleşim yeri olması Afgan çobanlara avantaj sağlamaktaydı. Bu durumu Türk katılımcıların, Alaca'nın küçük bir yer olmasından kaynaklı Afgan çobanların kaçak olmasının herhangi bir sorun teşkil etmediği ifadeleri doğrulamaktadır.

(Kaçak olmaları size sıkıntı oluyor mu?) Burası küçük bir yer bize sıkıntı olmuyor. Yakalasalar da biz araya giriyoruz (K25).

Bu durumu destekleyici olarak başka bir Türk katılımcı benzer ifadeler kullanmıştır.

(Burada kaçak olmasından kaynaklı herhangi bir sorun yaşamıyor musunu?) Kepçe sürüyor, tır sürüyor burada öğrendi hepsini. Özgüven verirsen öğrenir. Buda kendine çok güveniyor. Hiçbir sıkıntı olmuyor. Küçük şehir olduğundan. Polis şurada durdurmuş beni aradı. Yolu kapatmış falan diye. Bende ben de çıktım geldim polisin yanına baktım gidiyor. Emniyetin orada yakaladım Polisi. Dedi; hayırdır çocuğu niye tutunuz. Sanayi bölgesi yolu kapatmış sizin operatörlerde görüştüm dedi. Bunu operatör sanıyor. (hıhıhı diye güldü) (K27).

3.10.5. Alaca halkının gözünden Afgan çobanların karşılaştıkları zorluklar

Türk katılımcıların gözünden Afgan çobanların karşılaştıkları sorunları ortaya koymak amacı ile Türk katılımcılara birtakım sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler çerçevesinde edinilen veriler ışığında Afgan çobanların sorunları 5 temel başlıkta sınıflandırılabilir bunlar;

- ❖ Kayıt altında olmamaları (Vatandaşlık problemleri)
 - Kimliklerinin olmaması
 - Kimlik durumuna bağlı sigortasının olmaması

- Hastane ihtiyaçlarının karşılanmaması
- ❖ Ülkelerine rahatça gidip gelememeleri
 - Ailelerinden kopukluk ve aile birliğinin sağlanamaması
- ❖ Kaçak ve göçmen olmasından kaynaklı ayrımcılığa maruz kalmaları
- ❖ Bekar olmaları
- ❖ Alaca bölgesinde sosyalleşme imkanlarının azlığı

Türk katılımcılar yukarıda belirtilen durumlar çerçevesinde genel olarak sorunları şu şekilde dile getirmektedirler.

Tek sıkıntısı ney desen ülkesine gidemiyor. Türkiye'den memnun az ya da çok Afganistan'a bakarak. Afganistan'a gitse gelemeyecek. 4 yıl olmuş 2 yılda bir mesela gidip ailesini görebilir. Bundan önce bizim ailemizde Almanya ya gitmiş mesela. Benim amcamın oğlu 80 yaşında 45 senedir Almanya 'da mesela gelip ailesini ziyaret edebiliyor ama bunlarda bu mümkün değil. (Afgan çobanların yaşadığı sorunlar çevrenizde diğer Afganlı çobanların sorunları nelerdir sizin gözünüzden?) Mesela hastalansa kimliğin uzatıp muayene olamaz adam karnım ağrıyor diye gidiyor buna ilaç vermiyorlar... En basitinden gidip gelemiyor. Adamın en büyük sorunu bu. Herkese bu hakkı tanıma ama 4 yıldır burada çalışıyor mesela buna bir hak tanı. Devlet Çiftlik sahibine de dese ki bunun sigortasını devlet yapsın sende bunun maaşını ver. Hem bunu kontrol altında tutmuş olur, hem bizlerinde bunlarında işi görülmüş olur. Sosyal hakları yok. Gidip gelmesi yok (K16).

En büyük sıkıntıları hastane. Ha çarşıya gideceklerse ben götürüyorum. Tıraş olsun başka bir şey olsun götürüyorum gezin diyorum. 2-3 saat geziyorlar getiriyorum geri (K18).

Türk katılımcı kimliği olan Afgan çobanının herhangi bir sıkıntı ve zorlukla karşılaşmadığını belirtirken kimliği olmayan çobanının bu durumdan kaynaklı herhangi bir yere gidemediğini dile getirmiştir. Kimliksizlik durumu, Afgan çobanların sosyalleşmesinin ve kültürel uyumunun önündeki engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

(Afganlıların ne gibi sıkıntıları var sizin gözlemlediğiniz?) Kimliği olan diğer çobanım için bir sorun olmuyor kimliği olduğu için serbestçe her yere gidiyor. Ancak kimliği olmayan bir yere gidemiyor (K22).

Afgan çobanların vatandaşlık problemlerinin olduğuna dikkat çeken Türk katılımcı aynı zamanda Afgan çobanların ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmektedir.

Vatandaşlık problemleri. Biz çocuğa çalışma izni alalım diye uğraştık. Geldi geleli bir türlü alamadık. Yani ülkemiz bunlara çalışma izni vermiyor. Çocuk, Çorum göçmen bürosuna gitti bunlara terörist, PKK'lı gibi davranıyorlar. İnanın Suriyelilere verdiğimiz değerın yüzde birini vermiyoruz. Çocuk, bizde geldiğinde 5.- 6. Ayda gittik göçmen idaresine biz insan kaçakçısıymışız, bunlarda kaçak gelmişler terörist muamelesi yapıyorlar. Göçmen idaresindeki arkadaş bilmeden bunlar hırsızdır, bunlar şöyledir, bunlar böyledir derken ikinci sınıf muamele

yapıyorlar. Bizi bu şekilde yönlendirmeye çalışıyorlar. Bırakın gitsinler, çalıştırmayın gibisinden. Nasıl problem yaşadılar bilmiyoruz etmiyoruz ama sen nasıl gidersen öyle karşılanırsın. Bunlara da bu şekilde davranıyorlar. Bu insanlar göçüp geliyorlar ki oradaki hayat şartları çok zor. Bu çocuk orada 5-6 kişiye bakıyor. Buradan kazandığı ile bakıyor. Kolay bir şey değil yani. Biz gurbet diyoruz ya. Benim dedem Almanya'da çalışmış 60-64 yıllarında Almanya'ya gidip çalıştı. Dedem derdi ki gavur adama kolaylıkla para vermez derdi (K23).

Afgan çobanların geride eşini, nişanlısını bırakmış olması Türk katılımcılar açısından, Afgan çobanların yaşadığı en büyük sıkıntılardan birisidir. Ayrıca Afgan çobanların evli olmayanlarında evlenmemelerinden ve aile kuramamalarını sıkıntı olarak gören Türk katılımcılarda mevcuttur.

Bunun bekar olması. Bu adam şimdi ailesi ile dursa yemek yapan olur, evinde duranı olur, yarın bir gün çoluğu çocuğu olur. Mesela Suriyelilerin burada çocukları var okula yazdırabilecekler, okul için servis alabiliyorlar, memleketlerine gelip gidebiliyorlar. En azından eşiyile izinde ülkesine gönderebilir bunlarda (K17).

Bekar olmaları. Buradan birisiyle evlenemiyorlar. Bizim millet daha Fas'tan getiriyor bunlar nasıl evlensin. Geçen bahardan Afgan çobanım gitti Suriyeli birini bulacağım diye Yozgat'a gideyim, evleneceğim dedi. Git evlen dedim. 2 gün gezdi bulamadı geri geldi. Balsa evlense sorun yok benim için (K24).

(Afgan çobanların yaşadığı sıkıntılar nelerdir sizin gözünüzden?) evlenemiyorlar, Afganistan'da nişanlansalar ya da evlenseler getiremiyorlar. (Buradan birisiyle ya da Afganistan'dan evlendirmeyi düşünüyor musunuz?) Çocuk yabancı yoksa evlendiririm. Kimliği olsa Faslı gelin getiririz. Evini ocağını ben yapacağım. Evini ben geçindireceğim ama yok olmuyor. Olsa işte ilk geldiğinde nişanlısı varmış bana hava atıyordu. Nişanlım var evleneceğim diye dedim nişanlını ara buraya gelsin. Aramış o da demiş; ben oraya geldim mi Amerika'ya giderim. Dedim seni sevmiyor ki gelmiyor. Buda dememiş sen benim için niye gelmiyorsun. İnsan nereye gider sevdiğinin yanına gider (K27).

Afgan çobanların temel sıkıntılarının bir diğeri de sosyalleşme imkanlarının azlığıdır. İşten kaynaklı sosyalleşmeye vakit bulamayan Afgan çobanlar, vakit buldukları zamanda sosyalleşme ortamlarının olmaması önündeki en büyük engellerden biridir. Bu durumu Türk katılımcı şu şekilde ifade etmektedir;

(Afganlıların yaşadığı sıkıntılar sizin gözünüzden neler? Alaca'da ve Türkiye'de?) Türkiye genellemesi yaparsak onlar için hayat daha iyi. Çünkü Afganistan'da hayat belli. Türkiye'nin yaklaşık 20-25 sene önceki hali Afganistan. Oradan buraya geldiği zaman ister istemez. Biz şimdi köyden çıkıp ilçeye geçiyorsak ya da ilçeden şehre gidiyorsak. Onlar içinde aynı şey aslında. Onların da burada normal yaşadığı sıkıntılar var. Biz nasıl şimdi kendimiz ekonomimizi daha kötü hale getirdiysek. Onlar içinde şimdi aynı problem var. Gerçi H*(yanında çalıştırdığı Afgan çoban) yetmeyen interneti oluyor. Bu soruyu Alaca'ya indirirsek sosyal bir hayat bizde de yok bunlarda da. Sosyal kısıtlaması var işte. Hafta da bir maça götürüyorum onda bile çok mutlu oluyor. Gönü ister daha fazla aktivite olsun Alaca'da götürüyem ama yok (K25).

Afgan çobanların yanlarında çalıştıkları kişilerin bölge içindeki nüfuz güçleri onların bölgede karşılaştıkları sorunların çözümünde kolaylaştırmaktadır.

(Afgan çobanların sorunlarını sizin ve kendi etrafınızdaki tanıdıklarınızın gözünden anlatır mısınız nelerdir?) Vallahi benim bir Afgan çobanımın kimliği yok. Diğerinin var benimkilerde de bir sıkıntı yok. Jandarmaya da gidiyorum ben muhtar olduğumdan dolayı. Yakalansalar da beni söylüyorlar. Bırakıyorlar sıkıntı olmuyor. Çorum'da tutsa yakalansalar bunları beni arıyorlar benim çobanlarım desem bırakıyorlar geri (K24).

3.11. Dil Sorunu, Dil Sorununa Yönelik Getirilen Çözümler ve Dil Bilmenin Avantajları

Dilin gelinen toplumla iletişim kurmanın ve kültürleşmenin yegâne öğelerinden birisi olduğunu çalışmanın önceki başlıklarında ayrıntılandırmıştık. Bu anlamda bu başlık içerisinde Afgan çobanların farklı diller bilmelerinin Alaca halkı ile uyum süreçlerini olumlu ya da olumsuz etkileyip etkilemedikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkçe bilmeyen Afgan çobanların; Türkçeyi nasıl öğrendikleri, dil konusunda hangi zorluklarla karşılaştıkları ve bu zorluklara yönelik hangi çözüm önerilerini getirdikleri de sorulan sorular ışığında aydınlatılmıştır. Aynı zamanda bölge halkının da farklı etnik milletlerden olması bölgede konuşulan dil çeşitliliğini arttırdığından bu durumun Afgan çobanların bölgeye uyum sürecini hızlandırdığı görülmektedir.

Afgan çobanlara Türkçeyi nasıl öğrendikleri sorulduğunda verilen cevaplar; patronundan, televizyondan, Afgan arkadaşından ya da daha önceden bildiklerini ifade etmektedirler. Ayrıca Alaca'daki çok kültürlü yapı dolayısı ile farklı dillerin olması Afgan çobanların, bölge halkı ile daha kolay anlaşmasını sağlamakla beraber bu durum Türkçeyi daha kolay öğrenmelerine yardımcı olmuştur.

(Türkçe konuşmayı nasıl öğrendiniz? Bunun için kimlerle pratik yapıyorsunuz?) Patronla ve patronun iki abisi vardı ondan öğrendim. (K1)

Patronlarla konuşarak öğrendim. Anlaşmada biraz sıkıntım oldu. (Mal sahibi; geldiklerinde bilmiyorlardı anlaşamıyorduk. Geçen sene konuşamıyordum biliyor musun?) (Afgan Çoban: he he geçen sene bu kadar konuşamıyordum.) (Yandaki konuşmacı: şive bile yapmış.) Afgan çoban: Tatarca ile anlaşamıyorduk. (Mal sahibi: Normal Türkçe gibi olmuyor o Tatarca'yı daha iyi anlıyorlar benzediği için.) (K5).

Şimdi bizim yediğimiz içtiğimiz beraber. Bundan dolayı biz devamlıda Türkçe konuşuyoruz. Bundan bir öncekinde Özbeklik vardı onun Türkçesi daha iyiydi. Bizde Tatarca var ikinci dil onunla o şekilde de konuşuyorduk (K21).

(Peki ilk geldiklerin de Türkçe biliyorlar mı?) Yok bilmiyorlar. Genelde Farsça biliyorlar. İlk gelen Özbek'ti zaten. O Türkçeye yakındı. Afgan'ca konuşuyordu ama Özbekçesi' de vardı. Özbekçe ile anlaşabiliyorduk bazı şeyleri. Sonraki gelenler bunlarla akraba sayılır zannedersem. Birbirleri ile bağlantılılar (K31).

Katılımcılardan bir diğeri dilin önemini İran ve Türkiye'yi karşılaştırarak açıklamaktadır.

Dil bilersen sıkıntı yok. Dil bilemesen kimseyi tanıımıyorsun. Mesela Suriyelinin dili değişik, Afganlının dili değişik, Türklerin değişik bilemezsen kimse bilemez. Konuşamazsan bilemezsin. İran'da sıkıntım olmadı. İran'la aynı dili konuşuyoruz. Türkiye dili farklı (K1).

Görüşme gerçekleştirilen bir diğer katılımcı ise Türkçe ve Türkmençe arasındaki benzerlikten dolayı dil sorunu yaşamadığını belirtmektedir.

Türkçe ve Türkmençe birbirine benziyor. (Türkmençe konuşsan anlar mıydık?) Yani benziyor. Bizde gel diyoz git diyoz aynı onun gibi oluyor ad değişiyor sadece. Bir iki üç diyorsunuz ya aynı öyle diyoruz bizde (K3).

Afgan çobanların kendi aralarında hangi dilde konuştuğuna dair bulgular ise şu şekildedir;

(Arkadaşınla aranızda hangi dilde iletişim kuruyorsunuz?) Farsça iletişim kuruyoruz (K7).

Afgan çobanlardan dil bilenler dil bilmeyen arkadaşlarının dilini konuşarak iletişim kurmakla beraber kendileri diğer arkadaş grupları ile bir araya gelince Afganistan'da yaygın olarak konuşulan Farsçayı kullanmaktadırlar.

(Türkçeyi nasıl öğrendin?) Tek başıma çalıştım öğrendim. Her yere vardığında Türkçe konuşmak zorundasın. (Televizyon izliyor musun?) İzliyorum onlardan da Türkçe öğrendim. (Kendi aranızda hangi dili konuşuyorsunuz arkadaşınla?) Bunun kendi dilinde konuşuyoruz. Özbekçe. Benim dilimde konuşamıyor o ben onun dilinde konuşabiliyorum. O yüzden onun dilinde konuşuyoruz. (Farsça konuşmuyor musunuz?) Farsça başka arkadaşlarım var onlarla konuşuyoruz. (K11)

Türkiye'de tek zorlandığı durumun dil olduğunu ifade eden Afgan çoban, dil sorununu Afgan arkadaşından Türkçe öğrenerek çözmeye çalışmaktadır.

(Burada çalışırken zorlanıyor musun?) Alıştım. Tek bilmediğim şey Türkçe bundan dolayı zorluk yaşıyorum. (Türkçe öğrenmekte zorlanıyor mu?) Evet zorlanıyorum. Bizim dil Farsça sizinki Türkçe. (Kimden öğreniyorsun Türkçeyi?) bu arkadaştan. Beraber konuşuyoruz. Öğretiyor bana (K8).

Geleneklerin ve kültürün en büyük aktarıcısı olan dil göçmenler için aile ve sosyal hayatta farklılık arz etmektedir. Hatta göçmen gruplarca çocuklara ilk olarak göçmenlerin kendi ana dilleri öğretilir. Afgan çobanlar açısından durum tam tersi şekildedir.

(Eşinle hangi dilde iletişim kuruyorsunuz?) Eşim Özbek abla, bazen Türkçe bazen Farsça konuşuyoruz. Eşim ailesi ile Özbekçe konuşuyor internetten. (Çocuğunuza hangi dili öğretiyorsunuz?) Türkçe öğretiyoruz. 3 yaşında okula da göndermek istiyoruz burada. Türkçe öğretiyoruz. Farsçada büyüyünce öğrenir (K4).

(Aranızda Farsça konuşuyor musunuz?) ben çocuklarıma Türkçe öğretiyorum. Farsça biliyordum ama unuttum. Sadece şu zamanlarda Türkçe seviyorum. Türkçe konuşsunlar. Okula gidiyor okuldan geliyor. Kendi dilimiz Türkçeyle çok benziyor. Küçük kızım sadece Türkçe biliyor. Eşimle arada Farsça konuşuyoruz sadece (K15).

Afgan çobanlar ve yerli halk arasındaki dil soruna yönelik getirilen çözümler ise farklılaşmaktadır. Katılımcıların dil sorununa yönelik çözümü ise işaretler ve karşılıklı birbirlerinin dillerini öğrenmeleri şeklindedir.

İşaretlerle zamanla alışıyorlar, öğreniyorlar. Bir şekilde anlaşılıyor (K17).

(İlk geldiği de Türkçe bilmediği için zorlandınız mı iletişim kurmakta?) Yok hiç zorlanmadık. Hemen hemen bizim tatar dili ile bunların dili eşit şekilde. Hemen hemen yani çok lehçeleri bize uyuyor. Aynen uyuyor. Demin size konuştuğu kelimeler Tatarca'ya giriyor siz anlamadığınız kelimeler vardır bunun içinde. Biz öğrettik zaten buna yine (K20).

(Türkçeyi nereden öğrendiniz? Bunun için kimlerle pratik yapıyorsunuz?) Buraya geldim bir ayda, iki ayda hiç anlamıyordum. Zorlandım. Sonra alıştım öğrendim gitti. Bazı zaman iş el kol hareketiyle. Sonra abi buna el arabası, buna araba diyerek böyle böyle öğretti (K6).

(İletişim kurmakta problem yaşadığınız oldu mu?) Yok yok. İşaret ile. Anlamadığım zaman iki üç sefer soruyorum beş sefer soruyorum (K24).

Türk katılımcılardan Afgan çobanların dillerini öğrenen ve bu şekilde iletişim sağlandığını dile getirenlerde olmuştur.

(Afgan çobanınız Türkçe biliyor mu?) Yok yok bilmiyor. Türkçe bilmesi için Türkçe konuşması lazım. Bir tek Türk bir çobanım var ahırda onunla konuşuyor. O da zaten Afgan'ca biliyor. Bu benim 20. Afgan çobanım ondan dolayı o da öğrendi onlarla konuşa konuşa (K30).

(Farsça öğrenmeye çalıştınız mı anlaşmak için?) Bundan önceki çobanlarımdan biraz öğrenmiştim. Bundan da öğreniyorum soruyorum bu ne, nasıl deniyor diye. Merakım var (K31).

(İletişimin nasıl? Nasıl anlaşıyorsunuz?) Bu Türkçe sözlükten Türkçe öğreniyor. Bende biraz anlıyorum (İletişim kurmakta zorlanıyor musunuz? Aranızda tartışma oluyor mu?) Aramız gayet iyi. Aynı yaştayız. Anlaşmazlık hiç olmuyor. İletişimde biraz sıkıntı yaşıyoruz. (İletişim de sıkıntı yaşadığınızda bu durumu nasıl aşılıyorsunuz?) dolaylı yollardan. Başka şeyler anlatıyor oradan çıkara çıkara gidiyoruz. (Aynı yaştasınız değil mi?) evet anlaşmamızda oda etkili hep beraberiz her şeyi birlikte yapıyoruz (K33).

Görüşme gerçekleştirilen bir diğer Afgan çoban kaldığı Türk ailenin oğulları ile aynı yaşta olmaları ve hayvanlarla beraber ilgileniyor olmaları onunla Türkçe pratiği yapmasına da katkı sağlamıştır.

(İletişim kurmakta zorlanıyor musun? Türkçe öğreniyor musun?) Biraz. Öğreniyorum. (Sözlükten mi öğreniyorsun? Afgan çoban: hı hı hem sözlükten hem arkadaşlarımdan. Zaten her gün konuşuyoruz. Hep birlikteyiz (K14).

Katılımcılardan Afgan çobanlardan Türkçeyi televizyondan Türk dizilerini izleyerek öğrenenler mevcuttur.

(Türkçeyi nereden öğrendin?) Televizyondan öğrendim. Türk dizilerini izledim, öğrendim. Arkadaşlarımdan öğrendim (K7).

Türkçeyi televizyondan öğrendiğini dile getirmekle beraber aynı zamanda Türkçe okumayı da televizyondan öğrenmiştir. Ayrıca önceden İngilizce bilmesi de durumu kolaylaştırmıştır.

(Türkçe yazmayı öğreniyor musun öğrenmek ister misin?) Evet. Az az İngilizce biliyordum orada burada da okumayı da yazmayı da öğrendim. Telefondan bakarak televizyondan. Okumayı da yazmayı da öğrendim (K9).

Katılımcılardan Türkçesi iyi olan görüşme gerçekleştirdiğimiz Afgan çoban Türkçeyi Afganistan'da Türk askerlerinden öğrendiğini belirtti. Bu durum Afgan çobanın Türkiye'ye geldiğinde herhangi bir sorunla karşılaşmamasına olanak sağlarken bazı durumlarda avantaj sağladığı da görülmektedir. Ayrıca konuşma gerçekleştirilirken Afgan çobanın Alaca'ya özgü konuşma tarzını da öğrendiği görülmektedir.

(Türkçen çok iyi burada mı öğrendin?) Hayır. Afganistan'da Türk askeri vardı orada öğrendim. Afganistan'da Türk aynı kandan olduğumuz için çabuk öğreniyoruz. Dilimizin zaten yarısı Türkçe o yüzden çabuk öğrendik. Aslımız Türkmenistan'dan gitmiş. Bundan dolayı Türkiye'de pek sorun yaşamadım. Önceden de Türk asker arkadaşlarımız vardı. Onlarla oturduğumuz için anlatıyorlardı Türkiye'yi size bir zarar gelmez. Ondan dolayı bir sıkıntı yaşamadım. (Alaca'ya özgü bir konuşma tarzı var sen bu ağzı öğrenmişsin?) Evet tabii ki de öğrendim. Heri, mesela Nörüyon diyorlar. Göbel gibi (K13).

Afgan çoban katılımcılara kendi dilleri ile veda edildiğinde mutlu oldukları gözlemlenmiştir.

Katılımcı Afgan çoban K4' e Huda hafız dediğimde mutlu oldu ve bana sende Farsça öğrenmişsin dedi. Farsça güzel bir dil dediğim de tekrardan sevindi ve gülerken evet güzel bir dil bende seviyorum dedi (K4).

Buna benzer şekilde farklı bir katılımcı ise yaşının küçük olmasından ve kendi dile ile veda edilmesinden kaynaklı gülümseyerek heyecanlandığını dile getirdi.

Görüşme sonunda Huda hafız dediğimizde mutlu oldu. Afgan çoban: Heyecanlandım diye yanındaki Türk arkadaşına söyledi. Çay saatinden sonra giderken gülerken bize tekrar bu kelimeyi söyledi ve Farsça memnun olduğunu söyledi (K14).

Ancak katılımcılardan bir diğer Afgan çoban görüşmeci Farsça bilip bilmediğimizi sorgulamakla beraber Farsça konuşmayın bizim dilimiz Türkçe aynı dile sahibiz diye sitemde bulundu.

Siz Farsça biliyor musunuz abla. (Araştırmacı: hayır sadece bunu öğrendim.) ha bende biliyorsunuz sandım. Türkçe anlıyoruz biz. Siz baba diyorsunuz biz ata diyoruz. Siz anne diyorsunuz biz ana diyoruz abla aynı dillerimiz fark yok ki Türkçe deyin (K10).

3.12. Alaca'da Afgan Çobanların İş Hayatının Zorlukları ve Yapılan İşin Kültürel Uyum Sürecine Etkisi

Gelinen topluma uyum sağlamanın diğer bir göstergesi gelinen yerde iş bulmak ve iş kollarının önemidir. Afgan çobanlar göç ettikleri Alaca bölgesinde enformel iş kollarından biri

olan çobanlık mesleğini yapmaktadırlar. Çobanlık mesleğinin, Afganistan'da aile mesleği olarak görülmesi ya da bu mesleği kendilerinin önceden yapmaları Afgan çobanların gelinen yerde de çobanlık alanının da önünü açtığını yukarıdaki göç öncesi durum başlığında belirtmiştik. Bu başlık içerisinde ise enformel iş kolları olan ikinci sınıf işlere mecbur bırakılan Afgan göçmenlerden, Afgan çobanların iş hayatının ne derece onların kültürel uyum süreçlerine katkı sağladıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öyle ki Afgan çobanların bir kısmı merkezde bir kısmı ise köylerde çobanlık yapmaktadır. Köy yaşantısı ve merkezde yaşam arasındaki kültürel farklılıklar ve sosyalleşme alanlarının farklılıkları Afgan çobanların uyum süreçlerini de doğrudan etkilemektedir. Bu perspektifte Afgan çobanların iş hayatının yanı sıra mekân farklılıklarının da uyum sürecine etkisi analiz edilecektir.

Afgan çoban katılımcılardan dört senedir Alaca'da olduğunu ve bu iş koluyla uğraştığını dile getiren katılımcı herhangi bir zorlukla karşılaşmadığını belirtmektedir.

Bir arkadaşım vardı tanıdık. 5-10 senedir buraya gelmiş. O Ankara'da idi. (Peki sen Alaca'yı nasıl buldun?) Bu adama burada çoban lazım olmuş bende 4 senedir buradayım. Arkadaşım burada bana iş buldu. (Çobanlık mesleğini yaparken zorlanıyor musunuz?) Yok yaşamadım. Herhangi bir sorunum yok. 4 senedir buradayım memnunum (K1).

Afgan çobanlar, çobanlık mesleğinin yanı sıra farklı şehirlerde farklı enformel iş sektörlerinde çalışmışlardır. Çobanlık mesleğindeki karşılaştıkları en büyük zorluk ise işten kendilerine zaman ayıramamalarıdır.

(Bundan önce nerelerde çalıştın?) Niğde, Sivas, Nevşehir her yerde çalıştım iş oldu çalıştım. (Oralarda ne iş yaptın?) Şantiyede çalıştım, hayvancılık yapıyordum yani. Çobanlıkta yaptım. Büyük baş hayvan bakıyordum. Yani inek. (Bir günün nasıl geçiyor?) Hayvanlara bakıyorum zamanım olmuyor (K3).

Yok yok izin günüm yok Mallar yoruyor insanı. Mal çok iş zor. Adam aradık bulamadık. Bir kişi daha olsa yardım etse bana biraz rahat olur. İş şimdi biraz zor. 30 tane inek daha aldılar benim işim ondan zor. Bir gün geçerde nasıl geçer. Çok sıkıntı geçer. Ormanların içine kaçar inekler. Ekinlere çıkar. Mal birbirine karışır. Mal birbirine alışsa sonra sıkıntı olmaz. Bunlarda hiç alışma yok. (Peki burada Afgan arkadaşın var mı?) Alaca'da burada tanıdığım 2 tane var. Başkasını tanımiyorum. Onlarla konuşuyorum. Birlikte otlatmaya götürüyoruz. Dışarı çıkınca birlikteyiz. (Televizyon izliyor musun?) İnternette Afganistan' da ne olmuş dinlerim, izlerim sonra yatarım. Öyle çok bakmam bizde saat 9 da iş biter sonra yatarım. Sabah 6 da gideriz malın içine 9'a kadar bitiririz. Yemek yeriz öğleden sonra malı dışarı çıkarırız. Vaktim yok (K5).

Sabahın ilk ışıklarıyla çalışma hayatları başlayan Afgan çoban bu durumu şu şekilde aktarmaktadır.

(Bir gününü anlatır mısınız?) Yani kendi evimizde olsa herkes kalkıp işine bakar. Burada erkenden kalkıyoruz sabah 6'da 5'te kalkıyoruz. Kendi evimde olsa sabah 6'da 5'te kalkmam. Burada namazımı kılıyorum sonra ahıra giriyorum (K6).

Afgan çobanlar hayvan bakımında da zorlanmaktadırlar. Özellikle köylerde arazi şartları onların hayvanları otlatmasını zorlaştırmakta ve fiziksel olarak yorulmalarına sebep olmaktadır. Afgan çoban katılımcı işin zorluğundan dolayı işi bırakanlar olduğunu ifade etti.

Arkadaşlar geliyor burası ormanlık olduğu için işi bırakıp geri gidiyorlar, hayvanı güdemiyorlar. Ben burada alıştım benim için farklı olan bir şey yok. Ama getirdiğim arkadaş beğenmiyor arazi serbest değil diye. Ormanlık diye zor geliyor ona bırakıp gidiyor (K7).

Başka bir katılımcı Afgan çoban bir gününü şu şekilde anlatmaktadır;

Saat 5 buçukta kalkıyorum sabah. İşime başlıyorum saat 9 gibi bitiyor. Sonra kahvaltımı yapıyorum. Dinleniyorum. Saat 5'te tekrar işe başlıyorum. Siz gelmeden önce de işim bitti. (Biz sekiz buçuğa doğru gelmiştik). O aralıkta da uyuyorum dışarda dolaşıyorum. Televizyon izliyorum (K9).

Farklı iş kollarında çalışan görüşme gerçekleştirdiğimiz Afgan çoban ise bu iş kolları arasındaki farklılıkları ortaya koyarak çobanlığın hem şehirden uzak olmasından kaynaklı para biriktirmede avantajlı olduğunu hem de iş kolaylığı açısından daha rahat olduğunu dile getirmektedir.

Peki çalıştığımız bu üç meslekten hangi meslek size en uygundu? Yani çobanlığı tercih ederim. Çobanlık rahat biraz kimse kimseden şeyi yok. Rahat gezebiliyoruz arazide. (Bekçilik ve İnşaat'ta çalışırken karşılaştığınız zorluklar oldu mu?) Orada kaçak çalışıyorduk. Kimlik falan yoktu o zaman. Bekçilik yaparken 20 gün temizlik yerinde çalıştım. 4-5 kişiydik sonra bayram geldi. Bayram geldikten sonra patron bizlere dedi iki kişi kalın. Diğerleri izine gitsin dedi. Ben kaldım başka arkadaşım kaldı. Ondan sonra herkes iş başına geldi. Türk, Kürt herkes vardı. Patron bana dedi ki sen bekçilik yapar mısın dedi. Bende yaparım dedim. Şirketin arka tarafından böyle bir yol gidiyordu. Toprak yol. Sadece akşamları orada bekleyeceksin dedi. Sabah çalışmayacaksın, akşam çalışacaksın dedi bende tamam dedim. Ben dedim ama benim jandarma tarafından sıkıntım var ben kaçacağım. Jandarma gelse beni götürür dedim. Yok dedi götürmez beni ara öyle bir şey olursa ben hallederim dedi. Zaten burada çalışıyorsunuz devletin haberi var dedi. Orada bekçilik yaptım. Biraz parasında sıkıntı vardı. Yavaş yavaş bıraktım. Dedim bırakayım çobanlık bulayım dedim. Hem şehre yakındı orada parada biriktiremiyorum. Çobanlık buldum burada kaldım (K11).

Benzer şekilde farklı şehirlerde çobanlık yapan Afgan katılımcı aynı zamanda Alaca'da çobanlığın yanı sıra farklı iş kolunda da çalışmaktaydı. Afgan katılımcının anlatımı doğrultusunda diğer işlerden farklı olarak Afgan çobanların, çobanlık mesleğinde sosyalleşme imkânı işten kaynaklı daha zordu.

Şimdi ben nasıl diyeyim, orada (Bursa'dan bahsettiğini sonradan anladım.) bizim arkadaşlar vardı. Afganlı çiftliği olan ve Türk vatandaşlığı alanlar. Yani daha önceden gelenler. Yani 90'lardan gelip vatandaşlık alan Afganlı arkadaşlarımız vardı. Onlarla çalıştım. (Peki Afgan çiftliğinde çalışmak ile Türk çiftliğinde çalışmak arasında da fark var mı?) Yok. Değişmiyor ikisi de aynı. (Bursa'da çalıştığın yer Türk müydü?) Çalıştığımız yerde bir Türk, iki Afganlı çalışan vardı. Bursa'dakiler Afganlı olan sonradan vatandaşlık alanlar. (Sakarya'dakiler Türk olan patronlar. Çobanlık mı zor yoksa farklı işlerde de çalışıyorsun onlar mı zor?)

Şimdi ben ikisi ile aynı anda çalıştığım. Oranında bazı ağır işleri var buranın da bazı ağır işleri var. Ama buğday pazarında çalışmayı tercih ederim. Çobanlıkta şöyle bir şey var; istediğin zaman gidip gezemezsin, arkadaşlarınla görüşemezsin. Neden? Çünkü orayı bırakırsan bu sefer hayvanların aç kalır. Hayvanların aç kaldı mı o da olmaz. Çobanlığın en özel durumu da zaten hayvanların aç kalmaması. Hayvanlar aç kaldı mı zaten çoban değildir o adam. Hayvanları aç bırakıp gezmeye gidersen olmaz. (Çobanların yaşadığı zorluklardan bahseder misin? Ne gibi sıkıntılar yaşıyorlar?) Sabah erken kalkman lazım, zamanında yemini vermen lazım geciktirme şansın yoktur. Bazı arkadaşlar umursamadan yapıyor görüyorum ama geciktirirsen olmaz. Sabah erken kalkıp yemini vermen lazım. Bunların hamilesi var yavruladıklarında annelere özel ilgi göstermen lazım. Doğum zamanı koyunlar için çok önemli zamandır (K13).

Katılımcılardan Afgan çoban, işin zorluğunun yanı sıra hiçbir sosyal yardım almadıklarını ayrıca mecbur işi yapmak zorunda olduklarını dile getirdi.

Zorlansak da yapacak bir şey yok abla. Mecbur çocuklar ekmek istiyor. Türkiye'ye geldik kimseden yardım almadık kendimiz çalıştık. Kendimiz yemeğimizi bulduk yedik. Kızılay'dan Belediyeden hiç yardım almadık. (Çalışma belgelerini ve kimliklerini göstermek istediler. Ben gerek olmadığını söyledim.) Patronum açısından da sıkıntı çıkmıyor çobanlıkta çalışabilir diye belgem var (K15).

Aynı katılımcı işten kaynaklı herhangi bir sosyal aktivitelerinin olmadığını dile getirmektedir.

(Beraber bir yerlere gidiyor musunuz?) (Gezme, dolaşma, ailecek yemek?) Alaca'ya gidiyoruz ama burada öyle imkân yok. Zaten işten başka şeylere vaktimiz olmuyor. Hayvanlar yem yiyecek sularını içecek. Sıkıntı oluyor (K15).

Katılımcılar arasında Alaca'da iş konusunda zorluk yaşamadığını ancak başka şehirlerde aynı anda çobanlığın yanı sıra farklı işlerde çalıştığını dile getiren Afgan çoban katılımcının aktarımı;

(Türkiye'de başka nerelerde çalıştınız?) Tosya dedi galiba çok anlaşılır değildi. İskilip'te çalıştım sonra burada çalıştım. (Orada işiniz ve işvereninizle aranız nasıldı?) Çok zordu abla. İş verenim hem çobanlık yaptırıyordu hem tarlasını koşturuyordu. Ondan sonra anlaşımadık geldik buraya (K10).

Benzer şekilde farklı iş kollarında çalışan Afgan çoban katılımcı için işin zorluğu önemli değildi onun için hayatını geçindirebilecek bir iş olması yeterliydi.

(Türkiye'de farklı şehirlerde çalıştın mı?) Konya'da çalıştım. Konya'da bir sene çalıştım. 3 ayda Yunak'ta çobanlık yaptım. (Yunak neresi bilmediğimden anlamadığı mı söyledim nerede olduğunu sordum) Yunak şu tarafta Konya' da (şu tarafta diye yolun diğer tarafını gösterdi) (Konya'da ne iş yapıyordun?) Orada domates fabrikasında çalıştım. (Çobanlık mı daha iyi yoksa fabrikasında çalışmak mı?) İş aynı iş. Orada da aynı burada da aynı iş. iş olsun da fark etmiyor. Konya'da çobanlık yaptığımı söyledin bura da ki gibi mi orada da çobanlık? Fark yok. Hepsi aynı (K12).

Türk katılımcılar Afgan çobanların yaptığı işin zorluğunu şu şekilde değerlendirmektedirler;

4 çoban çalıştırdım, 3 ü kaçı. (Neden kaçtılar?) Bilmiyorum ki kaçıyorlar. Şartlar ağır değil. Arkadaş ortamı oluyor başka yerlerde iş buluyorlar ondan dolayı kaçıyorlar (K17).

Yani şimdi ben sana şöyle anlatayım sabah erkenden saat 5'te çocuğu kaldırıyor. Hayvan otlatmaya gönderiyor. Öğlen geliyor. Öğlende de çocuğa başka iş veriyor. Örnek vereyim; balya çektirmeye gönderiyor veya tarlada çalıştırıyorsun. Saat 4'e kadar tarlada çalıştırdığın adamı tekrar 4'ten 9'a kadar tekrar araziye gönderdin hayvanın peşine hangi can dayanır buna (K29).

(İzin günü var mı?) Yok. Olsa bile nere gidecek ki. Aha ben çobanım izin verdin nereye gideyim ne yapayım. Ailem yok bir şeyim yok. Çarşıda işi olacağı zaman ben her zaman götürüyorum. Burada normalde saat 9'dan sonra akşam 5'e kadar hemen hemen boş (K18).

(Hayvanları güderken yabancı hayvanla falan karşılaştın mı?) Kurt, domuz vb. evet evet karşılaştım. Evet onları kovalıyorum (K7).

3.13. Afgan Çobanların Alaca Halkı ile Sosyo-Kültürel Benzerlik ve Farklılıklarına Yönelik Bulgular

Göç sonrasında gelinen yerde etkileşime giren göçmenler birtakım değişimlere maruz kalmaktadır. Ya da bunun tam tersi şekilde gelinen yere kendi kültürel özelliklerini taşımaktadırlar. Göçmenlerin gelinen yer ile kültürel uyumu göçmenlerin kültürü ile hâkim kültür arasındaki benzerlik ve farklılıklara bağlıdır. Ana kültür gelinen yerdeki hâkim kültüre ne kadar yakınsa göçmenler içinde o kadar uyum söz konusu olur. Ancak uyumsuzluk gibi bunun tam tersi durumlarda mevcuttur. Afgan çobanlarda Türkiye'ye geldikten sonra birtakım değişikliklere maruz kalmışlardır. Bu da Afgan çobanların, yaşam tarzında birtakım değişimler meydana getirmiştir. Öyle ki Afgan çobanlar Alaca'daki yerli halktan etkilenerek giyimlerinde, düşüncelerinde, yeme-içme ve hayat tarzında değişiklik yaşamış aynı zamanda kendi kültürel değerlerini de kendi içerisinde yaşatmaktadırlar.

Bu bağlamda Afgan çobanların hem yöre halkı ile hem de kendi kültürel yapısı ile ilgili benzerlik ve farklılıkları sıralanacaktır.

3.13.1. Yemek kültüründeki benzerlik ve farklılıklar

Afgan ve Türk yemekleri arasındaki farklılıkların olup olmadığını öğrenmek ve yemek kültüründeki değişimin ne derece Afgan çobanları etkilediğini ortaya koymak amacı ile katılımcılara Türk yemekleri ve Afgan yemekleri arasındaki farklılığın olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların cevapları hemen hemen birbiriyle benzerlik göstermektedir. Öyle ki Afgan yemekleri ve Türk yemekleri arasında pek bir farklılığın olmadığı yönünde görüş bildirenler mevcuttur. Bunun yanı sıra katılımcılar arasında Afgan ve Türk yemeklerinin özelliklerinin farklı olduğuna değinenler de mevcuttur.

Afgan çoban katılımcılara Afgan yemekleri ve Türk yemekleri ne kadar benzer diye sorulduğunda verilen cevaplar şu şekildedir;

Yemekler farklı. Buranın yemekleri daha güzel. Afgan pilavı yok burada. (Çiftlik sahibi; bunların özel pilavı var dedi. İlla onu yiyecek. Afgan pirinci diye. Bizim eski çoban 3 günde bir arkadaşıyla gidip malı götürdüklerinde yapardı. Ben yanlarına gidip yemedim oturmadım). (Araştırmacı: Afgan pilavını nerede yaptınız?) Burada yaptık Ankara'da Afgan pirinci var alıyoruz. Mağazalarda (Afgan marketlerini ve alış-veriş merkezlerinden bahsediyor) ince uzun (K3).

Afganistan'da yemek değişik, burada değişik, insan 2-3 ayda alışıyor. Şimdi ben alıştım. Arkadaşım Afgan pirinci getirdiğinde 2-3 haftada bir işim yoksa yemek yapıyorum işim varsa yapamıyorum. Türk yemekleri güzel (K1).

Aynı katılımcıya Türk yemekleri ve Afgan yemekleri arasındaki farklılıklar sorulduğunda ekmek ve baharat farklılığına dikkat çekerken aynı zamanda yemeklerde kullanılan yağlarında fazlalığını dile getirdi.

Ekmek farklı, burada biber falan kullanılıyor, acı Afganistan'da yok. Sizde yağ fazla kullanıyorlar (K1).

Afgan çobanlardan bir diğer katılımcı Türk yemekleri ile Afgan yemeklerinin aynı olduğunu ancak çay, Afgan pilavı gibi bazı farklılıkların olduğunu da belirtti.

Afganistan ve Türk yemekleri aynı. Fark yok. Bazı ekmek farklı, çay farklı, Afgan pilavı var bizde (K14). (İşveren: Sabah çay içince içine su dökmüyor. Direkt dem döküyor (K31).) Rengarenk çay var bizde. Bu sıcak. O soğuk. Onu içiyorsun serinletiyor. Kışın sıcak çay içiyoruz. (Türk arkadaşına kelimeyi sordu.) (Bize çayın resmini internetten gösterdi) Nane gibi ama değil (K14).

Buna benzer farklılıkları dile getiren bir diğer katılımcı, Türkiye'deki yemeklerin porsiyonunun küçüklüğünden yakındı.

Patron getiriyor. Ekmek farklı. Afganistan çok fakir, 10 kişi var memlekette hepsi yiyecek. Davarı var, bir hafta iki ineği var, onu satacak ya da kesip yiyecek. Türkiye'de öyle değil onu satacak kesip yemiyor. (Mal sahipleri de burada şakalaşarak kes bir tanesini götür bilmezler sayısını dedi ve gülmeler devam etti). Şu kadar yiyor, şu kadar peynir yiyecek, şu kadar zeytin yiyecek. (Yemek oranlarını eliyle işaret ederek porsiyonların az olduğunu belirtti.) Patates nedir ki onu yiyecek. Et yemiyorlar, pirinç yemiyorlar, güzel güzel şeyler yemiyorlar az az yiyorlar. Az yiyorlar. Fakat sigara içiyorlar abla. (Sigara içecek kısmında güldü zaten eğlenceli ve esprili bir insandı.) (K2).

Türk yemekleri ve Afgan yemekleri arasında farklılık olduğunu dile getiren Afgan çoban, küçük yaşta göç etmesinden dolayı Türk yemeklerine kolay alıştığını ve Afgan yemeklerini yapmayı bilmediğini dile getirdi. Bu durum göçmenlerin küçük yaşta göç etmesinden kaynaklı gelinen yerin kültürüne daha kolay uyum sağladığının göstergesidir.

(Türk yemekleri ile Afgan yemekleri arasında farklılık var mı?) Yok. Pilavımız farklı. Ekmeğimiz pek fark etmiyor. Çok uzak köylerde yaşayanların farklı. (Afgan yemeği veya Afgan pilavınızı burada yaptın mı?) Yok hiç yapmadım, vaktim

olmuyor. Küçükken geldim buraya da öğrenemedim zaten. Türk yemeklerine de alıştım (K13).

Türk yemekleri ve Afgan yemekleri arasında fark olmadığını söyleyen bir diğer Afgan çoban katılımcı Afgan yemeklerini özlediğini dile getirdi.

(Türk yemeklerine alıştın mı?) Evet. Fark yok. Ama Afgan yemeklerini özlüyorum (K8).

Genel olarak Türk yemeklerini daha çok sevdiğini dile getiren katılımcılardan Afgan çoban, diğer Afgan arkadaşlarının bu durumu yadırgadığını ifade etmektedir. Ayrıca Türk yemeklerini eşinin yaptığını ve öğrendiğini de dile getirmektedir.

Türk yemekleri güzel. Eşim öğrendi o yapıyor. Ben Türk yemeklerine alıştım. Fark etmiyor bana. Ama hep Türk yemeği yiyorum. Bazı arkadaşlarım 3-4 yıldır burada bana bazı yemekleri "nasıl yiyorsun bu yemeği" diye söylüyorlar. Çorbalar farklı, mesela şehriye çorbasını, mercimek çorbasını farklı buluyorlar. Bizde paça, işkembe, etten, tavuktan, nohuttan çorbalar yapıyor bizim orda. Bizde mercimek, şehriye çorbası yok ondan farklı geliyor arkadaşlarıma (K4).

Benzer şekilde Türk yemeklerinin güzel olduğuna dikkat çeken Afgan katılımcı, Türk yemeklerini bilmediği için Afgan yemeklerini yaptığını dile getirmektedir:

(Evde yemekleri kendin mi yapıyorsun? Hangi yemeği yapıyorsun Afgan yemeği mi Türk yemeği mi?) Ben Afgan yemeğini çok seviyorum. Afgan yemeği yapıyorum kendim yapıyorum. Bana kolay geliyor yoksa Türk yemeği daha güzel (K9).

Afgan çoban katılımcılardan (K15) hem Afgan hem Türk yemeği yapıp yediklerini ancak çocuklarının daha çok Türk yemeklerini yediğini dile getirdi. Bu durum çocukların Türkiye'de büyümesinden kaynaklı daha kolay uyum sağladıklarının göstergesidir.

Bazı zaman Afgan yemekleri yapıyorum bazı zamanda Türk yemekleri. Benim çocuklarım Türk yemeklerini seviyorlar (K15).

Türk kültürü göz önüne alındığında yemek ve sofranın kültürünün yeri oldukça önemlidir. Bu açıdan aile fertlerinin sofrada toplu halde yemek yemesi bir gelenek olarak varlığını sürdürmektedir. Görüşme sırasında gözlemlenen ve katılımcılar tarafından aktarılan veriler ışığında, Alaca halkının Afgan çobanları da ailenin birer ferdi olarak gördükleri ve hep beraber yemek yedikleri tespit edilmiştir.

(Kendi yemeğini sen mi yapıyorsun yoksa patronun mu getiriyor?) Hep birlikte yemek yiyoruz. Onlar yapıyorlar. (Türk yemeklerinde yemediğin yemek var mı?) Yok yok. Ama bazı zamanlar yemesem çantam var, orada bir tane atım var, bazı zamanlar götürdüğümde çantama sevmediğim yemekleri koymuyor. (Atının yerini gösterdi ama hava karanlık olduğu için göremedik). Yediğim sevdiğim şeyleri koyuyorlar (K6).

Benzer şekilde görüşme gerçekleştirdiğimiz Türk ve Afgan çoban katılımcılar ile yemek eşliğinde görüşme gerçekleştirilmiş olup ailenin hep beraber yemek yediği görülmüştür. Türk katılımcıya Afgan çobanın yemeklere alışıp alışmadığı sorulduğunda Alaca'nın çok kültürlü

yapısının etkili olduğu ve kendilerinin de civardaki köylerden farklı bir kültürel kimliğe sahip olduklarını dile getirmişlerdir.

(Afgan çobanınız ve sizin yemek kültürünüz arasında fark var mı?) Hayır. Biz Ahıska göçmeni olduğumuz için aynılar. Diğerleri ile nasıllar bilmiyorum. Biz Ahıska Türküyüz ya mesela bizim buranın yerlisi ile çoğu şeyimiz tutmaz. Diğer Türklerden bizim şeyimiz farklı. Bazı yemeklerini biz bilmeyiz. Kültürel olarak farklar var. (Afgan çobanınız Türk yemekleri ile arası nasıl?) Yemek yerken ben soruyorum bu yemek sizin orada var mı diye. Bana var diyor. Adını soruyorum tabi o farklı bir şey diyor. Sonra bana internetten gösteriyor. Bu diyor. Bizim yediğimiz yemeklerin çoğu orada var. Hıngal (etli yöresel yemek) biliyor, mantıyı biliyor. Aynı kültür. Tabi Alaca'da diğerleri ile belki vardır. 3. çobanım ev yemeklerini yemiyordu. Dışardan götürdüğüm yemekleri yiyordu (K32).

Aynı katılımcı (K32), Afgan çobanının isteği doğrultusunda onun yöresel yemeklerini yapabileceğini de dile getirmiştir.

Ben sordum siz neler yapıyorsunuz dedim. Yemeklerinizden göster, bunlardan yemezsen onlardan yapabildiklerimizi yapalım diye. Yok ben her şeyi yiyorum. Bir tek mantar yemiyor onu sevmiyor her halde (K32). (Kaz eti de yemiyor (K34).) benim çocuklarımın bile hepsi ayrı ayrı şeyler seviyor yani. Ben onlar ne istiyorsa onu yapıyorum (K32).

Türk katılımcılara Afgan çobanların Türk yemek kültürüne uyum sağlayıp sağlamadıklarına yönelik sorular çerçevesinde elde edilen bulgular ise şu şekildedir;

(Türk yemekleri ile arası nasıl? Alıştı mı?) Tabii canım biz ne yersek onu yiyor. Sadece domatesi yemez, yumurtayı yemez. Bunun da o huyu var. Onu da ona göre ayrı ayrı şeyler yapıyoruz. (Afgan pilavı var burada yaptı mı diye soru yönelttik) Afgan pilavını yapamadı. Biz yap desek belki yapardı da biz kendimiz demedik hiç. Bizim hanıma anne diyor annesi yapıyor her şeyi. Bizde ayrı yok sofraya beraber otururuz. Beraber kalkarız. Yemeği de beraber yiyoruz. Öyle ayrı yok. Bu o evin adamı oluyor artık. Fitresi bize ait. Fitresini de biz veriyoruz. Bu evin halkından o da (K20).

Türk katılımcılardan Afgan çobanları ile beraber yemek yapıp yiyenler ve Afgan yemeklerini beğenenlerde mevcuttur. Öyle ki Afgan çobanlar hem Türk kültürünü öğrenmekte hem de buldukları köye kendi yemek kültürlerini taşımaktadır.

Benim eski çobanlarım burada tuvalet banyo iki tane iki göz oda da var ben burada bir sene kaldım B*(eski çobanı) ile devamlı yemeklerini ben yapıyordum. Beraber yapıyorduk yani onlara da bir sefer Afgan pilavı yaptırdım. Yedim hoşuma gitti. Beğendim. Bir de bunların pirinci ne kadar su koyarsan koy lapa olmuyor. Bizim pirinç hemen lapa oluyor bu olmuyor suyu kaybediyor. Nasıl bir pirinç ise hem büyük hem de güzel. Soğanlı, tavuklu hoşuma gitti. Bende alışmıştım bunlardan öğrene öğrene ben de yapıyordum da unuttum gitti daha (K24).

(Afgan pilavı yapıp getirdi, yediniz mi?) Sebzeli pilavın aynısı. Ben yedim beğendimde. Afgan çoban: ben yapmadım onu diğer arkadaşım yaptı. Normalde et, havuç, kayısı olması lazım. Ama biz sadece havuçlu yaptık (K26).

Türk katılımcılara Afgan çobanların Alaca'ya kültürel anlamda uyum sağlayıp sağlamadıkları sorulduğunda cevaplar, Afgan çobanların kültürel olarak uyumlu oldukları yönündedir. Ancak çarpıcı olan ise Afgan çobanın vejetaryen olması onu diğer Afgan çobanlardan farklı kılmaktadır.

(Kültürel anlamda uyumu nasıl?) En büyük sıkıntısı et yemiyor. Vejetaryen. Eti hiçbir şekilde yemiyor tavuk, balık vs. Hayvanın ürettiği hiçbir şeyi yemiyor. O kadar detaya girmiyor. Süt içiyor, yoğurt yemiyor. Afgan çoban: yoğurt yemiyorum ama cacık yiyorum. Bizim ailenin hepsi yiyor ama ben yemiyorum. (Araştırmacı: ne yiyor peki?) Çikolata, muz vb. yemek olarak da brokoli, banya, fasulye, Afgan pilavı. (Araştırmacı: Afgan pilavının içinde et var nasıl yiyor?) Et yerine havuç koyuyor bir kere yapıp getirdi. (Araştırmacı: başka var mı gözlemlediğiniz durumlar?) Görüşmeci: kendi dilini unutuyor. Afgan çoban: tabi ki de 6 sene oldu Türkçeyi konuştuğum için unutmuşum. Farsçayı unuttum. Bir arkadaşla yarım saat konuşursam yarım saatten sonra anlıyorum (K25).

3.13.2. Müziğin, kültürün taşıyıcısı olma durumu

Göç ve müzik arasında bağlantı vardır. Müzik, tarih boyunca eğlence amacı gütmeyen yanında güçlü bir toplumsal iletişim, propaganda, dil aktarım aracı ve kimlik belirleyici olarak görülmüştür. Öyle ki birçok göç çalışmasının konusunu oluşturan müzik, geleneklerin aktarıcısı, geleneklerin yansımalarının göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda göçmenlerin müzikleri aracılığı ile kültürleri analiz edilmektedir. Müzik; göç sonrası yaşanan marjinalleşmenin bir parçası, göçmen grupların kendi kimliklerini korumanın bir yolu, dışarıya karşı politik bir duruş ve diğer gruplara karşı kendi kültürlerini koruma ve aktarma aracıdır. Müziğin göç üzerinde belirleyici olduğu başka bir nokta ise yeni kültürel öğelerin oluşmasının kaynağıdır. Bu açıdan göçmenler gelinen ülkenin veya bölgenin yerli kültürünü öğrenmede müziği araç olarak kullanmaktadırlar. Kısacası müzik göçmenlerin kendi kültürünü aktarma ve korumanın bir yolu olduğu kadar göç sonrası yerli halk ve göçmenlerin uyumunun sağlayıcısı olarak da görülmektedir (Tekin E. , 2021, s. 191-197). Bir zamanlar yalnızca Kuzey Atlantik'te mevcut olan müziğin giderek Karayipler, Latin Amerika'ya doğru yayılması benzer şekilde Cezayir'de kadınlara özgü olarak bilenen Rai müziğinin Akdeniz'de artık erkekler tarafından dinlenmesi, kültürler arası etkileşimi ve müziğinde göçünü ortaya koymaktadır. Müzik; modern hareketliliğin taşıyıcısı, kültürel aktarımların parçası ve toplumların sosyal uyum ve dönüşümünün bir parçası olarak görülmektedir. (Chambers, 2019, s. 111-114) Bu anlamda göç ile yanlarında taşınabilir eşyalardan daha fazla gelenekler, görenekler ve öğrenilmiş bir takım değer yargıları göçmenlere eşlik etmektedir. Afgan çobanlara eşlik eden en önemli değer yargılarından biri de kültürün aktarıcısı olan müzikleridir. Öyle ki bazı Afgan göçmenler, işlerini yaparken kendi dillerinde ezgiler söylemektedirler. Afgan çobanlara kendi dillerinde şarkı söyleyip söylemediği sorulduğunda verilen cevaplar şu şekildedir:

Şarkı, Türkü söylüyorum, dinliyorum seviyorum. Farsça dinliyorum (K4).

Hayvanları çağırırken t u diyoruz. Afganistan'da kaval var. Yalnızken dinliyorum. Kendi dilimde. Meşhuru, Mengel, Hanım Nağme, Ariyane Seyyid, Sedat Kasım'ı var meşhur sanatçıları. Taliban her yerde kapattı m zık çalma yok (K1).

Tek başınayız mecbur söylüyorsun (güldü). Kendi dilimizde söylüyoruz. Türkçe şarkı bilmiyoruz ki bilmediğimiz için söylemiyoruz. Kendi dilimizde söylüyoruz o yüzden (K11).

(Hayvanlarla ilgilenirken şarkı, türkü, deyi söylüyor musun?) (Arkadaşı kendi dillerinde tercüme etti anlamadı soruyu.) Evet Afgan şarkıları söylüyorum. Farsça söylüyorum (K12).

(Peki hayvanlara bakarken şarkı, deyiş söylüyor muydun?) Benimle beraber başka arkadaşlarım vardı onlar şarkı söylüyordu, kaval çalıyordu. Farsça söylüyorlardı (K13).

Afgan  obanlardan katılımcı, hayvanların kendi dilini anlamadığını Türkçe konuştuğunda ve Türkçe şarkı söylediğinde onu anladığını ifade etmektedir.

Kendi dilimizi çok anlamıyor inekler. Türkçe söylüyorum bende. Bir yerden geçerken dur diyorum. Türkçeyi anlıyor dur desem duruyor git desem gidiyor. Bizim dilde desem akşama kadar bekliyor. Şarkı söylüyorum Türkçe (K6).

(Hayvanları otlatırken şarkı deyiş, türkü söylüyor musun? S yl yorsan hangi dilde?) (Güldü, kızardı.) Oluyor ya. Söylüyoruz yani. Türkçe söylüyorum ben uzun zamandır buradayım (K7).

Evet söylüyorum. (Diğer Afgan arkadaşı: onun böyle utanmasına bakma bizim yanımızda söylüyor) (K8).

Dinlemeyi seviyorum ama. Ben k  c kl ğ mden meraklıyım ama olmadı. (Peki hayvanlarla böyle konuşma olsun bir şey olduğunda, kendi kendine konuşma olsun Türkçe mi konuşuyorsun Farsça mı?) Konuşuyorum. Ama Türkçe artık şey oldu. Türkçe konuşuyorum artık (K9).

Katılımcı Afgan  oban kendi dillerinde şarkı söylediğini ifade etmekle beraber aynı zamanda Türkçe şarkı söylediklerini de dile getirmişlerdir.

(Hayvanlara bakarken şarkı, deyiş, türkü söylüyor musun?) ((K33): Ooo söylemez olur mu?) Evet söylüyorum. Farsça. Türkçede bildiğim kadarını söylüyorum. Arada söylüyorum Türkçede (K14).

3.13.3. Kıyafetlerdeki değişimler

Daha önceden bol, uzun, tek parça şeklinde geleneksel kıyafetler giyinen Afgan  obanlar Alaca'da pantolon ve gömlek giyindiklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca Afgan  obanların bazıları eşlerinin önceden çarşaf giydiğini ancak buraya geldiğinde pantolon, tunik gibi kıyafetler tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

Farklılıklar var tabi ama şehre göre değiştir. Erkekler uzun elbise giyiniyor. Kadınların kimisi pe e takıyor kimisi takmıyor. Eşim, Afganistan'da da normal giyiniyordu ancak burada biraz daha değişik. Erkekler farklı giyiniyor. Bende buradakiler gibi giyiniyorum (K4).

(Afganistan ile Türkiye arasında ne gibi farklılıklar var?) Farklılıklar var. Orada düz elbiseler giyeriz. Erkeklerde bol ve uzun elbise giyer. (Eliyle gösterdi dizine kadar) kadınlar çarşaf giyerler. Yüzlerini kapatırlar. (Afganistan'a özgü yöresel burga) Ben buraya gelince buradakiler gibi giyinmeye başladım (K13).

Daha önceden İran'da kaldığını belirten Afgan katılımcı; Türkiye, Afganistan ve İran'daki giyim tarzının farklılığını vurgulamaktadır.

İran'la Türkiye arasında çok fark var. Yemekler, namazlar gibi İran'a giyim böyle. Afganistan'da ayrı biz uzun giyiniyoruz. Kadınlar çarşafı. Şehirde gömlek pantolon giyinen var. Burada pantolon gömlek her yerde giyiniliyor (K8).

3.13.4. Dini imgesel öğeler bazında Afgan çobanlar ve Alaca halkının benzerlik ve farklılıkları

Göç etme kararının verilmesinin başında gelen dini ve mezhepsel yakınlıklar genel olarak göç edilecek yerin belirlenmesinde ön kriter olarak görülmektedir. Din gelinen toplumda kültürün bir ögesi ve kültürleşme unsurları bir parçası olmasından kaynaklı göçmenlerin uyum süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Durum Afgan çobanlar açısından ele alındığında, dini yaşamın ön planda tutulduğu görülmektedir. Bu durum Afganistan'daki hayat tarzının din ve dini öğelere göre şekillenmesinden kaynaklıdır. Bundan dolayı Afgan çobanların ilk tercih yerlerinden biri de kendilerini mezhepsel olarak yakın gördükleri yerlerdir. Bu ülkelerin içerisinde Türkiye'de vardır. Alaca özelinde durum ele alındığında mezhepsel farklılıkların olduğu çok kültürlü yapıya sahiptir. Bu durumun Alaca'ya yerleşen Afgan çobanların dini yaşantısını sürdürme de ne kadar etkili olduğu, Afgan çobanların zorluk yaşayıp yaşamadıkları, dinsel ve mezhepsel ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıkları sorular ışığında elde edilmiştir. Afgan çobanlar Alaca'da dinsel ve mezhepsel herhangi bir dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmamış aksine Afganistan ve Alaca'nın dini olarak benzediğini belirtmişlerdir. Ayrıca Alaca'nın farklı mezhepsel yapılara sahip olması Afgan çobanların dini yaşantısını devam ettirmesinin önünde bir engel oluşturmamaktadır.

Cuma namazına gidiyorum burada bizde Hanefi'yiz sizlerde. Farklılıklar yok. Cenaze namazına da katıldım hiçbir fark yok (K1).

Hiçbir farklılık yok aynı. Mezhep aynı bizde Sünni'yiz (K5).

Cenazeye gittim fark yok aynı. Bizim yatsı namazında 10 rekât oluyor sadece. Hanefi'yiz. Sünneti kılmıyoruz biz (katılımcının burada kafası karıştı) (K7).

(Namazlar da bir farklılık var mı hangi mezheptensin?) Namazlarımızda aynı. Ben kendim Sünni'yim (K9).

(Cuma namazı, Cenaze namazı, bayram namazına katıldın mı? Farklılık var mı?) Evet katıldım. Hiçbir fark yok aynı bizimki ile. Ben Sünni'yim ondan fark yok (K12).

(Cenazeye, bayram namazına, Cuma namazına katıldın mı? Farklılık var mı?) Cuma namazı ve bayram namazına gittim. Fark yok. Aynı. Kılış tarzı biraz farklı.

Afganistan'da Cuma namazı 16 rekât. (Hangi mezheptensin?) (İlk Şafi dedi. Tekrarladım soruyu. Ardından Hanefi dedi.) Sünni'yim. (Sadece şafilere farklı kıldığını söylemeye çalışmış.) Şialar şuradan su gitse bile teyemmüm yapıyor. Bizde öyle değil. İran'da öyle değil. Türkiye bize benziyor (K14).

Türk katılımcılar, Afgan çobanların dini açıdan kendilerine benzediğini vurgulamaktadır.

(Kültürel farklılık söz konusu mu?) Benim yediğimin aynısını yiyor. Ben namaz kılıyorum kılıyor. Ben oruç tutuyorum tutuyor. Başkada bir sıkıntımız yok. Benim hatun yapıyor yemeği hiç sıkıntı olmuyor (K21).

Kendisi 3 kardeşi ve babası Hafızmış. Ben ramazanda teravih kıldır dedim. Bana çok uzun yoruldum çok çok kıldıramam dedi bıraktı kaçtı. Ama çok iyi çocuk. Biraz utangaç. Namaz kılıyor, kuran okuyor (K32).

3.13.5. Afgan düğünleri ve Türk düğünleri arasındaki benzerlik farklılıklar

Afgan çobanların kültürel uyumu ve Afganistan ile Türkiye arasındaki kültürel farklılıkları analiz etmek amacıyla Afgan çoban katılımcılara, Türk düğünü ve Afgan düğünü arasındaki farklılıklar sorulmuştur. Ayrıca Alaca'da sosyalleşme ve komşuluk ilişkisinin bir göstergesi olan düğünler gelene yerin kültürünün öğrenilmesinin de bir parçasıdır. Bu açıdan Afgan çobanların Türk düğünlerine katılıp katılmadıkları da bu başlık içerisinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Afgan düğünü ve Türk düğünü arasındaki farklılıklar genel olarak yemek kültürü ve dinin yaşamın bir parçası olmasından kaynaklıdır.

Burada eskiden düğünleri nasıl yapıyordunuz, köyde yapıyordunuz, Afganistan'da da öyle. Şimdi yeni Afganistan' da yeni salon düğünü çıkmış. Kadınların yüzleri kapalı bizde (K1).

(Düğüne katıldın mı Türkiye'de?) He katıldım. Patronun oğlu evleniyordu. Düğününe gittik. Türk düğünüyle fark yok (K2).

(Alaca'da düğüne gittin mi?) (İlk başta hatırlayamadığından yok yok dedi. Daha sonra düğüne gittiğini söyledi.) Düğüne gittim, düğünü gördüm. Benim patronum onların düğünü. Kendi evlerinin orada Türk düğünü Afgan değil. Hayvanlara bakıyordum orada, düğün oradaydı. (Afganistan ile Türk düğünü arasındaki farklar neler?) Fark var. Fark ediyor yani. Oynaması böyle böyle (işaret ile gösterdi.) Kadın erkek orada karışmıyor burada karışıyor. (Kadın ve erkeklerin ayrı yerlerde olduğundan bahsediyor.) (K3).

Afganistan'da başlık parası evlenmenin önündeki en büyük engeldir. Afgan çobanların göç etme nedenleri arasında başlık parası biriktirmenin yer aldığını yukarıda belirtmiştik. Bu durumu Afgan çoban katılımcı şu şekilde anlatmaktadır:

Afgan düğünü ile Türk düğünü benzer. Ama biz Afganistan'da başlık parası veriyoruz. Sonra her şeyi kız alıyor. Erkek eşya almıyor. Buzdolabı, çamaşır makinası kız alıyor. O verdiğimiz paradan. Kadın erkek ayrı ayrı yerlerde. Biz misafirliklerde de ayrı ayrı odalarda oturuyoruz. Eşimle düğünüm Afganistan'da oldu. Ayrı yerlerde yaptık bizde (K4).

Afgan düğünü ve Türk düğünü arasındaki farklılıkların olduğunu belirten katılımcı bu farklılıkların şu şekilde dile getirmektedir:

Evet, Afganlıların halayı böyle (halay çekme şeklini gösterdi). (Burada hiç Türk düğününe katıldın mı?) (Gülerek) Hee burada muhtar abinin düğününe katıldık. Bizde başlık para var, çok alıyorlar. Burada yemek yok, bizde büyük kazanlarla 4-5 çeşit yemek veriyoruz. Pilav pişiriyorlar, et pişiriyorlar. Sizin düğünler Mevlüt var, bizde hem Mevlüt var ama siz gibi müzikli. Ama şu an Taliban'dan dolayı müzik hiç yok (K6).

Evet katıldım. Düğünler farklı. Her şey farklı. Bizim orda bu şekilde serbest değil. Bizde şarkı yasa. Kadınlar ayrı erkekler ayrı. Bizde masa falan yok. Bizde düğünler yemekli (K7).

(Düğüne katıldın mı hiç?) Evet. Afganistan'dan farklı. Müzik var evet. (Muhtar: halay çektiriyorum ben bunlara. Ben halay başını tutuyorum.) (K11).

Evet gittim. Güzel düğünler. Afganistan ile çok fark var. Yani burada düğünlerde herkes karışık. (Onlarda kadın ve erkek ayrı ayrı olduğundan bahsediyor.) Kimse yüzünü böyle döndürmüyor. Herkes ayrı. Orada herkesin kadınları katılamıyor. Şu zamanda ise hiç katılamıyorlar. Taliban düğün yapmaya, müzik koymaya izin vermiyor. Hatta böyle akıllı telefon bile kullanamıyorlar. Ellerinden alıyorlar (K12).

Diğer Afgan katılımcılardan farklı olarak düğünlerde güreş yapıldığını söyleyen Afgan çoban Alaca'da düğünlerde böyle şeylerin olmadığına dikkat çekti:

(Düğünlerinizde farklılık var mı? Varsa ne gibi farklılıklar var bahseder misiniz?) Evet var. Bizim düğünlerin çoğunda güreş olur. Saz çalarlar. Kadın ve erkek ayrı. Kadınların bölümü hiç bilmiyoruz. Halay yok bizde bir değişik modeli var. (Burada düğüne katıldın mı?) Bir kere gittim. Garip gelmedi düğün. Sizde güreş yok. Kadınlarla erkekler bir arada (K13).

Alaca'nın çok kültürlü yapısının Afgan çobanların kültürel uyum sürecine katkısı olduğu yapılan görüşmeler sonucunda tespit edilmiştir.

(Tatarız dediniz Tatar şenlikleri, düğünleri olunca Afgan çobanlar katılıyorlar mı?) Şimdi şunu söyleyeyim şenlik olurda, bizim düğün vardı geçen hafta düğündeydi çocuklar. Öyle şeylere gelirler, hayırlı olsun abi yani izzet ikrama katılırlar. Uyum sağlıyorlar öyle şeylere (K19).

3.13.6. Afgan çobanların Alaca'ya bakışı

Bu başlık çerçevesinde Afgan çobanların Alaca'ya bakışı ortaya konulmaktadır. Afgan çobanların ötekileştirme ve ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıkları, gelinen bölgeye kültürel uyum sürecini de etkilemektedir. Öyle ki gelinen yerde göçmenlerin kendilerini "buralı" hissetme durumları oldukça önemlidir. Ayrıca gelinen yerdeki insan davranışlarının göçmenlerin uyum sürecine etkisinin olduğu kadar kültürel değerlerin benzerliği ve farklılığı da süreci etkilemektedir. Bu durumlar analiz edilmek için Afgan katılımcılara çeşitli sorular yöneltilmiştir.

Afgan çoban katılımcı iki farklı şehir bazında durumu değerlendirerek Alaca'daki insanların kendilerine karşı tutumlarını ortaya koymuştur:

(Alaca'yı nasıl buluyorsun? İnsanlarının sana davranışları? Kültürel uyum?) İyi iyi insanları çok iyi. Vallahi geldim burası iyi. Ankara'da çalıştım dedim; Türkler böyle olursa, öyle davranırlarsa beş dakika durmam dedim. (Daha önceden kendisine davranışların kötü olduğunu anlatmaya çalıştı). Bu tarafa geldim otobüs para almadı bile. Kart kullanılıyormuş, para verdim, kardeşim para almıyoruz dedi. Bir tane abla dedi gel kardeşim, kartını verdi otobüse. Allah razı olsun iyi adamlar. Kültürel anlamda bir farklılık yok. Aynı aynı (K6).

Farklı şehirlerde bulunan Afgan çoban katılımcı, Türkiye ve Afganistan arasındaki farklılığı kadınların daha özgür ve yardım sever olması şeklinde ifade etmektedir:

(Türkiye'de insanların sana davranış şekilleri nasıl? Alaca'yı nasıl buluyorsun?) İyi çok iyi davrandılar Allah razı olsun. Hatta böyle herkes öyle iyi ki. İstanbul'dan Ankara'ya geldim. Hiçbir yer bilmiyorum. Türkçem iyi değil. Dedim kime yol sorayım. Kime adres sorayım. Ne yapsam ne yapmasam. Yani Afganistan'da böyle şehirde gezdiğinizde kimsenin yanlış anlaşılma olmasın kadınlarla konuşamıyoruz. Burada kime sorsan kime sormasam utanıyordum ondan dolayı. Merdivenden çıktım orada genç bir kız vardı. Ona abla dedim bakar mısınız? Kızılcahamam arabaları nerede dedim. Bana gel dedi benim peşimden. Geldim benimle beraber geldi. Kızılcahamam'a varacaktım arkadaşımın yanına o da beni buraya gönderecekti. Sonra oraya vardım. Afganistan'da böyle şeyler yok. Buradan çok memnunum. Afganistan da hayat zor. Orada ot yok. Su yok. Orada her şey senin başında, orada hırsız senin yanına geliyor. İki kişi, üç kişi geliyor elini kolunu bağlıyor, atıyor oraya ne varsa alıp götürüyor. O kadar çocuk gördüm buralarda yüz tane davarı güdüyor. Derelerde kimsenin kimseye zararı yok burada (K11).

Benzer şekilde Afganistan'da kadınlarla konuşulmadığını dile getiren Afgan çoban katılımcı Alaca'yı daha iyi bulmaktaydı:

(Türkiye ile Afganistan arasında farklılıklar var mı?) Afganistan'da kadınlarla konuşamazsın Alaca'da öyle değil. Yanlış anlaşılıyoruz. Burası daha rahat (K12).

Alaca ve Afganistan'ı gelişmişlik düzeyine göre değerlendiren katılımcı da mevcuttu.

Burası daha iyi gelişmiş. İnsanları çok iyi. Buradan memnunum (K14).

Başka bir Afgan çoban katılımcıya göre Afganistan ve Alaca arasında kültürel farklılığın olmadığına ancak Türkiye'deki teknolojik gelişmeye dikkat çekmiştir.

(Alaca'da dikkatini çeken farklılıklar var mı? Kültürel anlamda, giyim tarzı, konuşma şekli vb.) Yok. Sadece teknoloji gelişmiş (K7).

İran'da kalan Afgan çoban katılımcı ise İran ve Türkiye'yi karşılaştırarak kültürel farklılık ve insanların davranışlarını ortaya koymuştur.

İran'da 1 sene kaldım. (İran'da ne iş yaptın?) Elektrikte çalışıyordum. (İran ile Türkiye arasındaki farklar ne?) Buradakiler daha iyiler. Bu millet daha iyi.

(İran'da yaşadığın sıkıntılar, problemler oldu mu?) Oranın milletinin bize karşı davranışı şeydi iyi değildi. Ama burada bize daha iyi davranıyorlar (K9).

Dini benzerliklere dikkat çeken katılımcı Afgan çoban aynı zamanda Alaca halkının misafirperverliği de beğenmekteydi.

(Alaca'yı nasıl buluyorsunuz? Kültürel anlamda, insanların size davranışları bakımından?) İnsanlarını çok iyi buluyoruz. Kulağımıza ezan sesi geliyor çok seviyoruz. Müslüman, namaz kılıyorlar. Misafir ağırlamaları da çok güzel. Otur bunu ye bunu ye böyle. Çok iyiler. İşte böyle (K15).

3.13.7. Afganistan'a özgü gelenekler: geleneklerin Alaca'da sürdürülmesi durumu

Gelinen yerdeki geleneklerin, kültürün ve kültürel değerlerin önemli olduğu kadar göçmenlerinde gelinen yerde kendi geleneklerini sürdürüp sürmemesi, kendi kültürel değerlerini koruyup korumadıkları oldukça önemlidir. Öyle ki iki kültürün etkileşimde olduğu bu süreçte; bir tarafın tamamen kendi kültürel değerlerini kaybetmesi durumu ortaya çıkabileceği gibi aynı zamanda bu etkileşimlerden yeni bir kültür de ortaya çıkabilir. Ya da gelinen yerde göçmen gruplar hâkim kültürü tamamen reddederek kendi kültürlerini yaşarlar. Bu açıdan Afgan çobanların kendi kültürel değerlerinin neler olduğu ve bu kültürel değerleri yaşatıp yaşatmadıkları bu başlık kapsamında ele alınmaya çalışılmıştır.

Afgan çoban katılımcılara Afganistan'a özgü geleneklerin neler olduğu sorulduğunda cevaplar şu şekildedir:

(Afganistan'a özgü gelenekler var mı?) Uçurtma uçurma, cuma günü. Uçurtma uçuruyor herkes. Birbirinin uçurtmalarını kesmeye çalışıyorlar. İnce keskin bir ip var, birbirinin uçurtmalarını havadayken kesmek için. Birbirlerine bağdaştırıyorsun illaki biri kesiliyor. Ondan sonra koş koş bilersen arkasından. Herkes yakalaya bilirse ona ödül var. Eğlence amaçlı. Her bölgede yapılıyor. (Peki bundan başka geleneğiniz, eğlenceniz var mı?) Yılbaşın da dağa çıkıyorlar. 100 kişi 100 kişi toplanıp yemek yapıyorlar. Eğlence amaçlı. Kışın her hafta biri yemek yapıyor mesela toplanıp. (Cuma gününüz resmî tatil değil mi?) Evet o yüzden de Cuma günü uçurtma uçuruyoruz. İkinci vakti çünkü ikinci vakti hava serin olur (K13).

Afgan pilavımız var. Şu arkadaşın yanına gittiğim de (arkadaşları hem bu köyden hem de başka köyden var. Toplanıp bir araya geldiklerinde yapıyorlar. Bu bilgiyi diğer köydeki çobanlarla konuştuğumuzda onlar da söylediler. Aynı zamanda bu köydeki arkadaşları ile yapılan görüşmelerde bu durumun doğruluğu teyit edildi.) Akşam gidiyorum yanlarına toplanıyoruz yapıyoruz (K6).

(Afganistan yemeklerini burada yapıyor musun?) Evet arada toplanıp yapıyoruz diğer arkadaşlarla. Pirinci Ankara'dan getirttiriyoruz. Afgan pilavı yapıyoruz (K7).

(Bura da Afgan pilavı yapıyor musunuz?) Evet yapıyoruz beraber yapıyoruz arkadaşlarla. Patron araya girerek: bunların başkanları var başka köyden onlar gelip yapıyorlar. (O köydeki kişiyle konuştuğumuzda da gelip yaptığını söyledi. Köyler birbirlerine yakınlar) (K8).

Hayvancılığa ilk başladığımızda buzağlarımız öldü. Afgan çobanım bana abi sayma, sevme dedi. Nazardan etkileniyoruz, korkuyoruz. Canlı hayvana nazar çok değişiyor. (Afgan çobana sizin orada da nazara inanılıyor mu?) (Afgan çoban: İnanıyorlar nazara.) Patron: İ* (Afgan çobanı) bir tabiri var gözünün içinde bir göz daha var. Nasıl bakıyorsa o insanların nazarı değişiyor (K23).

(Burada Afgan yemekleri yapıyor musunuz?) Yapıyoruz. Afgan pilavı da yapıyoruz. Diğer köyden arkadaşlarla beraber yapıyoruz. Onlar geliyorlar ya da biz gidiyoruz. S* var, C* var, N* (diğer köylerdeki Afgan çobanlar) var orada (K11).

Alaca'da farklı geleneklerinin sürdürülmesi durumuna bakıldığında farklı milletlere özgü geleneklerin zaman içinde kaybolduğu görülmektedir. Bu durumun göçmen gruplarla ilişkisinin olup olmadığı irdelendiğinde böyle bir şeyin mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Teknolojinin kaybettiği gelenekler var. Eskiden düğünler 5 gündü şimdi 3 saat. Genç jenerasyonla bitti o çoktan zaten. Yanlış anlamayın da iki tane arkadaş karşı karşıya oturunca bile artık birbirleri ile muhabbet etmiyor. Artık geleneklerini sürdürmüyorlar. Çerkes düğünlerinin çoğuna giderdim yok artık mesela ya da Tatarların tepreşk diye bir şenlik yaparlardı o şenlik yok mesela ama bu bunların Afganlı veya Faslı, Suriyeli, Urfalı ile alakası yok. Bu gelenekler nesilden nesille aktarılmıyor. Nasıl aktarılıyor Kafkas derneği var derneğe falan giderseniz Çorum'da da var işte Çerkeslerin birtakım geleneklerini orada sürdürmeye çalışıyorlar o da sürdürme bildikleri kadar (K28).

3.14. Afgan Çobanların Sosyalleşme Yolları -Araçları ve Komşuluk İlişkileri

Bazı Afgan çobanlar şehir merkezine sadece ibadet amaçlı gitmektedir. Ayrıca yerli halk ile aralarında bir mesafenin olmasının yanı sıra sadece iş arkadaşları, patronu ve patronun ailesinden birkaç kişi ile görüştiklerini dile getirmektedir. Bunun yanı sıra herhangi bir sosyal aktivite alanları da yoktur.

(Burada kimlerle iletişim halindesin arkadaşların var mı?) Burada bir tek patronumla konuşuyorum bir tanede arkadaşım var onla konuşuyorum. Ankara'da arkadaşım onla konuşuyorum. Gurbette zor mu iyi mi kötü mü mecbur idare edeceğiz. (Alaca'ya gidiyor musun?) Alaca'ya cuma günü namaz için gidiyorum. İşim yoksa hiç gitmiyorum. (Kitap falan okuyor musun? İnternette falan okuyor musun?) Yok. Tek Kur' an-ı Kerim okuyorum. Mesajlara bakıyorum. (İnternette mesajları okuyormuş sadece) (K1).

Ben hiç kimseyi tanımıyorum burada daha yeniyim. (Hayvan otlattığı bir tane arkadaşım var Afganlı. (Kendi kültürel yemeklerinizi yapıyor musunuz arkadaşlarınızla toplanıp?) Yapıyoruz. Afgan bakkallar var malzemeleri pirinci burada onlardan alıyoruz. Yozgat'ta, Kırşehir'de, Kaman'da var her şehirde var. Onları arıyoruz parasını alıp gönderiyorlar (K2).

(Alaca'da misafirliğe gittin mi hiç?) Yok gitmedim (K3).

Bunun yanı sıra görüşmeye katılan farklı bir Afgan çoban ise izin gününde Çorum'a Şarhlı Mülteci olmasından kaynaklı imza atmak için gittiğini ve o süre zarfında gezip dolaşabildiğini ifade etmektedir.

(İzin gününün var mı? Ayda bir izinim var. Alaca'ya gidiyor musunuz?) Evet götürüyorlar. Çorum'a da gidiyorum. İmzaya gidiyorum gittiğimde de geziyorum (K7).

Aynı yerde beraber çalıştığı ve kaldığı diğer Afgan çoban arkadaşının ise herhangi bir izin günü yoktur. Bunun sebebini ise katılımcı Afgan çoban ve Türk katılımcılar kimliğinin olmamasına bağlamaktadırlar.

(İzin gününüz var mı?) Bizim çobanlıkta izin yok. Patron: bizim çobanlıkta izin günü olmaz. (Araştırmacı: çarşıya gidiyor musunuz Alaca'ya?) (Afgan çoban arkadaşı: ben imza için gidiyorum.) (Araştırmacı: peki sen onu da götürüyor musun?) (Afgan çoban arkadaşı: yok gidemiyor ki hayvanlara o bakıyor.) Birimiz gittiğinde diğeri bakmak zorunda. (Patron: onun kaydı yok zaten) (K8).

Afgan çobanlardan gelinen yerde yanında çalıştığı kişilerle aynı yaş grubundan olanlarla ikili ilişkiler kurdukları gözlemlenmiştir. Öyle ki bu kişilerle arkadaşlık bağları sayesinde sosyal aktiviteler yapmaktadır. Bu durum ise Afgan çobanların gelinen yere daha kolay uyum sağlamasına sebep olmaktadır.

(İzin günün var mı? Neler yapıyorsun izin gününde?) Geziyorum. Dışarı çıkıyorum. Bunlarla geziyorum. Çoğunlukla bunlarla vakit geçiriyorum. Bunlarla iyi anlaşıyorum. (İşverenlerinden bahsediyor.) (K13).

(İzin günlerinde neler yapıyorsun?) Abimin yanına gidiyorum. (Abisi Çorum merkezde yaşamakta) Arkadaşlarımın yanına gidiyorum. (Burada Afganistanlı arkadaşın var mı?) Var. Çorum'da burada yok. Amcaoğullarım var (K14). Türk katılımcı: ben yanında gittim. Gezmeye. Bayağı arkadaşları var (K33). (Sana farklı gelen durumlar oldu mu A*(Türk katılımcı)?) Sadece dilleri, başkada bir şey yok. Hepsi aynı bizim insanımız gibi samimi. Normalde benim onları misafir etmem lazım ama onlar beni misafir ettiler (K33). (Çorum'da kaç tane arkadaşın var?) 50 tane var. Hepsini göremiyorum 5 tane, 4 tanesi çalışıyor (K14).

Afgan çobanlar sosyal aktivite yapmadıkları zaman boş zamanlarında televizyon izlemektedir.

(Televizyon izliyor musunuz?) Evet, Türk dizilerini izliyorum. Arka Sokaklar, Gönül Dağı. (Görüşme gerçekleştirilen sırada televizyonda Gönül Dağı dizisi açıktı) (K7).

(Haberlere bakıyor musun? Türkiye ile ilgili mi Afganistan ile ilgili haberlere mi?) Ben yurtdışı haberlerine bakıyorum. Bazen Afganistan haberlerine. Çoğunlukla bakmıyorum denk gelirse Türk haberlerine de bakıyorum. (İzlediğin Türk dizisi var mı?) Arada denk gelirse Arka Sokakları, Kurtlar Vadisini de izliyorum. (Afganistan kanalları olsa izler miydin?) Oluyor zaten. İnternette indirip izleyebiliyorsun. Ben internette indirebiliyorum kanalları. Ama ben pek izlemiyorum. Sıkılıyorum. Şimdi izlersen savaşı görüyorsun, eski şeyleri hatırlıyorsun, üzülyorum (K13).

Görüşme gerçekleştirilen katılımcılardan (K17), Afgan çobanlar ile arasındaki iletişimin devamlılığına dikkat çekerek farklı bir yerde çalışmaya gitmiş dahi olsalar aralarındaki iletişimin devamlılığını vurgulamaktadır.

(İletişiminiz devam ediyor mu haber alabiliyor musun?) Bir tanesi arıyor. Hâl hatır soruyor abim nasılsın neler yapıyorsun diye. İletişimimiz devam ediyor (K17).

(Diğer çobanızla daha iletişiminizi kesmediniz yani?) Tabi konuşuyoruz. Geçen telefon ettiğimde konuşurken ailesini topladı hepsini hepsi beni dinliyor. Annesi olsun babası olsun hepsi bana selam söylüyor (K21).

Eşyle beraber göç eden ve Alaca'ya yerleşen Afgan çoban, Türklerle olan komşuluk ilişkilerinde eşinin Türk komşularının evine gittiğini onların da kendi evlerine geldiğini ancak iş hayatından dolayı kendisinin komşularla görüşemediğini dile getirmektedir.

(Türk komşularınız var mı? Gidip geliyor musunuz?) Komşularımız var ancak ben işten dolayı gidemiyorum. Eşim gidip geliyor. Onlarda geliyorlar (K4).

Başka bir Afgan çoban katılımcı komşuluk ilişkilerini şu şekilde anlatmaktadır:

(Türk komşularınıza gidiyor musunuz?) Hiçbir yere gitmiyoruz. Dört kere İmam davet etti. Bir geçen sene çocuklarla İ*(köyün imamı) yemeğe gittik. Başkada kimsenin evine gitmiyoruz. Onlar geliyor bazı zamanlar. Ben gitmiyorum. Utanıyorum (K10).

(Patronunun ailesi ile iletişimin nasıl?) İyi iyi beraber yemek yiyoruz konuşuyorum. Çocukları beni çok seviyor bana alışıklar. Abimin de Afganistan'da çocukları var onlar gibi. (Patronun çocukları ile oyun oynuyor musunuz? İletişiminiz nasıl?) Beni çok seviyorlar. Oyun oynuyoruz. Dürüst olursan Türkiye' de herkes dürüst kötü olursan herkes kötü (K6).

Kendilerinin yardım talebinde bulunduğu sanılmasından dolayı benzer şekilde başka bir katılımcıda Türk komşularının evine gitmeye çekindiklerini dile getirdi.

Bir şey söyleyeceğim: birisinin evine gitsen sen bu mesela sadece ben değilim ama başka bir Afganlı mesela diyor ki senin ikinci elbisen yok mu? diyor ki ver çocuklarım istiyor. Yemeğim yok bir şeyim yok diyorlar. Ev sahibinin karısı bir şey verdiğinde ondan bile utanıyorum. Ondandır dolayı gitmiyorum kimseye (K15).

Türk katılımcılardan görüşmeci, Alaca'ya yeni gelen Afgan çobanların uyum süreçlerinin ve köy halkı ile iletişimlerinin eski gelenlere nazaran zor olduğunu belirtmektedir:

Yeni gelenin adaptesi biraz zor oluyor ama birkaç senedir Alaca'da olanı var. (Aynı zamanda yol tarafında bulunuyor.) Her türlü konuşma şekli şivesi bizim köyden oldu yani. Tabi konuşma şekli bize benzemeye başladı. Bizim köy şimdi Tatar köyü bunların dilleriyle de benziyor (K19).

Yukarıdaki Türk katılımcının dediği duruma örnek olarak 7 senedir Alaca'da olan Afgan çobanın köy halkı ile iletişimi ve köye uyumu daha fazladır.

(Peki köyden diğer insanlarla iletişim kuruyor musun? Türklerle?) Muhtar: 7 senedir burada köyün hepsini tanıyor. Diğer köyleri de tanıyor. Afgan çoban:

taniyorum tabi 7 sene oldu. Çorum'a da gidiyorum, Alaca'ya da. Yarın yine Çorum'a gideceğim (K11).

Türk katılımcılar, Afgan çobanların köy halkı ile arasındaki ilişkiyi şu şekilde ifade etmektedir:

Kadınlarla iletişimleri de iyi saygılılar. Geldikleri zaman yenge, abla, anne mütevaziler öyle. Şimdi dağda odun kesiyorduk kendi gelmiyor ama çobanını gönderiyor. Köy işlerinde yardımcı oluyorlar çalıştığı adama (K19).

Görüşme gerçekleştirilen Türk katılımcılar aynı zamanda Afgan çobanların kendi aile bireyleri ile arasının iyi olduğunu belirtmektedirler.

(Eşinize nasıl sesleniyor?) Yenge diyor. Anneme anne diyor. Hanımına da yenge diyor. Çocuklarımla diyalogu çok iyi. Dağdan gelir iki tane mantar toplar çocuklarıma verir. Geçen benim çobanıyla konuştuğumda kızım geldi telefona K*(işveren) abi ne yapıyorsun ne yapıyorsun. Düşün yani. (K21)

(Aranızdaki iletişim nasıl?) Benim ailem de çocuklarım da geliyor. Çocuklarımla da konuşur oyun oynar. Eşlerimizle konuşur muhabbet eder. Beraber aynı sofrada oturur yeriz. Kendisi de burada şey yapar da. Bu da onun Türklüğünden kaynaklı. Bizde iyiyiz o da iyi. Benziyoruz örf adetlerimizi biliyor. İnsanlarla konuşmasını, hal ve hareketlerini iyi biliyor (K23).

Kendisi çok çekingen zaten. Kadınlarla konuşurken utanıyor. (Evet bizimle başta konuşurken utandı hep yere baktı ama evdeki diğer kadınlar soru sorduğunda çekinmeden cevaplıyordu) öyle sesli konuşmaz. Hafız ondan dolayı. Bizle bile ilk başlarda çok konuşmuyordu yeni yeni alıştı artık bizden çekinmiyor. Anneme anne diyor. Bana abla, zaten bende kardeşimden ayırmıyorum. Bir ihtiyacı olduğunda çekinmeden söylüyor (K34).

Türk katılımcı, Afgan çobanların köy işlerine yardımcı olduğunu da dile getirmektedir:

(Köy işlerinde yardımcı oluyorlar mı?) Çam ağacı, erik, badem dikiminde gelip çalıştı. Köydeki ihtiyaçlara da yardımcı oluyorlar. Mera da ağaçlandırma yaptı, Cami işinde de çalışma yaptılar (K23).

Türk katılımcılardan katılımcı (K24), Afgan çobanlarının sosyalleşmeleri amacı ile onları düğüne vb. etkinliklere götürdüğünü belirtmektedir. Türk katılımcının Afgan çobanların sosyalleşmelerine katkı sağladığı görülmektedir.

(Kültürel farklılıklar var mı? Gözlemlediğiniz?) Ben bunları düğüne ya da farklı yerlere götürüyorum, halay falan çektiriyorum yani. Yadırgıyorlar, utanıyorlar. Bizim gibi çekemiyorlar. Ben bunları alıştıırıyorum (K24).

Benzer şekilde Türk katılımcıların Afgan çobanların sosyalleşmesinde büyük rol oynadığı görülmektedir.

(Beraber yaptığınız sosyal aktiviteler var mı?) Hafta da bir hep beraber halı sahaya gidiyoruz. Kaleci olarak oynatıyorum, beraberiz aynı zamanda arkadaşımız da. Biz beraber çıkıp geziyoruz da. Geziyoruz. Sosyalleşiyor. (Sosyal ortamlara onu götürdüğünüzde diğer insanların tepkileri ve davranışları nasıl oluyor?)

Herkes aksine olumlu yönde farklı davranıyor. Sert top bile atamıyorlar mesela kalede o var diye. Ama en çok biz gol yiyoruz (güldü espri yapmış.) (K26).

Türk katılımcıların, Afgan çobanların sosyalleşmesindeki payı büyüktür. Bu duruma farklı bir örnek ise Afgan çoban ve Türk katılımcı arasında yaşanan diyalogdan anlaşılmaktadır.

(Araştırmacı: Alaca'da seni en çok şaşırtan durumlar neler?) Afgan çoban: Türkiye'yi görmedim ki. Alaca'da yok. Türk katılımcı: biz seninle gittik oyun oynadık ya. Bilardo, toplara vurduk. Onu Afganistan'da oynadın mı sen ondan. Afgan çoban: yok. Türk katılımcı: şaşırdın mı peki. Afgan çoban: yok diyerek baktı. Türk katılımcı: şaşırmayı biliyor musun? (Afgan çoban Türk katılımcıya bir şey dedi). Türk katılımcı: aaa yanlış anladı onlarda farklı anlama geliyor. Afgan çobana translateden çeviri yaptık. (Gülüşmeler herkes güldü.) (K14).

Türk katılımcı, Alaca merkezde olmasından kaynaklı Afgan çobanın istediği zaman işini bitirdikten sonra çıkıp dolaşabileceğini dile getirmiştir.

(İzinleri var mı Afgan çobanlarınızın?) Katılımcı: İzin versek nereye gidecek ki? (Araştırmacı: çarşıya gelmede). Katılımcı: çarşıya istediği zaman geliyor canım. Çıkıp geliyor onda sıkıntı yok ki. Geliyor elbise alıyor kendine bazen yiyecek şeyler alıyor. Benim tıraşa falan kendisi geliyor. Benim çiftliğim buraya yakın çarşıya. (Yeri tarif etti) bisiklet motosiklet ile de gelebilir yürüyerek gelmezse de. Benim diğer çobanlarım 5'te geliyorlar saat 9'dan sonra istediklerini yapıyorlar saat 4'e kadar. O arada istediğini yapıyorlar. Bu da öyle ama koyun güdüyor şimdi. Kışın bu şekilde. Hafta da bir gün tıraş ihtiyacı ya da farklı ihtiyacı olunca bana söyleyip çıkıyor (K30).

3.15. Yerli Halkın Afgan Çobanlara Bakışı

Göçmenlerin gelinen yer ile kurduğu ikili ilişkiler onların kültürleşme süreçlerini etkilemektedir. Göçmenler, kültürleşme sonucunda topluma uyum sağlayabilecekleri gibi toplumdan kopup kendilerine ayrı bir yaşam alanları da oluşturabilmektedir. Bu durumda gelinen yerdeki hâkim kültürün onları ne kadar benimsediği göçmenlerin kültürleşme sürecinde vereceği tepkileri de belirlemektedir. Öyle ki yerli halkın verdiği tepkilere bağlı olarak "biz", "onlar", "öteki" gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bu başlık çerçevesinde Türk katılımcıların, Afgan çobanlara olan bakış açısını analiz etmek, Afgan çobanlar ve yerli halk arasındaki iletişimi ortaya koymak, Afgan çobanlarla alakalı olumlu ve olumsuz düşünce yapılarının var olup olmadığını anlamak ve Afgan çobanların yerli nüfusa oranla sayılarının artması durumunda herhangi bir sorununun ortaya çıkıp çıkmayacağına dair katılımcılara sorular yöneltilmiştir.

Benim abimin de var Afgan çobanı. Birbirimizi tanıyoruz onun çobanı beni görünce abi nasılsın ne yapıyorsun gibi muhabbet ediyor. Suriyelilerden ise bunlar bizim toplumumuza, Türk toplumuna daha yakın muhabbeti, muhataplığı, konuşma ortamı örfü, adeti onlar daha bir başka onlar komşumuz ama daha farklılar (farklı olarak Suriyeliden bahsediyor). İnşaat ortamında da çobanlıkta da Afganlar Suriyelilere oranla daha uyumlular (K16).

Özellikle Türkmen olanlar çok iyiler. Ora da Kürt olanlarda var ama onlar İran'a gidiyor. Dürüst insanlar güvenilir insanlar, sakın insanlar, temiz insanlar (K18).

Aynı katılımcıya Afgan çobanın eşiyile beraber Alaca' ya yerleşmesinin sorun teşkil edip etmeyeceği sorulduğunda bu durumu olumlu karşıladığı Suriyeliler ile kıyaslama yaparak ifade etmiştir:

Daha güzel olur. Benim önceki çobanım diyordu; şuraya 2 göz odalı ev yap eşimi getireyim diye. (Eşiyile buraya yerleşseler tepki olur mu Alaca halkı tarafından çevreden?) Suriyelilere olurda Afganlara olmaz. Bize uyum sağlıyorlar Türk oldukları için mi ılımlı insan oldukları için mi vicdani duyguları daha ağır bastığından mı biz onlara sempatik bakıyoruz onlarda bize daha sempatik bakıyor (K18).

Katılımcılara Afgan çoban sayısının artması sizi rahatsız eder mi diye sorulduğunda cevapların bir kısmı sayıları artmasın, yeterli sayıda olsun demektedir. Bu durumda katılımcılar, Afgan çobanlara sıcak bakarken bir yandan da Afgan çobanların fazlalığını tehdit olarak algılamaktadırlar.

55-60 arası. 3 çoban var. 2'si Afgan biri de köyün çobanı. O Türk. 3 çoban yeterli. Başka ihtiyaç olmuyor. 2 si benim işimi görüyor bir tanesi köyün malları için (K17).

Diğer sıkıntı ise çok kişi gelmeye başlayınca oluşan sıkıntılar. Adam yolun ortasına sandalye attı. Yolun ortasına ben Türk vatandaşımı bir şey diyemiyorum. Senin kralın gelsin ne yapacaksa yapsın diyor. Demek ki bunda bir sıkıntı var. Demek ki Afganların' da içlerinden böyle gelen insanlar var. Afganlılardan ben %98 garanti veririm. 8 çobanım oldu (K18).

(Güven durumu nasıl Afgan çobanlara?) Yüzde yüz. Ben memnunum. Daha çok gelmesinler 5-6 kişi ancak köy kaldırabilir. Kalabalık oldukları zaman sıkıntı (K21).

(Köy halkının Afgan çoban artışına tepkisi var mı? Artıştan kaynaklı rahatsızlık var mı?) Bazen oluyor. Şimdi diyeceğim nokta şu çok olsun falan dediniz biraz önce ben ondan taraftar değilim. Çok olmasından taraf değilim. Şimdi tek olan edebi ile güdüyor. Üçü beşi bir araya geldi mi adama dikleniyorlar. Biri geldi mi mahsulü niye yaydın dediğinde hemen dikleniyorlar. Üç kişi dört kişi bir araya gelince bir tedirginlik hissetmiyorlar. İşin biraz şekerleşmesine dönüyor. Şu köyüne gelmiş adam şurayı neden yaydınız dediğinde ölçünün dışına çıkıyorlar yani, edep dışına çıkıyorlar. Ben muhtarım yani disiplinliyim öyle şeylere tahammül etmem. Yani şurada adamın şeyini zıyan etmişsin alttan alman lazım doğrumu. Ya amca kusura bakma bilerek oldu bilmeyerek oldu mütevazı davranman lazım ki. Mütevazı davranman lazım ki onun da gönlünü alman lazım (K19).

Aynı Türk katılımcı tarafından Afgan çobanların bir araya gelmeleri sorun olarak algılanmaktaydı.

Şöyle söyleyeyim bir bakıyorum ki akşam bizim ev aşağıda çobanım vardı benim gecenin 12'sinde eve vardım ki 8-10 tane çoban var. Başka köylerdekilerin hepsi toplanmışlar oraya. (Karşı köyün yakınlığını göstermek için tarifte bulundu

yürüme mesafesi. (Diğer köyün çobanlarından birkaç kişiyle görüşmelerimizde de bu köye gelip toplandıklarını belirttiler.) Şimdi bunların kimin ney olduğunu bilemiyorsun. Çobanlık adı altında geliyorlar her türlü sıkıntı oluşuyor. Şu çocuk tek kişi burada çalışsa sıkıntı değil. Ama 3'ü, 5'i bir araya gelince ister istemez. Diyor benim emimin oğlu şuradaydı da yanıma geldi, hani gerçekten öyle bir şey mi değil mi bilemiyorsun tereddütte kalıyorsun (K19).

Bunun yanı sıra bu durumun sorun olmayacağını dile getiren katılımcılarda mevcuttur. Katılımcılara Afgan çobanların aileleri ile gelmesi nüfusu ve demografik yapıyı etkileyecek düzeyde olmasından herhangi bir endişeleri olup olmadığı bu durumun kültür kaybına yol açılması vb. durumlarla karşı karşıya kalınmasının söz konusu olup olmadığına dair Türk katılımcılara sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları şu şekildedir:

Olur mu canım öyle ihtiyacı olan getirsinler. Öyle bir endişemiz yok. Ben bulsaydım Suriyeli getirmezdim. Suriyeliyi ben burada aileli tuttum, hiç sevmedim. Geri gönderdim. Sevmedim ben onları. Onlar bir tip adamlar (K24).

Yok öyle bir endişemiz yok gelsinler. Benim öyle bir korkum yok. Korkunun da ecele faydası yok. Olacaksa olur. Şimdi bizim burada bir sürü Urfalı var. Bu şekilde Alaca'nın demografik yapısı değişiyor. Ben bunu Alacalılara da söylüyorum. Alacanın demografik yapısı değişiyor kardeşim, Urfalıya iş veriyorsunuz, Afganlıya iş veriyorsunuz, Faslı gelin getiriyorsunuz. Ev veriyorsunuz, arsanızı arazinizi satıyorsunuz. 20 sene sonra, 30 sene sonra bizden fazla doğurma yetileri var. 20 sene sonra Alaca belediyesine Urfalı oturursa şaşırmanın. Benim bir sorunum yok. (Peki halkın tepkisi olmuyor mu gelenekleri kaybettikleri için?) oluyor olmuyor değil. Ama ne yapak adam yok mecbur çalıştıracağız diyor (K28).

Afgan çobanlara, yerli halkın kendilerine olan davranışları ve onlara olan bakış açıları sorulduğunda durumu şu şekilde anlatmaktadırlar.

Zorluk görmedim. Başkalarına farklı davranmış olabilirler ama bana iyilerdi. (Eşinle dışarı çıkıyor musun?) Eşimle dışarı çıkıyorum ama aynı şehir içinde. Bize iyi davranıyorlar. %2, %3 kötü vardır. %98 iyi vardır (K4).

Alacaya gidiyorum. Benim Afganlı olduğu mu anlıyorlar, yüzümden anlıyorlar. Yemek yiyorum dolaşıyorum, çay içiyorum. Bana karşı davranışları da iyi. Türkçem iyi olduğu için her halde (K9).

Türkiye bana git şu dağın başında dur dese dururum. İran camiye git dese gitmem. İran'da bize ayrımcılık yapıyorlar. Sokağa gittiğimizde bizim çocuklara bizlere şerefsiz Afganlı diyorlar. Buraya geldim burada bana kimse böyle bir laf söylemedi (K10).

Türkiye'de gidiyorsunuz elbise alacaksınız ya da farklı şeyler. Girdiğinizde böyle diyor; hoş geldiniz abla buyurun diyorlar. Ben böyle şeyleri çok seviyorum. İran'da gittiğinizde diyorlar ki elbisesini bir şöyle yapsanız (elbisenin köşesini katlama şekli yaparak tarifte bulundu. Ardından yüzünü buruşturarak konuşmaya devam etti.) diyorlar ki; eee almıyorsunuz neden karıştırıyorsunuz. Gidin buradan. Ayrımcılık yapıyorlar (K15).

Afgan çobanlarca dile getirilen çarpıcı bir durum ise yerli halkın kendilerini Suriyeli sandıklarında farklı davrandıklarını ancak Afganlı olduklarını söylediklerinde ise daha sıcak yaklaştıklarını dile getirmektedirler.

Bazen beni Suriyeli sanıyorlar. (Peki bu durumda davranışları nasıl oluyor?) Katılımcı: farklı oluyor. Tepki oluyor. (Araştırmacı: Afgan'ım dediğinde peki) katılımcı: bir şey demiyorlar. Ama Suriyelilere biraz kızıyorlar. Türkmen'im dediğimde de bir şey demiyorlar. (Yandan çekik gözlü olmasından dolayı anlıyorlar Afgan olduğunu) Katılımcı: Afganistan'ın yüzde 20'si çekik gözlü ve Türk komple değil (K13).

Alacalıların Afgan göçmenlere daha ılımlı bakarken Suriyeli göçmenlere karşı negatif tutum sergiledikleri görülmektedir. Ayrıca Faslı kadın göçmenlerle evliliklere olumlu baktıkları, bunun yanı sıra bölge halkının farklı şehirlerden gelen göçmen grupların çalışmasına izin verdikleri ancak bazı şehirlerden gelen göçmenlere karşıda yaklaşımlarının olumsuz olduğu dikkat çekicidir. Bu durumda bölge halkının göçmen gruplara karşı tutumu ortaya koymaktadır.

Suriyeli insanlarla anlaşamazsın bak. Bu çocuğun dediğim gibi Türkiye'deki geçmişi 3 buçuk, 4 yıldır. Konuştuğunuzda Türkçeyi çok güzel konuştuğunu fark edeceksiniz. Suriyelilerin buraya geldiği 10 yıl oldu. Bu insanlar Türkçeyi öğrenemiyorlar, öğrenmek istemiyorlar. Çocuklarını eğitseniz de yok yani şey yapamazsınız. Afganlı çobanların buraya uyumu daha fazla (K23).

Ya gelsinler gelmeleri sorun değil Alaca'da zaten farklı milletten çok insan var. Benim eşimde Faslı yani burada Fas'tan evlenip gelenler var çok iyi karşılanıyor. Ha bir Suriyelilere sıcak bakılmıyor. Afganlılarda istihdam sağlanabilecek yerlerde sıkıntı olmaz. Hani böyle deniz kenarında Afganlının ne işi var. Hayır şunu söylemeye çalışıyorum. Şimdi işe yaramayıp gelip burada insanları rahatsız edenler böyle çalışan insanların sebebi oluyor. Buna bir çare bulunması lazım asıl (K38).

Bunun yanı sıra Türk katılımcılar arasında Afgan çobanlarla sorun yaşayanlarda mevcuttu:

Yaşadım he bir arkadaş gönderdi. Kuzuyu güdecem diye geldi. Şu yukarıya gitti kuzunun ayağını kırmış 2 tanesinin. Ne oldu diyorum, kuzular itti kırıldı. Sonra kuzuları kestim. Dedim ki seni birkaç gün diye denetleyeyim. Diyorum çubuk ile git o değnek ile gidiyor tutup vurup kırıyor. Sonra dedim bunu kontrol edeyim gizliden baktım vuruyor öldürüyor. Hemen hesabını yaptım çorumda bir akrabası varmış hemen onun yanına götürdüm bıraktım. Öyle bir sorun yaşadım öbürleri genellikle iyi insanlar. Hırsızlıkları yok, yap dediğim işi yaparlar. İçinde teklemelik şeyler oluyor tabi. Ama şöyle bir şey oluyor sen 5 bin veriyorsun öbürü 6 bin hemen diğerine bırakıp kaçıyor (K18).

(Kaç tane Afgan çobanız oldu?) Bu dördüncü (Peki dört çobanızın hepsinden memnun muydunuz? Sorun yaşadığınız oldu mu?) Sadece birinden memnun değildim. Akşama kadar oyun oynuyordu telefonda. Hayvanlara hiç bakmıyordu. Zaten onu da bir, bir buçuk ay çekmedi ger, gönderdim. Bu geldi onun yerine. Bundan çok memnunuz. Onlardan önceki de bende 2 senedir çobanlık yapıyordu. Onu aradım oradaki işten memnun değilmiş. Bıraktı geldi bana. Buradan da İran'a gitti. Orada evlenmiş gelmedi dahada (K31).

Afgan çobanların köy halkı ile sorun yaşadığını belirten diğer bir katılımcı (Köy muhtarı) ise bu durumu çoban çalıştıran kişilerin köydeki nüfuzuna ve çobanına verdiği desteğe bağlamaktadır:

Yolda malı yola sürüyorlar, bizim birader malı yoldan çekinde şu motoru geçirelim demiş. O da “argo kelime kullandı burada (ha*****)” bu kelimeyi kullanmış direkt. Birader inince kaçıyor. Ondan sonra git ağamla konuş. Yani birazdan ağaları ukala şekilli olanları olursa şımartıyorlar biliyor musun? Ondan sonra ben gittim dedim ki adam gibi güttürüyorsanız güttürün 5 dakika durdurmam köyde dedim. Ben istemedikten sonra köyde duramazlar, durma şansları yok hiçbirinin (K19).

3.16. Alaca Halkının Diğer Göçmenler ve Afgan Göçmenler Arasındaki Tercihleri

Yerli halkın Afgan göçmenlere olan bakış açısı ve Afgan çoban tercihlerini analiz etmek amacı ile katılımcılara Afgan çobanları mı? yoksa farklı etnik kökene sahip çobanları mı? tercih edip etmedikleri sorularak Alaca halkının Afgan çobanlara ve farklı göçmen gruplara olan bakış açısı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda Türk katılımcılar tarafından verilen cevaplarda Afganların dinine olan bağlılıkları, dürüstlükleri, sadık oluşları, kültür birliği ve Türk olmaları onların diğer göçmenlere oranla daha çok tercih edilmelerine neden olmaktadır. Diğer bir çarpıcı durum ise Suriyelilerin kendi ülkelerini savunmuyor algısından kaynaklıdır. Afganlıların göç etme nedeni mecburiyetten olarak görülse de Suriyeliler için bu durum söz konusu değildir. Öyle ki ortak tarihi değerler ve kültürel benzerlikler sebebi ile Afganlılar daha uyumlu insanlar olarak görülmektedir.

Sorulan soruya Türk katılımcıların yanıtları aşağıdaki gibidir:

Ben şahsen Afgan çoban tercih ederim daha sadık, daha güvenilir, işini daha iyi yapıyorlar. Kendi malı gibi bakıyorlar hayvanlara. Namazlı abdesti insanlar, Kur'an her gece okuyorlar böyle bir adamdan zarar gelmesini beklemezsin (K17).

Suriyeliyi kabul etmem, zaten eve de koymam. (Neden? diye sorduğumuzda) cevabı: Suriyeliler iyi şey olsa memleketlerine sahip çıkarlardı. Afganlara hiç değil ise adamlara dünya çöktü. (Afganistan'a farklı ülkelerin savaş açtığını anlatmaya çalıştı.) Bunlar ekmezsiz Suriyeliler. (Sen Suriyelileri çalıştırdın mı hiç?) Bak benim 3 tane çobanım oldu. Hepsi Afgan. Bu çocuk geçen sene geldi bak. Efendi dürüst Afganlılar. İnsan olduktan sonra bize hangi milletten olduğu fark etmiyor. Ama Afganlılarla bir kültürel birliğimiz var bize benziyorlar. Sadece Suriyeli koymam kapıya (K20).

Bin tane Suriyeli getir bir tane Afganlıya değişmem. Edebi usulü, işi yapması her şeyi ile Afganlılar. Kültürel anlamda bize de daha yakınlar. Mesela Tatarız Özbeklerle dil olarak da benziyoruz. Diğer çobanım geldiğinde hiç Türkçe bilmiyordu. Özbekçeyle konuşa konuşa Türkçe öğrendi. Buna da Türkçeyi ben öğrettim (K21).

(Farklı bir etnik kökenden kişi çalıştırmak mı isterdiniz yoksa Afgan mı daha iyi?) Kültürü ile alakalı bir durum. Bunların kültürü bize daha çok uyuyor. Onların kültürü bize uymuyor. Burada gizli saklı yok. Suriyeliler pis, Afganlılar gibi

çalışma disiplinleri de yok. İllâki Suriyelilerinde iyileri vardır. Ama bizim tercihimiz Afganlar (K25).

Genel olarak yerli halk Afgan çobanlara ılımlı yaklaşırken Suriyelilere karşı ön yargılı davranmaktadır. Hatta durumu milliyetçilik boyutuna getirerek Afganlıların, Türk olmalarından kaynaklı tercih edildiğini vurgulamaktadırlar. Afganlıların kendi içerisinde etnik olarak ayrıştığını ayrıca Afgan göçünde Türkiye'yi tercih eden göçmenlerin daha çok Türk kökenli olduğunu belirtmişlerdir. Bununla beraber Türk kökenli olan Afgan çobanların yerli halk tarafından daha sıcak karşılandığı gözlemlenmiştir.

Biraz milliyetçilik damarımız daha fazladır. Bu insanlar Türk. Şu an bu çalıştığım çocukta Özbek Türkü esas Türk bunlar. Gittiğinde gezdiğinde göreceksin Türklerin anatomik yapılarına benziyor. Çekik gözlü olmaları, elmacık kemiklerinin olmaları. Fiziki olarak araştırdıysan bunlar öz Türk. Ne yaptılar Afgan diye ayrıştırdılar. Onlar Afgan dediklerine başka isimle hitap ediyorlar. Onlara Peştü diyorlar galiba (K23).

Suriyeliler pis insanlar. Onlara diyorum ki ben, bu ahır benim şimdi bir gün geliyorum ki on kişi geliyorlar buraya. Adam çoban gidiyor onun hanımının yanına koca koca adamlar geliyor. Oğlum getirme bunları diyorum ya. Hanımı burada yalnız. Çocukları vardı iki tanede. Bunları getirme buraya diyorum. Emimin oğlu, dayımın oğlu diyor. Bizim şeyimize de ters düşer yani. Bende koymadım attım akşam bir de taksi tuttum gittiler. Sevmedim onları ben Suriyelileri (K24).

Suriyeli sevmiyorum. Ablam yanlış anlamasın Urfalıda sevmiyorum. (Kendisi de aslen Yozgatlı ve önceden Alaca'ya yerleşmiş.) Onlar sıkıntılı, Afganlar sağlam, disiplinli, çalışkan. Benim oğlum neyse bu da o aynısı değişen bir şey yok (K27).

Başka bir Türk katılımcı bölgede Iraklı, Suriyeli göçmenlerin olduğunu dile getirmekle beraber Afgan göçmenlerin daha sadık ve güvenilir olduğuna dikkat çekmektedir. (K30), Afgan çobanların Türk kültürüne uyumlu olduğunu dile getirmekteydi. Ayrıca Afgan çoban tercihleri arasında Afganlıların etnik kökenine göre Afgan çoban tercihleri de değişmektedir.

Burada Iraklı da var Suriyelide, Cezayirli de ama Afganlılar daha sağlam ve daha sadık. Ben bir Türk'e güvenmem o kadar. Şöyle söyleyeyim Afganların kendi aralarında kültürel farklılıkları var. Bizle bir farklılık yok. Mesela Özbek olanlar var bir de Fars olanlar var. Onlar birbiriyle anlaşamazlar. Eğer iki tane çalıştırıyorsan ya ikisi de Özbek olacak ya ikisi de Fars. Çok nadir birbiriyle anlaşan var. Onların birbirleri ile çok kültür farkı var. Nasıl söyleyeyim. Bir Almanla Türk gibi. Ama Farmlar bize daha yakın. Özbeklerden daha yakınlar. Farmlar hem de daha sadıklar. Özbekler daha sıcakkanlı ve uyumlu, Farmlar ise daha sadık. (İş anlamında hangisi tercihiniz oluyor Özbek mi Fars mı?) Fars olanlar. Onlar çalışkan. Çobanlıkta da onlar bu işi biliyor. Özbekler öğrenerek yapıyor. Farmlar geldiklerinde bu işi bilerek geliyorlar. Onlar zaten İran'da da çobanlık yapıyorlarmış (K30).

Görüşme gerçekleştirilen katılımcılar arasında Suriyeli çoban çalıştıran katılımcı, Afgan çoban ve Suriyeli çoban arasındaki tercihini şu şekilde dile getirmektedir:

Suriyeli çobanım var bir tane faklı olarak. Onun yemesi içmesi kendine ait ona 4 buçuk milyar veriyorum. Buna 5 milyar yeme içme kalacak yeri bana ait. (Suriyeli çobanı mı tercih edersin Afgan çobanlar mı?) Doğru konuşmak gerekirse bunlar daha uyumlu (Afganlı çobanından bahsediyor.) Türkiye'nin her tarafında (K16).

Afgan çoban tercih edilmesindeki dikkat çeken diğer bir durum ise Afgan çobanların akşamda çiftlikte hayvanların yanlarında kalmaları durumudur.

(Afgan çoban mı Suriyeli ya da farklı milletten çoban mı tercih edersiniz?) Afgan'ı tercih ederim. Suriyelinin genellikle buralarda akrabaları var sıkıntı yaşıyor. Adam, ben akrabasının yanına gideceğim deyip, sen salmak istemiyorsun akşam burayı bırakıp gidiyor burası sahihsiz kalıyor. Duyuyoruz, görüyoruz. Ha içinde onların da dürüstleri de var onlara bir şey demiyorum. Ailesi ile gelende var tek gelende. Ben hiç Suriyeli tutmadım tercih etmedim. Suriyeliler pasaklı pinti. Afganlar daha temiz yapıyorlar. Afganlar mala daha cana yakın malı daha çok seviyorlar daha güzel yapıyorlar. Kendi malı gibi yapıyorlar (K18).

3.17. Neden Afgan Çoban? Afgan Çobanların Bölge Ekonomisine Katkısına Yönelik Bulgular

Afgan çobanların ihtiyaç mı yoksa düşük ücretli iş gücü olarak mı görüldüğünü ayırt etmek amacı ile katılımcılara neden Afgan çoban çalıştırdıkları sorulmuştur. Verilen cevaplar birbiri ile hemen hemen aynı olup Afgan çobanların hayvancılık sektörü için gerekli olduklarını dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra Alaca halkının bu işi geçim kaynağı olarak görmemeleri, evlenmelerinde bu işin engel olarak görülmesi, küçük düşürücü bir iş olarak görünmesi ve işin zorluğundan yapılmadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Afgan çoban tercih edilmesindeki en büyük etkenler Afgan çobanlar ile benzer kültürel değerlere sahip olunması durumudur.

Türk katılımcılara yöneltilen soru doğrultusunda verilen cevaplar şu şekildedir:

Alaca'da çobanlık deyince bir ara meşhurdu, oğlu ne iş yapıyor diye soruluyordu, halen de öyle. Oğlum ne çoban bundan dolayı kız vermiyor. Şunu aşmak lazım bir kere Türkiye'de adamın kapısında 200 tosunu var 10 trilyon demek, hayvancılık yapıyorum diyor kız vermiyor. Adam oğlunu evlendiremiyor. Adamın şurada mesela bir köyü var şu köyde 500 dönüm tarla nereden baksan 15 trilyon, 10 trilyonlukta kapısında mal var hayvancılık yapıyor adam ne yapıyor işini görüyor. Bir tosun kesiyorum 63 milyar tutuyor. Ben çalışmayayım şöyle evde oturayım bizim halkımız ahır temizleyeceğim dediğinde beğenmiyor. 300 lira yevmiye istiyor hakkını da vermiyor. Devletimizin burada açığı var. Maaş verdim; yok fakirlik maaşı yok yaşlılık maaş alıyor, bir taraftan anasının parasını alıyor babasından alıyor çok böyle dengesizlikler var. Düşün bir tarafta adam param yok diyor iş yok diyor, bir tarafta ben işçi bulamıyorum. Yani düşünebiliyor musun? en basiti mesela şu çocuk benim kardeşim, çocuk ne yapıyor 100 tane tosunum var ona bakıyor. 400 tane davarım var hesap et işte 8-10 trilyon parası var evlenemiyor. Fas'tan getiriyorlar. Alaca genel olarak, Türkiye geneli böyle dışardan evleniyor. Benim eşim istese çalışır çiftlik aldınız diyor, bizim evimizin yanında da şehrin içinde ahırımız var kokusundan bıktık diyor. İş olarak bizim kültürümüzde hayvancılık iyi görünmüyor. Kadın Almanya'da 50-60 tane ineğe bakıyor. Burada yapmıyor. Kazanç olarak görünmüyor buralarda. Türkiye'de

hayvancılık yapılmıyor. Alaca'da çok güzel büyük köyler var ama adam köyde durmadı. Eşi bina temizliğine gidiyor, kendisi asgari ücretle çalışıyor. Köyde dursa belki daha çok kazanabilecekti. Süt sattı bugün 200 milyon. İşin ağırlığından öte kültürel olarak işi hor görüyorlar çobana kız verilmez gibi (K16).

İhtiyaç var. Çalışacak adam bulamıyoruz. Bizim insanımız parayı az buluyor. Çobanlık yapmak istemiyor. İş zor geliyor. Zor bir meslek. Asgari ücretini sigortasını yapsan da adama iş zor geliyor. Artık önceki gibi değil (K17).

Afgan çoban olmasından vallahi biz şimdiyken memnunuz. Türkiye'de zaten adam kalmadı. Gençlik kalmadı hayvancılıkla uğraşacak. Gençlik hep üniversite okudu, ondan sonra 20-30 yaşından sonra çobanlık yapar mı yapmaz. Bak ben 60 yaşına geldim yapıyorum çobanlık. Ama yapacağız ölene kadar biz çalışırız. Elimiz ayağımız tutsun yeter ki. Yeter ki sağlık sıhhat olsun (K20).

Ya yerlisi yok. Şimdi ben köyün sığır çobanını bile Suriyeli getirdim. Bizim buradaki adamlar çalışmıyor (K24).

Türk yok. Benim Türk çobanımda var bir tane ama. Şu an da Türk çoban bulunmuyor. Onun için biz Afganlılara mecburuz. Zaten bu ara Afganlıları kısıyorlar. (Giriş çıkışlarının problem olduğunu eskiye oranla sınırdan daha az geçişin sağlandığını anlatmaya çalıştı.) Orada da problem var. Şu an ülkeye kaçak almıyorlar. Almadıkları zamanda ister istemez sıkıntı duyuyoruz ve bizi zorluyor. (Türk çoban bulabilmeniz yine de Afganlı mı çalıştırırdınız?) Benim önceden Türk çobanlarımda vardı. Türk çalıştırırdım ama artık bulamıyoruz. Zile'yi geçince bir köy var o köyde herkes çobanlık yapardı. Artık o köyde bile yapmıyorlar. (Köyün ismi aklına gelmedi bayağı düşündü.) O köy, eskiden buradaki herkesin çoban ihtiyacını karşılıyordu. Ama şimdi yapmıyorlar. Burada Gazipaşa, Killik var gidiyor getiriyorduk. Hayvancılık yapana da kız vermiyorlar o durumda var (K30).

Devletin buna el atması lazım. Çünkü Türkiye'de çoban sıkıntısı çok büyük. Şimdi sürünün birini biz kendimiz güdüyoruz, diğerini çoban güdüyor. Bunun gibi bir çocuk denk geleceğini bilsem çoban tutarım ama denk gelmezse bu çocuğu da elimizden kaçırmız diye tutmuyorum. Yerli çoban bulamazsınız zaten. Sadece devlet bunları kayıtlı getirip, sigortasını da devlet karşırsa bizim için daha iyi olur. Çünkü kontrol altında olmuş olur. Başka türlü bizde yaparız ama devlet eliyle olması daha mantıklı bizim güvenliğimiz açısından da. Türkiye'de Afgan çoban olması şart. Hayvancılık sektörü ile uğraşan herkese Afgan çoban şart. Yerli çoban bulamıyorsun zaten. Bulsan da üç gün çalışıyor. Bizim insanlarımız rahatına düşkün %70 haindir Suriyelilerin. Ben çalıştırdığım için biliyorum. Bunlar gibi kaçak gidip kaçak gelenlerde hainlik yok. Ailesi orda parayı oraya gönderiyor. Bir amaç için geliyor. Şu an buraya gelen Suriyeliler bir amaç için gelmediler onun için yiyor (K31).

Alaca'da yaşayan insanlara şehir hayatı ve şehir kültürü cazip gelmektedir. Bundan dolayı çobanlık yapmak ve köyde kalmak istemiyorlar. Alaca halkı için şehre göç etmek ve düşük ücretle bile olsa şehirde yaşamak daha cezbedicidir. Alaca'da gerçekleşen bu göç hareketliliği ile beraber azalan hayvancılık sektöründeki açığı, bölge halkı Afgan çobanlar ile kapatmaktadır. Öyle ki Afgan çobanların varlığı hayvancılığın devamlılığı için hem bölgesel hem de ülkesel anlamda önem teşkil etmektedir. Bu durumu Türk katılımcılar şu şekilde ifade etmektedir:

Afgan çobanlar olmasın Türkiye’de hayvancılığa dair hiçbir şey kalmaz. Benim hayvancılıktan başka yapacağım hiçbir gelirim yok. Benim bir emekli maaşım var eğer bu adamlar olmasa ben burayı kilitleyip gideceğim bu kadar basit. Mesela benim burada 20-30 tane malım var. Kışın 300 davar koyuyorum küçükbaş. Afganistan halkı olmazsa çobanlık işi bitti. Bizim ülkede bitti. Çünkü benim oğlum İstanbul’da hastanede çalışıyor o gitti. Birisi gitmedi, o okumadı o yaparsa yapacak yapmazsa valla kapatıp gideceğim. O da şöyle düşünüyor hayvancılığı çok seviyor, bu iş böyle giderse çoban bulamazsam burayı bırakırım. Ekin pazarında giderim orada arpamı satarım diyor (K18).

Bizim Afgan çoban ihtiyacımızın olma sebebi çoban bulamamamız. Halen hayvancılık yapan ailelerimiz var. Onlara sorarsanız çocuğunun hayvancılık yapmasını istemez. Bu iş sıkıntılı der. Ben çekiyorum. (İşin yükünü kendisinin üstlendiğini anlatmaya çalıştı.) Sabahın belli değil, akşamın belli değil, gecen belli değil (K28).

Şehir hayatının cezbediciliğini ve yurt dışına göç etmenin Türk vatandaşları tarafından daha çok tercih edilmesini, (K16) şu şekilde ifade etmektedir:

Çobanlık ihtiyaç meselesi, Türkiye’de adamın ihtiyacı yok, ben yardımcı olarak çocuk işi öğrensin diye aldım. Fakir eşi vefat etti, 2 tane çocuğu var, devlet ona da maaş veriyor. Sağdan soldan da yardım yapılıyor. Geçinip gidiyor, istese iş yapar. Yapmak istemiyor, ihtiyaç duymuyor. E* (Afgan çobanı) geldiğinde buraya malı (hayvanlara nasıl bakıldığından bahsediyor.) bilmiyordu. Şimdi burada 70-80 tane mala tek başına bakıyor. İhtiyaç meselesi, toplumumuz tembelleğe gidiyor. Afganlı çobanların paraya ihtiyacı var. Benim yeğenim 18 yaşında gel dedim, gitme dedim çalış yanımda dedim ama Amerika’ya gitti. Bizim Alaca’dan 1500 kişi gitti tahmini. Şimdi Amerika’da ise en düşük iş de şey yapıyor, en düşük kademedeki işte çalıştırıyorlar (K16).

Afgan çoban açığının olup olmadığı Türk katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

Üç beş sene sonra ilerleyen dönemlerde Türk bulamadığım gibi hayvancılık yapacak adamı da bulamayacağım. Her şeyin fiyatı yükseldi, maliyeti arttı. Bizim Alaca’da ben 43 yaşındayım, 13’ünü bırak 30 senedir hep tanıdığım besiciler ahırlarına boşalttı. Çok ciddi çoban açığı var. Türkiye’de kaç tane Afgan çoban var diyelim 10000 tane 5000 tane daha olması lazım. Adam koyun almış Alaca’da çoban bulamadığı için koyunu sattı. Mesela benim de çobana ihtiyacım var bir tane Afgan çobana ihtiyacım var bulamadık. Tanıdığıma dedim bulamadım. 100 çoban varsa 50 tane daha Afgan çoban olsa işini bulur. Yine Afgan çoban bulsam Suriyeliyi tutmam o arada gezer bu daimî olur Afganlı daha yatkın bu işe (K16).

Dolu, herkes istiyor. En az 5-6 tane gelse hemen iş bulur. İhtiyaç var. Alaca’da birkaç kişinin koyunu vardı çoban bulamadığından sattı (K18).

Ülkenin genel olarak problemi bu. Çoban açığı çok. Çoban bulamıyoruz. Kimse bulamıyor. Köylü kesimimiz her geçen zamanda bitiyor. Hayvancılığı bırakıyor (K25).

Başka bir katılımcı ise tarım ve hayvancılıkla uğraşan insan sayısının azlığına vurgu yaparken aynı zamanda Afgan çobanların bu işi daha profesyonel yaptığına dikkat çekti.

Şimdi ben şöyle söyleyeyim; okul okuyorsun değil mi. Şimdi ben memurum ailemizin arazisi var, tarımla uğraşıyorum ve hayvancılıkla uğraşmaya başladım.

Bizim ülkemizin Müslümanın üretmekten, para kazanmaktan başka seçeneği yok. Dikkat ediyorsan ne geliyorsa Müslüman ülkelerin başına fakirlikten geliyor. Zengin bir insana gücün yetmez maddi olarak bak. Güçlendikten sonra bize ses çıkartmamaya başladılar. Bu işin siyasi durumu. Üretmemiz lazım, çalışmamız lazım. Bütün üniversite mezunları iki yıllık olan mezunlar ne diyor masa başı iş bekliyor. Bizde çalışacak insanımız yok. Hakikaten yok. Tarımla uğraşıyorum ben 15 yaşından beri aktif olarak çiftçilikle uğraşıyorum. Biz kendi köyümüzden o zamanlar işçi getiriyorduk ya da yakın köylerden kadınlar vardı işçi olarak geliyorlardı. Şu an yok Suriyeliyi çalıştırıyoruz. Bak Urfa'dan gelen insanlar çalışıyordu, onlarda çalışmayı bıraktılar. Şu an Suriyeliyi tarlada çalıştırıyoruz. Bu işi yapanlarda Afganlar bu işi bilenlerde bunlar. Bu işi Afganlıdan başka kimseye yaptırılmazsın. Yeni yeni Suriyeliler yapmaya başladı onlarda anlamıyorlar. Suriyelilerin yaptığı da davar çobanlığı, bizim işletmemiz süt işletmesi. Besi işletmesi gibi veyahut davar gibi, damızlık gibi bir şeyimiz yok. Yani hayvanlarımız çok ilgi alaka bekliyor. Bizde hayvanların Mem körlüğü diyoruz olmaması için dezenfektanlı şekilde temiz bakılması lazım. Ve ben bu sütü insanlara veriyorum. İnsanlar içiyor bunu. Temiz güzel bir ortamda olması lazım. Bu temizliği de gerçekten bu insanlar yapıyorlar. Ha istediğimiz kadar oluyor mu olmuyor. Şu zamanda daha profesyonel anlamda bir çiftliklerdeki gibi olmuyor. Biz dediğim gibi Afgan'dan başkasını çalıştıramayız (K23).

Ben kendi Afgan çobanım var ayrıca Suriyeli de çalıştırdım, yerli çobanda çalıştırdım ama Afganlar daha tecrübeli. İş gerçekten iyi biliyorlar. Severekte yapıyorlar. Ben üç dört tane Afgan çoban çalıştırdım sadece birinden memnun değildim (K29).

(Neden Afgan çoban farklı etnik kökene sahip çoban çalıştırdınız mı?) Evet. Suriyeli çobanım oldu. Birinden memnundum. Oda zaten bunlar gibi kaçak geliyor kaçak gidiyordu. Suriye'ye (K31). (K35: Suriyeliyi Afganlı gibi tutamazsın, mümkün değil. Diyelim ki Suriyelilerin %50'si bu işi bilmiyor. Afganlı sahibinden daha çok bu işi sahip çıkıyor.) Afganlıların mesleği bu. İş çok iyi biliyorlar. Büyük sürüsü olanlar Afganlı tercih ediyor. Çobanların hepsi ekseriyetle Afganlı şu an da bu civarda. Afganlılar hem disiplinli hem de işlerini daha iyi yapıyorlar. Bizim tercihimizde bu. Yoksa benim Suriyeli çobanlarım vardı. Hayvanlar tok gidiyor, aç geliyorlardı. Ayrıca Türk katılımcı memnun olduğu Suriyeli çobanı ile halen daha iletişiminin olduğunu ve onu bayramlar da olsun normal zamanlarda olsun aradığını söyledi. Hatta bana resim dahi gönderiyor çocuklarının diye belirtip resimlerini gösterdi (K31).

Türk katılımcılardan farklı bir katılımcı ise Afgan çobanların profesyonelliğinin yanında ortak kültürel değerlerin olduğuna dikkat çekerek tercih edildiklerini dile getirmektedir.

Afganlar zaten Özbek, bir kültür birliği var. Türkçeyi çok rahat öğrenirler çünkü Özbekçeden bir alışkanlıkları var. Bir de adamlar essahtan çoban zaten. Bu işi orada da yapıyorlar. Küçük baş hayvancılık üzerine adamlar muazzamlar. Çok muazzam bir bilgi birikimi var onların. Ben sana bir şey söyleyeyim mi ben babam kadar olamazdım ama hayvanı yazardık veya kışın yayım olmadığında ahırın içerisine atardık. İçinde şöyle gezerdik hangi hayvanın yemediğini ben arkasından, tüyünden bilirdim. Afganlılar da tecrübe var. Adam orada hayvancılığın içinde yetişmiş. Küçük baş hayvancılığı yaparak geliyorlar (K28).

Afgan çoban eksiğinin olduğunu dile getirmekle beraber Afgan çobanların bölge ekonomisine katkılarına doğrudan vurgu yapan katılımcılar durumu şu şekilde ifade etmektedirler.

Afganlar gitsin hayvancılığın %50'si bitti. Geriye %50'si kalacak ya saf bir oğlu var ya da saf bir akrabası onla idare edecek geriye kalanda onla birkaç sene idare edecek oda bitecek bu kadar basit (K18).

Türkiye'de çobanlık yapacak adam yok, bulunmuyor da. Kendimiz var kendimiz çalışıyoruz. Yetiştiremiyoruz. Şöyle söyleyeyim, Afganlılar 5 yıl, öbürü çalıştı 2 yıl, bu da 7 yıldır, bir şeylerini göremedik. Memnunuz adamlardan. (Alaca' a Afganlı çobana ihtiyaç var mı?) Var tabi ya (sitemli bir şekilde söyledi). Şöyle bir şey söyleyeyim; Afganlıları Türkiye'den toplayıp göndersen Türkiye'nin hayvancılığı durur. Kime sorarsanız sorun (K21).

Türk katılımcıların hemen hemen hepsi neden Afgan çoban sorusuna benzer cevaplar verirken görüşme gerçekleştirilen Türk katılımcılardan biri ellerinde Afgan göçmen olduğu için bu işe yöneldiklerini belirtti.

Şimdi şöyle babam sırf Afganlı var diye hayvan aldı. Asıl işimiz çobanlık değil. Normalde hayvanı olan hayvanım var diye Afgan çoban alır. Bizim Afganlımız var diye hayvan aldık. Baktık olmuyor sattık bir kısmını. Yetişemiyordu (K25).

3.18. Afgan Çobanların Göç sonrası Beklentileri, Geleceğe Yönelik Planları ve Gönüllü Geriye Dönüş

Bu başlık içerisinde Afgan çobanlara geleceğe yönelik beklentileri ve Afganistan'a dönmek isteyip istemediğine dair sorular yöneltilmiştir. Afgan çobanların içinden Afganistan'dan evli ya da nişanlı olanların geriye dönme planları söz konusu iken bazı katılımcılar eşleri, nişanlıları ya da ailelerini yanlarına getirmeleri durumunda Türkiye'de kalabileceklerini ifade etmiştir. Ayrıca Afganistan'daki savaş durumun ve çatışma ortamının son bulması katılımcıların geri dönüş yapmaları için bir şart olarak görülmektedir. Bazı katılımcılar ise Afganistan'a dönmek istemediklerini Türkiye'deki hayatlarından memnun olduklarını dile getirmişlerdir.

(Afganistan'a dönmeyi düşünüyor musun?) Durum iyi olursa belki Afganistan'a geri giderim. (Burada yaşamaktan memnun musunuz? Ne düzelse daha memnun olursun?) burada yaşamaktan memnunum ama memleketim düzelse daha memnun olurum. (Nişanlısı olduğu için dönmeyi daha çok istiyor gibi.) Eğer olursa nişanlımı getiririm. Düzelse durumlar getiririm. Nişanlı mı getirirsem dönmem. Buradaki kadınların durumu daha iyi. Her yerde zenginlerin durumu iyi gariban adam çalışıyor. (Zenginliğe bağlı olarak değiştiğini anlatmaya çalıştı bu cümlesiyle) Adam her yerde çalışırsa her yerde kolay. (İşin varlığına göre bir değerlendirme yaptı.) Tabi isterim eşimi buraya getiririm. Ailemi de arada ziyarete giderim (K1).

1 sene sonra giderim. Evlenmek için gideceğim. (Evlenip tekrar geri gelmeyi düşünür müsün? Eşinle veya tek?) Yok sonra gelmem. Sonra gelemem, gelemiyorlar. Şu an gelemiyorlar da (K3).

Hanımımı getirsem hep burada kalsam. Getiremesem de 2 sene 3 sene çalıştıktan sonra geri giderim (K5).

Gitmeyi düşünüyorum. Memleketim ailem orada. Ailemi getirme imkânım olsa getirirdim. O zaman gitmeyi düşünmezdim (K7).

(Afganistan'a dönmeyi düşünüyor musunuz?) 3 sene 5 sene sonra geri gideceğim (K12).

Afganistan'a gitmeyi düşünen ancak savaştan dolayı gidemeyen Afgan çoban çobanlarda mevcuttur.

(Afganistan'ı aileni özleyiyor musun?) Özleyorum tabi ki insan özler. (Afganistan'a gitmeyi düşünüyor musun?) Gitmeyi düşünüyorum bazen. Mesela geçen sene gideyim dedim. Düzenleme el vermedi. Baktım savaş çıkıyor. Savaş dahada hızlanmaya başladı. Önceden illerde etkinlik yapamıyordu, yani etkili değillerdi. İlleri alamamıştı ben gitme kararı aldıktan 2 ay sonra yavaş yavaş illeri de almaya başladı. İlleri aldığı içinde gitmedim. Afganistan'ın bir ilinden başka her yeri aldılar. O ili de alamıyorlar o da zor. (Peki Türkiye' den farklı bir ülkeye gitmeyi düşünür müsün?) Yok. Öyle bir düşünce olmadı ama düşünen arkadaşlar oluyor (K13).

(Afganistan'a gidip gelmek ister miydin?) (Bize baktın ve siz mi gitmek istersiniz dedi. Soruyu anlamadı.) Ardından. Ailemi özleyorum (gözleri doldu). Nasıl gideyim gidemem ki. Orada Taliban var (K14).

Aynı katılımcı için görüşme gerçekleştirilen Türk katılımcılar kendisini buradan evlendireceğini söylediklerinde tepkisi olumsuz değildi.

(Ailenden karşı çıkan oldu mu gelmene?) Onlar göndermişler (K31). (Katılımcı Afgan Çoban: onaylama işareti yaptı kafasıyla.) Ailem İran'a git dediler. İran'da dur. Orada da abim Türkiye'ye gidelim dedi. Abim buraya geldi bende geldim. Abimin biri Afganistan'a geri gitti (K14). O niye gitmişti (K32). O burada evlenip geri gitti (K14). Türk işveren (K32): Bunu da ben buradan biriyle evlendireceğim. Afgan çoban (K14): hepsi Müslüman, olur.

Katılımcılardan Afgan çobanlar arasında Türkiye'de kalmak ve buradan birisi ile evlenmek isteyenlerde mevcuttu;

(Afganistan'a gitmek ister misin?) Ne diyeyim ki abla. Yok abla istemiyorum. (Türk birisi ile evlenip burada kalmak ister misin?) Vallahi zaten biz elhamdülillah, biz de Müslüman Afganistan'da Müslüman burada Müslüman. İyi Müslüman kız olsa isterim. Türk kızlarla evlenen çok ki 2'si İstanbul, Konya'da Nevşehir'de. Kırıkkale'de biliyorum ki eşleri Afgan eşi (K2).

(Afganistan'a geri gitmeyi düşünüyor musun?) Geri gitsem de eşimi getirmek için giderim. Geri gelirim. Gitmeyi düşünmüyorum (K9).

Türkiye'de yaşamaktan memnun olan katılımcılardan bir diğeri ise Afganistan'a yönelik herhangi bir planın olmadığını dile getirmekteydi.

(Türkiye'de veya Alaca'da sürekli kalmayı düşünüyor musunuz?) Evet vatandaşlık verilirse çok iyi olur. 5 yıldır imza atıyorum. Buradan memnunum dönmeyi düşünmüyoruz. Eşim ve çocuklarım buradalar. Zaten çocuklarım burada büyüdüler (K4).

Katılımcılar arasında her ne kadar Türkiye’de kalmak isteyen olsa da bazı Afgan çobanlar Türkiye’de mecburiyetten bulunduğunu, ülkesinin durumunun iyi olması halinde gönüllü olarak geriye döneceklerini dile getirdiler.

Devletimiz iyi olsa biz beş dakika burada durmayız. Burada akşama kadar inek bakacaksın. 8-9’a kadar çalışacaksın. Vallahi bizim memleketimiz iyi olsa ne yapacağız sizin memleketinizi. Beş kuruş az çalışacaksın annen baban yanında akşam kalacaksın (K6).

Yani dönmeyi düşünüyoruz ama şu zamanda döndüğümüz zamanda köyümüze varıp akşam orada kalıp misafir olsak tekrar buraya gelmemiz yüzde 50 gözüküyor. Her yerde ölüyorsun. Orada yaşayan adam yok. Her köyde savaş. Dostun belli değil düşmanın belli değil (K11).

3.19. Alaca Bölgesinde Afgan Çobanlara Yönelik Resmi Olarak Yapılan Çalışmalar ve Afgan Çobanların Bölgede Varlığının Bilinmesine Yönelik Bulgular

Afgan çobanlara yönelik Alaca’da herhangi bir çalışmanın yapıp yapılmadığına dair verilere ulaşmak amacı ile resmi kurum ve kuruluşların yetkili kişileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler kapsamında Afgan çobanların gerek kayıt altına alınması gerek sosyal ihtiyaçlarının karşılanması gerekse Afgan çobanların sosyalleşmelerine yönelik çalışmaların mevcut olup olmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Öyle ki sosyo-kültürel uyumun gerçekleştirilmesi adına göçmelere yönelik devletin uygulamış olduğu politikaların önemi oldukça fazladır. Ancak verilen cevaplar Afgan çobanların sosyalleşmesi ve sosyo-kültürel uyumunun sağlanmasının ötesinde bölgedeki varlığından bile haberdar olunmadığına yöneliktir.

Afganlarla ilgili çalışmamız hiç yok yani Afgan var mı onu bile bilmiyoruz. Suriyeliyi biliyoruz. Urfalıları biliyoruz yani yabancı olarak Urfalılar memleketimiz ama yabancı memleket. Suriyeliler ülkenin dışından gelenler. Ama hiç Afganlı olduğunu duymadım var mı? Celepler bize sadece ticari anlamda kaydolur. Ama onların çalışanlarının nerede nasıl, kimlerle çalıştığını bizim bilme imkânımız yok. Yani hiçbir işletmenin çalışanını bilemeyiz. İşletmelerin bizde sermaye kısmı hisse oranları işte adresleri o kısım bilgileri var. Ama çalışanlarla işçisi kimdir, müdürü kimdir, bekçisi kimdir, mandıraların çobanı kimdir onu bilme şansımız yok. Tescilde de öyle bir zorunluluğumuz yok. İşimiz olmadığı için öyle bir çalışmamızda olmadı (K36).

10 senedir genel sekreterlikte çalışan şimdi ise ziraat odasına geçici olarak bakan Ziraat odası kayyumu;

Bu zamana kadar Afgan çobanlar ile ilgili bir düzenlemenin ve çalışmamız olmadı. Bununla beraber Ziraat Odasına kayıtlı 14 bin üye var bu üyelere de 7 bini aktif. Ancak ilerleyen zamanlarda çalışmalar olabilir. Eğer hayvancılığın gelişimi ve bizim ilgi alanımıza giren durumlar söz konusu olursa çalışmalar yapılabilir (K37).

Alaca belediyesinin Afgan çobanlara yönelik herhangi bir çalışmasının olup olmadığına dair gerçekleştirilen görüşmede ise diğer cevaplara benzer ifadeler kullanılmıştır.

(Belediyenin Afgan çobanlar ile ilgili yaptığı çalışmalar var mı?) Zaten kaçak ben nasıl düzenleme veya çalışma yapayım. Kimlikleri bile olsa yasal olarak belediyenin böyle bir çalışması olmaz. (Mesela Türkçe bilmeyenlere bir kurs açılması gibi bir çalışma yapılamaz mı?) O yapılır canım onu da Göç İdaresi yapıyor zaten (K28).

Afgan çobanlara yönelik hiçbir çalışma yok. Alaca genelinde de böyle bir çalışma olmadı. Ziraat odası ne ilçe tarım ne de biz. Çobana derdinin ne olduğu bile sorulmuyor (K29).

Ayrıca bu görüşmecilere 2017 yılında dönemin Çorum Valisi tarafından yapılan ithal Afgan çoban geliştirilmesi ve bu amaçla proje başlatılması ile ilgili bilgi sahibi olup olmadıkları sorulmuştur. Görüşmecilerin verdiği cevaplar doğrultusunda Çorum'da Afgan çobanlara yönelik yapılan bu projenin hayata tam olarak geçirilemediği ve yarım kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

(2017 yılında eski Vali Necmettin Kılıç'ın bir çalışması olmuş. İthal Afgan çoban ile ilgili bu proje hakkında siz bilgi sahibi misiniz?) Açıldı evet. Belgeli olarak kurs açıldı. Sürü yönetimi diye kurs açıldı. Halk eğitim kanalı ile. (Çobanlara özel bir kurs mu yoksa hayvan sahiplerine verilen bir kurs mu?) Hayvan sahiplerine verdiler. Çobanlara verilen bir şey yok. Muhtarlar bizle hiç irtibata geçmediler. Bireysel kendileri muhtarlar yapmışlar. Ne ziraat odası ne bizim haberimiz var. Sadece ilçe tarıma dilekçe götürmüşler. Onlarda ona istinaden kurs açmışlar hepsi bu. Ancak çalışma yarım kaldı (K29).

Bizi davet etmediler. Öyle bir çalışmada bizim alanımıza çok girmiyor (K36).

Evet evet Necmettin kılıç döneminde öyle bir proje yapılması durumu oldu. Ancak vali değişince proje durdu (K28).

(Valilik ithal çoban çalışması yapmış ve toplantıya Alaca'dan muhtarlar davet edilmiş köy muhtarı olarak sizin bilginiz var mı bu toplantıdan?) Biz valiye kendimiz verdik dilekçeyi. Biz verdik böyle böyle olsun diye. Çobanlar için bir ders açtılar. Çoban eğitimi için ben kendim bile gittim çoban eğitimi sertifikası aldım. (Kaç yılında yapıldı bu kurs?) 2017-2018 yılı galiba. (O proje ne oldu peki devam etti mi?) Peşine düşülmedi o proje kapandı gitti. Ben internetten izliyorum Van'ın bir köyünde aynı biz eskiden çalışıyorduk da düşüş derdik. Ankara' da o heykelin arkasında düşüş vardı. Ben geliyordum mesela diyordum sıvacı, boyacı, duvarcı oradan bulup götürüyordum. Orada da öyle çobanlık için varmış. Bana çoban lazım arıyorum öyle götürüyorum. Bunun için imza verdik. (Tahmini kaç muhtar imza verdi bu proje için?) 60 muhtar. Zaten 101 köy var 4 tanede Alaca'da Muhtar var 105 Alaca muhtarı var toplam. 60 muhtar imza verdik. (Köyde böyle kurs gibi proje yapmak ister misiniz?) Yerimiz var olur, yaparım tabi neden yapmayayım (K24).

Bölgedeki resmi kuruluşlarca Afgan çobanlara yönelik herhangi bir çalışma yapılmasa da özellikle köylerdeki muhtarlarca gerek köy halkının gerekse Afgan çobanların güvenliğini sağlamak amacı ile jandarmaya bilgi verilmesi durumu söz konusudur.

Şimdi jandarma her ay telefon ediyor. Baharın hele. Muhtarım kaç tane Afgan çoban var köyde. İsimleri ne? kimlere çalışıyor? gibi bilgileri veriyorum. (Konuşmanın bu kısmı diğer çobanlara doğru bizi götürürken gerçekleştiğinden yarıda kaldı.) Sorularımıza çobanlarla konuşmaları bitirip geldikten sonra devam ettik. Devamında şu bilgileri verdi: Jandarma şöyle aydan aya ya da baharın arıyorlar, muhtarım köyde ne kadar Afgan çoban var? İsimleri neler? Kimlerin çobanı? Bazılarının kimlik bilgisi varsa, kimlerde ellerindeki bilgiyle jandarmaya başvuruyorlar işte böyle böyle değişiklik olduğu zaman işte arttı eksildi, işte şununki gitti şunun ki gitmedi bu geldi bunları söylüyoruz. İsimleri belli olanın isimlerini götürünce aranan, aramayan işte bunlar ne kadar şeyde olsa içinde sabıkalı olanlar çıkıyor (K19).

(Muhtar olduğunuz için jandarmaya bilgi veriyor musunuz? Sadece kendi çobanlarınızın bilgisini mi yoksa diğer çobanların bilgisini de veriyor musunuz?) Tabii ki de hepsinin bilgisini veriyorum. Diğerlerinin de. Suriyeli var iki üç tane çocuğu var o aşağı da oturuyor. İki tane de bende var. Devamlı aydan aya beni arıyorlar (jandarma) ben bir de M* (Afgan çobanı) kimlik aldım aydan aya gidiyor parmak izi veriyor, imza atıyor (K24).

3.20. Afgan Çobanların Uyum Süreci İçin Neler Yapılabilir: Yerli Halkın Talepleri

Türk katılımcılar Afgan çobanların yasal yolla devlet tarafından hem Afgan çobanların hem de bölge halkının güveliği ve ihtiyacı açısından getirilmesini talep etmekteydiler. Ancak katılımcıların Afgan göçmenlerin sadece çobanlık alanında çalışması şartıyla Afgan gençleri ailesi ile beraber getirmesini talep edenlerde mevcuttur.

Türk katılımcılar Afgan çobanların yasal yollarla yeteri düzeyde getirilebileceğini dile getirmişlerdir:

Afgan göçmenleri dernek başkanları var bu arkadaşların. Bizim merkezi damızlık koyun keçi birliğı var, İçişleri bakanlığına dışişleri bakanlığına teklifte bulundu. Dedi ki biz oradan ilk hedefte mesela 1500 tane ailesi ile. Mesela zamanında bizimkiler Türkiye'den Almanya'ya ailesi ile gidenler gibi. Bunlarda şimdi Türkiye'ye ne için gideceğim çobanlık için gideceğim. Ailesi ile çıksın gelsin adam bende buradan göçmen bürosuna giderim, bana ne lazım çoban lazım. Bakanlıkla böyle anlaşamadığı için bu gerçekleşemedi. Kayıt altında getirdiği için daha iyi olurdu. Benim yeğenim, Amerika'ya gitti Alaca'dan irtica ile. Devlet Avukatını tutuyor, polis kelepçe takıyor yasal yolla Amerika'ya alıyor. Böylece seni yasal yolla içeri almış oluyor nerede olduğunu da biliyor yasal yolla. Böylesi daha kötü adam sınırdan geliyor hem kaçak giriyor hem oradaki şebekeyi besliyor, örgütün başını besliyor bana göre yasal yolla gelse daha iyi (K16).

(Devlet Afganlıları sadece çobanlık yapmak amacı ile kontrol altında getirsin mi?)

Getirsin tabi. Ben valiye onu diyeceğim işte. Şimdi yabancı Afganlıları getiriyorlar fabrikalarda çalıştırıyorlar, o zaman biz köylü, çiftçi mağdur oluyor. Bu Afganlılar olmasa çobanlık yapan olmaz. Malcılık biter, ölür. Bizim kendi adamlarımız bu iş ile uğraşmak istemiyor. Sen gidip de köye gitsen köylü çocuk ile evlenir misin? İşte insanlar da böyle (K24).

Görüşmeciler arasında bazı katılımcılar, Afgan çobanların yasal yollarla gelmesinin hem Afganlı göçmenler açısından hem de Alaca halkı açısından daha güvenli olacağına dikkat çekmekteydi. Öyle ki Afgan çobanların kaçak olmasından kaynaklı göçmenlerin düşük ücretli çalıştırıldığını ifade eden katılımcı ayrıca Afgan çobanların bazı durumlarda maaşları ödenmemeye durumunun olduğuna da dikkat çekmektedir. Bu durumun önüne geçilebilmesi adına katılımcıların talepleri Afgan çobanların Alaca bölgesinde yasal olarak bulundurulmasıydı.

Devlet kanalı ile olursa güzel olur. Maaşları o zamanda sabit olur. Hiç kimse kimseden fazla para veremez. Maaşları zamanında ödenir. Bazılarına para bile vermiyorlar. Bir de kontrol altında da olmuş olur. Kimi çalıştırdığımızı biz biliriz. Şimdi biz kimi çalıştırdığımızı bilmiyoruz. Bu bir güvenlik açığı (K29).

Afganlar bizim için hayvancılık yapanlar için büyük bir değer. Ama devlet getirecekse de bunu sadece bu alan için getirmeli. Getirirken bunlara, sen Türkiye’de çobanlık yapacaksın denilerek getirilmeliler. Başka işe kesinlikle girmeyeceksin. Ama sen çobanlık için gelen adamı fabrikada çalıştırırsan bir daha çoban bulamazsın. Sadece birini bile çalıştırman çoban bulamamana yol açar. Ha bu duruma (Genel anlamda çobanların başka işte çalışma durumunu kastetti) acil çözüm bulunması lazım. Çok zor bir şey değil. Bu adamları kaçak getirene kadar bu adama çobanlık yapacaksın deyip 500 tane alıp getir mesela. Devlet bunu hayvancılara dağıtacak yani. Adama da deki şu kadar para maaş vereceksin, sigortasını da yatıracaksın. Hem devlete hem bize faydası olsun. Türkiye’ de asgari ücret onlar için çok büyük bir para. Şu an da 100 dolar onların ülkelerinde büyük bir para. Mesela bizim burada Hacca gitmek için 20 bin lira yeter mi? Yetmez orada hem annesi hem babası hacca gidecek. Bir de masrafları için ekstra kalıyor. Bir de bunlar Avrupa’ya çok kaçıyorlar. Suriyelileri bıraktılar ya onların arasında kaçan çok oldu. Eskilerin hepsi oraya gitti. Birazda sıkı devlet. Sıkınca biz sıkıntıya düştük. Şu an sınırdan geçirmiyorlar bir de eskilerde anaç (yaşlanmak anlamında kullandı) oldu. Fabrikalar yine almazsa sıkıntı olmaz ama şu an para ile bulamıyoruz. Bana şu an da acil lazım bulamıyorum (K30).

(Sigortalı olsa mı daha iyi olurdu yoksa böyle mi daha iyi?) Sigortalı olması çocuk açısından daha iyi olurdu. Kimliklerinin olması daha iyi olur. İllaki de olması gerekiyor. Biz çalıştırıyoruz çocuğu. Bu çocuk olduğu için diyorum. Bundan öncekilerin yaşları biraz daha büyüktü. Ne olduğunu bilemediğin bir insanı çalıştırıyorsun sonuçta. Kimliği olduğu zaman en azından kaydı kameti olur. Nereden geldiği belli olur. Ailesi kimdir. Nedir o belli olur. Her insana böyle denk gelmez. Belki de Taliban’ın elemanı, belki de DEAS’ın elemanı bilemezsin. Kimliği olsa kontrol açısından da iyi olur (K31).

Bunun yanı sıra Afgan çobanların yasal olmasını talep eden katılımcılardan sigortasını kendisinin ödeyebileceğini belirtirken bazı katılımcılar ise bunu devletten beklemekteydi.

Yasal olmaları daha iyi olur. Sigortasında da problem olmaz öderim. Bizim için daha iyi nerede çalıştığı da belli olur. İşe devamlılık açısından da iyi bir şey. Başına bir şey gelse yapacak bir şey yok o zaman daha güvenli olur. Hem bizim hem onların açısından (K17).

Sigortasını da ben öderim, yasal gelsinler. Maliyeti artabilir de en azından adamı burada garanti tutma şansım olur. En azından kimliği olmalı. Burada davasını

çalsa götürse. Biz hepsine güveniyoruz ama hırsız çıksa içinden davarı içerisinden kim götürdü bilemeyiz. Ben geçen sene gittim başvurum. Alaca'ya başvurum dediler Alaca'ya başvurum tamam biz halledeceğiz dediler. O adam gitti daha halledecekler. (Bahsettiği eski çalışanı.) (K18).

(Vatandaşlık aldı diyelim sigortasını siz mi yaparsınız yoksa devlet mi versin?) Ben yaparım tabi yaparım (K27).

(Sigorta yapma durumunuz ne olurdu peki kimliği olsaydı? Soruyu daha tam olarak bitirmeden aldığımız cevap çok netti.) Yav işte devlet karşılansın. Onu da devlet karşılansın. Bizde devlete üretiyoruz canım (K20).

(Devlet tarafından kayıt altına alınsalar sigortasını yatırır mısınız yoksa devlet mi ödesin derdiniz?) Ya şöyle bir şey söyleyeyim bu sigorta kısmında zorlanırdık ama devlette yardımcı olursa öderiz. Şöyle bir şey vardır; 5 bin lira değil maaşını da asgari ücret olarak verirsin. (Yan taraftan muhtar sözümüzü keserek: şimdi sistemde sigorta ödeme şansın yok. Şimdi bizim S*(Hayvancılıkla uğraşan muhtarın kendi çocuğu) sigorta yaptıracaktım.) Dediler ki normal hayvancılığa sigorta yaptırılmıyorsa. Maliyeye kayıt yaptıracağını sisteme gireceksin ondan sonra. Ben bile şu an bağkurluyum yani. Şimdi şöyle söyleyeyim, diğer çobana göç idaresinden Çorum il sınırları içerisinde çalışacak kimlik almıştım. Kira sözleşmesi falan gösterdim. O şekilde benim yanımda çalıştı (K21).

(Devlet Afgan çobanlarınıza vatandaşlık verse ve sigorta yapmanız gerekse yapar mıydınız? Yoksa devletin karşılmasını mı istersiniz?) Devlet karşılansın. Yav zaten benim şöyle bir gücüm yok. Şimdi aylık verip bir de sigorta verirsem 10 bin lira 12 bin lira olur. O beni aşar. Malcılığı öldürürüm, ben yapacak bir işim yok. M*(Afgan çobanı) benim yanımda 7 senedir kalıyordu mesela ben şöyle düşünüyorum, 100 ton mala ben arpa yediriyorum. Arpa şimdi 6 bin lira, 100 ton arpa şimdi 600 bin lira eder. Ben 600 milyar kar etmiyorum ki. Hobi olarak, ben seviyorum (K24).

(Kimlik verilse sigortasını siz mi ödersiniz yoksa devlet mi ödesin dersiniz?) Devletin ödemesi patronun daha hoşuna gider. Devlet ödemezse biz mecbur öderiz. O işler mecbur yani (K25).

Afgan çobanların devlet destekli gelmelerini talep edenlerin yanı sıra gelenlere kimlik verilmesini talep edenlerde mevcuttu:

Devletin bulma değil de kimlik hiç vermiyorlar. (Afgan çobanı devletin getirmesinden bahsediyor.) O zamanlarda veriyordu da şimdi hiç vermiyor. Biz çoğuna çıkardık 3-4 tanesine çıkardık. Devlet desteklesin (K22).

Farklı bir katılımcı Afgan göçmenlerin ülkeye gelişlerinde vasıflı olanlarının Türkiye'ye kabul edilmesini istemekteydi.

Çobanlıkta olabilir, fabrikada çalışanda olabilir. Ama en azından biraz vasıflı, vasıflı derken en azından işi bilen kişiler olmalı. Şunun kesinlikle belirlenmesi lazım. Bu ülkenin neye ihtiyacı var Afganlılar ile ilgili (K38).

Bir başka Türk katılımcı ise Afgan çobanlara diğer göçmen gruplar kadar değer verilmesinin yanında devlet desteği verilmesini de istemekteydi. Ona göre ekonomiye katkı sağlayan ve

hayvancılığın kalkınmasına destek olan Afgan çobanların ikinci plana atılması durumu söz konusuydu.

Bu insanlara değer verilmeli. Bizim devletten insanlarımızdan istediğimiz bu. Bir Suriyeli kadar. Kaymakamlıkta yardım fonu var Suriyeliler bunlardan yararlanıyor ama Afganistan'dan göçüp gelenler bunlardan faydalanamıyor. Bu insanların ekonomimize katkısı var. Bu iş yapılabilir mi yapılır ama bu insanların bizim ekonomimize katkısı var. Ben burada süt üretiyorsam diğer insanlar üretiyorsa, bu insanların faydası var. Taşın altına ellerini sokmuşlar. Yani karınca misali bir damlada su götürse bu insanlar bir damla su götürüyorlar. Ama diğer taraftan Suriyelilerin bize hiçbir katkısı yok. İlerde ne olacaklarını da bilmiyoruz Suriyelilerin. Ve Suriyeliler üzerinden Afganistan'dan gelen insanları rencide ediyorlar. Yoksa ben kendi Afgan çobanımın şurada duysam kesinlikle inanmam kavgaya gürültüye karıştığını yapamaz da. Ama Suriyeli bir insan için bunu konuşamazsın. En yakında şurada Suriyeli bir çoban çalışıyor bizim akrabanın bununla bile şeye giriyor. Geçimsiz insanlar. Afganlılar Türk oldukları için çabuk uyum sağlıyorlar ve maddi manevi olarak katkıları da tartışılmaz. Ha içlerinden kötü olanları var mıdır vardı da. Bizim insanımızın da kötü olanları var. İstanbul'da insanları topladılar ama ne amaçla topladılar büyük ihtimalle film falan diyerek kandırarak toplamışlardır. Florya sahiline bıraktılar bu insanlara sıkıntı yaşatmaya çalışıyorlar. Yapmak istedikleri de bizim ülkemizin diyalogunu sıkıntıya sokmak (K23).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Afganistan diğeri bir ifadeyle Afganistan İslam Emirliğı olarak adlandırılır. Etrafı dağlarla çevrili Orta Asya ülkesi olan Afganistan'ın doğusunda Çin, batısında İran, Kuzeyinde Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan, güneyinde ise Pakistan yer almaktadır. Jeopolitik konumu itibari ile önemli bir yerde olan Afganistan, çeşitli yer altı kaynaklarına sahip "tarım ülkesi" olarak anılmaktadır. Ayrıca tarihi ipek yolunun geçiş noktasında bulunması ülkenin birçok medeniyet tarafından işgal edilmesine yol açmıştır. Savaş ve çatışmanın hüküm sürdüğü topraklar olarak görülen ülkede, Afgan halkı için göç etmek yaşamın bir parçası haline gelmiştir.

Afganistan göç tarihi incelendiğinde, tarihin her safhasında her dönem göç ettikleri görülmektedir. Suriye krizinin ortaya çıkmasına kadar Afgan göçmenler dünya sıralamasında birinci sırada yer almaktaydı. Ancak bu durum Suriye krizinin patlak vermesi ile Afgan göçmenlerin dünyada yankı uyandıran göçmen olma popülaritesini ikinci sıraya geriletmiştir. Her ne kadar Afgan göçmenlerin göç hareketliliğı ikinci sıraya gerilese de bu onların kronikleşen göç hareketliliğinin bir parçası olmalarını engelleyemedi. Afgan göçmenler için halen daha kullanılan en sık tabir "kronik göçmenler" ibaresi ile literatürdeki yerini korumaktadır.

Göç etmeyi göze alan Afgan göçmenler için geride bıraktığı yerde kaybedecek bir şeyleri yoktur. Bu bağlamda Afgan göçmenlerin arkasında bıraktıkları ile yeni gidilecek yerin bilinmezliğı arasında bir tercih yapıldığında en iyi yolun göç etmek olduğu tezi ortaya çıkmaktadır. Afgan çobanlar için bilinmeyen sulara yelken açmak bilinen sulara yüzmekten daha güvenli bir hal almıştır. Yıllar boyunca can güvenliğı endişesi ile hareket eden Afgan çobanlar için göç kaçınılmaz bir süreç olarak kendini göstermiştir.

Afgan halkı için göç edilecek ülkelere bakıldığında ise ilk sırada Türkiye gelmektedir. Türkiye'ye 2,939 km uzaklıkta olan Afganistan'da yaşayan Afgan halkı için Türkiye'ye göç etmek bir hayli zor görülmektedir. Nitekim Afgan göçmenler, Türkiye'ye gelmek için üç farklı sınırdan geçmek zorundadır. Ancak bu durum Afgan çobanların Çorum Alaca ilçesine gelmesinin önünde bir engel olarak görülmemektedir. Afgan çobanlar, tüm zorluklara rağmen Türkiye'ye yasadışı yollarla giriş yapmaktadır. Türkiye'de düzensiz şekilde bulunan 103 binden fazla Afgan göçmenin olduğu göz önüne alındığında bu rakamlar bu tezin ispatı niteliğindedir.

Ortak tarihi bağlara, ortak kültürel değerlere ve ortak dini inançlara sahip olan iki ülke halkının karşılaştığı bu göç sürecinde, yaşanan bir takım değişim ve dönüşümler mevcuttur. Bu çalışmada iki farklı halkın Çorum'un Alaca ilçesinde karşı karşıya gelmesi ile yaşanan kültürel, dilsel, dinsel, sosyal ve ekonomik yaşam tarzındaki değişimleri ortaya koymak amacı ile 38 farklı Afgan Çoban ve Türk katılımcı ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler ışığında tespitler ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu açıdan Afgan çobanların

göç öncesi durumları, göç sürecinde karşılaştıkları zorluklar, göç sonrasında yaşanan süreç, kültürel değişim ve dönüşümler, kültürel benzerlik yahut farklılıklardan kaynaklı uyum sürecinin nasıl işlediği ortaya konmuştur. Yapılan çalışma diğer çalışmalar göz önüne alınarak incelenmiş ve desteklenmiştir.

İlk olarak Afgan çobanların göç öncesi aile yapısına bakıldığı zaman, kalabalık aile yapısına sahip olan Afgan çobanlar aynı zamanda Afganistan'da hayvancılıkla uğraşmaktadır. Kalabalık aile yapısına sahip Afgan çobanlar için bu durum Alaca'ya yerleştikten sonra değişim göstermiş olup çobanların daha çok bireyselleştiği ve yalnızlaştığı tespit edilmiştir. İş bazında konu ele alındığında ise Afgan çobanların önceden hayvancılıkla uğraşması bu alanda kolay iş bulmalarını sağlamıştır. Her ne kadar iş alanlarının sosyalleşme yerleri olarak görüldüğünü belirten çalışmalar mevcut olsa da örneğin; Ager ve Strang'ın 2008 yılında "Understanding Integration: A Conceptual Framework" (Ager & Strang, 2008) adlı çalışması, bu durum Afgan çobanlar için geçerli olmayıp Afgan çobanların sosyalleşme alanlarının yaptıkları işten kaynaklı kısıtlı olduğu tespit edilmiştir.

Afgan çobanların göç güzergahları incelendiğinde ise önce İran'a ardından Van sınır (Kapıköy) kapısından Türkiye'ye geldikleri tespit edilmiştir. Van'a gelen Afgan çobanların ilk durağı çoğunlukla Ankara olmakla beraber İstanbul'a bırakılan Afgan çobanlarda mevcuttur. Çorum'un Alaca ilçesine gelmek isteyen Afgan çobanların bu süreçte karşılaştıkları en büyük sorunlar ise soğuk hava koşulları ile yolda aç kalmaları, gasp edilmeleri, silahlı ateş altında kalmaları, darp edilmeleri, ölüm ile burun buruna gelmeleri ve vahşi hayvan saldırılarına uğramalarıdır. Bu sorunlar her ne kadar sınırdan geçtikten sonra bitecek şekilde algılansa da tam tersi Afgan çobanlar için farklı sorunları beraberinde getirmiştir. Öyle ki Afgan çobanların sınırdan geçtikten sonra karşılaştıkları ilk sorun, kandırılıp farklı şehirlere bırakılması durumudur. Ardından eğitim, sağlık, ulaşım, barınma sorunları en temel sorunlar arasında görülmektedir. Bu sorunlar tespit edildiğinde yapılan diğer göç çalışmalarına benzer sonuçlar elde edildiği görülmüştür ancak farklılık arz eden nokta Afgan çobanların uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlara getirdikleri çözümlerdir.

Alaca'ya yerleşen Afgan çobanlar bu sorunları Alaca'nın küçük bir yerleşim yeri olmasından kaynaklı kolay bir şekilde aşmaktadır. Buna ek olarak yerli halkın nüfuz gücünün Afgan çobanların karşılaştıkları sorunların aşılmasında payı oldukça büyüktür. Afgan çobanların karşılaştığı en temel sorunlardan biri olan sağlık ve kaçak olmalarından kaynaklı yakalanma durumları, yukarıda belirtilen iki etmene bağlı aşılmaktadır. Öyle ki Afgan çobanlar yakalandıklarında yanlarındaki kişilerin ismini vermeleri, Afgan çobanların idari gözetim altına alınmasına engel olmaktadır. Bunun yanı sıra sağlık sorunlarında da yine nüfuz gücü kullanılarak gerek kişilerin kimlikleri gerek hatır gönül aracılığı ile Afgan çobanların sağlık problemlerinde hastaneye ulaşma ve imkanlardan yararlanmaları sağlanmaktadır. Ulaşım konusuna getirilen çözüm ise yerli halkın bizzat Afgan çobanları gidecekleri yere götürüp getirmeleridir. Yanı sıra taksi kullananlar ve dolmuş binenlerde söz konusudur. Ancak

ulaşım konusunda şehirlerarası yolculuklar Afgan obanlar için bir hayli zor olup dolandırıldıkları tespit edilmiştir.

Gelinen yerde Afgan obanların karşılaştıkları sorunlar arasında görünmeyen gizli bir diğer etmen ise eğitim durumudur. Yapılan farklı çalışmaların hemen hemen hepsinde eğitim sorunları ortaya çıkarken Afgan obanlar için bu durum geçerli değildir. Öyle ki eğitim alanları kişilerin gelinen yere kültürel uyum sağlamalarını gerçekleştiren alanlar olarak görülse de Afgan obanlar için Alaca'da böyle bir imkân yoktur. Bu durumun temel nedeninin Afgan obanların kaçak olmasından kaynaklı olduğu dile getirilmektedir. Ancak kayıtlı olan Afgan obanlar için de herhangi bir eğitim ve kurs düzenlenen alan yoktur. Eğitim konusunda dikkat çeken diğer bir husus ise eğitim düzeyinin arttıca kültürleşme düzeyinin arttığı yönündeki iddiaların bu çalışmada geçerli olmadığıdır. Nitekim küçük yaşta göç etmek zorunda kalan Afgan obanların eğitim düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Bu durum Afgan obanların Alaca'ya uyum sağlamasını zorlaştırmamıştır. Ancak eğitim düzeyleri, Afgan obanların iş alanında enformel sektör alanlarına itilmesine sebep olmuştur. Ayrıca Afgan obanların gelinen yere uyum sağlamasına katkı sağlayan en çarpıcı durum, kültür ve kültürel değer yargılarının benzerliğidir.

Kültürel benzerlik ve farklılık konusundan önce ilk olarak Afgan obanların Türkiye'ye geliş nedenlerinin altının çizilmesi gereklidir. Afgan obanların Türkiye'ye geliş nedenleri her ne kadar Taliban'dan kaçış olarak görülse de bunun altında yatan farklı sebeplerin varlığı tespit edilmiştir. Kendinden önce yapılan farklı çalışmalarda genel olarak Afgan göçmenlerin geliş nedenleri; Taliban'dan kaçış- Taliban baskısı, ekonomik nedenler, savaş ve çatışma ortamından kaçış, mezhepsel yakınlık, ortak tarihsel bağlar şeklindeydir. Ancak Afgan obanlarla yapılan görüşmeler neticesinde bu nedenlere ek olarak nişanlanma ve evlenme amacı ile aileye, kayınpedere para gönderme ya da doğrudan başlık parasını biriktirememekten dolayı husumetten kaynaklı yaşanan göç hareketlerinin olduğu tespit edilmiştir.

Afgan obanlar göç etme kararını ailesinin izni doğrultusunda alırken bunun yanı sıra ailesinin karşı çıkmalarına rağmen g eylemini gerçekleştirenler de vardır. Bu durumda anlaşılıyor ki Afgan obanlar her ne kadar bireysel karar alsalar da arka planda aile fertlerinin de g sürecinde etkileri vardır. Öyle ki çoğu Afgan obanlar g etmeden önce aileleri ile ortak karar almanın yanı sıra aile fertlerini de yanlarında getirmişlerdir. Ayrıca Afgan obanlar aileleri ile g hareketliliği içine girmenin yanı sıra kendi köylerinden, şehirlerinden ya da evre şehir-köylerden Afgan obanlarla g hareketliliği içine girmişlerdir. Bu durum Afgan obanların kitlesel göç hareketliliği içinde olduklarını göstermektedir. Kitlesel göç hareketliliğinin diğer bir göstergesi de Afgan obanların sınırdan toplu akınlar halinde geçmeleridir. Bunun temel nedeni ise g hareketliliğinde kaçakçıların g yolculuğunu yönlendirmesinden kaynaklıdır. Afgan obanların, tek başına g edecek yeterli deneyim ve tecrübeye sahip olmamaları onları kaçakçılara yönlendirmektedir.

Afgan çobanların göç etmelerindeki en önemli nedenlerden bir diğeri ise ailelerine para göndermektir. Ailelerin bu parayı hem kişisel ihtiyaçlarını karşılamak adına hem de yatırım amacı ile kullanmaları yeni ekonomi kuramı ile Afgan çobanların göçünü ilişkilendirmemizi sağlamaktadır. Ayrıca Afgan çobanların göç etme kararında etkin olan diğeri bir nokta ise ellerinde arazi olmasına rağmen bunu işleyecek yeterli sermayelerinin bulunmamasıdır. Bu açıdan Meksikalı göçmenlere benzemektedirler. Afgan çobanların başlangıçta göç etme kararını geçici bir süreliğine savaştan kaçma ve gelinen yerde maddi kazanç sağlama düşüncesi ile verdikleri görülmektedir. Ancak geçici süreliğine alınan bu karar durumunun ilerleyen zamanlarda kalıcı hale geldiği tespitler arasındadır. Bazı durumlarda ise Afgan çobanlar, maddi gücünü toplayıp Afganistan'a geri dönmeyi planlamaktadırlar. Afganistan'a geri dönmeyi düşünen Afgan çobanların genelini; Türkiye'ye geldikten sonra Afganistan'da tanıdığı, akrabası, komşusu ve ailesi aracılığıyla telefon üzerinden ya da farklı sosyal platformlarla nişanlandığı tespit edilmiştir. Bu durum Afgan çobanların göçmen dayanışma ağlarını ne kadar etkili kullandıklarını kanıtlar nitelikte olmasının yanı sıra Afgan çobanların "ulus ötesi göçmen" olarak adlandırılmamızı sağlar. Örneğin; çalışmamızda bahsettiğimiz Filipinli göçmen kadınların geride bıraktığı çocuklarının okul ödevlerini Skype aracılığı ile yapıyor olmaları Afgan çobanların nişanlanma durumuna benzemektedir. Yanı sıra Afgan çobanların ulus ötesi göçmen olmasındaki diğeri bir durum ise geride bıraktıkları aile üyelerine maddi destek sağlamayı sürdürmeleridir.

Ailelerine maddi destek sağlayan Afgan çobanların hem ülkelerine hem de Türkiye'ye ekonomik anlamda katkı sağladıkları görülmektedir. Afgan çobanların gerçekleştirmiş olduğu göç eylemi her iki ülkeyi de olumlu yönde etkilemiştir. Konu Alaca açısından ele alındığında, Türk katılımcılar ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen tespitler arasında Türk katılımcıların çoban bulamadığı yönünde veriler söz konusudur. Bölgede genç çoban açığı neredeyse hayvancılığı bitirme noktasına getirmiştir. Özellikle hayvancılık alanında gençlerin bu iş kolunu tercih etmemesi bu alanda büyük açıkların olmasına sebep olmaktadır. Yerli halk bu durumu kültürel olarak kendilerine daha yakın gördükleri Afgan çobanlarla kapatmaktadır. Ayrıca Afgan çobanların yaşlarının genç olması gelinen yerdeki genç iş gücünü artırmaktadır. Afgan çobanların yaşları göz önüne alındığında, yaş olarak en büyük Afgan çobanın 36 yaşında olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Afgan çobanların yaş aralığı 17-26 aralığında değişiklik göstermektedir. Bu durum göç süreciyle düşünüldüğünde Afgan çobanların genç iş gücü kaynağı olduğunu gösterir.

Göç etme kararının verilmesi ve göç sonrası süreçte göçmen dayanışma ağlarının rolü Afgan çobanlar için oldukça büyüktür. Afgan çobanlarda gözlemlenen durumlardan bir diğeri de ilk gelinen yerin akrabasının ya da komşusunun aynı köyden ya da şehirden birisinin en kötü ihtimal ile Afganistanlı olan birisinin yanısıdır. Afgan çobanlarda akrabalık durumundan çok hemşehrilik göç etme sürecinde ve göç sonrası süreçte daha baskındır. Afganistan'da birbirilerini tanımayan Afgan çobanlar burada birbirlerine sahip çıkmaktadır. Bilmedikleri bir ülkede, bilmedikleri bir şehirde yalnız kalan Afgan çobanların bu yalnızlık durumu onları

arkadaşlığa itmektedir. Ayrıca çobanlık mesleği gereği sosyal alandan soyutlanan bir iş yapmalarından dolayı bu onların hemşehrilik bağlarını güçlendirmiştir. Yalnızlık Afgan çobanların sosyal platformlardan ya da civar köylerdeki Afgan çobanlarla ilişkisini artırmıştır. Afgan Çobanlar tarafından gerek yüz yüze görüşmelerin yanı sıra online olarak bir çoban locası oluşturulmuştur. Oluşturulan bu çoban locası, yerli halkın çoban bulmasını da kolaylaştırmaktadır. Bu durum Stempel ve Alemlinin (Stempel & Alemlin, 2017) ABD'deki Afgan göçmenlerin iş bulmalarındaki sosyal dayanışma ağlar (arkadaşlık, tanıdık, akrabalık) aracılığı ile iş bulmalarına benzer şekildedir. Ancak burada farklı olan durum yerli halkında bu çoban locasından faydalanmaları durumudur.

Afgan çobanların yapmış olduğu işin niteliği göz önüne alındığında enformel işler kapsamına girdiği görülmektedir. Enformel işlerde çalışan göçmenlerin kötü koşullarda çalışması bu koşulların, iktisadi açıdan olduğu kadar sosyal açıdan da kötü olması durumu, sosyal bölünmeleri derinleştirmektedir. Öyle ki göçmen bu (ikincil sektördeki) iş kollarıyla adeta o yere hapsedilmiş olup sosyal alanı daraltılmıştır. Bir nevi toplumdan koparılmış ve soyutlandırılmıştır. Bu durumda da göçmen ve yerli halk arasındaki kültürel uyum süreci derinleşir ve uyum sorunları ortaya çıkar. Hatta aile fertleri ile göç eden göçmenlerde yaşanan toplumsal kopukluk gelecek kuşaklara aktarılır. Bu durum ise gelecek kuşaklar ve gelinen toplum arasında uyum sorunlarının büyümesine sebep olur.

Afgan çobanlar açısından enformel iş alanlarının varlığı değerlendirilirse; göç edilmedeki amaçlardan bir diğer etmenin göç edilen yerdeki ücretlerin, ülkelerindeki ücretlerden fazla olmasından kaynaklıdır. Buradan da anlaşılıyor ki enformel iş sektörüne itilen Afgan çobanlar, Alaca'da zor koşullarda çalışmayı göze alarak göç etmeye karar vermişlerdir. Ancak çobanların çalışma saatlerinin uzunluğu, çalışma koşullarının zorluğu ve bazı çalışma alanlarının şehrin dışında olması çobanların sosyal hayatlarının olmamasına sebep olmaktadır. Bu durum Afgan çobanların insanlarla ikili ilişkiler kurmamalarını ve yerli halk ile aralarındaki iletişimi ve kaynaşmayı engellemektedir. Sosyalleşemeyen Afgan çobanlar gelinen toplumun kültüründen kopuk yaşamaktadır. Ayrıca Alaca'da Afgan çobanların varlığının bilinmemesi, Afgan çobanlara yönelik herhangi bir faaliyetin olmamasına sebep olmaktadır. Her ne kadar bunun temel nedeni, Afgan çobanların kaçak olmasından kaynaklı olsa da Alaca'da Afgan çoban haricinde diğer göçmen gruplarında sosyalleşebileceği alanlar yok denecek kadar azdır.

Alaca bölgesi düşünüldüğünde, köyde bu mesleği icra edenlerin merkezde bulunan Afgan çobanlara oranla gelinen toplum ile daha fazla sosyalleştiği, gelinen toplumun aile yapısının içine dahil edilip kültürleşme yönelimlerinden bütünleşme eğilimi gösterdikleri görülmüştür. Afgan çobanlar adeta köy yaşamında oranın bir bireyi haline gelmişlerdir. Bu durumun temel nedeni ise Afgan çobanların yerli halk tarafından benimsenmesidir. Bu da bizlere Beryy'nin kültürleşme yönelimlerinden gelinen yerde karşılanma durumuna göre kişilerin farklı stratejiler benimsediğini kanıtlar niteliktedir. Öyle ki kişilerin gelinen yere kültürel ve

psikolojik uyum sağlamalarında yerli toplumun davranışları büyük rol oynamaktadır. Bu çalışmada Doğu (Doğu, 2022), Buz (Buz, Canlı, & Aygüler, 2021), Abedin (Abedin, 2018), Anaraki (Anaraki, 2017) çalışmalarına benzer şekilde Afgan çobanların gelinen yere kültürel uyum sağladıkları görülmüştür. Afgan çobanların bütünleşme eğilimini seçtiğinin göstergesi ise Afgan çobanların köydeki tüm etkinliklere katılması, o bölgedeki kültürel değerleri öğrenmeleri, gelinen yerin dilini öğrenmeleri ve Alaca'ya özgü hitaplar kullanmaları (anne, abla, heri, yenge, göbel). Ayrıca arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinin daha fazla gelişmiş olması durumları söylenebilir.

Köyde çobanlık yapan Afgan çobanlarda dikkat çeken diğer bir husus ise gelinen yere kendi kültürel değerlerini taşımaları durumudur. Afgan çobanlar kendi çevresinde bulunanlar ve çevre köylerdeki diğer Afgan çobanlar ile bir araya gelip kendi kültürel değerlerini; dillerini, yemeklerini, müziklerini korumakla beraber birlikte sosyal aktiviteler de yapmaktadır. Bu durum kültürel uyum sürecinde, Afgan çobanların hem kendi kültürünü koruduğunun hem de gelinen toplumun kültürünün benimsendiğinin bir diğer göstergesidir. Bu bakımdan Afgan çobanlar Anaraki'nin İsveç'te yapmış olduğu (Anaraki, 2017) çalışmasındaki Afgan göçmenlere benzer özellikler taşımaktadır. Öyle ki İsveç'teki Afgan göçmenler hem kendi bayramlarını kutlamakta aynı zamanda gelinen kültürün öğrenilmesini bir görev olarak görüp oraya özgü bayramları (Noel gibi) kutlamaktadır.

Göçmenlerin seçeceği kültürleşme yönelimlerinin, kültürel ve psikolojik uyum sürecini belirlediği görülmüştür. Öyle ki köyde yaşayan Afgan çobanların bütünleşme eğilimini seçmeleri yerli halkın Afgan çobanları kabulü ile alakalıdır. Ancak şehir merkezinde her ne kadar Afgan çobanlar olumsuz bir tutum ve davranışla karşılaşmamış olsalar da bazı Afgan çobanların bütünleşme eğilimini tam olarak benimsedikleri söylenemez. Bunun temel sebebi ise yukarıda bahsettiğimiz gibi yapılan işten kaynaklıdır. Buradaki temel farklılık ise merkezdeki Afgan çobanların yerleşim alanlarının şehir merkezinin dışındaki hayvan çitliklerinde olmasıdır. Yaşam alanı şehrin dışında olan Afgan çobanların tek uğraşları yaptıkları iştir. Şehir merkezindeki Afgan çobanların iletişim kurduğu tek kişi ise patronudur. Bu durum onların dil öğrenmemelerine sebep olurken aynı zamanda gelinen toplumun geleneklerinin, kültürel değerlerinin, kültürünün öğrenilmesinin önündeki en büyük engeldir. Bu bağlamda Afgan çobanlar tam olarak ayrılma eğiliminde olmasalar da ayrılma eğilimine zorunlu şekilde yönelmelerinin göstergesi olarak düşünülebilir.

Her ne kadar şehir merkezindeki Afgan çobanların daha az sosyalleştiği tespit edilmiş olsa da içlerinden bir Afgan çobanın Alaca merkezde toplumla daha fazla kaynaştığı görülmüştür. Afgan çobanların çalıştığı yerde kendi yaşlarından Türk arkadaşlarının olması sosyalleşmelerine katkı sağlamaktadır. Öyle ki gerek köyde ki gerek merkezde yerli halk ile ikili ilişkiler kuran Afgan çobanların, Türk arkadaşları ile futbol oynamak, piknik yapmak, bilardo oynamak gibi aktiviteleri vardır. Bu durum Afgan çobanlar ve Alaca halkı ile kültür alışverişinin yaşanmasına sebep olmaktadır. Örneğin; Afganistan'a özgü Afgan pilavının Türk

katılımcılar tarafından yenilmesi, Farsçanın öğrenilmesi durumu ve Afganistan'da hayvanların sayısının yabancıya söylenmemesi durumunun "göz içinde göz olur" şeklinde Türk katılımcıya aktarılması ve Türk katılımcı tarafından dile getirilmesi gibi. İki farklı kültürün bir araya gelmesi sonucunda yapılan kültürel aktarımlar kültürel çeşitliliği artırmıştır.

Kültürleşme sürecini etkileyen unsurlardan bir diğeri ise algılanan ayrımcılık düzeyidir. Afgan çobanların Alaca halkına karşı ön yargıları söz konusu değildir. Ancak bazı durumlarda Afgan çobanlar, kendilerinin savaştan kaçan kişiler olarak görülmesi ve yasadışı olmalarından kaynaklı güven duyulmaması gibi durumların varlığından endişe etmektedirler. Ayrıca bazı Afgan çobanların İran'da yaşadığı mezhepsel çatışmalardan kaynaklı mezhebini dile getirirken sıklıkla "biz aynıyız" ibarelerini kullanmaları ayrımcılığa uğrayabileceklerini düşüncülerinden kaynaklıdır. Algılanan ayrımcılık düzeylerinin fazla olmamasından kaynaklı, Afgan çobanlar uyum konusunda sorun yaşamamaktadır.

Afgan çobanların, algıladıkları ayrımcılık düzeylerinin düşük olmasının diğeri bir sebebi ise gelen yerde Afgan çobanların ılımlı karşılanması durumudur. Bölgede Afgan çobanların yanı sıra Cezayirli, Faslı, Iraklı ve Suriyeli göçmenler de mevcuttur. Ancak bu göçmenlerden özellikle Suriyeli göçmenlere karşı yerli halkın tepkileri oldukça fazladır. Yerli halk Suriyelileri; ekmeksizler, savaştan kaçan korkaklar, pis insanlar, nankör insanlar şeklinde ithamlarla yargılamakla beraber diğeri göçmenlere karşı böyle bir tutum ve davranış sergilememektedir. Çoğunluğu Fas'tan evlenmekle beraber diğeri göçmen grupların tarım alanlarında çalışmasına sıcak bakmaktadırlar. Keza Afgan çobanları; işlerinin ehli, dürüst insanlar olarak görmektedirler. Bu durum aynı ülkeye ya da aynı bölgeye göç eden farklı gruplara gelen yer de uygulanacak olan kültürleşme stratejisinin farklılığını göstermektedir.

Bu kapsamda konu, Alaca açısından da aynı şekilde olup yerli halkın Suriyeli göçmenlere karşı ayırma stratejisini benimsediği görülürken Afgan çobanlara ve diğeri göçmen gruplara karşı bütünleşme stratejisini benimsediği tespit edilmiştir. Bu savımızı Alaca ilçesinde Faslı gelinlerin uyum sürecine yönelik çalışmasında Karaçizmeli'nin (Karaçizmeli, 2023) yerli halkın Faslı gelinlerin bölgeye yerleşmesine sıcak bakılmasından kaynaklı, Faslı gelinlerin bütünleşme yönelimlerini seçtiğine dair ifadesini doğrulamaktadır. Ayrıca kültürel uyum ve farklılık konusunda yapmış olduğumuz bu çalışmada Alaca bölgesinde yerli halkın Afgan çobanlara ve Suriyelilere uygulamış olduğu kültürleşme stratejilerinin farklılığı benzer şekilde Kanada'nın Ouebeck bölgesine yerleşen Fransız ve Haitili göçmenlere benzetilebilir. Yerli halk tarafından Ouebeck bölgesine yerleşen Fransızlara, Afgan çobanlar gibi bütünleşme ve bireycilik stratejisi uygulanırken Haitili göçmenler ise Suriyeli göçmenlere benzer şekilde ayırma stratejisi ile karşı karşıya kalmışlardır.

Berry çalışmasında çok kültürlü toplumların göçmenlere uyguladığı stratejinin çoğunlukla bütünleşme stratejisi olduğunu ifade etmektedir (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2010, s. 8-

9). Alaca'da yerli halkın diğer göçmen gruplara uyguladığı kültürleşme yöneliminin bütünleşme stratejisi olduğu görülmektedir. Bu durumunu açıklayan en iyi ifade ise Alaca bölgesinin çok kültürlü yapısıdır.

Yerli halk tarafından her ne kadar Afgan çobanlara bütünleşme stratejisi uygulanmış ve Afgan çobanlara ılımlı bakılmış olsa da Afgan çobanların bölgede sadece ihtiyaç olduğu kadar olması gerekliliği savunulmaktadır. Bölge halkından fazla Afgan çoban olması endişesi açıkça söz konusudur. Bu durum geleneklerin kaybolmasından kaynaklı mıdır? Sorusu üzerinden ele alındığında böyle bir durumun olmadığı ancak etnik olarak fazlalaşmaların doğru olmadığı tespit edilmiştir. Bir başka durum ise milliyetçi değer yargılarıdır. Bu durum bizi tekrardan kültürel kaybın olabileceğinden endişe edilmesine götürmektedir.

Algılanan ayrımcılığın yanı sıra gelinen toplum ile kültürel benzerliklerin azlığı ve çokluğu kültürleşme ve uyum sürecini doğrudan etkilemektedir. Öyle ki Afgan çobanların hemen hemen hepsinin Türk olması, Alaca kültürüne uyum sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Yanı sıra Türkiye ve Afganistan'ın ortak tarihi bağlara sahip olması da etkilidir. Ayrıca Afganistan'da yaşayan etnik milletler göz önüne alındığında Peştu'lar, Özbekler, Türkmenler, Hazaralılar ve Tacikler gibi farklı etnik milletten grupların olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'yi tercih edenler çoğunlukla Tacik, Özbek ve Türkmen kökenlidir. Bu da Afgan çobanların kültürel anlamda uyum sağlamasının önü açmıştır. Alaca'da; Çerkes, Türkmen, Oğuzlar, Tatarlar gibi farklı etnik milletlerin oluşu ve bu milletlerin kültürü ile Afgan kültürünün benzer özellikler taşıması Afgan çobanların yabancılık çekmemesine sebep olmuştur.

Afgan çobanlar gelinen yerin kültürüne uyum sağlarken birtakım değişimlere maruz kaldıkları da görülmektedir. Örneğin; kıyafet, yeme alışkanlıkları ve yaşam tarzları gibi. Özellikle aile fertleri ile göç eden Afgan çobanların kadınların hayatlarında daha özgürleştikleri görülmüştür. Ayrıca konuşma tarzı ve düşünce yapılarında da değişimler mevcuttur. Çoğu Afgan çoban Türkçe öğrenmenin yanı sıra Alaca ağzını da öğrenmiştir. Öyle ki dil, gelinen toplumda iletişim kurmanın en temel araçlarından birisidir. Gelinen yerdeki toplumun dilini bilmek göç sonrası ortaya çıkabilecek uyum sorunlarını azaltmakla beraber gelinen topluma kültürel uyum sağlamayı kolaylaştırmaktadır. Ayrıca dil bilmek göçmenlere gelinen ülkedeki sağlık hizmetlerinden daha iyi yararlanmasından tutun göçmenlerin o ülkede daha kolay iş bulabilmeleri, toplumsal katılım ile bir takım siyasal haklardan faydalanabilmeleri gibi çeşitli avantajlar sağlamaktadır (Ager & Strang, 2008).

Afganistan'a bakıldığı zaman farklı yapıda etnik milletlerin olması dil çeşitliliğinin fazla olmasına sebep olmaktadır. Bu durumda göç eden bireylerin birden fazla dile sahip olması onlara birtakım avantajlar sağlamaktadır. Öyle ki Afganistan'da konuşulan hâkim dil Farsçanın bir kolu olan Darice, Peştuca olsa da bunun yanı sıra ülkede Özbekçe, Tacikçe, Türkmence ve Arapça kullanılan diller arasında görülmektedir. Bu durum Alaca'ya yerleşen Afgan çobanların bölgeye uyum sağlamalarını ve gelinen toplumla kolay iletişim kurmalarının önünü açmıştır. Farklı diller bilen Afgan çobanlar, gelinen yer olan Alaca'ya uyum sağlamakta

herhangi bir zorluk yaşamadıkları gözlemlenmiştir. Bazı Türk kökenli Afgan çobanların önceden Türkçeyi biliyor olması onlara avantaj sağlarken dil bilmeyenler ise dil sorununa yönelik bir takım çözüm yolları bulmuşlardır. Dil sorununa getirilen çözümler sıralanacak olursa; televizyondan dil öğrenme, sözlük yardımıyla dil öğrenme, Afgan çoban arkadaşlarıyla pratik yaparak Türkçe öğrenme ve Türk kişilerle konuşarak Türkçe öğrenme şeklindedir.

Dil konusunda Afgan çobanlarda çarpıcı olan durum ise kültürün aktarıcısı olması durumudur. Özellikle aile göçlerinde göçmen çocukların hem kendi dilini hem de göç edilen yerin dilini öğrenmesi kültürel değerlerin kaynaşmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak sağlamaktadır. Ancak aile fertleri ile göç eden kişilerin çocuklarına öncelikli olarak öğrettikleri dilin Türkçe olduğu görülmektedir. Bazı Afgan çobanların, Afganistan'a özgü herhangi bir şeyi çocuklarına öğretmek istemedikleri de görülmüştür. Bu durumların ilerleyen dönemlerde Afgan kültürünün tamamen unutulup Alaca'ya özgü kültürel değerlerin benimsenmesiyle sonuçlanacağı açıkça görülmektedir. Bununla beraber çocuğunun öncelikli olarak kendi kültürünü öğrenmesini savunan Afgan çobanlar da mevcuttur.

Kültürel benzerlikte dikkat çeken bir diğer durum ise din konusudur. Dini yakınlıklar her zaman göç edilecek ülkenin belirlenmesinin başında gelmektedir. Afgan göçmenler açısından da din, göç etmede gidilecek ülkenin seçilmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Mezhepsel farklılıkların olduğu Afganistan'da din toplumun kültürel öğelerinin ve yaşam tarzının belirleyicileri arasındadır. Tarih boyunca dini benzerlik ve farklılıklar Afgan göçmenlerin göç edecekleri yerlerin neresi olacağını belirlemiştir. Örneğin; Şii olarak bilinen Hazaralılar ilk tercih ettikleri ülke İran'dır. Özbek ve Türkmenlerin ise Türkiye'yi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Yanı sıra Taciklerde Türkiye'yi tercih etmektedir. Tacikler için İran'da kalma ve Türkiye'de kalma arasında dini bir farklılık olmasa da burada devreye giren İran'da aldığı düşük ücretlerdir. Özbekler ve Türkmenler ise İran'da kendilerinin mezhepsel olarak ayrımcılığa maruz kaldıklarını kültürel anlamda çatışma yaşadıklarını belirtmektedir. Keza Afgan göçmenlerin, gelinen toplum ile farklı inançlara sahip olmaları durumunda uyum süreci zorlaşmaktadır. Rezaei, Adibi, Banham (Rezaei, Adibi, & Banham, 2021), Avusturya'daki Afgan göçmenlere yönelik yaptığı çalışmada, dini farklılıkların kültürel uyum sürecini ne kadar etkilediğini görmekteyiz. Yapılan çalışmada Avusturya'daki yerli halk ve Afgan göçmenlerin farklı inançlara sahip olmaları Afgan göçmenlerin uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Afgan göçmenler her ne kadar gelinen yere uyum sağlamaya çalışsa da dinsel farklılıklar engel teşkil etmiş ve uyum sürecinde başarısız oldukları görülmüştür. Durum, Türkiye açısından tamamen farklı olup Afgan çobanların Türkiye'de dini anlamda daha özgür oldukları tespit edilmiştir. Bunda dinsel benzerliklerin rolü büyük olsa da yapılan işin dini alanı kısıtladığı da gözlemlenmiştir. Her ne kadar Afgan çobanların dini inançları ile Alaca toplumunun dini inançları örtüşüyor olsa da Afgan çobanların, Afganistan'da ibadetlerini aksatmadıkları ancak Alaca'ya geldikten sonra yapılan işten dolayı ibadetlerini yerine getiremedikleri tespit edilmiştir. Ancak bu durum herhangi bir kültürel kayba yol açmamaktadır.

Kültürel uyumun sağlanması konusunda diğer etkili olan durum ise gelinen yerde kalınan süredir. Afgan çobanların en uzun süreli Alaca'da kalan 7 yıl en az süre ile 16 günlük çoban bulunmaktadır. Uzun süre Alaca'da çobanlık yapan kişilerin adeta diğer yerli halktan ayırıt edilmediği görülmüştür. Görüşme gerçekleştirilirken dahi bu durum fark edilmeyip görüşmeci tarafından Afgan çobanın nerede olduğu sorulmuştur. Kıyafetten, konuşma tarzına kadar adeta Afgan çobanlar Alacalı olmuşlardır. Ancak bu durum tam olarak bir asimilasyon olarak algılanmamalıdır. Çünkü belirttiğimiz gibi Afgan çobanlar kendi kimliklerini ve kültürel değerlerini korumayı sürdürmektedir.

Afgan çobanların geleceğe yönelik planları irdelendiğinde çoğunun nişanlı ve Afganistan'da evli olmasından kaynaklı geri dönüş planları vardır. Geri dönüş planlarının olmasındaki ilk iki etmeni yukarıda belirtmiştik, üçüncü etmen ise aile özlemi ve vatan hasretidir. Ancak bu durumun tam tersi durumlar mevcut olup başlangıçta geri dönüş fikri olan Afgan çobanlarda ilerleyen yıllarda bu fikir yerini tamamen Alaca'da kalmaya bırakmıştır. Çünkü gelinen yerde artık iyi ya da kötü bir düzen kurulmuş ve uyum süreci tamamlanmıştır. Ayrıca Afgan çobanların göç ettiklerindeki soru işaretleri, tereddütler ve korkular geride bırakılmıştır. Artık Afgan çobanlar gelinen toplumun bir parçası haline almıştır. Gelinen yerde Afgan çobanlar, Afganistan'dan daha iyi yaşam koşullarına, daha iyi hayat tarzına sahiptirler.

Son olarak Afgan çobanların bölgeye kültürel uyumlarının sağlanması ve uyum sorunlarının en aza indirilmesi adına ne gibi çalışmalar yapılabilir diye bakıldığında, Afgan çobanların iş yükünün hafifletilmesi ve Alaca'da sosyalleşme alanlarının artırılması gerekmektedir. Sosyalleşme alanlarının artması sadece Afgan çobanlar açısından değil bölgedeki diğer göçmen gruplar açısından da önemlidir. Bununla beraber Afgan çobanlara bölgede bulunan diğer gruplara sağlanan sosyal desteklemeler ve yardımlar sağlanmalıdır. Afgan çobanların iş sektöründe hem sosyalleşmelerini hem de daha nitelikli hale gelmelerini sağlayacak dil kursları ve işe yönelik eğitimler düzenlenmelidir. Ayrıca bölgedeki çoban açığının giderilmesi için Afgan çobanların ülkeye yasadışı yollardan giriş yapmaları önlenmeli, doğrudan yasal düzenlemeler ve belli oranlarda sadece bu iş koluna özgü Afgan göçmenlerin gelişi sağlanmalıdır. Böylelikle Afgan çobanların karşılaştığı sorunlardan dil, eğitim, ulaşım, sağlık sorunları çözüme kavuşmuş olacaktır. Afgan çobanlar ve bölge halkının güvenlik açığı da kapatılmış ve güvensizlik durumu ortadan kalkmış olacaktır. Bireysel şekilde yaşayan Afgan çobanların aile birleşimi sağlanacak ve ilerleyen dönemlerde stres, kaygı bozukluğu, depresyon ve yalnızlaşma durumlarının ortaya çıkmasının önüne geçilmiş olunacaktır. Aile birleşimi ile aynı zamanda Afgan çobanların kültürel uyum süreçleri de tamamlanmış olacaktır. Böylelikle ortaya çıkabilecek toplumdaki soyutlanma ve ayrılma durumu da tamamen ortadan kalkmış olacaktır.

Sonuç olarak bu çalışma, Afganistan'dan Alaca'ya yerleşen Afgan çobanların bölgeye uyum sağlayıp sağlamadıkları, kültürel benzerliklerin uyum sürecine etkisi ve yerli halkın Afgan çobanlara bakış açıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespitler neticesinde Afgan çobanlar ve

yerli halk arasında herhangi bir uyum sorununun olmadığı ancak bazı noktalarda eksikliklerin olduğu görülmüştür. Her ne kadar son dönemlerde Afgan göçmenlerin kültürel ve ekonomik uyum sürecine yönelik çalışmalar mevcut olsa da bu çalışmayı diğer çalışmalardan farklı kılan nokta, çalışmanın akademik literatür ele alındığında doğrudan Afgan çobanlara ve Afgan çobanların kültürel uyum süreçlerine yönelik çalışmaların mevcut olmamasıdır. Bundan kaynaklı yapılan çalışmanın bu alanı doldurması amaçlanmaktadır. Ayrıca çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran diğer bir nokta ise kültürleşme stratejileri üzerinden Afgan göçü ve Afgan göçmenlerin ele alınması durumudur. Bu çalışma kültürleşme stratejileri üzerinden Afgan göçünü ve Afgan çobanların iş hayatlarının uyum sürecine etkisini ele aldığından bu alanda literatürdeki boşlukları doldurmayı hedeflemektedir.

Çalışmada Afgan göçü, Afgan çobanların iş hayatlarının uyum sürecine etkisi, Afgan çobanların göç süreci ve sonrasında karşılaştıkları zorluklar yer alırken aynı zamanda Afganistan'ın toplumsal yapısının Afgan çobanların uyum sürecine etkileri de incelenmiştir. Yanı sıra Alaca'nın toplumsal ve demografik yapısının uyum sürecine katkısı ve Alaca kültürünün Afgan çobanların kültürleşme stratejilerini belirlenmesindeki rolü de analiz edilmiştir. Böylelikle Afgan çobanların göç öncesi-sonrasında yaşanan süreç ve Alaca'ya geldiğindeki deneyimleri, tecrübeleri, yaşanmışlıkları ve hayata bakış açıları bu çalışmada yer bulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abedin, A. (2018). Afghan Women in Sweden: AQualitatiye Study of Their Socio-Cultural Integration and Sense of Belonging. (*Yüksek Lisans Tezi*). İsveç: Malmö University Faculty Of Culture and Society.
- Açıkgöz, S. (2019). Metropol Kentlerde Düzensiz Göçmenlerin Mekânsal Kümelenme Dinamikleri: Beykoz-Yenimahalle Örneği. *Middle East Journal Of Refygee Studies*, 4(1), 47-67.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. İstanbul: Nobel.
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Akkaş, İ., & Aksakal, İ. (2021). Afgan Göçmenlere Yönelik Tutum ve Algıların Sosyolojik Analizi: Erzincan Örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(3), 41-54.
- Akyıldız, İ. E. (2016). Göç Teorilerinin Karşılaştırılmalı Analizi. *Uludağ Journal of Economy and Society /B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(2), 127-176.
- Anaraki, A. K. (2017). Cultural Integration: The Case of Afghan Refugees in Sweden. (*Yüksek Lisans Tezi*). İsveç: Linnaeus University, Faculty of Social Sciences.
- Ari, Y. O. (2020). Çağdaş Göç Teorileri Çerçevesinde Küresel Göçlerin Ekonomik Belirleyicileri. *Sosyal Bilimlerde Güncel Çalışmalar* (s. 31-45). içinde Ankara: Gazi Kitabevi.
- Arpacı, M., & Düzcan, E. (2018). Erzincan'daki Afgan Mültecilerin Sosyal Sorunları: Barınma, İşsizlik ve Entegrasyon. A. Ertuğrul, & M. Emin (Dü.), *1. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi Bildirileri* içinde (s. 169-178). Düzce: Düzce Üniversitesi Yayınları.
- Atasoy, F. (2020). Küreselleşme Sürecinin Göç Olgusuna Etkisi. Ç. Sarp içinde, *Göç Sosyolojisi Türkiye' den Örneklerle* (s. 30-55). Ankara: Orion kitapevi.
- Ateş, H., & Yavuz, Ö. (2017). Göçmen Ötekileştirme ve Çokkültürlülük. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1287-1301.
- Bartram, D., & Monforte, M. V. (2019). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. (I. A. Tuncay, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.
- Berry, J. W., & Sabatier, C. (2011). Variations in the assessment of acculturation attitudes: Their relationships with psychological wellbeing. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(5), 658-669.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2010). Immigrant Youth: Acculturation, Identity and Adaptation. *Zeitschrift für Pädagogik*, 55(3), 17-43.
- Bourhis, R. Y., Moese, L. C., Perreault, S. p., & Cal, S. S. (1997). Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach. *International Journal of Psychology*, 32(6), 369-386.
- Bozkurt, C., & Yılmaz, C. (2019). *Hayli Zor Türkiye' de ki Afgan Sığınmacı ve Mülteciler*. İstanbul : Ekin Yayınevi.
- Bozok, N., & Bozok, M. (2018). "Göçmen İstekleri" Yaklaşımı Işığında Beykoz, Karasu Mahallesi'ndeki Refakatsiz Afgan Göçmen Çocukların Yaşamlarını Sürdürme Mücadeleleri. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 5(2), 416-440.
- Buz, S., Canlı, M., & Aygüler, E. (2021). *Trabzon'da Yaşayan Afgan Sığınmacıların Profili ve Gereklerinin*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi.

- Buz, S., Memişoğlu, F., Dönmez, H., & Verduijn, S. (June 2020). *Destination Unknown Afghans on the move in Turkey*. Erzurum: Mixed Migration Centre Middle East Research Report.
- Canatan, K. (2020). *Toplumsal Değişim Perspektifinden Göç Sosyolojisi*. Ankara: Eskiyeeni Yayınları.
- Canbey-Özgüler, V. (2018). Göç ve Uyum Politikaları. *Migration and Integration Policies. GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), 1-18.
- Cankara, Y., & Çerez, O. (2020). Tarihsel Süreç İçerisinde Afanista'nın Göç Sorunu ve Türkiye'ye Yansımaları. *Türk Dünya Araştırmaları*, 124(245), 447-4460.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (B. U. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cengiz, A. K. (2021). Sosyal ve Kültürel Antropoloji ve Göç Çalışmaları. M. A. Kirman, & İ. Dölek içinde, *Göç ve Kültür Disiplinlerarası Bir Yaklaşım* (s. 20-42). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Chambers, L. (2019). *Göç, Kültür, Kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çağlak, E. (2017). Göç Olgusunun Sosyo-Ekonomik Boyutları: Sivas İli Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyolojisi Anabilim Dalı.
- Çağlar, T. (2018). Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(17), 67-91.
- Çetin, Y. (2021). Göç ve Kültür Felsefesi. M. A. Kirman, & İ. Dölek içinde, *Göç Kültür Disiplinler Arası Bir Yaklaşım* (s. 101-120). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çevik, H. (2020). Göç Nereye, Nasıl, Kim Tarafından Yapılarak Hangi Sonuçları Doğurur: Göç ve Entegrasyon Çalışmaları Bağlamında Kavramsal Bir Analiz. S. Buz, & H. Çevik içinde, *Göç ve Entegrasyon* (s. 13-31). Ankara: Nika Yayınevi.
- Çiçeksoğüt, A. (2017). Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyeliler' in Türkiye'deki Statüsü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-20.
- Dashti, Z. (2022). Afghan External Migration Movements in the Historical Process. *Academic Social Studies*, 6(20), 301-314.
- Dasthi, Z. (2021). Afganistan'da Taliban'ın İktidara Gelmesi ile Yaşanan İç ve Dış Göç Krizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 381-403.
- DEİK. (2021). Afganistan Genel Bilgiler. *Afganistan Bilgi Notu*. Avrasya Bölge Direktörlüğü. Erişim Tarihi: 25 Kasım 2022. <https://www.deik.org.tr/uploads/afganistan-bilgi-notu-ocak-2021.pdf>.
- Develi, E. S. (2017). 21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Politikasının Ekonomi Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1343-1353.
- Doğan, İ. (2018). *Göç ve Kültür*. Ankara: Bilge Kültür Sanat.
- Doğu, E. (2022). Uluslararası Koruma Kapsamında Bulunan Afganistan Uyruklu Yabancıların Gelecek Beklentileri: Nevşehir İli Örneği. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 35-49.
- Dupree, N. H. (2002). Cultural heritage and national identity in Afghanistan. *Third World Quarterly*, 23(5), 977-989.
- Elçi, İ. H. (2021). Türkiye'nin Düzensiz Göç Sorununda İran'ın Rolü. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 129-137.
- Erbaş, H. (2019). *Göç ve Göçmenler: Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları*. Ankara: Phonex Yayınevi.

- Erder, S. (2020). Göçmenlik, Mültecilik ve Değişen Uyum Anlayışı. S. Erder, M. Yakar, M. Erdoğan, R. Atasü-Topçuoğlu, D. Yüksek, N. Şahin, U. Tekin, S. S. Gül, S. Dedeoğlu, & Ö. K. Nizam (Dü) içinde, *Türkiye' de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum* (s. 21-38). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Erdoğan, M. O. (2020). Göç ve Entegrasyon Çalışmalarının Temeli Olarak Göç Kuramları. S. Buz, & H. Çevik içinde, *Göç ve Entegrasyon Uygulama Alanları, Politikalar, Paydaşlar* (s. 31-50). Ankara: Nika Yayınevi.
- Ergin, E. (2020). Göçmen ve Mülteciler Psikososyal Gereksinimler. S. Buz, & H. Çevik içinde, *Göç ve Entegrasyon Uygulama Alanları, Politikalar, Paydaşlar* (s. 74-98). Ankara: Nika Yayınevi.
- Ergül, E. (2012). Uluslararası Hukuk ve Türk Mevzuatında Yabancı Kavramı ve Türleri. *Türk İdare Dergisi*(475), 213-227.
- Eryurt, M. A., & Koç, İ. (2017). *Türkiye'de Afganistan Uyraklı Uluslararası ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye'de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- etnikce.com. Erişim Tarihi: 28 Haziran 2020. <https://www.etnikce.com/alaca-ilcesinin-etnik-yapisi-h384.html>.
- George, S. (2021, Eylül 5). *U.S. Embassy Contractors, Visa Applicants Among Afghans left behind after one of the largest airlifts in history*. Erişim tarihi: 5 Ağustos 2022. The Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/world/2021/09/05/afghans-left-behind-us-embassy/>.
- Gezgin, M. (2011). İşgücü Göçü Teorileri. *Sosyoloji Konferansları*,(23), 31-50.
- GİB. (2022). Nisan 2, 2023 tarihinde T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> adresinden alındı
- GİB. (2022 Yıl Sonu). Nisan 2, 2023 tarihinde T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/uluslararası-koruma-istatistikler> adresinden alındı
- Göksel, G. U. (2019). *Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi " Adil Entegrasyon "*. (M. Kızıltuğ, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Güler, H. (2020). Afganlı Göçmenlerin Göç Süreçleri ve İşçilik Deneyimleri: Uşak İli Örneği. *Çalışma ve Toplum*, 3(66)1461-1482.
- Güllüpinar, F. (2012). Göç O gusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Güngör, D. (2014). İkinci Kuşak Avrupalı Türklerde Psikolojik Entegrasyon ve Uyum: Çift Boyutlu Kültürleşme Temelinde Karşılaştırmalı Bir Derleme . *Türk Psikoloji Yazıları* , 17(34),16-31.
- Gürçan, E. C. (2021). Dünya Sistemleri Analizi Üzerinden Küresel Mülteci Krizini Anlamlandırmak: Suriye ve Afganistan Örnekleri. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, (7),1587-1614.
- Hatipler, M. (2018). Cumhuriyet Dönemi Göçlerinin Sosyal Politikalar ile İlişkileri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2),423-445.
- Karaçizmeli, F. (2023). *Faşlı Gelinler: Sosyo-Kültürel Uyum Açısından Alaca Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi).Çorum: Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Karadaş, Y., & Seylan, N. (2011). Göç Sosyolojisi Bağlamında Kültür ve Kültürel Bellek. M. A. Kirman, & İ. Dölek içinde, *Göç ve Kültür Disiplinler Arası Bir Yaklaşım* (s. 45-62). Ankara : Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karakaya, C., & Karakaya, E. .. (2021). Türkiye'nin Göz Ardı Edilen Göçmenleri: Afganlar. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(1),100-111.
- Karasu, M. A. (2017). Göç ve Uyum Sorunu. A. Yatkın (Dü.), *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü* içinde (s. 631-648). Elazığ: Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Siyaset Bilimi ve Kamu yönetimi Bölümü.

- Karpat, K. H. (2019). *Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul : Timaş Yayınları.
- Kaya, M., & Zorlu, A. (2020). Türkiye' de Göçmen Çocuklar. Ç. Sarp içinde, *Göç Sosyolojisi* (s. 163-199). Ankara: Orion Kitabevi.
- Keskinel, B., & Doğan, C. (2020). Göç, Çokkültürlülük ve Toplumsal Uyum. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2),51-58.
- Khosravi, Z. (2018). Mental Disorders and Its Socio-Cultural Background in Immigrants: The Case of Afghans in Iran. A. Ertuğrul, & M. E. Uludağ (Dü.), *1. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi Bildirileri* içinde (s. 340-350). Ankara: Düzce Üniversitesi Yayınları.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 3(3), 163-184.
- Kuschminder, K., & Dora, M. (2009). Migration in Afghanistan: History, Current Trends and Future Prospects. (Thesis or Dissertation),Maastricht Graduate School of Governance.
- Kümbetoğlu, B. (2018). Göç Çalışmalarında Nasıl Sorusu. S. G. İhlamur-Öner, & N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç* (s. 49-88). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Anktropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* . İstanbul : Bağlam Yayıncılık.
- McAuliffe, M., & Triandafyllidou, A. (2022). *World Migration Report 2022*. International Organization for Migration.
- Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* (Cilt 1). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (Cilt 2). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Obayd, A. J., & Karataş, A. (2021). Afganistan Göç Hareketliliğinin Neden ve Sonuçları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (50),75-91.
- Oral, B., & Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgusu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri*, 3(1),1-8.
- Ötken, Ş. (2010). Eski Vatan İle Yeni Vatan Arasında Hem İçeride Hem Dışarıda Olmak Ceylanpınardaki Afganistan' dan Göç Etmiş Özbeklerin Sosyal Bütünleşmesi. *Türkiye Araştırmaları Dergisi*(13), 167-184.
- Özcan, D. E. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 83-215.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özkan, R. (2019). Göç Olgusu ve Toplumsal Yapıya Etkisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(47), 127-145.
- Özkul, D. (2018). Ulus-Ötesi Göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma. S. G. İhlamur-Öner, & N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç* (s. 483-500). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Perruchoud, R., & Cross, J. R. (2004). Göç Terimleri Sözlüğü. *Uluslararası Göç Hukuğu*. Uluslararası Göç Örgütü.
- Rezaei, O., Adibi, H., & Banham, V. (2021). Integration Experiences of Former Afghan Refugees in Australia:What Challenges Still Remain after Becoming Citizens? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(19). doi:https://doi.org/10.3390/ijerph181910559
- Sarp, Ç. (2020). Göç Sosyolojisinin Kuramsal Temelleri . Ç. Sarp içinde, *Göç Sosyolojisi Türkiye' den Örneklerle* (s. 9-11). Ankara: Orion Kitapevi.

- Saygın, S., & Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 302-323.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Sert, D. Ş. (2018). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. S. G. Ihlamur-Öner, & N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç* (s. 29-47). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Stempel, C., & Alemi, Q. (2017). Challenges to the economic integration of Afghan refugees in the U.S. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(21), 4873-4892. doi:<https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1724420>
- Stuart, J., & Ward, C. (2011). A Question of Balance: Exploring the Acculturation, Integration and Adaptation of Muslim Immigrant Youth. *Psychological Intervention*, 20(3), 255-267.
- Şeker, B. D. (2006). Kente Göç Etmiş Bir Örneklemede Kültüre Uyum (kültürlenme) Süreçleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(2), 1-31.
- Şeker, B. D. (2015). Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. Y. Şahin içinde, *Göç ve Uyum* (s. 11-26). Londra: Transnational Press London.
- Şengül, F. N. (2021). Göç ve Kültür. A. Duran, & G. Ç. Özen içinde, *Türk Kültürü Araştırmaları Serisi* (s. 400-420). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Şenol, D. (2020). *Göç Sosyolojisi*. (Ç. Sarp, Dü.) Ankara: Orion Kitapevi.
- T.C İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2023, Mart 30). Erişim tarihi: 2 Nisan 2023 GİB: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>.
- T24 Bağımsız İnternet Gazetesi. (2017). Erişim Tarihi: 18 Haziran 2021 <https://t24.com.tr/haber/corum-valisi-afganistan-ve-ozbekistandan-coban-ithal-edecegiz,381163>.
- Tamkoç, B. (2020). Kültürel Entegrasyonu Etkileyen Faktörler. S. Buz, & H. Çevik içinde, *Göç ve Entegrasyon Uyum Anları Politikalar, Paydaşlar* (s. 213-229). Ankara: Nika Yayınevi.
- TDK. (2022). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim tarihi: 5 Şubat 2022. https://sozluk.gov.tr/adresinden_alindi
- Tekeli, İ. (1975). Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler. *Odtü Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1(1), 153-176.
- Tekin, E. (2021). Uygulamalı Etnomüzikoloji Bağlamında Göç ve Müzik Olgusu. M. A. Kirman, & İ. Dönek içinde, *Göç ve Kültür Disiplinler Arası Bir Yaklaşım* (s. 189-210). Ankara : Nobel Akademik Yayıncılık .
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-116.
- Topçu, E., & Büyükbeşe, T. (2020). Göç Bağlamında Toplumsal Uyum Göstergeleri. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 23-34.
- TÜİK. (2022). Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2023). Erişim Tarihi: 7 Haziran 2023 Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2020-37212>.
- Tümtaş, M. S. (2022). Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü: Zorunlu Göç Mü "İstila" Mı? *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 338-353.
- Uçar, M. (2009). *Nerelisin Kimlerdensin? Mehzep, Cemaat ve Yurttaşlık Arasında Çorum*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Uçar, M. (2021). Dil Kardeşliği: Göçmen Öğrencilerle Etkileşimde Dilin Rolü Olabilir mi? *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(101), 41-66.

UNHCR. (2023, Şubat). *Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü*. Türkiye Fact Sheet, Erişim tarihi: 8 Mart 2023. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2023/03/Bi-annual-fact-sheet-2023-02-Turkiye-.pdf>.

Üstün, K., & Vargün, B. (2022). Uluslararası Göç ve Afgan Göçmenler Örneği. *Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi*(6), 72-86.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). *Kanun*. Eylül 9, 2022 tarihinde alındı

Yalçın, M. G. (2017). *Göç Psikolojisi*. Phormokon Kitap.

Yaman, F. (2018). *Göç ve Toplum*. İstanbul: Ketebe Yayınları.

Yaylacı, G. F., & Çarpar, M. C. (2019). Zorunlu göçün görün(e)meyen aktörleri: Temsil ve toplumsal cinsiyet bağlamında sığınmacı erkekler. *Journal of Economy Culture and Society*, 60(1), 61-85.

Yegin, A. (2015). *Afganistan Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

Yiğittürk-Ekiyor, E. (2021). Göç ve Kültürlerarası İletişim İlişkisi Üzerine Bir Alan Araştırması. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11(4), 819-843.

Yıldırım, S. G. (2018). Göç ve Afganlar İstikrarlı Mülteciler. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1685-1704.

Zafer, A. B. (2016). Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak Kültürleşme Kavramı. *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(30), 75-92.

EKLER

EK-1. Gönüllü Katılım Formu ve Görüşme Soruları

Bu görüşme formu Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde yürütülmekte olan "Çorum Alaca' da Afgan çobanlar: Kültürel Farklılık ve Uyum" başlıklı yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Bu doğrultuda sizlerden edinilecek bilgiler bu çalışma içerisinde bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız ve verecek cevaplarınız çalışmanın niteliği açısından önem arz etmektedir. Bu sebeple soruları içtenlikle cevaplamanız beklenmektedir. Şimdiden katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Metin UÇAR

Tansu AKTAŞ

1. Yaşınız?
2. Doğum Yeriniz?
3. Eğitim Durumunuz? Afganistan' da eğitim aldınız mı? Türkiye' de herhangi bir eğitim aldınız mı? Ya da herhangi bir kursa kaydoldunuz mu?
4. Evli misiniz? Türkiye' den mi yoksa Afganistan' dan mı? Afganistan' dan evliyseniz eşiniz nerede yaşamakta?
5. Evli değilseniz Türkiye' den birisi ile evlenmeyi düşünür müsünüz?
6. Afganistan' aileniz var mı? Kaç kişiler? Ne işle meşguller? Eğitim durumları?
7. Afganistan' da ne iş yapıyordunuz?
8. Hayalinizdeki meslek nedir?
9. Afganistan ve Türkiye'yi karşılaştırır mısınız? Kültürel farklılıklar neler?
10. Kalabalık aile de mi yaşamak istersiniz? Yoksa küçük aile yapısı mı?
11. Çocuklarınız var mı? (evliyse)
12. Afganistan' da aileniz varsa onlara para yolluyor musunuz?
13. Afganistan'daki giyim tarzı ve Türkiye'deki giyim tarzı arasında farklılıklar var mı?
14. Afganistan'daki kültür yapısından bahseder misiniz?
15. Hangi etnik kökene mensupsunuz? (Hazaralılar, Peştunlar, Türkmenler, Tacik)
16. İlk geldiğiniz yer Alaca mı? Alaca değilse nerelere uğradınız?
17. Göç sürecinde uğradığınız mekanlar var mı? Varsa nereler? (Türkiye' den farklı ülkeler)
18. Afganistan' da ki mesleğiniz nedir?

19. Kaç yılında Türkiye' ye geldiniz?
20. Türkiye' yi tercih etme sebebiniz? (Geçiş ülkesi, Aileye maddi destek sağlamak yada maddi imkansızlık, Rejimden kaçış, coğrafi nedenler)
21. Çobanlık mesleğini neden tercih ettiniz? Farklı meslek dallarıyla uğraştınız mı? Afganistan'daki mesleğiniz nedir?
22. Türk yemekleri yiyor musunuz? Afganistan yemeklerini mi tercih ederdiniz Türk yemeklerini mi?
23. Türkiye' yi tercih etmenizde ne gibi faktörler rol oynadı? (mezhep yakınlığı, arkadaşlık ilişkileri, akrabalık)
24. Burada yaşamaktan memnun musunuz?
25. Alacada yaşarken sizi zorlayan faktörler neler?
26. Türkiye' de veya Alaca' da sürekli kalmayı düşünüyor musunuz?
27. Alacada' ki insanlarla iletişim kuruyor musunuz? Bu iletişim mecbur kaldığınız için mi? Yoksa arkadaşlık veya iş için mi?
28. Genel anlamda sürekli hayvanların bakımıyla mı ilgileniyorsunuz?
29. Hayvanların bakımıyla ilgilenmediğiniz zamanlarda neler yapıyorsunuz?
30. Hayvan sahipleriyle nasıl tanıştınız? Çobanlık mesleğini neden tercih ettiniz?
31. Alacaya hangi karar sizi getirdi?
32. Alacaya gelmeden önce Türkiye' de farklı şehirlere gittiniz mi? Gittiyseniz hangileri?
33. Burada nerede kalıyorsunuz?
34. Buradaki insanlarla anlaşabiliyor musunuz?
35. Alaca' da Afgan arkadaşlarınız var mı? Ya da farklı kesimden arkadaşlarınız? (Suriyeli, Cezayirli, Faslı, İranlı vb.)
36. Afganistan' a geri gitmeyi ister misiniz?
37. Türkiye' ye ilk geldiğinizde zorlandınız mı? En çok nelerde zorlandınız? Sizi zorlayan etmenler nelerdi? (maddi imkansızlık, göçmen olması, kültürel adaptasyon, iklim şartları vb.)
38. Göç etme kararını nasıl aldınız? Bu kararı alırken zorlandınız mı?
39. Göç ederken zorlandınız mı? Göç etmenin zorlukları neler? Yolda karşılaştığınız sıkıntılar neler?
40. Alacada yaşarken zorlanıyor musunuz?
41. Türkiye ve Alaca beklentilerinizi karşıladı mı?
42. Buradaki yaşama uyum sağlamakta zorlanıyor musunuz?
43. Çobanlık mesleğini seviyor musunuz kendi seçiminiz mi yoksa mecburi bir seçim mi?
44. Sosyal medya kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız ne sıklıkla?

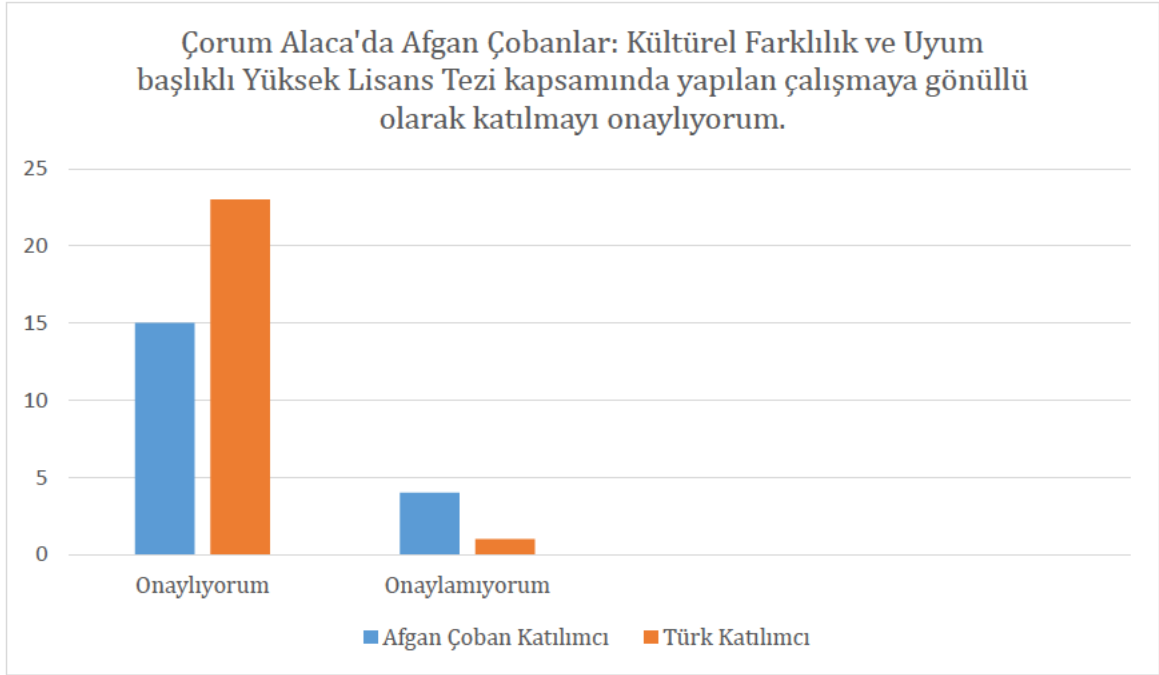
45. Bir gününüzü anlatır mısınız?
46. Kendinizi burada güvende hissediyor musunuz?
47. Hayvanlarla ilgilenirken farklı faaliyetlerle meşgul oluyor musunuz? (Şarkı söylemek, deyişler, sosyal medya) Şarkı deyiş türünde faaliyetleriniz varsa hangi dilde?
48. Türkçe öğreniyor musunuz?
49. Öğreniyorsanız nasıl öğrendiniz? Bunun için kimlerle pratik yapıyorsunuz?
50. Çobanlık harici yaptığınız aktiviteler var mı? Varsa neler?
51. Çiftlik sahipleri ve buradaki diğer kişilerle iletişim kurmakta zorluk çekiyor musunuz?
52. Burada şikayetçi olduğunuz durumlar var mı? Varsa neler?
53. Burada sizi şaşırtan durumlar neler?
54. Hayvanların ve işlerin hepsiyle sizler mi ilgileniyorsunuz? Çobanlık harici ek iş yapmakta mısınız?
55. Afgan çobana ihtiyaç var mı?
56. Sizin gözünüzden Afgan çobanların sorunları neler?
57. Afgan çobanınız ile iletişiminiz nasıl? Sizlere uyum sağladıklarını düşünüyor musunuz?

EK-2. Tablo Ek-2.1. Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özelliklerine İlişkin Veriler

Katılımcılar	Yaş	Etnik Köken	Medeni Durum	Geldiği Bölge	Eğitim Durumu	Alaca'da İkamet Süresi	Kimlik Varlığı	Bildiği Diller	Aldığı Ücret
K1	24	Tacik	3 yıllık Nişanlı	Badahşan	8 yıl	4 yıl	Yok	Farsça Türkçe Tacikçe	5 bin
K2	26	Fars	Bekar	Badahşan	12 yıl	3 yıl	Yok	Farsça Türkçe	5 bin
K3	25	Türkmen	Nişanlı	Muhçar	4 yıl	5 yıl	Yok	Farsça Türkçe Türkmençe	5 bin
K4	28	Fars	Evli	Tahhar	12 yıl	5 yıl	Var	Farsça Türkçe	5 bin
K5	27	Özbek	Nişanlı	Samangah	Eğitimi yok	1 yıl	Yok	Özbekçe Türkçe	4 bin
K6	18	Arap	Bekar	Tahhar	8 yıl	2 yıl	Yok	Arapça Farsça Türkçe	5 bin
K7	22	Özbek	Bekar	Halakan Köyü	4 yıl	5 yıl	Var	Arapça Özbekçe Farsça Türkçe	6 bin
K8	20	Tacik	Bekar	Halakan Köyü	Eğitimi yok	1 yıl	Yok	Tacikçe Farsça	4 bin
K9	25	Özbek	Nişanlı	Parya Peşah	Lise 15 yıl	4 yıl	Var	Özbekçe Farsça Türkçe İngilizce	5 bin
K10	36	Özbek	Evli	Afgan köyü	Eğitimi yok	4 yıl	Var	Özbekçe Farsça Türkçe	5 bin
K11	29	Türkmen	Bekar	Kunduz	Eğitimi yok	7 yıl	Var	Türkmençe Özbekçe Farsça Türkçe	5 bin
K12	19	Özbek	Nişanlı	Tahhar	5 yıl	16 gün	Yok	Farsça Özbekçe	5 bin
K13	23	Türkmen	Bekar	Cezvicen	Koruma eğitimi	6 (2 yılı Alaca'da)	Yok	Türkçe Türkmençe Farsça	3 bin 500
K14	17	Tacik	Bekar	Tahhar	2 yıl normal eğitim ve Hafızlık eğitimi	1 yıl	Var	Farsça Türkçe (çok az)	5 bin
K15	27	Özbek	Evli	Afgan Köyü	Eğitimi yok	4 yıl	Var	Özbekçe Farsça Türkçe	4 bin
K16	43	Türk	Evli	Alaca	İlk okul	Çiftçilik	5	Türkçe	Erkek
K17	25	Türk	Bekar	Alaca Köyü	Lise	Çiftçilik	4	Türkçe İngilizce	Erkek
K18	49	Türk	Evli	Alaca Merkez	İlkokul	Hayvancılık	7	Türkçe	Erkek
K19	48	Tatar	Evli	Alaca Köyü	Orta okul	Muhtar	4	Türkçe Tatarca	Erkek
K20	50	Tatar	Evli	Alaca Köyü	Orta okul	Çiftçilik	6	Türkçe Tatarca	Erkek
K21	35	Tatar	Evli	Alaca Köyü	Lise	Çiftçilik	2	Türkçe Tatarca	Erkek
K22	52	Tatar	Evli	Alaca Köyü	İlk okul	Çiftçilik	20	Türkçe Tatarca	Erkek
K23	32	Türk	Evli	Alaca Köyü	Üniversite	Memur	1	Türkçe İngilizce	Erkek

Katılımcılar	Yaş	Etnik Köken	Medeni Durum	İkamet Yeri	Eğitim Durumu	Mesleği	Toplam Çoban Sayısı	Bildiği Diller	Cinsiyet
K25	26	Türk	Bekar	Alaca Merkez	Üniversite	Ticaret	5	Türkçe İngilizce	Erkek
K26	25	Türk	Bekar	Alaca Merkez	Üniversite	Ticaret	5	Türkçe İngilizce	Erkek
K27	46	Türk	Evli	Alaca Merkez	Lise	Ticaret	5	Türkçe İngilizce	Erkek
K28	50	Türk	Evli	Alaca Merkez	Üniversite	Memur		Türkçe İngilizce Fransızca	Erkek
K29	49	Türk	Evli	Alaca Merkez	Üniversite	Memur		Türkçe	Erkek
K30	51	Türk	Evli	Alaca Merkez	Lise	Esnaf	20	Türkçe	Erkek
K31	49	Türk	Evli	Alaca Köyü	Üniversite	Hayvancılık	4	Türkçe	Erkek
K32	45	Kafkas Türkü	Evli	Alaca Köyü	İlk okul	Ev hanımı	4	Türkçe	Kadın
K33	17	Kafkas Türkü	Bekar	Alaca Köyü	Lise	Öğrenci	4	Türkçe Farsça İngilizce	Erkek
K34	24	Kafkas Türkü	Bekar	Alaca Köyü	Üniversite	Öğrenci	4	Türkçe İngilizce	Kadın
K35	38	Kafkas Türkü	Evli	Alaca Merkez	Lise	Memur		Türkçe	Erkek
K36	36	Türk	Evli	Alaca merkez	Üniversite	Memur		Türkçe	Erkek
K37	34	Türk	Evli	Alaca merkez	Üniversite	Memur		Türkçe	Erkek
K38	37	Türk	Evli	Alaca Köyü	Lise	Hayvancılık		Türkçe	Erkek

EK-3. Şekil Ek- 3.1. Yüksek Lisans Tez Çalışması Gönüllü Katılımcı Onay Katılımcı Grafiği

EK-4. Etik Kurul Başvuru Değerlendirme Sonucu

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

Sayı : 2022-188

02/08/2022

Konu: Başvuru Değerlendirme Sonucu

Sayın Prof. Dr. Metin UÇAR

Etik Kurulumuza yapmış olduğunuz başvurunuzla ilgili kurul kararımız ve ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Başvuru Numarası	2022-132
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Metin UÇAR
Araştırma Başlığı	Çorum Alaca'da Afgan Çobanlar: Kültürel Farklılık ve Uyum
Toplantı Tarihi	05.07.2022
Karar Numarası	2022-17

- Araştırma başvurunuz etik açıdan uygun bulunmuştur.
- Araştırmaya Kurum İzin/İzinleri alındıktan sonra başlanması uygun bulunmuştur.
- Başvurunun, ekte belirtilen düzeltmelerin yapılması halinde tekrar değerlendirilmesine karar verilmiştir.*
- Araştırma projesi etik açıdan uygun olmadığından başvurunun reddine karar verilmiştir.

